

Tekst og territorium

Det norske Antarktis i norske nyhetstekster, 2005 – 2019

«Just as none of us is outside or beyond geography, none of us is completely free from the struggle over geography. That struggle is complex and interesting because it is not only about soldiers and cannons but also about ideas, about forms, about images and imaginings» (Said 1994: 7).

Innhold

Forord	7
1. Innledning og problemstilling.....	11
Avhandlingens oppbygning.....	13
Om ordene <i>Antarktis</i> , <i>Dronning Mauds land</i> og <i>kravområde</i>	18
Norsk aktivitet i Antarktis	21
2. Antarktis i humaniora og samfunnsvitenskap	27
Antarktis som global allmenning	28
Kolonisering av Antarktis	32
Forskningen på Norges forhold til Antarktis	34
Antarktis og tekstforskningen	36
3. Territorium som prosess og tilhørighet	40
Territorium som en sosial prosess	40
Territorium som politisk teknologi	41
Territorialitet	43
Territorium som kulturell identitet	44
Oppsummerende om territorium	46
4. Tekst og rom.....	49
Forestillingen om territoriet	49
Kartbegrepet og forestilt geografi	51
Journalistiske tekster og forming av forestillinger.....	53
Verdigrunnlaget i journalistiske tekster	58
Journalistikk, sted, nasjon	61
Journalistikkforskningen og polarområdene	65
Stedet i mediene, mediene på stedet.....	67
5. Lesing som metode.....	70
Kort oversikt over metodevalg i artiklene.....	70
Å lese i bredden: Fjernlesing og dokumentanalyse.....	71
Å lese i dybden: Nærlesning og fortolkning	75
Hvordan kombinere fjernlesning og nærlesning	79
Begreper som beskriver framheving og nedtoning	82
Språk som handling: diskurs og performativitet	84

6. Om tekstutvalget	89
Bruk av det digitale mediearkivet Atekst	89
Kort om mediedekningen fra 1990 til 2019	91
Oversiktsbilde over mediedekningen i perioden 2005 til 2019.....	92
Dekningen i de ulike nyhetsmediene	95
Bakgrunnen for nærlesning av artikler fra Aftenposten.....	96
Avhandlingens vektlegging av enkelte hendelser	98
Tekstene som ikke ble vektlagt	101
Hva jeg kunne undersøkt med andre perspektiver	103
7. Konklusjoner og diskusjon.....	107
Konklusjoner	107
Det medierte Antarktis	109
Imperialistisk retorikk	112
Utforskede områder.....	114
Litteratur	117
Artikkel 1:Den nyttige taperen. Scotts plass i norske nyhetsmediers fortellinger om erobringen av Sørpolen	134
Artikkel 2: The Prime Minister of Antarctica: entrenching territory through journalistic travelogues	157
Artikkel 3: The global Antarctic. Map assemblages and the performing of territory.....	180
Artikkel 4: «Et stort stykke Norge» Virksomme suverenitetstermer og formingen av det norske Antarktis	200
Sammendrag.....	225
Summary.....	226

Forord

Jeg tror ikke det er ofte man er omgitt av så mange gode og velvillige hjelpere som når man skriver doktoravhandling. Jeg har hatt en hel skare, og de fortjener en enorm takk alle sammen. Noen har lest, noen har diskutert, og ganske mange har støttet opp om meg og familien min.

Den som skal ha aller størst takk, er Eirin Hongslo, som jeg delte livet med i 17 år. Eirin leste hvert ord jeg skrev og kom med kritiske innspill til omtrent halvparten av dem. Vi diskuterte fag til alle døgnets tider og formet hverandres syn på verden, på geografi, tekst og forskning. Så tok livet en brå og forferdelig vending. Eirin ble alvorlig syk, og nesten før vi hadde forstått Alvoret, eskalerte sykdommen. Eirin døde i februar 2017. Livet kan aldri bli det samme. Men uten Eirin ville ikke denne avhandlingen blitt til.

Når avhandlingsarbeidet har butta, men også når jeg har fått det til, har det vært utrolig godt å ha Espen Ytreberg som hovedveileder. Han er en suveren kombinasjon av kritiker og støttespiller og en fantastisk skarp leser. En ekstra stor takk for at du har vært så utrettelig og tålmodig!

Det er en lang rekke lesere som på et eller annet tidspunkt har vært innom det som til slutt ble denne avhandlingen. En stor takk til min biveileder Frits Andersen som har ledet meg inn på noen helt sentrale spor og til Helge Jordheim som stilte som opponert på sluttseminar og satte fingeren presist på tekstens sterke og svake sider. Også stor takk til Erling Sandmo, Thore Roksvold og Steen Steensen som har lest lange utkast og tatt seg tid til å gi meg grundige tilbakemeldinger. Takk også til Tim Youngs for lesing og entusiasme på to PhD-seminarer. Åtte anonyme fagfeller i fire tidsskrifter skal også ha takk for viktige innspill. Faren min, Karsten Alnæs, skal ha stor takk for massevis av diskusjoner og ikke minst hjelp med å forstå geografi på fransk.

En spesiell takk går til et knippe kollegaer på OsloMet: Kristin Skare Orgeret som så potensialet i prosjektet mens det fremdeles var på idéstadiet, leste flere utkast og heiet fram doktorgradssøknaden; Anne Hege Simonsen, som jeg har skrevet den første artikkelen sammen med og som har kommet med viktige innspill og tilbakemeldinger hele veien; Yngve Benestad Hågvær som har lært meg om språk og tekst i snart en halv mannsalder og som har lyttet og lest seg gjennom et utall halvtenkte ideer. Også Birgitte

Kjos Fonn og Magne Lindholm skal ha stor takk for å ha lest tekst og diskutert ideer med meg.

På veien har jeg hatt en masse diskusjonspartnere. Noen av dem som ikke allerede er nevnt, fortjener en ekstra takk: Alan D. Hemmings, Olav Schram Stokke, Roald Berg, Harald Østgaard Lund, Synne Movik, Harald Hornmoen, Anders Gjesvik, Andreas Løvold og Christoffer Conrad Eriksen.

På OsloMet har jeg vært med i forskergruppa Index, og på Universitetet i Oslo har jeg vært med i medieestetikk-gruppa. Takk for at jeg har fått dele tekster i begge og takk for fine og viktige diskusjoner! I den sistnevnte var jeg en del av en liten undergruppe, den såkalte space-gruppa, som diskuterte bunkevis med tekster med ulike innfallsvinkler til rom. Takk til Liv Hausken, Synne Tollerud Bull og Susanne Østby Sæther for givende og viktige samtaler!

På tampen av innlevering har Aasne Jordheim og Kristin Aasmundsen lest korrektur. Takk for kyndig og rask hjelp! (Men står det igjen noen feil, er det selvsagt mitt ansvar.)

Til slutt har jeg lyst til å takke hele Institutt for medier og kommunikasjon på Universitetet i Oslo. Takk for at dere tok meg opp som stipendiat og takk for de fine årene jeg fikk tilbringe hos dere. Og takk, Sara Rundgren Yazdani, for diskusjoner og støtte både mens vi delte kontor og i årene etter.

Takk også til alle på min gamle og nye arbeidsplass, Institutt for journalistikk og mediefag på OsloMet. Det var her det starta, og det var her det slutta. Her har jeg hatt tre kloke sjefer i Anne Fogt, Steen Steensen og Nathalie Hyde-Clark, varme og kunnskapsrike kollegaer og skarpe studenter. Takk alle sammen!

Jeg hadde heller ikke kommet i havn uten raushet og oppbakking fra venner og familie. Jeg er så heldig å ha en gjeng rundt meg som har vaket om hushjørnene og stilt opp når det har røynt på. Tusen millioner takk til Ester, Johannes, Tora, Amund, Kristin, Gard, Åse, Maria og Sigmund! I tillegg har foreldrene mine, Karsten og Nina, og svigerforeldrene mine, Jan, Cecilie og Kjell Ove, bidratt med middager, handling, husarbeid, hundelufting og ikke minst uunnværlige tilrop og oppmuntringer. Dere har gjort en fantastisk innsats!

Og så til slutt, takk til to tålmodige, omsorgsfulle, livsglade og nysgjerrige barn, Mariken og Bjørn. Med dere to i familien kan jeg klare nesten alt. Men *nå* er jeg ferdig.

1. Innledning og problemstilling

Om vi hadde stått på Afrikas sørligste punkt, Kapp Agulhas, og sett videre sørover, ville vi ha rettet blikket mot noen enorme landområder kalt Dronning Mauds land. Selv om vi ikke ville kunne se disse områdene, ligger det ikke noe annet enn hav imellom. Hvis vi hadde seilt fra kysten av Sør-Afrika og rett sørover, ville vi først kommet til store områder med drivis. Hadde det vært sommer, ville et skip kunne ha manøvrert seg gjennom og kommet fram til det som blir kalt kysten, som er en 30 meter høy isvegg. Den er ytterkanten av Antarktis' massive innlandsis, som her ute er flytende og som til slutt kalver og brekker opp. La oss nå si at vi fant et av de få stedene det var mulig for et skip å legge til, eller at et helikopter ville løftet oss opp på isen. Da ville vi sett enda mer is og snø og sannsynligvis ikke noe annet. På samme måte som i det meste av dette kontinentet, er overflaten her flat og hvit så langt øyet kan se.¹ Bare ved hjelp av navigasjonsinstrumenter ville vi kunne vite hvor vi var. Men det vi ville ha hatt under føttene da, er altså det som ifølge norsk lov er et norsk biland: et område der Norge hevder suverenitet, men uten at det har blitt inkludert i selve kongeriket.

Omtrent 20 mil inn på isplataet strekker en rekke av fjellkjeder seg i østlig og vestlig retning. Bak dem igjen, nye uendelige snøflater. Dette er også en del av det Norge gjør krav på, og det strekker seg langt innover, helt inn mot polpunktet. Området er på rundt 2,7 millioner kvadratkilometer, og er mer enn åtte ganger så stort som fastlands-Norge.² Det utgjør en kjegleformet del av Antarktis, og er ett av sju territorielle krav på det Antarktiske kontinentet. Mens noen av de andre kravene er delvis overlappende er Norge alene om å gjøre krav på akkurat denne delen av kontinentet. (Dette er framstilt på kartet på side 30 (figur 1)).

¹ Disse beskrivelsene av Dronning Mauds land og området utenfor bygger på Børde (1978), Sømme (1983), Orheim (2008) og Francis (2013).

² Utregningen tar utgangspunkt i at det norske kravområdet Dronning Mauds land går fra kysten og helt inn til polpunktet. Begrepet fastlands-Norge inkluderer landet som grenser til Sverige, Finland og Russland, samt de nærmeste øyene, men ikke Jan Mayen, Bjørnøya og Svalbard.

At dette området er norsk, er imidlertid en påstand mange er uenige i. Nesten ingen andre land har anerkjent det norske territorialkravet. Isteden har man gjennom Antarktistraktaten blitt enige om hvordan hele Antarktis skal reguleres. Både Norge og de seks andre landene med territoriale krav i Antarktis har signert traktaten, det samme har antarktiske stormakter som USA, Russland, og Kina, samt de aller fleste land som grenser til eller har interesser i området. Antarktistraktaten er et diplomatisk dokument som verken opphever eller anerkjenner territorialkravene. Likevel er den utformet slik at den i praksis fratrukker kravstatene all territoriell suverenitet, så lenge traktaten gjelder. Andre land har lov til å ferdes og etablere forskningsstasjoner her, uten å konsultere norske myndigheter. Samtidig ligger det norske suverenitetskravet fast, slik det har gjort siden Norge annekterte området i 1939. I Norge er det få som stiller spørsmål ved hva man skal med dette området, eller om man skal fortsette å beholde det. Det er tatt for gitt at området er norsk og skal fortsette å være det.

Ikke mange nordmenn har vært i Dronning Mauds land. Noen få turister har vært på cruise, forskere og teknikere har tilbrakt tid på den norske forskningsstasjonen Troll og i området rundt, og en og annen eventyrer har arrangert egne ekspedisjoner. Det aller meste av det som sirkulerer av kunnskap og forestillinger om dette kontinentet, er basert på fortellinger, rapporter, skildringer, bilder og film. Her skiller Antarktis seg fra de fleste andre territorier i verden i dag, noe som får litteraturforskeren Elena Glasberg til å karakterisere det som «The most mediated place on earth» (Glasberg 2012: 74). Det er nemlig ingen andre steder som er så mye representert, sammenliknet med hvor få som holder til der, hevder Glasberg. Dekningen i norske nyhetsmedier kan delvis ses som et resultat av Antarktis' utilgjengelighet: Når journalister eller kjente personer først har vært der, slås det stort opp, og hendelser fra området kan i korte perioder være svært synlige i nyhetsbildet. Samtidig dukker småhistorier og informasjon opp i et lite, men jevnt sig i nyheter om forskning og klima, og i historiske tilbakeblikk. Så selv om få har vært her, er ikke området så ubeskrevet som antall besøkende skulle tilsi.

Det er også mye annet som skiller Antarktis fra resten av verden, og det blir ofte kalt kontinentet for superlativer: størst, kaldest, tørrest, fredeligst, osv. I tillegg er det et av få steder der territorier dannes og opprettholdes uten en befolkning på stedet. I Antarktis er det få muligheter til å håndheve suverenitet og begrensede muligheter til å legitimere suvereniteten gjennom bruk. Dermed blir forestillinger om territoriet i høy grad et medialt produkt, bygd opp gjennom tekst, bilder og film, snarere enn gjennom opplevelser og

førstehåndserfaring. Slik legitimeres og skapes territorier i Antarktis på andre måter enn territorier på for eksempel den skandinaviske halvøya. Denne annerledesheten kan både bety en forsterkning av noen av de territorielle prosessene vi finner andre steder, og den kan innebære særegne prosesser som er unike for Antarktis.

Å etablere og holde et territorium som Antarktis skjer ikke minst gjennom medierte tekster. Det er utgangspunktet for denne avhandlingens problemstilling: **Hvordan framtrer det norske kravlandet Dronning Mauds land gjennom norske nyhetsmedier, og hvordan er framstillingene av landskap, aktiviteter og historie knyttet til en bestemte forståelser av territorium og territorielle rettigheter?**

Det overordnede temaet avhandlingen belyser, er hvordan territorium framtrer, skapes og opprettholdes gjennom mediert, journalistisk tekst, og hvilken rolle slike tekster har i geopolitikken. Gjennom ulike tekstanalytiske tilnærminger undersøkes framstillingen av territorielle rettigheter eller krav. Slik kan vi si noe om hvordan tekst kan spille en rolle i produksjonen og opprettholdelsen av territorium. Det er altså meningsproduksjonen i tekstene som denne avhandlingen vil undersøke.

Mens mine analyser er tekstbaserte og forankret i humanvitenskapen, er det teoretiske rammeverket i avhandlingen mer tverrvitenskapelig og består både av samfunnsgeografi, av humanistiske tilnærminger som postkolonialisme og geokritikk, og av det tverrfaglige 'critical Antarctic studies'.

Objektet for analysen er norske nyhetstekster publisert fra og med 2005 til og med 2019. Med nyhetstekst mener jeg et materiale bestående av en verbaltekst som vanligvis (men ikke nødvendigvis) er publisert sammen med andre uttrykk som bilder, kart, lyd eller film. Videre er en nyhetstekst noe som uten ytterligere bearbeiding er ment å skulle leses av et større publikum. Jeg avgrenser undersøkelsen også til å gjelde journalistiske medier, altså medier som sikter mot å følge journalistiske idealer og prinsipper. Hoveddelen av materialet består av nyhetsartikler, reportasjer, og kommentarstoff fra norske papir- og nettaviser.

Avhandlingens oppbygning

Avhandlingen består av fire artikler og en kappe. Alle de fire artiklene forsøker på ulikt vis å se tekstene i en større politisk sammenheng. For å se denne forbindelsen går jeg, i

alle artiklene, veien om en diskusjon av territorium og rom. Slik kombinerer alle artiklene analyser av medietekster med tekstteori og geografi.

Jeg har valgt å skrive to artikler på norsk og to på engelsk. Ved å skrive noe på norsk ønsker jeg å kunne bidra til å fylle et tomrom i den norskspråklige Antarktis-forskningen og lettere kunne bidra i den norske Antarktis-debatten. Siden det meste av forskningen jeg forholder meg til, er engelskspråklig, ikke minst den kritiske Antarktis-forskningen, har det vært nødvendig å skrive to artikler på engelsk slik at jeg lettere har kunnet kommunisere med og få tilbakemeldinger fra disse fagmiljøene. Under er en kort oversikt over de fire artiklene.

Artikkel 1: «Den nyttige taperen – Scotts plass i norske nyhetsmediers fortellinger om erobringen av Sørpolen» Artikkelen er skrevet sammen med Anne Hege Simonsen og er publisert i *Norsk Medietidsskrift* i 2016. Vi tar utgangspunkt i framstillingen av Robert F. Scott i jubileumsåret 2011 og hundre år tidligere, og diskuterer hvordan denne framstillingen legger føringer for oppfatningen av Norge som polarnasjon og norske rettigheter i Antarktis. Vi finner blant annet ut at Scott i dag er redusert til en taper i fortellingen om et kappløp mot Sørpolen. Denne forflatingen av Scott, sammen med styrkingen av Amundsens posisjon, bidrar til å forenkle og forsterke forestillingen om Norges rolle i Antarktis. Tekstene som undersøkes, er hentet fra tre utvalgte aviser fra Scotts og Amundsens samtid og fra tiden rundt hundreårsjubileet. Utover å ta et historisk perspektiv, lener artikkelen seg hovedsakelig på narratologi.

Artikkel 2: «The Prime Minister of Antarctica: entrenching territory through journalistic travelogues» Artikkelen er publisert i *Studies in Travel Writing* i 2018. I artikkelen går jeg tett på to reportasjer som handler om statsminister Jens Stoltenbergs reiser til Antarktis. Reportasjene er hentet fra Aftenpostens papiravis. Gjennom en kvalitativ tekstanalyse undersøker jeg særlig framstillingen av natur og historie og hvordan dette settes inn i en politisk sammenheng. Slik viser artikkelen hvordan tekstene befester Norges posisjon og Norges krav, samtidig som de utviser andre lands historie og tilstedeværelse. Artikkelen problematiserer i tillegg forholdet mellom politiker og journalist. I denne artikkelen bruker jeg postkolonial teori, samtidig som jeg diskuterer begrepet *forestilt geografi*.

Artikkel 3: «The Global Antarctic. Map assemblages and the performing of territory» Artikkelen er publisert i *Cartographica. The International Journal for*

Geographic Information and Geovisualization i 2020. Her analyserer jeg tre dobbeltsider i *Aftenposten* som alle inneholder kart over Dronning Mauds land. Med utgangspunkt i kritisk kartografi og relevans-teori lanserer jeg begrepet *map assemblages* som en betegnelse på enheten av kart, tekst og bilder. I artikkelen viser jeg hvordan tekst og kart sammen danner et argument for norsk tilstedeværelse i Antarktis ved å spille på en forestilling om globalt fellesskap og ansvar. Ideen om kloden som en enhet blir et nødvendig premiss i argumentasjonen om norske territorielle rettigheter i Antarktis.

Artikkel 4: «Et stort stykke Norge.» Virksomme suverenitetstermer og formingen av det norske Antarktis» Artikkelen er akseptert for publisering i *Norsk medietidsskrift* og skal etter planen komme i nummer 3 2021. I denne artikkelen undersøker jeg ordene som er brukt til å beskrive det juridiske forholdet mellom Norge og Dronning Mauds land. Begrepene er hentet fra norske avisartikler i perioden 2005–2019 og gir dermed et bredere bilde av framstillingen av norske rettigheter i Antarktis. Artikkelen bruker blant annet språkhandlingsteori i diskusjonen om hvordan territorium blir opprettholdt. Et viktig argument i artikkelen er at uttrykkene ‘Norges’ og ‘norsk’ brukes i en tekstlig og politisk kontekst som gjør dem til performative språkhandlinger. Slik bidrar disse formuleringene til å etablere området som norsk territorium.³

I de fire artiklene er det fire tekstanalytiske tilnærminger, men ett konstant perspektiv, nemlig begrepet territorium. Artikkel 2 og 3 har et sjanger- og mediespesifikt fokus, de undersøker sider ved tekstene som er knyttet til at de er publisert i journalistiske nyhetsmedier. Artikkel 1 og 4 undersøker språklige aspekter ved tekstene som også kan dukke opp i andre tekster: Det er stor sjanse for at de samme fortellingene og de samme begrepene dukker opp i andre steder i samfunnet.

For å kombinere overblikk og nærlesning har artiklene ulike metodiske tilnærminger. Artikkel 2 og 3 går i dybden i noen få nyhetstekster, mens artikkel 1 og 4 ser etter mønstre i en større mengde tekster.

³ I avhandlingens kappe bruker jeg to former for anførselstegn. Doble anførselstegn markerer ordrette sitater som kan føres tilbake en bestemt kilde. I noen tilfeller ønsker jeg derimot å markere at en uttryksmåte tilskrives noen andre, men uten at det er et ordrett sitat. Dette kan være fordi jeg bruker en fornorsket variant av et engelsk begrep, fordi uttrykket viser til en bestemt holdning eller et perspektiv eller fordi det er en formulering eller en betegnelse som dukker opp flere steder. For å markere dette bruker jeg, som her, enkle anførselstegn. Enkelte steder bruker jeg også enkle anførselstegn for å markere at det er et begrep jeg viser til.

I oversikten over er de fire artiklene listet opp i den rekkefølgen de er presentert i avhandlingen. Tanken med å presentere dem i denne rekkefølgen, er å synliggjøre en sammenheng og en progresjon i resonnementet. Den første artikkelen gir et historisk overblikk og dveler ved det som nok er den mest kjente siden ved norsk aktivitet i Antarktis. Den neste artikkelen tar også for seg fortellinger om norske reiser til området, men konsentrerer seg om politikerreiser fra vår tid. De to siste artiklene fordypes i henholdsvis kartbruk og bruken av bestemte ermer. Den siste dukker i tillegg ned i de juridiske sidene ved det territorielle kravet. Artiklene kan (selvfølgelig) leses hver for seg, men inngår i en helhet og vil styrkes når de leses sammen og i denne rekkefølgen.

En annen grunn til å presentere dem i denne rekkefølgen er at det er slik de ble skrevet. En av utfordringene med å skrive artikkelbasert avhandling er at prosjektet forandrer seg underveis, gjerne etter at de første delene er publisert. Dette har skjedd med mitt prosjekt også. Problemstillingen og materialet har vært mer eller mindre det samme, men den teoretiske plattformen har endret seg. Da jeg begynte, trodde jeg at jeg i stor grad skulle lene meg på postkolonial teori, men det gikk etter hvert opp for meg at for dette prosjektets del var det mer å hente i samfunnsgeografien. At denne dreiningen kom underveis, kan ses i artiklene, blant annet ved at det tok tid før jeg oppdaget de ulike forståelsene av territoriebegrepet. I artikkel 1 og 2 bruker jeg i tillegg de beslektede begrepene *sted* og *landskap*. Det kan nok ses en dreining i den siste halvdel av avhandlingen mot en sveitsisk-fransk territorieforståelse blant annet representert gjennom geografene Raffestin og Antonsich. Slik kan avhandlingen gjerne leses som en innsirkling og en avklaring av territoriebegrepet.

I en slik serie med artikler om samme emne blir det noen gjentakelser. Det som gjentas i hver av mine artikler, er en redegjørelse for de juridiske og geopolitiske forholdene i Antarktis. Disse redegjørelsene er imidlertid ikke helt like, for de er tilpasset hver enkelt artikkel. I artikkel 1 vektlegges i større grad andre nasjoners fysiske tilstedeværelse, siden dette delvis dukker opp i tekstene vi skriver om. I artikkel 2 skriver jeg litt mer om andre staters symbolske suverenitetsmarkeringer, mens artikkel 4 altså dykker dypere ned i detaljene i det norske lovverket.

Avhandlingens kappe, altså denne innledningen, er naturlig nok skrevet helt til slutt. Den samler og diskuterer artiklene, men den inneholder også redegjørelser som i noen grad repeteres i artiklene. Dette gjelder i hovedsak de to aspektene nevnt over, men mens

artiklens redegjørelser er spissa og komprimert, tar jeg meg tid til å være mer grundig og generell her i kapp. Redegjøringen for den politiske situasjonen inneholder for eksempel både en gjennomgang av den historiske bakgrunnen for det norske territorielle kravet og endringene i norsk Antarktis-politikk fra 1930-tallet til i dag. Denne gjennomgangen er både ment som et grunnlag for å belyse det historiske perspektivet som ofte finnes i tekstene jeg analyserer og for å konkretisere de teoretiske diskusjonene om territorium.

Diskusjonen av territoriebegrepet er langt mer grundig og omfangsrik i kapp enn i artiklene. Her stiller jeg i større grad de ulike teoretikerne opp mot hverandre og argumenterer samtidig for at territorium kan skapes gjennom tekst. Det som gjennomgås av territorieteori i hver enkelt artikkel, vil nok oppleves som en repetisjon, om man har lest kapp godt på forhånd. Andre teoretiske diskusjoner er unike for hver enkelt artikkel: narratologien i artikkel 1, teoriene om forestilt geografi i artikkel 2, den kritiske kartografien og relevansteorien i artikkel 3 og språkhandlingsteorien og retorikken i artikkel 4.

Avhandlingens kappe er delt i sju kapitler. Etter innledningskapittelet kommer kapittelet «Antarktis i humaniora og samfunnsvitenskap» der jeg presenterer forskningen på den politiske situasjonen i Antarktis, det som av noen kalles ‘critical polar studies’ og ‘critical Antarctic studies’. I denne delen redegjør jeg også nærmere for den juridiske situasjonen i området. Så følger to teorikapitler. I kapittel 3, «Territorium som prosess og tilhørighet», redegjør jeg for en del av litteraturen om territorium samtidig som jeg argumenterer for min forståelse av territoriebegrepet. I Kapittel 4, «Tekst og rom», diskuterer jeg forskning på forholdet mellom medier, rom og representasjon eller produksjon av rom. De ulike tekstvitenskapelige tilgangene er primært diskutert i hver enkelt artikkel; i dette kapittelet behandler jeg mer overordnede problemstillinger. Etter de to teorikapitlene følger to metodekapitler. I kapittel 5, «Lesing som metode» har jeg gitt plass til refleksjoner rundt kvalitativ og kvantitativ tekstanalyse. I kapittel 6, «Om tekstutvalget», redegjør jeg for hvorfor jeg har valgt en bestemt analyse-periode og et bestemt sett tekster. Til slutt i kapittel 6 kommer en diskusjon av hvilke andre perspektiver jeg kunne ha valgt. I kapittel 7 presenterer jeg avhandlingens konklusjoner, en oppsummerende diskusjon av imperialisme og mediering, samt en kort redegjørelse for mulige undersøkelser i kjølvannet av mitt prosjekt.

Om ordene *Antarktis, Dronning Mauds land og kravområde*

Norge gjør krav på tre landområder på den sørlige halvkule: Dronning Mauds land, som ligger på det antarktiske fastlandet, Peter 1.s øy, som ligger i havet omtrent 400 kilometer nord for kontinentet, og Bouvetøya, som ligger 1700 kilometer nord for Dronning Mauds land. Når vi snakker om norske krav eller landområder i Antarktis, gjelder det både Dronning Mauds land og Peter 1.s øy, men ikke Bouvetøya. Grensen for hva som vanligvis kalles Antarktis, går nemlig i havet et stykke utenfor det antarktiske fastlandet, men ikke så langt nord som Bouvetøya.⁴ Bouvetøya har likevel et klima og en beliggenhet som gjør at det er nærliggende å inkludere den i polarområdene.

Juridisk har Bouvetøya en litt annen tilknytning til Norge enn Dronning Mauds land og Peter 1.s øy (Utenriksdepartementet 2015b). Øya ligger utenfor Antarktistraktatens virkeområde, og det er derfor mindre kontroversielt at den er erklært som norsk biland. Det har til og med vært diskutert om den skal innlemmes i kongeriket.⁵ Det er mye interessant å si om Bouvetøya, men siden den juridisk og politisk har en helt annen tilknytning til Norge, vil den ikke behandles i denne avhandlingen. Når jeg bruker begrepet *Antarktis*, vil det altså ikke omfatte Bouvetøya, men Antarktis-kontinentet og øyene og havområdene sør for den 60. breddegraden.

De to norske kravområdene i Antarktis er altså Dronning Mauds land og Peter 1.s øy. Det er imidlertid ganske stor forskjell på disse to. Peter 1.s øy er liten, og nesten aldri besøkt. Dronning Mauds land er enormt og huser 10 forskningsstasjoner, hvorav en er norsk. All den norske aktiviteten foregår i Dronning Mauds land, og det er hit Kongen, Dronningen, statsministeren og flere statsråder har reist. Jeg har ikke funnet noen beskrivelser av eller fortellinger om Peter 1.s øy i materialet mitt, den er bare nevnt i noen få artikler. Så selv

⁴ På norsk brukes Antarktis både om kontinentet der Sørpolen ligger, samt om havområdene rundt. Dette er den betydningen Store norske leksikon bruker (Njåstad 2020) og den betydningen som brukes i den siste stortingsmeldingen om Antarktis (Utenriksdepartementet 2015a). 'Havområdene rundt' begrenses gjerne til det som ligger sør for den såkalte konvergens, som er det området der det kalde vannet fra Antarktis møter vann fra nord. Konvergens går i en ujevn linje rundt kontinentet, på mellom 49 og 55 breddegrader. En annen skillelinje er trukket opp av Antarktistraktaten, som omfatter alle områdene sør for den 60. breddegraden. På engelsk skiller man ofte mellom 'Antarctica' som er kontinentet og 'The Antarctic' som er kontinentet og havområdet rundt (se for eksempel Dodds 2012). På norsk har vi ikke et eget ord kun for kontinentet Antarktis. Den gamle betegnelsen Sydpollendet synes å ha forsvunnet ut av språket.

⁵ I Stortingsmeldingen om Bouvetøya heter det at det er «naturlig å vurdere» om området skal endre status fra biland til å bli en del av kongeriket (Utenriksdepartementet 2015a). I stortingsdebatten om meldingen (19. januar 2016) ba stortingsrepresentant Eirik Sivertsen fra Arbeiderpartiet om en begrunnelse: «Så kan man spørre seg om dette er et utslag av en ny norsk imperialisme, eller finnes det andre grunner?» Justisminister Anders Anundsen argumenterte for at det var naturlig og fornuftig å vurdere å innlemme øya i kongeriket og sa at Justisdepartementet ville komme tilbake til saken (Stortingsforhandlinger 19.1.2016).

om alle prinsipielle diskusjoner gjelder begge de norske kravområdene i Antarktis, er det nesten bare eksempler fra Dronning Mauds land.

Opprinnelig var 'Dronning Maud Land' navnet på et område mellom 40 og 50 grader øst, altså i overgangen mellom det som i dag er Norges og Australias krav. De første årene etter at området var annektert, hadde det verken navn eller juridisk status, men i 1948 vedtok Stortinget at området skulle være norsk biland og samtidig fikk det offisielt navnet Dronning Maud Land (Skagestad 1975: 88).

På norsk forekommer i dag både skrivemåten Dronning Maud Land og Dronning Mauds land, og det kan knyttes ulike politiske begrunnelser til hver av dem. Den første, Dronning Maud Land, samsvarer med slik andre norskspråklige polare stedsnavn skrives, altså med stor forbokstav i alle ledd og uten genitiv-s. Denne skrivemåten følger de samme prinsippene som engelskspråklige polare stedsnavn, for eksempel Mary Byrd Land. Det er denne skrivemåten Norsk polarinstitutt bruker, og den som brukes i den siste stortingsmeldingen om Antarktis, i lovtekster og på frimerker. Dette er også skrivemåten som forekommer oftest i mitt materiale. Men det finnes altså et alternativ, som er å skrive det slik andre stedsnavn skrives på norsk. Vanlig norsk skrivemåte for stedsnavn er at kun første ledd og eventuelle personnavn har stor forbokstav, samt at personnavnet avsluttes med en genitiv-s. Da blir det slik: Dronning Mauds land. Slik skriver vi for eksempel Karl Johans gate, Carl Berners plass og de to veiene Dronning Mauds gate (i Oslo og Stavanger). Det er denne skrivemåten Norsk språkråd anbefaler at vi bruker når vi omtaler Dronning Mauds land (Språkrådet, u.å. «Utanlandske stadnamn»), og det er den som brukes i Kunnskapsforlagets *Stor norsk ordbok* («Dronning Mauds land», u.å.). Ifølge Orheim (2008) var det denne skrivemåten som opprinnelig ble brukt om det norske kravlandet. Mine søk i Nasjonalbibliotekets digitale arkiver viser at de to skrivemåtene er omtrent like mye brukt i mellomkrigstidens presstekster.

I konflikten mellom disse to skrivemåtene kolliderer norsk språkpolitikk og norsk polarpolitikk. Polarinstituttet har mandat til å navngi steder og landformasjoner i de norske polarområdene i nord, samt på Bouvetøya, Peter 1.s øy og Dronning Mauds land. Det er over 1600 norske stedsnavn i Dronning Mauds land, og det sier seg selv at den massive mengden norske stedsnavn sender viktige symbolske signaler. På samme måte bruker også de andre statene som gjør krav på landområder i Antarktis, navngiving til å befeste kravene sine (Dodds 2011). Flere av landene med interesser i Antarktis bruker

stedsnavnene i språkdrakten de opprinnelig ble gitt. Derfor står det ‘Dronning Maud Land’ på for eksempel engelske og australske kart. Polare stedsnavn har blitt et politisk verktøy, og i Norge har det dannet seg en egen tradisjon for hvordan disse skal utformes. Polarinstituttet vektlegger selv at «Namnesettinga skal halde fram etter den tidlegare innarbeidde og praktiserte norske tradisjonen for namnesetting i norske polarområde» (Norsk Polarinstitutt, u.å.). Denne praksisen skriver seg tilbake til polarforskeren Adolf Hoels virksomhet fra midten av 1920-tallet fram mot annekteringen av Dronning Mauds land, men den bryter altså med den vanlige norske måten å forme stedsnavn på. Selv om det ikke går fram av lovverket eller Polarinstituttets offisielle retningslinjer, kan vi gå ut fra at en tanke bak navngivingen er å framstå som en konsekvent og forutsigbar aktør. I tillegg vil det antakelig være en fordel at navn som ‘Dronning Maud Land’, staves etter samme prinsipper som andre ikke-norske stedsnavn.

I denne avhandlingen vil jeg følge Språkrådets skrivemåte. Siden avhandlingen blant annet diskuterer konsekvensene av norsk polarpolitikk, er det naturlig å velge alternativet som er fristilt fra denne.⁶

Mye er uklart med Dronning Mauds land: juridisk status, grensene i sør og nord og hvordan navnet skrives. Og som om ikke det er nok, kan ordet Dronning Mauds land / Dronning Maud Land både referere til et område og til en administrativ enhet. Dette er ikke uvanlig, flere andre stedsnavn kan både vise til et geografisk område og en administrativ enhet knyttet til hele eller deler av dette området. Hardangervidda kan vise til et høyfjellsplatå med uklare grenser eller til en klart definert nasjonalpark. Palestina kan vise til et område eller en stat. Oslo kan vise til en by eller til en kommune med skogs- og jordbruksområder. Slik er det også med Dronning Mauds land / Dronning Maud Land. På både norske og utenlandske kart brukes «Dronning Maud Land» om området og ikke om kravområdet – det skrives med samme font og skriftstørrelse som navnene på andre landområder som ikke er kravområder, og det brukes selv om det ikke er tegnet inn noen grenser. I denne avhandlingen vil jeg bruke Dronning Mauds land om kravområdet.

⁶ Jeg følger også Språkrådet i andre tilfeller der det finnes endonymiske, altså fornorskede, skrivemåter av utenlandske navn (Lie 2009) og skriver Rosshavet, Falklandsøyene og Sør-Afrika. Også Peter 1.s øy skriver jeg slik Språkrådet anbefaler, og ikke slik Polarinstituttet har fastsatt. I valget mellom Sørpolen og Sydpolen velger jeg den første. Disse to variantene er sidestilt av Språkrådet, mens Polarinstituttet anbefaler Sørpolen. I de engelskspråklige artiklene bruker jeg Dronning Maud Land.

Som nevnt tidligere er den juridiske statusen til Dronning Mauds land uklar. Alt etter hvilket syn man legger til grunn vil man betegne det som et biland eller et kravland. I bilandsloven (1930) slås det fast at Dronning Mauds land er norsk biland. I den engelskspråklige forskningslitteraturen brukes derimot begrepet ‘claim’ eller ‘claimed territory’ om disse områdene, mens statene bak kravene kalles ‘claimant states’. Jeg kommer til å bruke begrepet ‘kravområde’ om Dronning Mauds land, men noen ganger bruker jeg også termen ‘territorielle krav’. Kravstater er de landene som har fremmet territorielle krav i Antarktis.

Når vi snakker eller skriver om et geografisk område, er vi også med på å bestemme hva dette området skal være og ikke være. Selvfølgelig har noen tekster større innflytelse enn andre, men det er vanskelig å ytre seg uten bevisst eller ubevisst å ta stilling, og dermed bidra til formingen av geografiske forestillinger. Geografen Doreen Massey (1994) har pekt på at steder er prosesser som hele tiden forandrer seg, og at de også vil være ulike for ulike grupper mennesker. En omtale av et geografisk sted vil både reflektere en bestemt mening om dette stedet, og vil være med på å forme dette stedet. Dette er et sentralt poeng i avhandlingen, og gjelder både tekstene jeg skriver om og teksten jeg selv skriver.

Norsk aktivitet i Antarktis

På kartet ser ikke Antarktis bare ut som et enormt og kaldt kontinent, det virker også både tomt og ensartet. Noen nyanser er likevel verdt å merke seg. Den delen som skiller seg mest ut, er den antarktiske halvøya som bukker seg opp mot Sør-Amerika. Den er preget av spisse fjell og har deler av året større is- og snøfrie områder. Her er det også mulig å legge til med små og store båter, og det er hit mesteparten av cruisetrafikken går. Det er også her tettheten mellom forskningsstasjonene er størst. Dette var området som først ble annektert, og er det eneste stedet i Antarktis med overlappende territorielle krav.⁷

Et annet område i Antarktis som skiller seg ut, er Rosshavet. Herfra er det kortest vei inn til polpunktet, og det var her ekspedisjonene til Amundsen og Scott startet. Det er også her, på Rossøya, den amerikanske forskningsstasjonen McMurdo ligger. Dette er den største basen i Antarktis, den har egen havn, og flystripe, den ligger på isfri grunn og inneholder rundt 85 bygninger forbundet med enkle bilveier (National Science

⁷ Storbritannia gjorde krav på deler av Den antarktiske halvøya i 1908, men allerede på slutten av 1400-tallet hadde Spania erklært at alt land vest for en bestemt linje tilhørte det Spanske riket. Denne linjen skulle strekke seg fra Arktis til Antarktis. Da Chile og Argentina fikk sin selvstendighet, hevdet de at de overtok dette spanske kravet (Dodds 2012).

Foundation u.å.). Den antarktiske halvøya og McMurdo-basen er imidlertid nokså forskjellig fra resten av kontinentet.

I Dronning Mauds land går iskapen helt ut til kysten, og kysten utgjør derfor en nesten sammenhengende isvegg. Bare noen få steder er det mulig å legge til med skip (Polarinstitutt 2018; Rognhaug 2014). Aktiviteten i Dronning Mauds land har aldri vært stor, og området ble først kartlagt da de første flyene kom på vingene over Antarktis. Dronning Mauds land er altså både tommere, mindre tilgjengelig og mindre ettertraktet enn andre deler av Antarktis. Og i motsetning til hva mange tror, var det heller ikke her norsk aktivitet i Antarktis begynte. I norsk Antarktis-historie er selvfølgelig én hendelse uten sidestykke, nemlig Roald Amundsens sørpolekspedisjon i 1910–12. Ekspedisjonen hadde en enorm symbolkraft, og fikk oppmerksomhet deretter. Men selv om ekspedisjonen har og har hatt stor betydning, er den bare en av mange linjer som leder fram mot norsk aktivitet i Antarktis i dag.

Da Amundsen ankom antarktiske farvann med skuta Fram, var norske hvalfangere allerede i gang med fangst i området. Den første helnorske fangstekspedisjonen ble sendt til Antarktis i 1905 (Elstad 2004: 280), og i tiårene som fulgte, vokste norsk hvalfangst i Antarktis til en betydelig industri, på det meste med inntekter oppe i to prosent av brutto nasjonalprodukt (Elstad & Finstad 2004). Hvalbestanden var imidlertid en begrenset ressurs, og både fallende inntekter og økende bevissthet rundt overbeskatningen gjorde at punktum for den norske hvalfangsten ble satt i 1970 (Elstad & Finstad 2004). Overbeskatningen har gjort at hvalfangsten i ettertid har blitt en skamlett i norsk sjøfartshistorie, men den *hadde* stor betydning for Norge, og ikke bare økonomisk. Med hvalfangsten hadde nemlig tusenvis av nordmenn fått oppleve de antarktiske og subantarktiske farvannene, og slik brakte også hvalfangsten med seg historier og forestillinger om Antarktis og om nordmenn i antarktiske farvann.

På Antarktis-kontinentet har imidlertid norsk aktivitet vært langt mer begrenset, og fram til 1990-tallet nokså sporadisk. Deler av Dronning Mauds lands kyst ble kartlagt gjennom privat finansierte ekspedisjoner på 1930-tallet, og det skal ha eksistert norske planer om å annektere området da Tyskland sendte en ekspedisjon dit med samme formål i 1939 (Berg 2004). Den tyske ekspedisjonen var en nokså omfangsrik forskningsekspedisjon som etter planen skulle være den første av en større satsing som skulle føre fram til en tysk okkupasjon av dette området (Lüdecke 2021). De tyske planene kom imidlertid

Norge for øre, og mens den tyske ekspedisjonen var på vei, erklærte Stortinget området for norsk biland. Den tyske ekspedisjonen kartla likevel området og oppdaget blant annet nye fjellkjeder. De markerte også flere punkter på isen ved å slippe ut tyske flagg fra fly, og ga området de undersøkte navnet Neu-Schwabenland. Tyskland planla også en ny omfattende ekspedisjon som skulle starte noe få år seinere, men på grunn av Andre verdenskrig ble den ikke satt ut i livet. Den tyske Antarktiskforskningen ble lagt på is, og noen offisiell tysk annekasjon kom aldri (Lüdecke og Summerhayes 2012).

Naturlig nok var det heller ikke noen norsk forskningsaktivitet i Antarktis under Andre verdenskrig, men i 1949 sendte Norge en offisiell ekspedisjon til Dronning Mauds land (Friedman 2004). I samarbeid med Storbritannia og Sverige ble den midlertidige stasjonen Maudheim etablert i 1950. Allerede sju år seinere ble det sendt en ny forskningsekspedisjon til Dronning Mauds land. Denne gangen var ekspedisjonen utelukkende norsk, og også nå ble det opprettet en midlertid base, Norway Station. Denne ekspedisjonen var en del av forskningssamarbeidet i det internasjonale geofysiske året (Friedman 2004). Det var i kjølvannet av dette forskningssamarbeidet at Antarktistraktaten ble utarbeidet. Den ble signert i 1959 og ratifisert av Stortinget i 1960 (Skagestad 1975). Jeg kommer grundigere tilbake til Antarktistraktaten i neste kapittel.

På begynnelsen av 1980-tallet ville norske myndigheter trappe opp forskningsvirksomheten, og planen var at det skulle sendes vitenskapelige ekspedisjoner til Antarktis hvert tredje år (Barr 2004). Dermed ble det i 1984 og 1987 sendt forskere til de norske kravområdene, først til Dronning Mauds land, så til Peter I.s øy. En større ekspedisjon ble sendt i 1989, og i 1991 ble den første av flere fellesnordiske ekspedisjoner gjennomført (Barr 2003).

I 1989 ble det for første gang etablert en varig norsk base i Dronning Mauds land. Den relativt lille basen fikk navnet Troll og skulle i utgangspunktet være en sommerbemannet forskningsstasjon (Barr 2003: 500). I 2003 reiste miljøvernminister Børge Brende som første norske statsråd til Dronning Mauds land. Han besøkte en tysk og en sørafrikansk forskningsstasjon og selvfølgelig også Troll. Med denne reisen begynte en ny form for synliggjøring av norsk tilstedeværelse i Dronning Mauds land, og i årene som fulgte, skulle flere sentrale norske myndighetspersoner besøke området. To år seinere, i 2005, ble Troll-stasjonen utvidet og bygd om til å være en helårsbemannet stasjon. Samtidig ble det åpnet en flystripe som også andre land kunne benytte. Til åpningsseremonien ble

miljøvernminister Knut Arild Hareide og dronning Sonja fløyet inn, sammen med en gruppe journalister.

2000-tallet ble preget av omfangsrrike mediehendelser. Da det i 2007 og 2008 for tredje gang ble arrangert internasjonalt polarår, skulle Norge og USA sammen gjennomføre en stor forskningsekspedisjon. Ekspedisjonen skulle traversere fra Troll til polpunktet og tilbake, noe som i norsk forskningssammenheng var både ambisiøst og krevende (Winther 2008). Midtveis i polaråret, i januar 2008, besøkte Jens Stoltenberg Troll-stasjonen. På denne reisen deltok en rekke journalister, og turen fikk mye oppmerksomhet. Stoltenberg reiste tilbake til Antarktis i 2011, denne gangen for å markere hundreårsjubileet for Roald Amundsens polarekspedisjon. På polpunktet avduket Stoltenberg en byste av Amundsen, støpt i is. I 2015 var det kong Haralds tur til å besøke Dronning Mauds land, noe som igjen fikk mye oppmerksomhet i mediene. På denne reisen deltok også klima- og miljøminister Tine Sundtoft. Reisen skulle arrangeres i forbindelse med den nye stortingsmeldingen om Antarktis. Etter at stortingsmeldingen ble diskutert i Stortinget tidlig i 2016, har det ikke skjedd noen større politiske hendelser.

Parallelt med den økte forskningsaktiviteten, har en rekke norske eventyrere arrangert private ski- og klatreekspedisjoner. Noen av disse, som Monica Kristensen og Erling Kagge har fått mye medieoppmerksomhet.⁸ Samtidig har mange andre nordmenn har besøkt Antarktis på annet vis. Cruisetrafikken i området gjorde et byks rundt tusenårsskiftet og er fortsatt voksende (Liggett & Stewart 2017). Den norske Hurtigruten har skip i området hver sesong, og ifølge Rognehaug (2014) har opptil 20 % av cruisetrafikken gått gjennom norske operatører. Cruiseturismen bringer nordmenn til Antarktis, men trafikken er lite synlig i mediene. Det foregår også et begrenset og sterkt regulert fiske i Antarktis. Norske aktører er først og fremst involvert i krillfiske, og her er Norge den største aktøren (Havforskningsinstituttet 2019).

Den politiske oppmerksomheten rundt Antarktis har altså vært annerledes i perioden etter årtusensskiftet. Det er ingen enkelt hendelse som markerer et skifte, men en langsom opptrapping av bevilgninger til forskning, deretter politikerreiser og til slutt en

⁸ I 1987 ledet Monica Kristensen det første norske forsøket på å nå polpunktet etter Amundsen. Dette var den første av tre ekspedisjoner hun arrangerte. Seinere gikk Erling Kagge, som den første, alene til polpunktet, og satte samtidig en rekord i hva én privatperson kan generere av oppmerksomhet til kontinentet – om vi holder Amundsen utenfor. Etter Kagge og Christensen har en rekke nordmenn deltatt på liknende ekspedisjoner. Et par private ekspedisjoner har også foregått i Dronning Mauds land, blant annet Ivar Tollefsens relativt omfangsrrike ski- og klatreekspedisjon i 1993 og -94. De siste årene har også Jarle Andhøy seilt i antarktisk farvann og fått mye medieoppmerksomhet.

stortingsmelding. Denne økte politiske interessen for området bidrar til at denne perioden er et interessant forskningsobjekt.

Verken jeg eller andre har systematisk undersøkt hvordan Dronning Mauds land har blitt framstilt i Norge før 2005. Seinere i denne avhandlingen skal jeg vise hvordan oppmerksomheten rundt området har økt i forbindelse med ekspedisjoner og politisk aktivitet. Man kan tenke seg at dette også skjedde tidligere, men dette er altså spekulasjoner.

De første mer omfangsrike framstillingene av Dronning Mauds land jeg kjenner, er i John Giævers bok om Maudheim ekspedisjonen (1952). Boka ble også oversatt til flere språk, blant annet engelsk (1954), fransk (1954), tysk (1956), dansk (1952) og svensk (1952). I etterkant av denne ekspedisjonen ble det også utgitt noen kart som beskriver Dronning Mauds land som et avgrenset område. Ett av disse er trykket i Giævers bok. Det er vanskelig å vite eksakt når dette området for første gang ble tilkjennegitt som norsk på et kart. Det første kartet jeg har klart å spore opp, er trykket i Norsk Hvalfangst-tidende nr. 7 1946.⁹ Her er øst- og vestgrensen tegnet opp, men området er ikke avgrenset i nord og sør. Første gang et kart over Dronning Mauds land dukket opp på et frimerke var i 1957, i forbindelse med det internasjonale geofysiske året (Skagestad 2016). På frimerket var hele Dronning Maud land tegnet inn, fra kyst til kyst og helt inn til polpunktet.

Selv til å være i Antarktis, er Dronning Mauds land lite besøkt. Flere land har forskningsstasjoner her, men aktiviteten er liten, og ingen av disse landene har gjort noen framstøt for å hevde suverenitet her. Tyskland hadde som sagt planer om å annektere området, men disse ble aldri satt ut i livet. I forkant av det internasjonale polaråret i 1957-58 tok flere tyske aviser og magasiner opp spørsmålet om fordeling av ressurser og territorier i Antarktis. Lüdecke (2012) viser at det i enkelte av disse tekstene kom framstøt fra journalister og forskere som antydte at Vest-Tyskland hadde rettigheter til et større område i dagens Dronning Mauds land. Tysklands deltagelse i polaråret ble imidlertid beskjeden, og de fikk heller ikke mulighet til å være med og framforhandle Antarktistraktaten. Senere har Tyskland etablert en forskningsstasjon i Dronning Mauds land, og den tyske aktiviteten i Antarktis ser stort sett ut til å være konsentrert i dette området. Jeg har imidlertid ikke funnet noen kilder som påpeker en bestemt tysk

⁹ Jeg vil takke bibliotekarene ved Norsk polarinstitutt for hjelp med å spore opp de tidligste kartene over Dronning Mauds land.

tilhørighet til området, eller noen ønsker eller forsøk på å knytte det sterkere til Tyskland i tiden etter at Antarktistraktaten ble signert.

Dronning Mauds land er imidlertid åsted for en rekke mer kuriøse forestillinger som springer ut av den tyske aktiviteten i området rett før Andre verdenskrig. Disse inkluderer hemmelige tyske militærbaser, Hitlers skjulested i isen, ufoer og romvesener. Noen av disse mytene forfektes fremdeles på både tysk og engelsk og er kartlagt (og grundig tilbakevist) av blant annet Summerhayes og Breechting (2007), Lüdecke og Summerhayes (2012) og Lüdecke (2021). Ingen av de nevnte forfatterne knytter imidlertid disse mytene til forestillinger om at området er tysk, eller skal være tilknyttet Tyskland i dag.

Dronning Mauds land dukker også opp i to amerikanske spillefilmer, nemlig *The Thing* (Carpenter 1982) og *The Thing* (van Heijningen 2011).¹⁰ Her møter vi igjen romvesener i isen, som oppdages første gang på en norsk base i Antarktis. I den første filmen får vi se et kart som plasserer den norske basen i Dronning Mauds land. Kartet dominerer bildet i noen sekunder, og både «Dronning Maud Land» og flere andre norske stedsnavn er synlige. Det er nok ikke alle som ser filmen som får med seg akkurat det, men at det er norske baser og norske forskere i Antarktis, er en sentral del av historien.¹¹

Selv om Dronning Mauds land synes å ha liten kulturell eller politisk betydning for andre land enn Norge, og selv om ingen andre land har gjort krav på det, har det norske territorielle kravet blitt problematisert. I neste kapittel skal jeg redegjøre nærmere for dette, og jeg også berøre mer av forskningen på representasjonen av Antarktis og sammenhengen mellom representasjon og suverenitetskrav.

¹⁰ Begge filmene bygger på John W. Campbells roman *Who Goes There?* (1938). Romanen foregår i Antarktis, men her er det ingen norske forskere eller norske baser.

¹¹ I den andre filmen, som er delvis basert på den første, foregår det meste av handlingen på den norske forskningsstasjonen og mindre deler av dialogen foregår på norsk. I denne filmen er verken forskningsstasjonen eller aktiviteten i Antarktis knyttet til norske stedsnavn eller norske territorielle krav.

2. Antarktis i humaniora og samfunnsvitenskap

For å belyse situasjonen i Antarktis, er det nødvendig med et dykk i den samfunnsvitenskapelige og humanistiske forskningen som i de tre siste tiårene har undersøkt den politiske situasjonen i Antarktis. Noe av denne forskningen har vært betegnet som *Critical Antarctic studies*,¹² og er ifølge Dodds og Collis (2017) ulike forsøk på å avdekke maktstrukturer, forståelsesmåter og språkbruk som har vært med på å forme Antarktis slik vi kjenner det i dag. *Critical Antarctic studies* er ikke en klart definert gren av den humanistiske og samfunnsvitenskapelige Antarktis-forskningen, og den står heller ikke i markant opposisjon til denne, men skiller seg likevel ut ved å problematisere den politiske situasjonen i Antarktis. Slik tegner denne forskningen et bilde av situasjonen i Antarktis som er nokså annerledes fra det vi møter i den norske offentlige debatten. Slik legger den et viktig premiss for hvorfor det er viktig å granske den norske framstillingen av området.

I artiklene i denne avhandlingen går jeg i dialog med den kritiske antarktisforskningen, på et felt som er lite utforsket, nemlig den tekstlige framstillingen av den geopolitiske situasjonen. I første del av dette kapittelet skal jeg vise hvordan min forskning skriver seg inn i den kritiske Antarktis-forskningen og hvordan forskningen min kan bidra på et felt som har vært lite behandlet i denne tradisjonen.

I de siste delene av dette kapittelet diskuterer jeg forskningen på *norsk* Antarktis-politikk og redegjør for tekstvitenskapelige tilnærminger til Antarktis. Begge disse feltene er nokså utforsket, men i tilgrensende felt som postkolonialisme, geokritikk og polarhistorie finnes noe relevant forskning.

¹² Dette er et nokså ferskt begrep, jeg har bare funnet det hos Dodds og Collis (2017) og hos Nielsen (2017) i tillegg til varianten *Critical polar studies*, som Dodds og Nuttall (2015) bruker i en bok om både Antarktis og Arktis.

Antarktis som global allmenning

Da Antarktistraktaten ble utarbeidet, var den politiske virkeligheten ganske annerledes enn i dag, og færre land hadde ressurser eller interesse av å involvere seg i området. Bare 12 land var derfor med i det første samarbeidet om å lage et felles styringsverktøy for Antarktis. Disse tolv signerte traktaten i 1959. Det er vanlig å oppsummere Antarktistraktatens hovedformål med de tre stikkordene forskning, fred og miljøvern, men som jeg skal vise nedenfor, har flere pekt på at dette styringssystemet også har andre politiske konsekvenser. Siden 1959 er Antarktistraktaten bygd ut med regelverk for fiske, turisme, gruvedrift og miljøvern, og til sammen kalles dette gjerne Antarktistraktat-systemet. Nye stater har sluttet seg til samarbeidet, og nå har 54 land signert traktaten. Men traktaten styres ikke av alle. Kun 29 stater er tatt opp som konsultative parter – altså parter som er med på å vedta de ulike protokollene, eller regelsettene. Disse konsultative partene er, foruten de tolv opprinnelige deltakerne, de som foretar større investeringer i forskningsvirksomhet (Secretariat of the Antarctic Treaty, «Parties» u.å.).¹³

Et tidlig bidrag til å belyse Antarktistraktat-systemet er boka *Governing the Antarctic* (1996), redigert av Olav Schram Stokke og Davor Vidas. Bokas hovedprosjekt er å vise hvordan Antarktistraktat-systemet fungerer som et internasjonalt regime, men den inneholder også grundige diskusjoner av enkelte staters rolle i Antarktistraktat-systemet. Stokke (1996) peker blant annet på den marginale interessen i offentligheten for Norges rolle i Antarktis, noe som har ført til at polaravdelingen i Utenriksdepartementet stort sett har styrt uten at Stortinget eller andre har involvert seg (Stokke 1996). En liknende konsensus i Antarktis-politikken preger alle de fire landene som er undersøkt nærmere i boka, USA, Chile, Australia og Norge. Boka belyser også suverenitetsproblemet og hvordan Antarktistraktat-systemet favoriserer noen stater. Dette kommer jeg tilbake til nedenfor. Denne boka var altså tidlig ute med å belyse og analysere situasjonen, men var først og fremst en redegjørelse for styringssystemene og i mindre grad en kritisk analyse av maktstrukturene bak. Men slike analyser har, som jeg snart skal vise, kommet seinere.

Et annet tidlig bidrag til den forskningen på Antarktistraktat-systemet er Christopher Joyner's bok *Governing the Frozen Commons* (1998). Joyner har undersøkt systemet fra et folkerettslig perspektiv og argumenterer blant annet for at Antarktis er en global allmenning på linje med havdypet og månen. Han peker på at alle globale allmenninger er

¹³ Oversikten over antall signaturstater og konsultative parter er hentet 27.07.2021. Siste stat som signerte, var Slovenia, 22. april 2019.

forskjellige, i og med at det ikke finnes ett felles lovverk eller avtaleverk som regulerer dem. Likevel er det noen felles kjennetegn, blant annet at området ikke er underlagt nasjonal jurisdiksjon og at det ikke finnes noen gyldige suverenitetskrav. For Joyner er det springende punktet at suverenitet først eksisterer når den håndheves: «A sovereign must demonstrate that administrative state functions actually exist in that new territory and that delimitation of territory is not disputed» (Joyner 1998: 46). Dette er det ingen stater som har gjennomført i Antarktis, hevder Joyner. Det er heller ingen som har etablert en fast bosetning, som er en annen forutsetning for å hevde suverenitet. I tillegg er suverenitetskravene kontroversielle, de er ikke anerkjent av andre og er satt til side av Antarktistraktaten. «Under the present legal arrangement, claims to sovereignty in Antarctica today appear more as political artifacts than viable constructs in international law» (Joyner 1998: 47). Avtaleverket som regulerer Antarktis, ligner andre tilsvarende avtaleverk for globale allmenninger, og sammen med fraværet av reell suverenitet gjør dette at Antarktis er en del av «the global commons» (Joyner 1998: 53), konkluderer Joyner.

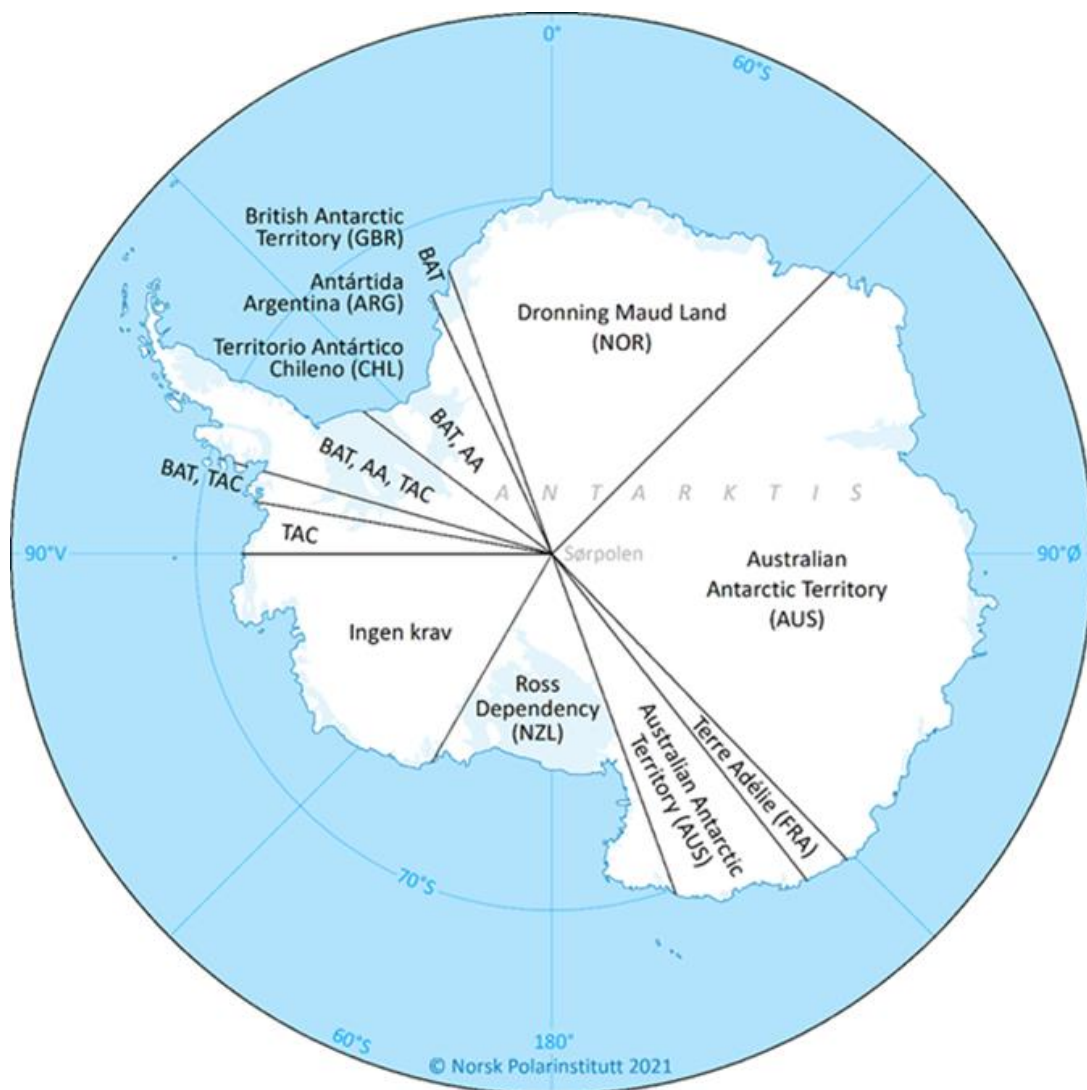
Argumentene for at Antarktis er en global allmenning ('global commons') er overbevisende, og synpunktet er bredt anerkjent (se for eksempel Dodds 2012, Buck 2017). Likevel er ikke alle gitt de samme mulighetene til å være med og styre denne allmenningen. Før jeg vender tilbake til disse diskusjonene, skal jeg belyse hvordan konflikten mellom kravstater og ikke-kravstater er løst.

De motstridende interessene til kravstater og ikke-kravstater reguleres av Antarktistraktatens § 4.2.

«No acts or activities taking place while the present Treaty is in force shall constitute a basis for asserting, supporting or denying a claim to territorial sovereignty in Antarctica or create any rights of sovereignty in Antarctica. No new claim, or enlargement of an existing claim, to territorial sovereignty in Antarctica shall be asserted while the present Treaty is in force» (Secretariat of the Antarctic Treaty, 1959).

Paragrafen slår altså fast at kravene verken skal styrkes eller svekkes så lenge Antarktistraktaten er virksom. Konsekvensene av dette har blitt kalt prinsippet om bifokalisme. Ifølge Haward (2013) innebærer bifokalisme at Antarktistraktaten lar *kravstater* legitimere sine handlinger i Antarktis på bakgrunn av territoriell suverenitet,

mens *ikke-kravstater* legitimerer handlingene sine på bakgrunn av sin status som part i Antarktistraktaten. Dette er et viktig poeng. Howard sier det ikke eksplisitt, men konsekvensen av bifokalisme er altså at ett landområde kan bli forstått som to ulike territorier samtidig. Dette er et interessant utgangspunkt for å undersøke framstillingen av området.

Figur 1: Dette kartet, som er laget av Norsk polarinstitut, viser hvilke deler av Antarktis de sju landene Australia, Frankrike, New Zealand, Chile, Argentina, Storbritannia og Norge gjør krav på. Som det går fram av kartet er kravene til Argentina, Chile og Storbritannia delvis overlappende. Siden det er lite annen informasjon i dette kartet kommer kravene tydelig fram. Slik jeg forklarer andre steder i denne avhandlingen, er noen norske kart tegnet slik at den norske kravet ikke går helt fram inn til polpunktet. Andre norske kart, slik som dette, lar kravet fortsette helt inn. Kartet er gjengitt etter avtale med Norsk polarinstitut.

Allerede i 1956, før Antarktistraktaten ble forhandlet fram, foreslo India at spørsmålet om Antarktis måtte diskuteres i FNs generalforsamling. Indias utsendinger hevdet suverenitetskravene i Antarktis var utdaterte og rester etter kolonitiden, samtidig som de fryktet at den kalde krigens konflikter skulle spre seg dit. Forslaget førte ikke fram, men var ifølge Howkins (2008) med på å berede grunnen for framforhandlingen av Antarktistraktaten, og seinere for kritikk av denne. Fra 1982 og fram mot slutten av 1990-tallet oppfordret nemlig Malaysias statsminister Mahathir Mohammed Mahathir gjentatte ganger FN til å involvere seg i Antarktis (Hamzah 2013). Mahathir mente at Antarktis nå ble administrert av en liten gruppe privilegerte stater og argumenterte for at området var 'common heritage of mankind' (Hamzah 2013). Malaysias utspill kan ses både som et resultat av en ny politisk og økonomisk verdensorden, men også som et resultat av at flere land ønsket å ta del i en mulig utnytting av Antarktis' naturressurser som olje, gass og mineraler (Stokke og Vidas 1996).

Bifokalitetsprinsippet hindrer kravstatene i å hevde full suverenitet, men står også i veien for at Antarktis skal være *common heritage of mankind*. For at et område skal være en del av *common heritage* må nemlig alle ha tilgang til området og dets ressurser (Vigni & Francioni 2017).¹⁴

Teorien om bifokalitetsprinsippet er interessant fra et juridisk eller geopolitisk synspunkt. Selv om det altså kan problematiseres om dette reelt er en global allmenning, viser altså bifokalitetsprinsippet til at et område har to ulike territorielle statuser. I teorikapittelet skal jeg vise at territorium ikke bare er noe juridisk, så jeg skal ikke foregripe for mye av den diskusjonen her. Men fra et humanistisk eller samfunnsgeografisk synspunkt er det interessant å spørre hva som skjer når et område har ulike kulturelle betydninger og når disse overlappende betydningene er koblet til ulike juridiske forståelser. På hvilken måte vil denne dobbeltheten nedfelle seg i tekstene om området? Før jeg vender tilbake til disse diskusjonene, skal jeg diskutere noe av forskningen som problematiserer de territorielle kravene i Antarktis.

¹⁴ De to begrepene *common heritage* og *global commons* kan virke overlappende, men mens *global commons* viser til en felles ressurs, viser *common heritage* til et prinsipp om noe som må tas vare på for ettertidens generasjoner.

Kolonisering av Antarktis

Både i den offentlige debatten og i forskningslitteraturen om Antarktis dukker begrepene 'imperialisme' og 'kolonialisme' opp.¹⁵ Nokså åpenbart lå imperialistisk tankegodt bak det britiske imperiets landnåm på begynnelsen av forrige århundre, men Scott (2017) vil utvide perspektivet og peker på tre bølger av Antarktis-imperialisme. Litt overraskende påstår hun at den første bølgen var allerede på slutten av 1400-tallet. Da hevdet Spania, med støtte fra paven, at alt uopptaget land vest for en bestemt linje fra Nordpolen til Sørpolen, tilhørte dem. Den andre bølgen av imperialisme var landnåmet i første halvdel av 1900-tallet der europeiske stormakter med Storbritannia i spissen annekterte ulike deler av Antarktis. Den tredje bølgen identifiserer Scott som den USA-drevne kontrollen i andre halvdel av 1900-tallet. Disse tre bølgene har alltid vært initiert av en kolonimakt, henholdsvis Spania, Storbritannia og USA. Gjennom dette brede perspektivet argumenterer Scott for at imperialisme og kolonialisme ikke er avgrenset til den kontrollen europeiske stormakter gjennomførte, og at imperialismens og kolonialismens tid har uklar begynnelse og slutt.

Hemmings (2012 og 2017) trekker fram det ideologiske tankegodset som i sin tid lå til grunn for å annektere land, når han problematiserer suverenitetskravene. En metafor som ofte brukes om Antarktistraktatens behandling av de territoriale kravene, er at disse er frosset, eller 'frozen'. Selv om traktaten formulerer det slik at kravene skal bevares som de er, men blir de både befestet og styrket, og det skal jeg komme tilbake til. Likevel har frosset-metaforen noe for seg. Mens verden forandrer seg, ligger kravene som en nedfryst dinosaur, tilsynelatende uforandret. Nå er kravene fra en annen tid, men da de ble fremmet, var det «business as usual», som Hemmings (2012) peker på.

Blant kravstatene er det i dag ingen problematisering av kravene, skriver Hemmings. Dette stemmer godt med Stokkes og Vidas' observasjoner. Ifølge Hemmings er det få som stiller spørsmålene om hvorvidt det er legitimt og rettferdig at noen land gjør krav på områder i Antarktis: «At home, Antarctic sovereignty is just given, grounded in unexamined late nineteenth- to early twentieth-century conceptions of global organisation and national dignity [...] and protected from critical analysis by the absence of the resident peoples' imperative usual in decolonisation contexts» (Hemmings 2012: 72). Dermed blir det heller ingen debatt om hvorvidt det er bedre å se Antarktis gjennom

¹⁵ Noen eksempler på dette viser jeg til i underkapittelet «Tekstene som ikke ble vektlagt» og i note 4, som refererer til stortingsdebatten rundt Bouvetøyas juridiske status.

en annen prisme enn territorium (Hemmings 2012: 73). Noe polemisk karakteriserer Hemmings de territorielle kravene som Antarktistraktat-systemets zombier. De er halvdøde, men fortsatt fryktinngytende (Hemmings 2017: 516).

Det er liten tvil om at tankegods fra kolonitiden var en forutsetning da europeiske stater annekterte land i Antarktis, og på mange måter er de territorielle kravene blitt anakronismer. Det er også klargjørende når Scott setter dette inn i en større sammenheng og ser imperialismen som et tankegods som dukker opp i mange former i ulike tidsperioder. Likevel kan det også forstyrre debatten å bruke begrepet imperialismen, ikke minst fordi det kobler ideen om å tilegne seg og holde på territorium til en bestemt ideologi. Jeg kommer ikke selv til å bruke begrepet imperialismen – og jeg diskuterer dette nærmere i kappas siste kapittel. Likevel er det en viktig forutsetning for avhandlingen at det å annektere og holde på land i Antarktis, kan problematiseres og at det blir problematisert.

Flere har belyst prosessene som ligger bak legitimeringen av kravene i Antarktis. Mancilla (2018) peker på at kravstatene har brukt to former for moralsk legitimering av de territorielle kravene: Kravene er rotfestet i offisielle dokumenter og geografiske doktriner, men også i det hun kaller «connection-based grounds», som innebærer å rettferdiggjøre krav gjennom en eller annen form for tilknytning. Og kritikken mot tilegnelsen av land i Antarktis har ikke bare rettet seg mot traktater og avtaler, men også mot styrkingen og markeringen av slik moralsk tilknytning. Dodds (2011) kaller slike symbolske og konkrete markeringer for «sovereignty performance». Slike suverenitetsfremmende handlinger kan være å lage kart, frimerker, fortellinger eller andre beskrivelser av området, å navngi steder eller etablere faste installasjoner.

På grunn av Antarktistraktaten er 'sovereignty performance' den eneste måten kravstatene kan markere at de opprettholder kravene, skriver Leane (2020), og mener praksisen har tatt seg opp. Som et av de mest omdiskuterte framstøtene fra de siste årene trekker hun fram at Storbritannia i 2012 satt navnet Queen Elizabeth Land på et område der de hadde overlappende krav med Argentina. En liknende, og langt mer konkret 'sovereignty performance' diskuterer Salazar (2017). På verdensutstillingen i Sevilla i 1992 stilte Chile ut et hundre tonn tungt isfjell fra Antarktis. Antarktis framsto dermed som et tydelig symbol for, og en åpenbar del av Chile. «The geopolitics of polar sovereignty is thus embodied in a 'captured iceberg'» (Salazar 2017: 130). Elzinga diskuterer en liknende

prosess når han peker på hvordan forskningen i Antarktis både er sannhetssøkende og politisk. Gjennom forskning får man muligheten til å vise tilstedeværelse, og ifølge Elzinga er det dette som legitimerer kostnadene: «Science in its own right is never enough to motivate a mobilization of resources and efforts on the scale seen in Antarctica» (Elzinga 2017: 104).

Problematiseringen av Antarktistraktaten og problematiseringen av de territoriale kravene jeg har vist til i dette underkapittelet, er et viktig premiss for denne avhandlingen. Et annet viktig premiss er bifokalismen Antarktistraktaten åpner for: Siden det finnes så ulike syn på hva Antarktis er og hva det bør være, vil det være og interessant å undersøke om og hvordan disse reflekteres i norske nyhetstekster.

Jeg kommer også til å bruke begrepet 'sovereignty performance' både om konkrete hendelser og om språkbruk. Samtidig er det viktig å ikke begrense formingen av et område til det som dreier seg om suverenitet. Jeg slutter meg til Salazars påpekning av at ingen representasjoner av Antarktis er løsrevet fra historiske eller kulturelle forestillinger eller fra politiske visjoner for kontinentet: «On-going imaginaries of global commons, the last wilderness, the sublime Ice, all dovetail with rising interests in Antarctic resources.» (Salazar 2017: 135) Som jeg har diskutert, vil enhver tekstlig befatning med et geografisk område være med på gi dette området en betydning og en politisk status.

Forskningen på Norges forhold til Antarktis

Selv om det er langt unna, var Antarktis viktig for Norge på 1900-tallet. Roald Amundsens sørpolekspedisjon fikk enorm betydning for den nasjonale identiteten, og den hvalfangsten i Sørishavet, som begynte rundt århundreskiftet, ble en betydelig inntektskilde. Likevel har nok nordmenn flest vært mer opptatt av de nordlige polområdene. Det samme gjelder for forskningen på ulike forestillinger om polarområdene. Det er få som har interessert seg for framstillingen av Antarktis generelt eller Dronning Mauds land spesielt. Forskningen på de framstillingen av de nordlige polarområdene kan likevel være relevant for de sørlige.

Norsk polarpolitikk er viet noe interesse av historikere og statsvitere, men også her har blikket i hovedsak vært vendt mot nord. Noe finnes likevel om norsk antarktispolitikk, utover den nevnte boka av Stokke og Vidas (1996) som bruker Norge som ett av fire

eksempler. Odd Gunnar Skagestad var tidlig ute med avhandlingen *Norsk polarpolitikk: hovedtrekk og utviklingslinjer* (1975). Også Barr (2003) og Roberts (2011) diskuterer deler av norsk antarktispolitikk. I trebindsverket *Norsk polarhistorie* som kom i 2004, er ingen av kapitlene viet polarpolitikken alene, men norsk antarktispolitikk behandles likevel flere steder i verket.

Friedman (2004) viser hvordan norsk polarforskning var et politisk redskap og ble sett på som en helt nødvendig aktivitet for å vedlikeholde det norske suverenitetskravet i Antarktis. Dette gjaldt både Maudheim- og Norway Station-ekspedisjonene på 1950-tallet (Friedman 2004: 389). Men samtidig som det ble sett på som helt nødvendig å sende ekspedisjoner, gikk også diskusjonene om hvorvidt de kunne føre til et vanskeligere forhold til Storbritannia og Argentina. Ifølge Friedmann er diskusjonene «en påminnelse om hvor sensitiv Antarktis-politikken var for et halvt århundre siden» (2004: 387).

Antarktistraktatens stabilisering kan være en av årsakene til en dalende politisk interesse for Antarktis. For inngangen til 1970-tallet registrerer Skagestad «en betydelig reduksjon av Antarktis' relative betydning i den totale norske polarpolitikk, konkretisert ved en påfølgende minimal norsk aktivitet i Antarktis» (Skagestad 1975: 246). Skagestad peker imidlertid på en gjentakende kritikk mot norske myndigheters passivitet i Antarktis opp gjennom 1960-tallet, fra blant annet Antarktis-forskerne Finn Rønne og Tore Gjelsvik og Høyre-politikerne Carl Joachim Hambro og Ivar Ytreland (Skagestad 1975: 101).

Et forsøk på å belyse refleksjonen rundt en nasjons aktivitet i Antarktis finner vi hos Susan Barr (Barr 2003). Hun vil gjennom å fortelle historien om Norsk polarinstitutt undersøke hvordan Norge har sett på seg selv som polarnasjon. Innledningsvis stiller hun det interessante spørsmålet hva det er som gjør at man kan kalle seg en polarnasjon, og antyder at det ikke nødvendigvis trenger å være knyttet til noe materielt. Hun peker på at begrepet er fremmed for de fleste briter, selv om landet kan skilte med en rekke historiske polarhelter, flere forskningssentre med et polarfokus og store territorielle krav i Antarktis, og sånn sett burde vært en polarnasjon på lik linje med Norge. Barr peker også på hvordan Antarktis kommer langt bak i den norske polare bevisstheten, i skyggen av de mer nærliggende nordlige polområdene. Dermed er hun inne på at forestillingene om Antarktis og Arktis er knyttet sammen. Dessverre slutter Barr sin beretning i 1993, rundt ti år før den norske aktiviteten i Antarktis eskalerte.

Det norske selvbildet som polarnasjon belyses også gjennom noen av kapitlene i *Norsk polarhistorie*, blant andre av Matti Goksøyr (2004) og Anne Eriksen (2004), som diskuterer forestillingene om norske polfarere. Begge gransker blant annet forestillingene som skapes gjennom ulike medieoppdrag. Dette er imidlertid brede undersøkelser, og de fokuserer på kjente enkeltpersoner og i liten grad på politikk eller landskap.

Forestillingene om Antarktis er nemlig sjelden diskutert. Igjen har Antarktis havnet i skyggen av Arktis, som i Norge er grundig belyst, blant annet i antologiene *Arctic Discourses* (Ryall, Schimanski & Wærp 2010) og *Reiser og ekspedisjoner i det litterære Arktis* (Schimanski, Theodorsen & Wærp 2011). Framstillingen av Roald Amundsens ekspedisjon, og dermed også framstillingen av Sørpolen og Antarktis, er belyst både som litterær tekst (Wærp 2011) og som mediebegivenhet (Ytreberg 2014). Ytreberg diskuterer også hvordan stedet ble skapt og formidlet gjennom ulike medier som foto, film og tekst. I noen grad har også framstillingene av vår tids sportslige polarekspedisjoner blitt berørt i ulike arbeider (Ryall 2004, Alnæs 2008, Goksøyr 2004, Roberts 2017).

Utover Manchilla (2018) finnes det få tekster fra norsk Antarktis-forskning som i like stor grad som for eksempel Dodds og Hemmings problematiserer den norske tilstedeværelsen i Antarktis. Det er heller ikke mye forskning på aktiviteten i Antarktis, og opptrappingen av aktiviteten de siste tiårene er i liten grad diskutert. Denne avhandlingen kaster lys over noe av aktiviteten og setter den inn i en bredere politisk sammenheng. Mitt bidrag til antarktisforskningen er først og fremst å undersøke hva slags forestillinger som oppstår i tekstene om området. Jeg har selvsagt ikke mulighet til å favne like bredt som de to nevnte prosjektene om Arktis, men ønsker en noe likende tilnærming. Slik bidrar min avhandling også innenfor ulike tekstvitenskapelige tradisjoner. Noen av dem presenterer jeg i neste underkapittel.

Antarktis og tekstforskningen

I en artikkel fra 2006 stiller Klaus Dodds spørsmål ved fraværet av Antarktis i postkolonial forskningslitteratur (Dodds 2006). En del av svaret kan ligge, tror jeg, i postkolonialismens fokus på mennesker framfor ressurser. En viktig del av det postkolonialistiske prosjektet har vært å framheve de kolonialiserte menneskenes historier, ideer og individualitet, og understreke at kolonialiseringen dreide seg om undertrykking av mennesker, mer enn om utnytting av naturressurser. I Ania Loombas sentrale oversiktsverk *Colonialism/Postcolonialism* åpner hun nettopp med en kritikk av

Oxford English Dictionary som framstiller kolonier og kolonialisme som noe som kun har med land og ressurser å gjøre og ikke med mennesker (Loomba 2007). Likevel er det ikke slik at postkoloniale perspektiver ikke har noe å tilføre Antarktisk-forskningen.

Selv om Antarktis mangler en lokalbefolkning, har ikke annekteringen og administreringen av området vært løsrevet fra kolonitidens ideologi. Dette er også Dodds' poeng, at mange av de samme prosessene er i sving: «Relative geographical isolation in combination with the supposedly palliative presence of the 1959 Antarctic Treaty is no reason to assume that the desire to claim and administer portions of the continent were somehow profoundly different from earlier episodes of occupation and settlement in more northerly territories» (Dodds 2006; 62). Og det er, som jeg har vist over, ikke bare forskere, men også politikere som har pekt på dette.

Dodds har mange gode innspill til hvordan en postkolonial tilnærming til Antarktis kan arte seg, men det er ett poeng han underspiller: Postkolonialisme er primært en tekstvitenskap. Et av dens viktigste bidrag er påpekingen av de tekstlige prosessene som bidrar til å legitimere kontroll og tilegnelse. Dette er et perspektiv som denne avhandlingen har hatt særlig nytte av.

Slike språklige grep var også utgangspunktet i Edward Saids *Orientalismen*, som på mange måter er et postkolonialistisk pionerverk. Said tok utgangspunkt i både skjønnlitterære tekster og sakprosa og dissekerte blant annet den kulturforskningen som ble kalt orientalisme. I kjølvannet av Saids verk har andre forskere i større grad vektlagt og lokalisert enkeltstående språklige grep som har hatt en betydning for kolonialiseringprosessen. Pratt (1992) fokuserer på det imperialistiske blikket i reiseskildringer og hvordan beskrivelsen av andre mennesker både avdekker og konstituerer et syn på betrakteren som overlegen, mektig og som den med innsikt og oversikt. Spurr (1993) har gjort et grundig forsøk på å systematisere en kolonial retorikk. Han har lokalisert det han kaller *retoriske modus*, som er ulike trekk eller grep som bidrar til å kolonialisere. Også Ashcroft (2005) kategoriserer tekstlige grep som brukes i legitimeringen av annekasjon og kolonialisering, nemlig utviskingen og 'rensingen' av et område. Både Spurr, Pratt og Ashcroft vektlegger skildringer av mennesker og kultur, men flere av deres betraktninger gjelder også landområder og rom, eller menneskers tilknytning til og kultivering av rommet, og dette kan være relevant for polarområdene. Postkolonialisme har vært et av utgangspunktene for noe av den norske forskningen på

forestillingene om Arktis, som jeg nevnte i forrige underkapittel. Et postkolonialt perspektiv på polarområdene finnes også hos Bloom (1993), som har undersøkt ulike fortellinger om amerikanske og britiske polarekspedisjoner rundt forrige århundreskifte. Hun diskuterer i liten grad territoriell suverenitet, men peker blant annet på hvordan geografiske forestillinger henger sammen med konstruksjonen av nasjonal identitet og maskulinitet, og hun setter dette inn i en kolonialistisk kontekst. Men også Bloom konsentrerer seg stort sett om arktiske områder.

I de siste årene har det vokst fram en interesse for forholdet mellom litteratur og rom som favner videre enn postkolonialismen. Med utgangspunkt i litteraturviteren Bertrand Westphals tekster blir dette ofte betegnet som *geokritikk* (Tally Jr 2018, Westphal 2011). Geokritikken har det Westphal kaller en geo-sentrert tilnærming, som betyr at det er en by, en region eller et territorium som undersøkes, snarere enn en enkeltforfatters eller et enkeltverks framstilling av dette. Slik kan en gjennom et geokritisk perspektiv for eksempel diskutere framstillingen av stillehavsøyene i europeisk og nord-amerikansk litteratur, slik Andersen (2018) har gjort. Et tilsvarende perspektiv finnes også hos Leane (2012), som skriver om Antarktis i skjønnlitteraturen. Hun ender imidlertid med et så sammensatt materiale at det utover å ha det samme motivet, byr på liten sammenheng; tekstene deler ikke engang det samme symbolspråket. I noen perioder er for eksempel Antarktis framstilt som et feminint landskap, i andre perioder som et maskulint. «What Antarctica looks like depends on where you stand» (Leane 2012: 9).

Også Arne Melberg (2005) har diskutert framstillingen av Antarktis i tekst. Han bruker ikke mange sidene på Antarktis, og teksten hans vil nok ikke falle under kategorien geo-sentrert, men den har likevel noen interessante betraktninger. De to tekstene han diskuterer fra Antarktis, plasseres under kategorien «Reiser til intet», og han diskuterer hvordan disse framstiller Antarktis nærmest som noe imaginært eller et sted hinsides vår virkelighet. Slik blir Antarktis i disse tekstene, slik Melberg leser dem, et sted for kontakt med noe sublimt.

Hanne Nielsen har undersøkt ulike sjangre som skuespill, jobbbannonser, reklame og nyhetsartikler med antarktistematikk (Nielsen 2017; Nielsen 2015, 2016; Nielsen og Jaksic 2018). Også hun finner nokså ulike bilder av Antarktis, selv om forestillinger om Antarktis som uberørt, ekstremt og en arena for heroisme går igjen. Nielsen peker flere steder på hvordan forestillingene om Antarktis' ekstreme karakter brukes til å skaffe

medieoppmerksomhet på svært ulikt vis. Nielsen har gjort et stort arbeid med å kartlegge hvordan Antarktis dukker opp i ulike kontekster, men kobler det i mindre grad til territorielle forestillinger eller politiske visjoner for kontinentet. I en artikkel fra 2015 peker hun imidlertid på hvordan to skuespill fra vårt årtusen presenterer Antarktis på en ny måte: Antarktis er ikke lenger et bakteppe eller en hvit ørken, men mangefasettert og flerstemmig, og slik peker disse skuespillene mot «new ways of thinking of Antarctica as a whole» (2015: 216).

Selv om det har vært en liten dreining det siste tiåret, har tekstvitenskapen i liten grad problematisert tekstens rolle når territorier konstrueres og opprettholdes i Antarktis. Antarktis som tekst er diskutert, men ikke forholdet mellom tekstlig og politisk appropriering.¹⁶ Dette er selvsagt et postkolonialt perspektiv, av typen som Dodds etterlyser. Med noen unntak har tekstforskningen også vært konsentrert rundt skjønnlitterære tekster og litterær sakprosa. Slik forsøker denne avhandlingen å utforske flere dimensjoner ved Antarktis i tekst, ved å skrive om hvordan journalistiske tekster bidrar til å forme territorium i Antarktis.

Samtidig har denne avhandlingen et geo-sentrert perspektiv. Mens et postkolonialt perspektiv ofte forutsetter en moralsk avstandstagen fra annektering og appropriering, vil et geo-sentrert perspektiv være en mer åpen tilnærming som kan trekke veksel på både postkolonialisme og samfunnsgeografi. Situasjonen i Antarktis er utvilsomt resultat av en tid da europeiske land hadde et annet syn på egne rettigheter. Samtidig har tilegnelsen av land i Antarktis vært langt mindre problematisk enn i andre deler av verden. Likevel er blant annet den norske tilstedeværelsen her problematisk, slik jeg har vist i dette kapittelet.

¹⁶ Ingen har, så langt jeg kjenner til, systematisk undersøkt framstillingen i kravområdene i ett eller flere av de respektive kravstatene. Men det er vanskelig å fastslå at slike undersøkelser ikke finnes: Kravene har eksistert i 70 år eller mer, og de de framsatt kravstater med fire ulike språk. Det er ikke utenkelig at det finnes mindre eller eldre undersøkelser jeg ikke har funnet.

3. Territorium som prosess og tilhørighet

Det sentrale begrepet i denne avhandlingen er *territorium*. Jeg skal diskutere det begrepet her, i tillegg til noen andre viktige begreper. I denne delen av kapp vil jeg også argumentere teoretisk for at territorium oppstår i tekst både som en abstrakt kategori og som en oppfatning av et konkret landområde.

Territorium som en sosial prosess

I tekstene denne avhandlingen undersøker, dukker det stadig opp en påstand om at Dronning Mauds land er norsk territorium. Noen steder er det et underliggende premiss, andre steder er det mer eksplisitt formulert. Her skal jeg ikke diskutere om påstanden er gyldig eller holdbar, men jeg skal belyse hva territorium er, drøfte hvordan det blir til og hvordan det kan eksistere. Diskusjonen min tar utgangspunkt i et relasjonelt syn på rom, altså at rom er et resultat av relasjoner mellom mennesker. Dette synet på rom kan føres tilbake til Henri Lefebvre og særlig boka *The Production of Space* (1991) [1974].

Og hva er territorium? I dagligtalen brukes det nok mest om områder som tilhører en stat, i tillegg til at det selvfølgelig brukes om dyrs territorier. Juridisk brukes territorium om et område der staten har enerett til å drive tvangsmakt (Gisle, 2010: 390). Geografen Stuart Elden oppsummerer vår tids vestlige forståelse av territorium til *et avgrenset område som er kontrollert av en gruppe mennesker* (Elden 2013). Denne forklaringen har noe for seg, men som Elden selv peker på, dekker den ikke alt det vi ofte kaller territorium (Elden 2009), samtidig som det er mange områder vi ikke ser på som territorium selv om de er avgrensede og kontrollert av en gruppe mennesker (Elden 2013). Det vi refererer til som territorium, er både et ord, en idé og en praksis (Elden 2013: 331), og forholdet dem imellom vil ikke alltid være det samme. Dette er viktig når vi skal diskutere aparte områder som Antarktis, der vil vi nesten automatisk stille andre krav til hva vi refererer til og forstår som territorium.

I boka *Birth of Territory* (2013) undersøker Elden begrepet *territorium* gjennom historiske tekster, og peker blant annet på at den forståelsen vi har av territorium i dag, er relativt ny. Territorium slik vi kjenner det i dag, har langsomt tatt form sammen med den moderne staten, og begynner å finne sin form først med freden i Westfalen. Det er da man begynner å organisere samfunnet slik at stater primært kontrollerer områder, og dernest ressursene og innbyggere som hører hjemme i disse områdene. Det er altså da den vestlige forståelsen av territorium oppstår, den som Soja referer til som at «society is territorially defined» – i motsetning til den territorieforståelsen han finner i tradisjonelle, ikke-sentraliserte samfunn hvor «territory is socially defined» (Soja 1971: 16-17). Med bakgrunn i den historiske gjennomgangen forklarer Elden territorium som et begrep som beskriver *et bestemt og historisk begrenset sett av praksiser og ideer om forholdet mellom makt og sted* (Elden, 2013: 7) Men gjennomgangen hans viser også at begrepet territorium er foranderlig, og han konkluderer med at «Territory is a *historical* question: produced, mutable and fluid. It is *geographical*, not simply because it is one of the ways of ordering the world, but also because it is profoundly uneven in its development» (Elden, 2013: 330). Territorier er stadig i forandring, men også som et begrep er *territorium* hele tiden i forandring.

Noen av de samme tankene finner vi hos Joe Painter (2010), som kombinerer nettverksteori med territoriumsteori. Territorium er ikke stabilt eller gitt, men noe som hele tiden blir til. «Territory is never complete, but always becoming» (Painter 2010: 1094). Ifølge Painter er det ikke territorium som utløser en romlig-sosial relasjon; territorium er heller en effekt av «networked socio-technical practices» (Painter 2010: 1116). Dette gjør selvfølgelig at territorium er lett foranderlig og uforutsigbart: «territory is necessarily porous, historical, mutable, uneven and perishable. It is a laborious work in progress, prone to failure and permeated by tension and contradiction» (Painter 2010: 1094).

Territorium som politisk teknologi

Jeg skal dvele litt mer ved Eldens tanker om territorium. De siste ti årene har han undersøkt og diskutert begrepet i en rekke bøker og artikler. Elden peker på at de to begrepene 'land' og 'terreng' er grunnleggende for forståelsen av territorium (Elden 2013, 2010). Jeg oversetter her det engelske 'land' til land, men dette er altså land i betydningen landområde eller jord, ikke i betydningen stat. *Land* dreier seg om eiendom og er en begrenset ressurs, som kan eies og fordeles. Land er et politisk-økonomisk

spørsmål (Elden 2010: 804). I en militær konflikt foregår striden i *terreng*. Terreng dreier seg om makt, og det er kontroll av terreng som gjør det mulig å opprettholde en orden. Terreng er et politisk-strategisk spørsmål. Terreng er altså mer landformasjon enn prosess. Men territorium er ikke bare land og terreng, det er også noe mer, hevder Elden. Territorium må bli både forstått som noe i seg selv, og i relasjon til land og terreng.

Elden trekker fram to faktorer som er nødvendig for å opprettholde et territorium, nemlig et utbygd lovverk og ulike teknikker eller teknologier. Spesielt teknikker for overvåking og kartlegging er nødvendige premisser for territorium: «Only with these kinds of abilities could modern boundaries be established as more than a simple line staked out on the ground» (Elden 2010: 809). Dette blir særlig tydelig i tilfeller der utilgjengelige eller ubebodde områder skal legges under en stats kontroll. Elden trekker fram eksemplene tundra, ørken og fjellområder, og det er lett å skrive polarområdene inn i den rekken: «They are made possible through a calculative grasp of the material world» (Elden 2010: 809).

For å oppsummere mener Elden at territorium er politisk-økonomisk, politisk-strategisk, politisk-juridisk og politisk-teknisk, at disse aspektene griper inn i hverandre og ikke kan betraktes isolert. «Territory can be understood as a political technology: it comprises techniques for measuring land and controlling terrain» (Elden 2010: 811).

Mye ved Eldens diskusjon av territorium egner seg godt til å belyse prosessene i Antarktis. Dronning Mauds land gikk på kort tid fra å være tomt ingenmannsland, ukjent for de fleste nordmenn, til å bli noe den norske staten hevdet var norsk, og både kartleggingen av området og lovverket var sentralt i denne prosessen. Slik er de to handlingene Elden oppsummerer territorium med, *measuring land* og *controlling terrain*, lett synlige i opprettelsen av kravområdet Dronning Mauds land. Som jeg viser i artiklene, er også disse to handlingene eller prosessene lett synlige i nyhetstekstene. De juridiske sidene og den kartografiske representasjonen får mye plass både i tekstene jeg analyserer – og i mine analyser. Likevel er det noen aspekter ved territoriet som underspilles i de delene av Eldens tekster jeg har diskutert her og som er sentrale når man skal forstå territorium, nemlig *forestillingene* knyttet til territoriet og *identiteten* knyttet til territoriet (Antonsich 2010). Elden selv presenterer ikke tankene sine som en altomgripende og endelig teori om territorium (Elden 2013: 323), og han peker på at han har underspilt «the social, cultural, and affective elements» (2010: 811), for å vektlegge

det politiske. Disse sidene ved territorium belyses imidlertid godt i den franskspråklige territorieteorien.

Territorialitet

Den sveitsiske geografen Claude Raffestin var tidlig ute med en relasjonell forståelse av territorium, og lanserte tanker om dette allerede på 1970-tallet. Mens Elden legger vekt på at territorium må forstås som et selvstendig fenomen, ser Raffestin primært territorium som et resultat av *territorialitet*. Samtidig vektlegger Raffestin i større grad det kulturelle og det levde og er mindre opptatt av det politiske. Det har vært relativt vanlig å betrakte territorialitet som en primær aktivitet og territorium som et resultat av dette (se for eksempel Sack 1986), men Raffestins diskusjon av territorialitet er interessant fordi han kobler det til det levde og hverdagslige og til det han kaller mediatorer.

For Raffestin er territorialitet måten et individ eller en gruppe forholder seg til omgivelsene på. Det er et sett av relasjoner til det konkrete rommet og/eller til det abstrakte, sosialt organiserte rommet (Raffestin 1984). Med dette utgangspunktet definerer Raffestin territorialitet som: «the system of relations of a collectivity or an individual with exteriority and/or alterity by means of mediators» (Raffestin 1984: 141). Sagt på en annen måte tilegner samfunnet seg rom gjennom å gjøre det til territorium (Klauser 2017).

Slik er altså territorium ikke i seg selv en spatial strategi, men er ett av flere resultater av territorialitet: «[territoriality] reverses the usual geographical approach. Its starting point lies not anymore in the analysis of space but in social actors' instruments and codes which are leaving marks and indications in territory» (Raffestin sitert i Klauser 2012: 14).

Raffestin vil flytte fokuset vekk fra rom og over på midlene som brukes til å forme og opprettholde relasjoner mellom mennesker og rom (Klauser 2012). Dette skjer gjennom det Raffestin kaller mediatorer. Mediatorer er alle mellomledd mellom mennesker og noe utenfor, sanseapparatet, tekniske instrumenter og alle former for representasjoner.

Mediatorene både muliggjør, begrenser og former relasjonene til rom. Med en lett omskrivning av Wittgenstein konkluderer Raffestin med at «The limits of my territoriality are the limits of my mediators» (Raffestin 1984: 141).

Begrepet *territorialitet* må ikke forveksles med *territorialisering*. Territorialitet er altså en tilstand og en måte å forholde seg til omgivelsene på – og ifølge Raffestin genererer

denne væremåten et territorium. Territorialisering brukes derimot om at noe i et samfunn knyttes til et konkret område eller territorium. Delanays (2008) forklaring er nyttig: «'to territorialize' is to deploy territory in a particular context by linking some phenomenon or entity to a meaningful bounded space» (Delany 2008: 17). Territorialisering handler altså ikke først og fremst om å gjøre rom til territorium, men om å styrke det romlige eller territorielle aspektet ved et bestemt sosialt fenomen.

Territorium som kulturell identitet

Som flere har pekt på, er det noen forskjeller mellom den franskspråklige og den engelskspråklige territorieteorien (Murphy 2012, Antonsich 2017). Noe forenklet vektlegger den franskspråklige tradisjonen det kulturelle og levde, mens den engelskspråklige er mer interessert i staten og det politiske. Likevel kan det se ut som om dette først og fremst er vektninger av ulike aspekter ved det samme fenomenet. I en grundig diskusjon av Sack og Raffestin, som hver sin representant for de to tilnærmingene, konkluderer Murphy (2012) med omtrent det samme: De to er opptatt av ulike aspekter ved det territorielle, men uten at de står i opposisjon til hverandre.

Raffestins territoriebegrep minner om det tradisjonelle *place*-begrepet, der sted knyttes til det rotfaste, til identitet og til å hegne seg inn. Også geografene Bonnemaïson og Piveteau har en liknende forståelse av begrepet. Bonnemaïson kobler territorium til det å være *knyttet* til et sted, og mener territorium er et resultat av forholdet mellom en kultur og rommet: «territory appears to me as a carnal by-product of culture» (Bonnemaïson 1993: 220). Piveteau (1995) framhever hvordan kollektive minner forandrer et innholdsløst rom til territorium. Territoriet opprettholdes av erindringen, men territoriet er også et sted for denne erindringen og det som gjør det mulig å holde på og å dele minner.¹⁷

Også Brighenti (2010) og Antonsich (2009) vektlegger folkets rolle i produksjonen av territorium. Antonsich kaller territorium et sted for politisk tilhørighet og peker på befolkningen som en vesentlig aktør i reproduksjonen av territorium (Antonsich 2009, 2017). Brighenti er inne på noe liknende. Han kobler tanken om territorium til Andersons «forestilte fellesskap» (Anderson 1996) og hevder at territorium er «an imagined (not imaginary) entity» (58). Territorium er samhandling og forhandling, og helt konkret er territorium avhengig av aktører og publikum: «As an act of performance, territory

¹⁷ Jeg skal ikke trekke fram nasjonal bakgrunn hver gang jeg presenterer en ny forsker, men for ordens skyld har geografene Joel Bonnemaïson, Jean-Luc Piveteau og Claude Raffestin i hovedsak publisert på fransk.

requires interaction, actors and often also an audience. Territory is a positive framework for interaction which needs interaction in order to exist: it is a social or sociational process» (Brighenti 2010: 66).

Det er altså mange som peker på et vekselspill mellom territorium, kulturell identitet og befolkning. Territorium er et resultat av at en gruppe har en felles identitet knyttet til et område, samtidig som territoriet styrker og opprettholder denne identiteten. Jeg tror dette er enda mer synlig i områder der den territorielle suvereniteten er uavklart eller omdiskutert. Behovet for å gjenta og bygge identitet og tilhørighet øker når det er usikkert hvem landet tilhører.

Som nevnt over kan Raffestins – og også Bonnemaïsons og Piveteaus – forståelse av territorium minne om det som ofte legges i begrepet *sted*. Diskusjonen om hva som ligger i begrepet *sted*, er lang, men Cresswells generelle definisjon dekker begrepet godt: Sted er «space invested with meaning in the context of power» (2015: 19). Sted og territorium er likevel ikke det samme. Da jeg begynte på denne avhandlingen, var Sørpolen, altså selve polpunktet, et godt eksempel for å illustrere forskjellen mellom de to begrepene. Med Roald Amundsens ekspedisjon i 1911 ble det som da var et tomt rom, både materielt og symbolsk, fylt med mening. Polpunktet ble et *sted* av enorm betydning for norsk identitet, og selv om det lå utenfor norsk territorium, var det et sted som kunne knyttes til egenskaper man likte å se på som norske: værbitte, kaldt, kun oppnåelig for de standhaftige og hardtarbeidende. Som vi hevder i artikkelen om Scott (artikkel 1), er antakelig Sørpolen det viktigste norske stedet utenfor Norge. Samtidig var det et viktig sted i konstruksjonen av den britiske nasjonale identiteten, særlig i første halvdel av 1900-tallet (Barczewski 2007), og etter hvert også for en rekke andre nasjoner. Dette illustrerer godt hvordan sted er det Massey (1994) kaller «throwntogetherness», altså en ansamling av historier med ulik betydning for ulike grupper (se også: Harvey 1996). Da Norge fremmet et territorielt krav i Antarktis i 1939, ble det ikke satt en grense for området i nord og sør. Isteden fikk det en trapesliknende form som ikke gikk fram til polpunktet slik de andre territorielle kravene i Antarktis gjorde. Selv om selve polpunktet hadde betydning for Norge som sted, var dette altså *ikke* en del av det man hevdet var norsk territorium.

I 2011, da det var hundre år siden Amundsen nådde polpunktet, ble det markert blant annet med en byste av Amundsen på polpunktet, avduket av Jens Stoltenberg. Handlingen fikk stor oppmerksomhet i norske nyhetsmedier. Det var også første gang siden

Amundsens ekspedisjon at det ble etterlatt et konkret, norsk minnesmerke på polpunktet. Fire år seinere åpner regjeringen i en stortingsmelding for å fortolke det norske kravet slik at det strekker seg helt til polpunktet: «Norske styresmakter har difor ikkje motsett seg at nokon tolkar det norske kravet slik at det går heilt opp til og inkluderer polpunktet» (Utenriksdepartementet 2015b). Sørpolens betydning er i ferd med å bli utvidet fra å være sted til å bli territorium. Jeg skal ikke spekulere i rekkevidden av eller årsakene til denne åpningen for utvidelse, men det er liten tvil om at polpunktet er en identitetsressurs som ville styrket Dronning Mauds lands status som territorium.

Oppsummerende om territorium

I de diskusjonene om territorium jeg har presentert her, er det tre debatter. Den ene er debatten mellom et essensialistisk og konstruktivistisk syn på territorium, altså diskusjonen om hvorvidt territorium er en gitt, stabil størrelse, eller om territorium er relasjonelt, produsert og opprettholdt av samfunnet. På mange måter er denne debatten over, det virker som om de fleste som skriver om territorium i dag, støtter et relasjonelt syn på territorium. Likevel er nok et essensialistisk territoriesyn sterkt til stede, og kanskje dominerende, utenfor forskningen. Om territorium naturaliseres, altså betraktes som noe gitt og uforanderlig, uavhengig av hva vi måtte mene, så er det et essensialistisk territoriesyn som ligger til grunn.

Den andre debatten dreier seg om hvorvidt territorium primært skal forstås som et produkt av territorialitet. Stuart Elden er kritisk til Raffestins teori om at rom blir til territorium gjennom territorialitet, og mener det er mer fruktbart å forstå territorium som et selvstendig begrep. Elden mener Raffestin ser *space* som ahistorisk (Elden 2010: 804). Men er de to synspunktene egentlig gjensidig utelukkende? Vi kan ta Raffestins syn på territorialitet på alvor uten å ta stilling til om det er higen etter territorium i seg selv eller om det er territorialitet som er den primære drivkraften. Raffestin mener at territoriet avgrenses av hvilke muligheter vi har til å skape relasjoner til omverdenen. Dette er fullt mulig å forene med Eldens (og Painters) syn på territorium som prosess og noe som alltid vil være i forandring.

Den tredje debatten dreier seg om hva som vektlegges av staten versus kulturen eller det politiske versus det levde. Eldens prosjekt vektlegger territorium som besittelse, som noe det er konflikt om. Dette kommer godt til uttrykk i innledningen til *Birth of Territory*, der han spør: «What is being fought over, divided, mapped, distributed, or transformed?»

Where did this idea of exclusive ownership of a portion of the earth's surface come from?» (Elden 2013: 3). Antonsich (2009) vektlegger at territorium som idé har evnen til å binde folk sammen under den nasjonalistiske tanken *ett territorium, ett folk*. Han peker videre på nytten ved å skille mellom territorium som et rom for «sociopolitical organization» og territorium som en kilde til etnisk-kulturell identitet. Som et eksempel nevner Antonsich intervjuer med amerikanske immigranter som viser at de kan ha en identitetsmessig tilknytning til et område (det de reiste fra), men føle en politisk tilknytning til et annet område (det de reiste til).

Kanskje vi kan konkludere med at territorium dreier seg om to former for tilhørighet? Den ene er tilhørighet i form av tilknytning: Vi hører til i dette landet. Den andre formen er tilhørighet som eierskap: Landet tilhører oss.

Den franskspråklige territorieteorien gir et godt grunnlag for å forstå hvordan territorium er et resultat av folks tilknytning til et geografisk område, eller det jeg har formulert som «vi hører til i området». Samtidig gir mye av den engelskspråklige territorieteorien jeg har diskutert her, en god forklaring på hvordan territorium fungerer som rettigheter og kontroll, eller som relasjonen mellom suverenitet, land og folk (Elden 2009). Men de to tradisjonene utelukker ikke hverandre, og det er fruktbart å se på dem som vektlegginger av to sider ved den samme prosessen.

Ved å vektlegge at territorium er et resultat av ulike former for tilhørighet kan vi belyse konflikter rundt territorier og tydeliggjøre hvordan territorium hele tiden er i utvikling. Territorielle kontroverser kan oppstå når en gruppe mennesker ikke kontrollerer området de har en tilknytning til. Det er selvsagt ikke slik at enhver form for tilknytning til rom er en territoriell tilknytning; territorium bør heller forstås som et resultat av den unike tilknytningen mellom et folk og område som Antonsich og Brighenti betoner. På den andre siden kan den doble formen for tilhørighet komme til syne når staten ønsker å kontrollere et område der tilknytningen er liten. Da kan det oppstå et ønske om å styrke tilknytningen eller grave fram gamle historier som identitetsmessig knytter dette området til folket eller staten som ønsker kontroll over det.

Når territorium forstås som former for tilhørighet, blir det også tydelig hvordan ordene som brukes om territoriet får en betydning. Elden (2009) peker på at begrepet territorium ofte brukes om et område som ikke er innlemmet i staten, som ikke er anerkjent, eller der staten ikke har oppnådd 'statehood'. Han gir flere eksempler, som Storbritannia og

Frankrikes 'oversjøiske territorier' eller USAs oversjøiske besittelser, som Puerto Rico. Det kan være mange forklaringer på at begrepet brukes slik. En av dem kan være at denne bruken av begrepet understreker at områdene tross alt er territorium, selv om ikke alt deret juridiske er på plass. Slik er dette det Dodds kaller «sovereignty performance» eller en demonstrering av statens makt eller ønske om makt. Men ordene som brukes om territoriet, vil også være med på å styrke tilknytningen til det. Fortellingene, minnene og sammenhengene som styrker følelsen av å høre til vil være noe av det som gjør rom til territorium.

Å forstå territorium som en prosess, og å anerkjenne det som tilhørighet gjennom både eierskap og tilknytning, danner et viktig grunnlag når vi skal undersøke og forstå hvordan de norske territoriene i Antarktis formes. Men en del av en slik undersøkelse og et slikt resonnement er også å forstå betydningen av forestillinger om territorium og forholdet mellom tekst og rom. Dette resonnementet bygger jeg ut i neste kapittel.

4. Tekst og rom

Forholdet mellom medieinnhold og rom har vært diskutert fra både et samfunnsgeografisk og fra et tekst- og medievitenskapelig perspektiv. Jeg har allerede berørt dette når jeg har diskutert postkolonialisme, geokritikk og forskningen på Antarktis i tekst, men jeg skal i dette kapittelet belyse den samme tematikken fra flere perspektiver. De første underkapitlene i dette kapittelet dreier seg om forestillinger om territorium i tekst og kart. Deretter kommer det noen underkapitler om journalistikk som først tar et mer generelt utgangspunkt, men som etter hvert konsentrerer seg om forholdet mellom journalistiske tekster og rom. I det siste underkapittelet skal jeg presentere noen tanker fra den mediegeografiske forskningen.

Forestillingen om territoriet

På tvers av de ulike tilnærmingene jeg har diskutert, synes det å være en enighet om at forestillingen om territoriet er en viktig forutsetning for at et territorium skal eksistere. Elden er først og fremst opptatt av at teknikkene som ligger til grunn for å produsere en slik forestilling, er et premiss for å etablere territorium. Likevel, gjennom å vise til blant annet Lefebvres, Baudrillards og Corners tanker rundt dette, etablerer han en forståelse for at også ideen, forestillingen eller abstraksjonen spiller en rolle i etableringen av territorium. Baudrillards utsagn om «the map that precedes the territory» (Baudrillard 1994: 1) er det mange som viser til, ikke minst i diskusjonen av kart (Corner 2011, Pickles 2004, King 1996, Elden 2013). Utsagnet er hentet fra innledningen til *Simulacra and Simulation* og er nok først og fremst en refleksjon rundt forholdet mellom representasjon og materialitet (i det postmoderne samfunnet), men det kan og bør også forstås helt bokstavelig som en refleksjon rundt kart, territorium og performativitet.

I en artikkel publisert i 2012 peker Raffestin på noe liknende, der tar han utgangspunkt i det han mener er en økende sirkulasjon av bilder og film (Raffestin & Butler 2012).

Tidligere oppstod territoriet først, så kom landskapet etterpå, hevder han. Mens territorium er 'det levde', er landskap 'det sette'.¹⁸ I vår tid er dette reversert, først konstruerer vi et landskap, så produserer vi territoriet. Territorium er ikke lenger et resultat av generasjoners innsats, men av en «advertising plan» (2012: 131). «Territory is no longer a cause, but is 'caused' in the same way as most other objects» (2012: 131). Uten at han sier det eksplisitt, legger han etter min mening opp til en konklusjon om at forløpet territorialitet–territorium er i ferd med å snus på hodet. Territoriet oppstår som en idé før det blir produsert gjennom andre prosesser, altså før territorialiteten.

Litteraturviteren Bertrand Westphal er opptatt av noe av det samme når han skriver om samspillet mellom tekst og rom. Hans utgangspunkt er geokritikken, og derfor fiktive tekster, men mye av det samme vil gjelde ikke-fiktive tekster: Et virkelig sted påvirker bildet av et fiktivt sted, og bildet av det fiktive stedet påvirker igjen bildet av det virkelige stedet (Westphal 2011). Sted er intertekstuel, hevder Westphal, det er et resultat av både tekst og det materielle i rommet. Westphal legger seg tett opptil Sojas tanker om *thirdspace* og *real-and-imagined space* (Soja 1996). Dette skal jeg komme tilbake til i underkapittelene «Stedet i mediene, mediene på stedet» og «Det medierte Antarktis».

I en diskusjon av forestillinger om geografisk rom er det vanskelig å komme utenom Edward W. Said. Hans begrep *imaginative geographies* har inspirert mange, og jeg skal straks diskutere det, men aller først noen ord om begrepet *geografi*. På norsk brukes ordet vanligvis om et fag eller et fagfelt, men av og til også om konkrete eller forestilte områder. De fleste ordbøker nevner bare den ene, nemlig læren eller vitenskapen om jordas overflate.¹⁹ Men det er også en annen betydning av ordet som bare få norske ordbøker har med, nemlig at ordet *geografi* kan vise til noen kjennetegn ved en del av jordas overflate.²⁰ *Store norske leksikon* bruker for eksempel 'geografi' som en av flere underkapitler i artiklene om de enkelte landene.²¹ Denne betydningen samsvarer også bra med bruken av ordet på engelsk og dansk. Selv om 'geografi' vanligvis brukes om en vitenskap eller et fag, kan det altså også brukes om noen trekk ved en bestemt del av jordas overflate. Da viser ordet til noe materielt. Men på samme måte som 'rom', vil ikke

¹⁸ Her legger Raffestin seg tett opptil Cosgroves (1998) landskapsbegrep, som er det vi støtter oss på i artikkel 1.

¹⁹ Se for eksempel oppslaget i *Bokmålsordboka* («geografi» u.å. a) eller i *Stor norsk ordbok* («geografi» u.å. b).

²⁰ *Det norske akademis ordbok* forklarer det for eksempel som «karakteristiske trekk ved et land, område» («geografi» u.å.c).

²¹ Se for eksempel artiklene «Storbritannia» (u.å.) eller «Iran» (u.å.).

‘geografi’ vise til noe som i den materielle verden er klart avgrenset, det er mer en betegnelse på et aspekt ved verden enn på en del av den. I en artikkel fra 2000 definerer Said geografi som: «socially constructed and maintained sense of place» (Said 2000: 180). På samme side skriver han imidlertid om hvordan «geography can be manipulated, invented, characterized quite apart from a site’s merely physical reality» (Said 2000: 180). For Said er altså geografi en forestilling, den er basert på nærhet og erfaring, men kan også bli manipulert vekk fra det han kaller fysiske realiteter.

I boka *Orientalismen* presenterer Said begrepet *imaginative geographies*, og det har blitt stående som et sentralt begrep i studiet av tekst og geografi.²² I den norske oversettelsen av *Orientalismen* (Said 2004) har begrepet blitt til «*innbilt geografi*», og jeg kommer til å bruke denne betegnelsen her. ‘Innbilt’ har noen negative konnotasjoner, og i større grad enn ‘imaginative’ levner det liten tvil om at her er det liten eller ingen forbindelse mellom begrepets innhold og det det tilsynelatende skal vise til i den virkelige verden. Akkurat denne betydningsvaløren passer imidlertid godt da begrepet nettopp viser til noe som ikke bare er konstruert, men med «scant attention paid to the actuality of the geography and its inhabitants» (Said 2000: 181).

Saids kroneksempel på innbilt geografi er orientalismen. «Almost from earliest times in Europe the Orient was something more than what was empirically known about it» (Said 1979: 55). Saids begreper brukes som en del av en ideologikritikk, og hans innbilte geografi er noe han ser som et grep brukt til undertrykkelse. Det er samtidig en parallell mellom Saids innbilte geografi og (den sene) Raffestins tanker om landskapet som er produsert før det er erfart eller Baudrillards poeng om kartet som kommer før territoriet.

Kartbegrepet og forestilt geografi

En av de mest synlige territorieproduserende teknologiene er kart. Det brukes både til å administrere og til å begripe både territorium og rom mer generelt. Jeg diskuterer kart flere steder i avhandlingen, og vier det mye plass i artikkel 3, men gir plass til en kort og mer generell diskusjon her i kappa.

Begrepet kart er nok en del av hverdagsvokabularet til de fleste. Slår vi opp i ordbøker eller leksikon, er forklaringene enkle. Her legges det gjerne vekt på at kartet er en grafisk representasjon av en del av jordas overflate. Dodge, Kitchin og Perkins beskriver denne

²² Det finnes mange varianter av dette begrepet, mest sentral er kanskje Derek Gregorys (2004) og Bialasiewicz et al. (2007) som jeg diskuterer i artikkel 2.

tradisjonelle forståelsen godt: «Conventionally, maps are material artefacts that visually represent a geographical landscape using the cartographic norms of a planar view – looking straight down from above – and a consistently applied reduction in scale» (Dodge, Kitchin, og Perkins 2011: xix). Men når noe skal representeres, er det selvfølgelig en del av dette «noe» som ikke får bli med i representasjonen. Med bakgrunn i dette definerte Harley og Woodward kart som «graphic representations that facilitate a spatial understanding of things, concepts, conditions, processes, or events in the human world» (Harley og Woodward 1987: xvi). Edney (2017) peker på at det også finnes talte, tegnete, skrevne eller gestikulerte kart og åpner for å la begrepet omfatte all representasjon av «spatial complexity» (Edney 2017: 71). Men med en slik utvidelse av begrepet blir det lite igjen av det, slik Edney selv peker på: «There is no such thing as ‘the map’. There is no single and unambiguous class of images that comprise free-standing images of the world» (Edney 2017: 70).

Både Harley og Woodward og Edney har gode poenger når de argumenterer for å åpne opp kartbegrepet. Det er egentlig få gode grunner til å avgrense det til noe grafisk og mimetisk. Men selv om ‘kart’ ikke er et konsistent eller universelt begrep, gir det mening å bruke det, ikke minst fordi det er så mange ting som oppfattes som kart.

Kart er mye, men det er *også* todimensjonale visuelle produkter som gir seg ut for å avbilde et bestemt rom eller bestemte trekk ved dette rommet. I artikkel 3 argumenterer jeg for at kart aldri leses alene, uten kontekst, men samtidig mener jeg ikke at de *ikke* kan skilles fra omgivelsene som et objekt. Crampton (2011) er mer opptatt av hva folk forstår som et kart. Han tar blant annet utgangspunkt i undersøkelser som viser at folk har ulik oppfatning av hvilke objekter som kan kalles kart, og introduserer begrepet «mappiness» (Crampton 2011: 44). Mappiness innebærer at noe kan oppfattes som å være mer eller mindre kart. Og todimensjonale grafiske avbildninger av rom har for de fleste nordmenn høy grad av mappiness.

Med et vidt kart-begrep kan vi anerkjenne at kart ikke er en autonom enhet med bestemte egenskaper, men samtidig forholder seg til at noen representasjoner vil oppfattes som kart, på samme måte som vi bruker en rekke andre begreper uten se på dem som absolutte. Begrep som mappiness og mappings er nyttig i en teoretisk diskusjon, men skal man diskutere forholdet mellom kart og forestilling er det hensiktsmessig å bruke begrepet kart.

Som det går fram av diskusjonen over vil begrepet kart vise til noe av det samme som forestilt geografi. Både kart og forestilt geografi viser til et sett med ideer, fortolkninger eller syn på hva et område er. På denne måten er kartet også et grafisk uttrykk der en forestilt geografi trer fram. Slik fungerer kart på samme måte som tekst; det er sted der sted eller territorium blir til eller blir 'performed'. Vi kan gjerne overføre Westphals formulering om tekst og rom på kart, og si at kart er resultat av forestilling om rom samtidig som det former forestillinger om rom. Likevel har kart noen andre egenskaper enn tekst.

Geografen Robert D. Sack har pekt på at grensen har en sentral betydning i kommunisering av territorialitet. Han ser på territorialitet som en strategi for å kontrollere mennesker og ting ved å kontrollere et område. For at territorialiteten, altså aktiviteten som opprettholder territoriet, skal fungere, må den kommuniseres, hevder han. Ifølge Sack trenger territorialitet bare ett tegn for å markeres, nemlig grenselinjen (the boundary») (Sack 1986: 32). Det er utvilsomt et interessant poeng, og selv om dette kravet til territorialitet innsnevrer begrepet sammenliknet med den betydningen Raffestin tillegger det, er det liten tvil om at grenselinjen er et ekstremt klart tegn for å hevde territoriell suverenitet. Dette perspektivet på grenselinjens betydning er ett av flere aspekter som gjør kartene over Dronning Mauds land spesielt interessante. I Antarktis, der det ikke finnes grensegater og riksrøyser, der landemerkene er få og det ikke er noen reelle fastboende, er kart et ekstremt viktig redskap.

Journalistiske tekster og forming av forestillinger

På lignende måte som med kart, vil journalistikk bidra til å forme forestillinger om den virkeligheten den refererer til. Slik ligger også journalistikken mellom det mimetiske og performative, mellom å gjengi og å skape, og nettopp det gir den en interessant rolle i produksjonen av territorium.

Før jeg går videre med diskusjonen av journalistikk er det verdt å stoppe opp litt ved et metaperspektiv på journalistikkforskningen. Barbie Zelizer (2004, 2009) har pekt at et problem ved forskningen på journalistikk har vært at den kommer fra mange vitenskapelige tradisjoner som har hatt hver sine ulike fokus på journalistikken. Resultatet er, hevder Zelizer, at journalistikken har blitt behandlet i lommer der hvert aspekt ved journalistikken har vært isolert fra et annet.

Each frame offers a different way to address the question of why journalism matters: sociology has addressed how journalism matters; history how it used to matter; language studies through which verbal and visual tools it matters; political science how it ought to matter; and cultural analysis how it matters differently. (2009: 35)

Men ingen av de ulike disiplinene gir rom for «autoritative statements about how journalism works» (2005: 213), fordi hver disiplin velger seg ut bestemte steder å hente belegg og forskningsobjekter, for eksempel produksjon av nyheter, presentasjon eller distribusjon. (206). Jeg skal ikke gå i front i en kamp for å bryte ned skillene, men for meg selv, som kommer fra en tekstvitenskapelig tradisjon eller 'language studies', er det en nyttig påminnelse at man må løfte blikket fra tekstene, om ikke annet i en diskusjon av hva journalistikk er. I de følgende kapitlene vil jeg derfor diskutere journalistikk som både tekst og praksis.²³ For å være helt presis bruker jeg heretter termen *journalistiske tekster* når jeg bare snakker om tekstene.

Brian McNair (1998) knytter journalistikk først og fremst til trekk ved et *produkt* og definerer det som: «any authored text, in written, audio or visual form, which claims to be (i.e. is presented to its audience as) a truthful statement about or record of, some hitherto unknown (new) feature of the actual, social world» (McNair 1998: 4). At teksten utgir seg for å formidle sann informasjon, er altså, i McNairs øyne, et hovedkriterium for at den skal kunne kalles journalistikk. Et problem med en slik tekstfokuseret definisjon er at om man tar den helt bokstavelig vil den også kunne innlemme bevisst villedende tekster i journalistikk-begrepet. Det er neppe tanken å inkludere slike tekster i definisjonen, og det er heller ikke særlig hensiktsmessig. Det kan derfor være nyttig med en definisjon som favner over mer enn kjennetegn ved tekster.

Når Michael Schudson diskuterer journalistikk, er ikke sannhetskravet like eksplisitt. Han har derimot lagt til *interesse* og *viktighet* som premisser: «Journalism is the business or practice of regularly producing and disseminating information about contemporary affairs of public interest and importance» (Schudson 2011: 3). Schudson definerer altså journalistikk med utgangspunkt i en *praksis*. Ved kun å definere journalistikk som praksis, vil vi kunne få en kategori som inneholder et ekstremt mangfold av tekster.

²³ Med denne forståelsen av journalistikk er det fortsatt mange mulige betydninger av begrepet journalistikk jeg holder utenfor, for eksempel journalistikk som profesjon eller journalistikk som institusjon (Zelizer 2005).

Samtidig er det viktig å være klar over at selv om ytterpunktene i journalistikken har lite annet til felles enn at de er produsert av journalister, så vil det være en del typiske trekk ved mange av tekstene. Dette kommer jeg straks tilbake til.

Stephen J.A. Ward legger vekt på journalistikk som institusjon og får da muligheten til å diskutere generelle trekk, heller enn å ekskludere tekster og stoffkategorier som faller innenfor og utenfor:

Professional journalism is the organized, socially recognized activity of communicating to the public for the public, from the impartial perspective of the public good. Journalism has the task of acting as an independent communication link between all parts of society – civil and consumer society, military, government, and business. (Ward 2015: 26)

Ward vektlegger altså det uavhengige og upartiske. Hvor uavhengig journalistikken klarer å være og hva som er 'public good' er selvfølgelig spørsmål som kan diskuteres – det skal jeg komme tilbake til i neste underkapittel. Først noen ord om hvordan, og i hvilken grad, journalistikken kan skille mellom å lansere meninger og å presentere informasjon. Å skille mellom fakta og verdier betraktes gjerne som kjernen i journalistikken objektivitetsideal (Se f. eks Schudson 2001). I Norge er det nedfelt i journalistikkens egne retningslinjer som blant annet slår fast at man skal gjøre det klart «hva som er faktiske opplysninger og hva som er kommentarer» (Pressens Faglige Utvalg u.å.).

Dette kan markeres på ulike måter. Utsagn kan skilles ut med tegnsetting eller anføringsverb, men også sjangeren vil kunne hjelpe leseren med å skille ut hva som er hva: Mens en kommentarartikkel eksplisitt gir uttrykk for skribentens meninger og synspunkter, er dette noe som sjelden kommer klart til uttrykk i en nyhetsartikkel. Det kan imidlertid være klargjørende å flytte fokuset vekk fra språklige kjennetegn ved de ulike sjangrene og heller se på hva sjangeren brukes til, altså hva som er sjangerens sosiale funksjon. Miller (1984) peker på at sjangeren er en respons på et tilbakevendende problem, og at de ulike språklige løsningene på dette problemet vil likne på hverandre og slik danne sjangere. Dette perspektivet synliggjør at de ulike journalistiske sjangrene brukes til å dekke ulike behov. Slike behov kan være å bearbeide informasjon i ulik grad og på forskjellige nivåer eller å argumentere for et synspunkt. Men selv om den eksplisitte formidlingen av journalistens synspunkter er forbeholdt kommentarjournalistikken, er det ikke bare her det skapes mening. Også når hendelser og

informasjon velges ut og settes sammen til en publiserbar nyhetssak, foretas det mange valg som skaper mening.²⁴ Dette kan blant annet knyttes til multimodalitet, fortelling og rammer, som jeg skal diskutere nærmere under.

Det visuelle er en sentral del av det journalistiske uttrykket, og i dagens journalistikk er produktene ofte bygget visuelt helt fra idestadiet (Machin & Polzer 2015). Slik er et oppslag i en nett- eller papiravis gjerne multimodalt, satt sammen av ulike uttrykk og som verbaltekst, fotografi eller andre grafiske elementer. Som Kress og van Leeuwen (1996) peker på, vil helheten i slike oppslag ikke bare skapes av en sum av delene, men av delenes sameksistens og gjensidige påvirkning. I spillet mellom disse elementene skapes det mening, men uten at det nødvendigvis knyttes til en bestemt avsender. Slik kan det oppstå uklarheter rundt hva som er informasjon og hva som er fortolkning. Dette diskuterer jeg nærmere i artikkel 3, der et sentralt poeng er at det oppstår en ny mening i spillet mellom kart, foto og verbaltekst og at både norsk tilstedeværelse og begrunnelsen for den framstår som annerledes i dette spillet enn i de ulike elementene alene.

På samme måte som det oppstår mening i spillet mellom elementene i et oppslag, oppstår det ny mening når brokker av informasjon settes sammen til en fortelling. Det skal ikke mye til for at en opplysning om noe som har skjedd, blir til en fortelling. Enkelte definisjoner koker det ned til at en fortelling er en representasjon av en eller flere hendelser (Abbott 2008: 9). Noen tekster er likevel mer fortellende enn andre. Med utgangspunkt i dette opererer litteraturviteren Gerhard Prince (1982) med begrepet *narrativitet*. Graden av narrativitet avhenger gjerne av ulike narrativitetsmarkører (Iversen 2013): Jo klarere årsakssammenheng, konflikt, moral og forankring i erfaring, jo sterkere narrativitet. I tekster med sterk narrativitet vil verdier kunne betones og perspektiver vektlegges gjennom hvordan hendelsene innplottes (White 2003: 126), altså hvordan de settes sammen til en fortelling. Samme hendelser kan tilpasses ulike plott, avhengig av hva fortelleren ønsker å framheve. Likevel, i tekster som skal referere til virkelige hendelser, vil kravet om narrativitet kunne komme i konflikt med kravet om å gjengi hendelsene på en troverdig måte, eller med det Cohn (2000) kaller referansenivået. Likevel er fortellingen til stede i nesten all journalistikk. Selv enkle faktaopplysninger vil

²⁴ Her har jeg brukt eksempler fra sjangergruppene nyhets-, kommentar- og featurejournalistikk. Likevel blir det for snevert å knytte journalistikk til bare de nevnte sjangrene. I dag produserer journalister tekst og bilde gjennom en rekke kanaler, og ofte andre steder enn gjennom mediehuset de er knyttet til. Som Schudson peker på, kan tekstene en journalist publiserer, spenne fra en twittermelding i forkant av en nyhetsreportasje til en bok skrevet i etterkant (Schudson 2011).

nesten alltid være representasjoner av hendelser med flere narrativitetsmarkører til stede. Fortellinger kan også være med på å farge en tekst ved at de vises til gjennom allusjoner. I Norge er for eksempel fortellingen om Amundsens og Scotts kappløp til Sørpolen så kjent at det ikke skal mange ordene til før den aktiveres som et bakteppe som farger de andre opplysningene i teksten.

Rammer og framing-teori brukes ofte i journalistikkforskningen når man diskuterer hvordan journalistiske tekster er laget slik at noen aspekter ved en sak løftes fram mens andre blir mindre synlige. Innramming eller framing er et resultat av både utvelgelse og sammensetning av et budskap, hevder Entman (1993): «To frame is to *select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation.*» (Entman 1993: 52). I denne definisjonen tar altså Entman utgangspunkt i et handlende subjekt og ikke i teksten som foreligger. Entman peker likevel på hvordan tekster legger opp til bestemte måter å forstå informasjon på gjennom måten denne informasjonen er plassert i teksten, gjentakelser og ved å koble inn kulturelle assosiasjoner. Rammeteori har imidlertid vært mer rettet mot kvantitative metoder og innholdsanalyse og med mindre vekt på det språklige, hevder Beyer (2010).

Framingteori har et bruksområde som kan gå utover tekst og kan brukes til å forklare hva som velges ut, i tillegg til hva som er nyhetsverdier (Entman 1993: 55). På denne måten kan rammer brukes til å forklare hvorfor enkelte kilder eller bestemt informasjon blir foretrukket: «frame-consistent information is more likely to be used for the construction of a news report than inconsistent information» (Entman, Matthes, og Pellicano 2009: 180). Jeg har ikke brukt framing-begrepet i mine analyser, men de mønstrene jeg finner kan godt knyttes til en norskhetsramme som gjør at andre lands aktiviteter oppleves som irrelevant og derfor ikke er blitt valgt ut.

Rammer kan også brukes til å problematisere et ønske om en verdinøytral nyhetsproduksjon. Journalistene kan tilstrebe objektivitet eller «follow the rules for 'objective' reporting» (Entman 1993: 56), men likevel la teksten bli preget av en dominerende ramme og på den måten hindre leserne i å få en balansert forestilling om situasjonen. Slik kan også ramme-begrepet brukes til å anskueliggjøre tendenser i den norske framstillingen av Antarktis. Tekstene jeg har analysert er bundet av et overordnet

perspektiv eller en ramme som framhever det norske, og leseren har ingen mulighet finne ut om det er andre måter å forstå dette på. Jeg skal følge opp denne diskusjonen i neste underkapittel, men jeg lar ramme-begrepet ligge og tar utgangspunkt i en diskusjon om verdigrunnet og objektivitetsbegrepet.

Verdigrunnet i journalistiske tekster

Medieforskerne Ettema og Glasser legger også vekt på hvordan forfatterens, eller journalistens, verdigrunnlag kommer til syne i måten fortellinger settes sammen på. Utgangspunktet for deres analyser er undersøkende journalistikk. De kaller undersøkende journalister 'voktere av offentlighetens samvittighet' og hevder at denne journalistikken kan knyttes tett til moralske vurderinger: «These journalists are, in other words, custodians of exactly what we imagine conscience to be: a morally engaged voice» (Ettema og Glasser 1998: 4)

Et av Ettema og Glasser viktigste premisser er at en språklig framstilling aldri er hundre prosent denotativ eller referensiell. Med henvisninger til blant annet Hayden White legger de vekt på makten knyttet til fortellingen: «Facts are the pieces from which stories are made, but stories are necessary to determine the relevance of potential facts and to structurally corroborate those facts.» (Ettema og Glasser 1998: 152) Gjennom måten historiene settes sammen på, kan journalistene forme publikums forståelse av hva som er rett og galt. Journalistene trer ikke fram som dommere over moralske standarder, men finner, velger ut, fortolker og tilrettelegger for vurderingen av handlinger (Ettema og Glasser 1998: 185). Slik bidrar journalistene til å forme den offentlige moralske orden, men uten å være eksplisitte.

Selv om man kan innvende at dette, fra et tekstvitenskapelig synspunkt ikke er spesielt nye tanker, leder de i Ettema og Glassers analyse fram mot et interessant poeng. Gjennom intervjuer kommer det nemlig fram at journalistene selv oppfatter seg som objektive. Et sentralt poeng hos Ettema og Glasser er derfor at det i den undersøkende journalistikken ligger en motsetning mellom å være en moralsk portvokter og å oppfatte seg selv som objektiv: «As a result, the moral craftwork is accomplished unreflectively (if not entirely unself-consciously) and without any acknowledgment that journalism might be held accountable for the moral order that it helps to fashion» (186).

Som jeg viser i artiklene i denne avhandlingen, ligger det også en verdivurdering bak flere av tekstene om Dronning Mauds land, for disse både anerkjenner og befester det norske kravet. Og selv om dette ikke skulle være noe journalistene har reflektert over, så formidler en stor del av sakene et syn på hva som er rett og galt. Jeg har ikke intervjuet journalister, så jeg vet ikke hvordan de selv reflekterer rundt tekstene sine, men gjennom å gå tett på tekstene, har jeg funnet noen trekk som uttrykker en viss ambivalens. Ettema og Glasser hevder, nærmest kategorisk, at ironi aldri brukes av undersøkende journalister til å stille spørsmål ved deres egen framstilling av virkeligheten. «They may use irony to parody the villain's self-serving characterizations of reality but never to call into question their journalistic characterizations of reality—which they take to be the really real.» (88). Dette stemmer ikke helt med mitt materiale. Jeg finner mange formuleringer som kan oppfattes ironiske på en måte som sår en usikkerhet rundt hva som menes når det gjelder forholdet mellom Norge og Dronning Mauds land.²⁵ Jeg finner nesten ingen eksplisitt kritikk og svært få eksplisitte problematiseringer av den norske politikken. Men i artikkel 2 og i artikkel 4 finner jeg en del uklare formuleringer som kanskje ikke direkte stiller spørsmål ved journalistenes egne karakteristikker av virkeligheten, men påpeker det uklare, vanskelige eller ufullkomne i de språklige kategoriene.

Ettema og Glasser har bygget ut resonnementet sitt i en artikkel fra 2008. Her argumenterer de for at grunnlaget for en etikk i journalistikken er muligheten til å kunne reflektere åpent om den. Ethiske valg er valg som hviler på et synlig grunnlag: «common sense implies a learned and considered judgment, a decidedly pragmatic response to the world aimed at succeeding - or at least surviving - in it.» (Ettema og Glasser 2008: 514) De bygger på en forståelse av at ansvarlighet er å kunne forklare hva man har gjort og hvorfor man har gjort det, altså å synliggjøre og begrunne valgene sine. (513)

Stephen Ward har noe av det samme utgangspunktet som Ettema og Glasser og stiller spørsmål ved forestillingen om at å rapportere og fortolke er to motstridende aktiviteter.²⁶ Journalistikken er en måte å involvere seg i samfunnet på, mener han. En slik involvering innebærer å fortolke og fremme bestemte verdier og bestemte politiske mål. Derfor må journalistikken være det han kaller objektivt involvert: «It should be *objective*

²⁵ Her legger jeg til grunn en forståelse av ironi som å si noe annet enn det man mener, og ikke nødvendigvis det motsatte (jfr. Hutcheon 2003).

²⁶ Mens Ettema og Glasser konsentrerte seg om den undersøkende journalistikken poengterer Ward at selv den enkleste nyhet innebærer en form for fortolkning og utvelgelse av hendelser (Ward 2019: 184). Hans refleksjoner over objektivitet gjelder altså alle former for journalistiske tekster.

engagement in the service of democracy and human flourishing, globally» (Ward 2019: 4). Journalistikkens fortolkning vil altså alltid hvile på et verdigrunnlag. Dette verdigrunnlaget kan være enten lokalt eller globalt forankret, hevder Ward:

«Journalists can make moral parochialism or moral globalism their moral starting point when defining their duties. We can express the choice in terms of group loyalties. Journalists can adopt the parochial view that their ultimate loyalty is to the group to which they belong, typically their nation or ethnic group. Or, journalists can pledge their ultimate loyalty to a much larger group: humanity at large. They adopt the viewpoint of globalism.» (Ward 2019: 209)

Journalistikkens objektivitet kan altså være enten lokalt eller globalt forankret. Dette dreier seg altså ikke først og fremst om utvelgelseskriterier eller om man har et nasjonalt eller globalt nedslagsfelt, men om hvordan verdiene speiler ulike prioriteringer eller fokus.

Wards poeng kan kaste et klargjørende lys over den norske Antarktisk-journalistikken. For er denne journalistikken moralsk forankret i et lokalt eller et globalt 'vi'? Som jeg har forklart tidligere i kapp (i underkapittelet «Koloniseringen av Antarktis»), kan suverenitetsspørsmålet i Antarktis betraktes som bifokalisme. De sju landene som har fremmet territorielle krav legger disse kravene til grunn for sin suverenitet, mens de andre landene som er aktive i Antarktis, legger Antarktistraktaten til grunn for sin suverenitet. Slik kan det samme området framtre som to ulike territorier i to ulike kontekster: som global allmenning eller som ulike nasjonale territorier. Den norske journalistikken er objektivt involvert i en lokal betydning av begrepet, men ikke objektivt involvert i global forstand. Riktignok finner jeg mange eksempler i norske nyhetssaker på at journalistikken løfter nødvendigheten av å ta ansvar for kloden og for klimaet, men tekstene preges likevel av perspektiver og formuleringer som vil framstå som nøkterne og objektive i en norsk sammenheng, men nasjonalistiske og sneversynte i en global sammenheng.

Som det skinner gjennom i det lengre sitatet over, argumenterer Ward for at journalistikken bør være forankret i et globalt verdisett som setter menneskeheten høyere enn den lokale gruppen eller nasjonen. Det er vanskelig å være uenig med ham i det, men jeg vil likevel ikke legge en slik prioritering til grunn for mine egne analyser. Som analytisk verktøy vil Wards kategorier miste noe av sin funksjon hvis jeg som tekstforsker skal argumentere for at den ene er mer etisk forsvarlig enn den andre.

Journalistikk, sted, nasjon

Jeg har tidligere diskutert Brighentis (2010) tanker om territorium som en *forestilt* enhet. Territorium kan være rom vi verken kan se eller oppleve, men som vi likevel føler vi har en tilhørighet til. Men dette rommet er ikke bare forestilt på den måten at vi kan 'se' det og kjenne til det, det er også forestilt som *vårt* territorium. Med utgangspunkt i dette har jeg argumentert for at territorium er rom som vi forestiller oss tilhører oss, på samme måte som vi forestiller oss at vi hører til i territoriet. Slik innebærer territorium ikke bare en forestilling om rom, men også en forestilling om et fellesskap eller et 'vi'.

Brighenti bygger som nevnt på Benedict Andersons idé om nasjonen som et forestilt fellesskap. Anderson (1996) karakteriserte nasjonen som forestilt fellesskap fordi medlemmene i den ikke kjenner flere enn et lite utvalg, men likevel er i stand til å forestille seg at de tilhører det samme fellesskapet. En av de tekniske forutsetningene for at dette forestilte fellesskapet skulle kunne oppstå, mener Anderson var etableringen av aviser. Avisene gjorde at tusenvis av mennesker kunne forbruke det samme, eller lese det samme, til samme tid og med en bevissthet om at de gjorde det sammen – uten å kjenne hverandre. Selv om papiravisa som medium har en langt mindre sentral posisjon i dag, og selv om andre typer medier skaper muligheter til simultant mediekonsum og større grad av samhandling på tvers av nasjoner, er ideen om nasjonen som et forestilt fellesskap fortsatt fruktbar.

Anna Roosval og Inka Salovaara-Moring har i flere tekster, delvis med utgangspunkt i Anderson, vist hvordan journalisters holdninger og journalistiske uttrykk bidrar til formingen av forestillinger om nasjon og territorium. Nasjonen blir til gjennom tekst og bilder, argumenterer Roosvall: «When the nation is written, it is concurrently being performed» (Roosvall 2010: 217). Salovaara-Moring legger vekt på fortellingens rolle. I hennes vokabular er fortellingen mer en forestilling om noen sammenhenger, enn en sluttet enhet med høy grad av narrativitet. Den har likevel en evne til å samle og systematisere forestillinger. Mediene fortolker det nye og det flyktige gjennom fortellinger og brokker av fortellinger, hevder hun. På denne måten etableres forestillinger om nasjoner og territorier:

«The role of journalism specifically, and political communication in general, is at the core of manufacturing narratives on cultural identities and the new sense of

space. Media representations, by and large, translate and interpret fluid elements by planting new elements of narratives in people's mind. Consequently, journalism is an activity that intensifies the formation of knowledge about territorial entities in order to clarify what gets excluded from, and included in these entities» (Salovaara-Moring 2011b: 50)

Journalistene får altså en sentral rolle, for gjennom å produsere fortellinger har de muligheten til å forme kulturell identitet og nye stedsforståelser. For å belyse dette, har Salovaara-Moring undersøkt journalistenes holdninger. Gjennom intervjuer med journalister finner hun ut hvordan Europa defineres av ideologisk rom, men også av eksklusjon, altså ved å definere hva man ikke er. Salovaara-Moring knytter territorielle grenser til fysiske rom, men snakker også om kulturelle grensens betydning: Samfunn formes av de symbolske grensene som skapes gjennom historier og meningsproduksjon. Dette er sentralt, hevder hun, med begrunnelsen at territorier ikke bare er fysiske rom (Salovaara-Moring 2011b). Slike grensedragninger finner Salovaara-Moring også i journalistiske tekster. Gjennom å analysere et større antall lederartikler i finske aviser dokumenterer hun hvordan tekstene bidrar til å konstruere kulturelle og moralske rom. I ulike tidsperioder skapes det fortellinger om USA som både henger sammen med og bidrar til konstruksjonen av ulike «territorial orders» i de forskjellige geopolitiske epokene. (Salovaara-Moring 2011a) Det er flere likhetstrekk mellom Salovaara-Mornings forskning og mitt prosjekt, ikke minst er hennes vektlegging av journalistikk og journalistiske teksters rolle i formingen av forestillinger av stedsidentitet og kulturelle, geografiske fellesskap relevant. Salovaara-Moring argumenter overbevisende om journalisters og en større mengde journalistiske teksters betydning, men ingen av de nevnte arbeidene går tett på tekstene og behandler meningsproduksjonen i dem slik jeg har gjort.

De norske journalistforskerne Elisabeth Eide og Anne Hege Simonsen har i flere arbeider undersøkt hvordan norske avisers framstilling av andre og særlig de 'ikke-vestlige' har bidratt til å skape en forestilling om nasjonal identitet (2008: 10) og hvordan slike grupper har framstått som marginale og i randsonen av det 'forestilte fellesskapet' (2007: 15). På samme måte som Salovaara-Moring undersøker de hvordan det de kaller «diskursive grensemarkører» (Eide og Simonsen 2008: 10) dukker opp i medietekster. Metoden deres har likhetstrekk med min, de kombinerer en bred kvantitativ analyse med kvalitative nærlesninger, og lener seg på postkolonial teori. Undersøkelsen deres rommer imidlertid

en langt større periode, i tillegg til at den ikke er geografisk avgrenset på samme måte som min; de undersøker norsk utenriksjournalistisk avisstoff gjennom hundre år. «Hundreårsperspektivet viser oss hvordan pressen utvikler rammefortellinger for ulike deler av verden» (Eide og Simonsen 2008: 257) Disse rammefortellingene er forestillinger om bestemte trekk ved områder og befolkning i ulike geografiske områder. Disse fortellingene er ekstremt bestandige, hevder de, og danner rammeverket for det de kaller «pressens politiske geografi» (2008: 257). De slutter seg til Saids kobling mellom orientalistene (som skrivemåte og diskurs) og kolonialismen og hevder at «Avisdekningen viderefremmet, naturliggjorde og promoterte det vestlige koloniale prosjektet» (2008: 276)

Eide og Simonsen har fokus på meningsproduksjonen og betydningsspillet i tekstene. I likhet med mye annen forskning som slutter seg til eller lar seg inspirere av postkolonialisme, handler imidlertid refleksjonene deres mer om mennesker enn om rom, og de problematiserer i mindre grad hva rom, sted eller territorium er.

I journalistikkforskningen er det for øvrig flere som i løpet av de siste årene har argumentert for en 'romlig vending' (Freeman 2020; Gutsche Jr og Hess 2018; Reese 2016). Som jeg har vist over og andre steder i kappa er ikke koblingen mellom journalistikk og geografi ny, men disse forskerne representerer en annen måte å tenke rundt sammenvevingen av rom og journalistikk. Dette dreier seg hovedsakelig om nyhetssosiologi og nyhetsproduksjon er vektlagt mer enn meningspotensialet i nyhetene. Likevel er deler av denne forskningen relevant for en tekstvitenskapelig tilnærming.²⁷

²⁷. Stephen D. Reese har gjennom flere artikler argumentert for at globalisering og digitalisering gjør at journalistikkforskningen må forholde seg til rom på en ny måte. Sammen med Pamela Schoemaker utarbeidet Reese på slutten av 1990-tallet teorien om 'Hierarchy of influences' (Shoemaker and Reese 1996). Modellen illustrer hvordan journalistisk innhold formes, den organiserer de ulike faktorene som påvirker denne formingen i ulike nivåer og viser den indre sammenhengen mellom nivåene. Seinere har Reese kommet med noen tanker om hvordan teorien kan modifiseres med et annet blikk for det romlige. Journalistikken har blitt mer globalt orientert, og det må reflekteres i modellen, hevder Reese, men dette kan ikke gjøres ved å innføre enda et makronivå uten på det som allerede er der. Isteden bør det globale inn på alle nivåer: «The hierarchy of influences can be applied to issues of globalized journalism, by looking for spaces and cases where the influence of 'the global' can be seen.» (Reese 2011: 42). I artikkelen «The new geography of journalism research» (2016) argumenterer Reese for den nye medievirkeligheten som innebærer mer flyt og transparens, må betraktes fra et mindre medieorientert perspektiv. 'Hierarchy of influences'-modellen er fortsatt aktuell, men kan suppleres med assemblage-begrepet: Journalistikken selv er en assemblage som også er en del av andre assemblager. Reeses tanker er interessante i diskusjonen av hvordan globale endringer påvirker utformingen av journalistikken. Men siden han først og fremst diskuterer forming av nyheter, noe som i mindre grad er overførbart til en diskusjon om meningspotensialet i nyhetstekstene, går jeg ikke inn i noen videre diskusjon av denne modellen.

I boka *Geographies of Journalism. The Imaginative Power of Place in Making Digital News* (2018) argumenterer Gutche og Hess for at nyhetsmedier bidrar til å skape, definere og opprettholde *steder*. De er opptatt av makten som ligger i geografiske karakteristikk – i å forme forestillinger om sted og mennesker på stedet. Interessant nok inkluderer de også digitale rom, for også digitale territorier skapes og opprettholdes. Gutsche og Hess deler Andersons syn på forestilte fellesskap som blir til gjennom mediene, men de er kritiske til Andersons ovenfra-ned-perspektiv, for digitale medier har åpnet for flere måter å kommunisere til mange på.

I diskusjonen av formingen av rom ser Gutsche og Hess teknologi, medieproduksjon og distribusjon og innhold under ett (slik har de et videre, men mindre tekstnært perspektiv enn meg selv eller Eide og Simonsen). Et av Gutche og Hess' argumenter tar utgangspunkt i begrepet 'news zone': Nyhetssoner er det fysiske stedet der et nyhetsmedium henter nyhetene fra. Det er ikke det samme som territorium, men et område av spesiell interesse. Flere medier kan dekke samme nyhetssone. Nyheter kan bli hentet fra utsiden av sonen, men sonen er stedet for en felles interesse. Genereringen av nyhetssoner er et innledende stadium i nyhetsjournalistikkens place-making. Disse stedene er flyktige, og må hele tiden identifiseres, utfordres og re-institusjonaliseres, skriver Gutche og Hess.

Gutche og Hess omtaler begrepet i generelle ordelag, men anvender det på lokal- og regionsjournalistikk. De viser blant annet hvordan lokale journalisters forestillinger om hva som er innenfor og utenfor sonen kan avgjøres av juridiske grenser eller fysiske linjer som T-banenett og elver. Det kan nok være at refleksjonen rundt hva som er innenfor og utenfor er mer synlig i lokal- og regionsjournalistikken, men sonebegrepet kan også være interessant å overføre på det nasjonale. Med utgangspunkt i disse tankene kan det være interessant å spørre hvor yttergrensene for nyhetssonen til et norsk riksdekkende nyhetsmedium går. Gjennom å definere Dronning Mauds land og Trollstasjonen som en del av nyhetssonen vil disse stedene bli markert som steder med en spesiell betydning for nasjonen. Jeg diskuterer ikke begrepet place-making i artiklene mine, men som jeg gjør rede for i metodekapittelet, bruker jeg et territorie-begrep inspirert blant annet av Raffestin, Antonsich og Brighenti, som ligger nokså nærme det engelskspråklige 'place'. Selv om det teoretiske og metodiske utgangspunktet er forskjellig, ender argumentasjonen min ikke langt unna Gutsche og Hess eller Gutsche og Rafikova (2018). Naturaliseringen av sted og geografi er en prosess som ikke bare kan forstås gjennom geografi-faget, men

også må forstås gjennom journalistikken (Gutsche og Rafikova 2018; Gutsche Jr og Hess 2018).

Når vi skal diskutere hvordan territorium kan bli til i journalistiske tekster, er trekkene ved journalistiske tekster som jeg har nevnt i de tre siste underkapitlene sentrale. Journalistiske teksters makt er blant annet knyttet til en forestilling om at de gjengir virkeligheten – inkludert rommet – slik det er. Men journalistiske tekster speiler ikke rommet så mye som de gjensker det. Gjennom fortellinger, begrepsbruk, vinkling og utvalg er rommet gjort til territorium. Disse tankene dukker opp i noe av litteraturen, men få har kombinert tekstorienterte studier av journalistikk med en diskusjon av det romlige og territorielle i disse tekstene. I metodekapittelet skal jeg vise hvordan jeg i avhandlingens fire artiklene undersøker formingen av forestillinger i journalistiske tekster. Avhandlingens artikler konsentrerer seg om hva som skjer i tekstene og behandler ikke de rammene som ligger til grunn for produksjonen. Men det betyr ikke at utenomtekstlige faktorer ikke er relevant å undersøke – heller ikke når man skal diskutere hvordan Antarktis gjøres til norsk territorium. I underkapittelet «Hva jeg kunne funnet ut med andre perspektiver» skal jeg kort skissere noen mulige veier å gå for å belyse dette.

Journalistikkforskningen og polarområdene

Journalistikkens formkrav får altså en betydning for hvordan hendelser og steder framstår, og det gjelder selvfølgelig også for territoriet. Noen av de få tekstene som er publisert om journalistikken om polare områder, berører akkurat dette. Ingen av dem undersøker framstillingen av territorium eksplisitt, men flere viser likevel hvordan trekk ved journalistikken muliggjør og begrenser hva slags bilde som skapes av dette området. Beau Riffenburgh undersøker samspillet mellom polarekspedisjoner og engelsk og amerikansk presse i siste halvdel av 1800-tallet. Det var tendensene til sensasjonisme i pressen som muliggjorde bestemte heroiske fortellinger, skriver han. Han hevder avisene var sentrale i etableringen av forestillinger om de uoppdagede områdene: «Not only did newspapers sponsor numerous expeditions, the amount and style of the press coverage helped create an underlying interest among the public about exploration and explorers» (Riffenburgh 1993: 198).

Ytreberg (2014) peker på at kontroversene rundt Cooks og Pearys nordpolekspedisjoner²⁸ gjorde at Amundsen tok i bruk det som fantes av oppmålings- og dokumentasjonsteknologi for å overbevise andre om at han hadde nådd det sørlige polpunktet. Med dette som utgangspunkt peker han på at tanken bak Amundsens minutiøse bok om ekspedisjonen, neppe var at den primært skulle være en spennende beretning, men at den skulle være et dokument som kunne belegge at det faktisk var mulig å gjennomføre en slik bragd. Fotografiene fra polpunktet hadde en helt annen funksjon. Bildene av det norske flagget på polpunktet «does the crucial job of defining a visible and legible place in the undifferentiated white flatness of the Central Antarctic Plateau (Ytreberg 2014: 172). Journalistikkens rolle blir, slik Ytreberg ser det, å skape en fortelling og dermed identifikasjon med hendelsene i Antarktis, noe som fikk interessante konsekvenser. «The South Pole conquest involved an effort to stretch the bounds of national community to the other side of the globe» (Ytreberg 2018: 380).

Utover Ytrebergs arbeider finnes det noen få andre arbeider som undersøker norske journalistiske framstillinger av hendelser i polarområdene. Pressedekningen får noe oppmerksomhet i enkelte framstillinger av historiske polarekspedisjoner²⁹, men jeg kjenner bare tre arbeider, utover Ytreberg (og de jeg selv er involvert i) der mediedekningen er målet for undersøkelsene. Hanne Nielsen har tatt utgangspunkt i en merkverdig hendelse i 1933 der den amerikanske flyveren Richard Byrd tok med seg kuer på en ekspedisjon til Antarktis. Hun undersøker noen oppslag i amerikanske medier og konkluderer med at dette var nok et eksempel på hvordan Antarktis ble brukt i markedsføring (Nielsen 2016). I to norske masteroppgaver behandles sider av Antarktisjournalistikken som er mer velkjent for nordmenn: I en masteroppgave fra 2020 analyserer Thea Kristine Ekholt pressedekningen av Roald Amundsens Gjøa-ekspedisjon og viser hvordan Amundsen ble framstilt som en nasjonalhelt og hvordan nasjonale elementer som vikingtid, flagg og nasjonalsang ble trukket inn i de journalistiske framstillingene (Ekholt 2020). I hovedoppgaven *Myten om Polarfareren* fra 1995 behandler Merete Habberstad medieframstillingen av norske fire norske polfarere, deriblant Bjørn Staib og Erling Kagge (Habberstad 1995).

²⁸ Det både var og er usikkert om noen av dem kom til polpunktet.

²⁹ I Steinar Aas bok om den italienske ekspedisjonslederen Umberto Nobile (2002), vies den norske pressedekningen en del oppmerksomhet. Aas argumenterer blant annet for at Aftenposten spilte en sentral rolle for den oppfatningen folk fikk av Nobile både som sykelig og svikersk.

Arbeidene som nevnes i dette underkapittelet, har to fellestrekk: De konsentrerer seg om reiser der enkeltpersoner – de som gjerne kalles polarhelter – spiller en sentral rolle, og de konsentrerer seg om historisk stoff. Unntaket er Habberstads hovedoppgave, som tar med dekningen av én polfarer på 1960-tallet og én på 1990-tallet. Det lett å forstå at forskere har lyst til å undersøke historiske helteskikkelser, men sett under ett er det overraskende at kun en halv hovedoppgave er viet polarjournalistikk fra de siste hundre årene, og at de politiske sidene av polarjournalistikken stort sett har handlet om hvilken rolle det polare spiller i etableringen av det norske selvbildet.

Det er ikke dermed sagt at forskningen på polarjournalistikk er irrelevant for mitt prosjekt. Spesielt Ytrebergs, men også Riffenburghs undersøkelser viser godt hvordan medie- og sjangerspesifikke trekk får en betydning for framstillingen og formingen av det polare. Mye skiller journalistikken i dag fra journalistikken rundt forrige århundreskifte. I forbindelse med polferder er kanskje det mest åpenbare at begivenhetene kan formidles til leserne samtidig med at de skjer, mens hendelsene Riffenburg og Ytreberg diskuterer, ikke nådde publikum før ekspedisjonen tok seg trygt frem til sivilisasjonen og en telegrafstasjon. Likevel er det fortsatt slik at mediene både muliggjør og begrenser hvordan rom blir til territorium.

Stedet i mediene, mediene på stedet

Som det går fram av diskusjonene over, er forholdet mellom det semiotiske og det romlige belyst og problematisert i en rekke forskningstradisjoner. I denne avhandlingen lener jeg meg i dette spørsmålet i stor grad på Said, postkolonialismen og geokritikken. Et sentralt poeng i de nevnte tradisjonene er tekstens potensielle evne til å forme forestillinger om sted og rom. Men selv om samspillet mellom tekst og rom er sentralt, ligger fokuset stort sett på tekstene; det er de som undersøkes. De nevnte tradisjonene kombinerer perspektiver fra geografi og medier, men de er alle godt forankret på den ene av sidene. Det er imidlertid gjort noen interessante forsøk på å bygge ned skillet mellom et geografi- og et medie-perspektiv.

I en artikkel fra 2012 argumenterer Adams og Jansson for å bygge bro mellom geografi og kommunikasjonsforskning og etablere et 'semiautonomt' felt. Her skal perspektiver fra fagområdene geografi og medier og kommunikasjon brukes parallelt: «Thus, instead of arguing whether television represents the world or changes the living room, it is more productive to note that both processes are important and are intimately interconnected»

(Adams og Jansson 2012: 301).³⁰ Adams og Jansson peker på at *sted* alltid har vært konstruert gjennom deltagelse, men at en slik deltagelse i dag også involverer *mediedeltagelse*. Og med dagens medier, mener de, går vi mot et uklart forhold mellom det virkelige og det virtuelle. Her er de inne på noe av det samme som Raffestin pekte på, men Adams og Jansson formulerer det mer eksplisitt: «Hence we suggest that researchers consider places not just as containing communications but as being literally made up of scraps of interwoven communication threads.» (Adams og Jansson 2012: 308) Men ikke bare er steder konstituert gjennom kommunikasjon, hevder de. Måten steder samler elementer og minner gjør at også stedet kan også betraktes som et medium.

For å illustrere hvordan forholdet mellom medier og geografi kan granskes, tegner Adams opp en tabell med fire felt: *place-in-media*, *media-in-place*, *space-in-media* og *media-in-space*. (Adams 2010, 2017) Disse fire tilgangene viser ulike interessefelt og ulike muligheter for å utforske forholdet mellom sted, rom og medier: Hva slags bilder av steder og rom som finnes i og formes av mediene og hvordan mediebruken former steds- og romforståelsen. Tabellen er ufullstendig, hevder Adams selv (2017: 60), for den tar ikke høyde for hvordan ulike forskningsmessige tilnærminger kan involvere flere av aspektene, eller hvordan grensene mellom rutene kan være uklare. Den kan være et klargjørende utgangspunkt for en diskusjon, ikke minst fordi den illustrerer hvor vanskelig det er å skjematizere og kategorisere sammenveving av rom og medier.

Som jeg har vært inne på er hverken sted eller rom faste og stabile referenter. Jeg har tidligere vist hvordan territorium både må forstås som en prosess og som en forestilling. Begrepet *place* må samtidig forstås som noe ikke-ensartet og i bevegelse, hevder Massey (1994). Som Adams og Jansson peker på, vil et sted alltid være et medieprodukt. 'Place' i 'place-in media' er allerede et medieprodukt, slik viser altså *place-in-media* til medieringen av noe som allerede er mediert, noe som på sett og vis innebærer at 'place-in-media' er en uendelig semiose. Samtidig er 'place' ikke bare *mediert*, men forståelsen av *place* er også formet av mediebruken på stedet eller av det Adams kaller 'media-in-place': «The phenomena of media-in-place and place-in-media are complementary; each

³⁰ Møtet mellom medier og kommunikasjons-forskningen og samfunnsgeografi har blant annet resultert i antologiene *The Ashgate Research Companion to Media Geography* (Adams, Craine, og Dittmer 2014) og *Communication/Media/Geographies* (Adams et al. 2017).

shapes the other,» (Adams 2017: 57). Stedet er altså både innhold og beholder samtidig. Adams kaller det en «paradoxical condition of mutual containment» (Adams 2010: 39).

Her kan Antarktis være et interessant eksempel. Forestillingene som skapes om Antarktis eller om Dronning Mauds land er selvfølgelig preget av fotografier, filmer, live-tilgangen gjennom web-kameraer og gjennom menneskelige observasjoner og fortolkninger. For journalistene som er på stedet må også forstås som medier. Og journalistenes observasjoner og fortolkninger er selvsagt preget av både iakttagelser og tildeværelse, og av tidligere bilder og beretninger. Som Westphal formulerer, kan rom forstås som noe intertekstuel «because it is reticular down to its smallest folds» (2011: 163). Steder er bygget opp av forestillinger og handlinger som gjensidig konstituerer hverandre.

Sammenvevingen av rom og medier må ikke forstås som en devaluering av medienes makt, heller tvert imot. Dette følger jeg opp i underkapittelet om hendelser og i underkapittelet om det medierte Antarktis.

5. Lesing som metode

Det er mange spørsmål man kan stille om tekstene om Dronning Mauds land, og mange måter å undersøke dem på. Mitt hovedanliggende har vært å diskutere meningsproduksjonen i disse tekstene. Jeg er interessert i hvilke tenkemåter tekstene legger opp til, hva slags forestillinger de formidler, og videre, hvordan disse tenkemåtene og forestillingene framstår i tekstene. I dette kapittelet skal jeg først redegjøre kort for hvilke metoder jeg har valgt. Deretter skal jeg diskutere disse metodene og vise hvordan de kan problematiseres. Til slutt i dette kapittelet redegjør jeg for noen sentrale begreper jeg bruker i artiklene. I det neste kapittelet skal jeg diskutere og forklare utvalget av periode og tekster, men kommer helt til slutt tilbake til en kort diskusjon av hva jeg kunne funnet ut med andre metoder og perspektiver.

Kort oversikt over metodevalg i artiklene

Jeg har allerede argumentert for hvordan mitt norske og tekst- og journalistikk-orienterte perspektiv bidrar i den kritiske polarforskningen. Journalistikkforskningen skal jeg straks si noe mer om, men først litt om hvordan artiklene bidrar innenfor to beslektede felt. Med de to engelskspråklige artiklene har jeg hatt et ønske om å bidra i den kritiske kartografien og i den litteraturvitenskapelige forskningen på reiselitteratur. Dette har jeg blant annet gjort ved å diskutere journalistiske tekster i disse to feltene hvor det har vært mindre forskning på journalistikk. I den kritiske kartografien har jeg i tillegg ønsket løfte fram og underbygge et poeng som har vært underkommunisert, nemlig at kart ikke kan løsriveres fra sine umiddelbare omgivelser.

I tillegg til å ta journalistiske tekster med til andre forskningsfelt bidrar artiklene i journalistikkforskningen både teoretisk og metodisk. Jeg har allerede argumentert for hvordan mine arbeider bidrar innenfor et uutforsket tematisk område, nemlig polarjournalistikk, og hvordan de bidrar teoretisk til diskusjoner om forholdet mellom

journalistiske tekster og territorium. Det metodiske bidraget er å bruke nærlesning og verktøy og teori fra ulike deler av tekstvitenskapen. I journalistikkforskningen er det én tekstanalytisk metode som er relativt dominerende, nemlig den kritiske diskursanalysen. I tillegg har sjangerforskning og narratologi fått noe plass. Jeg har ønsket å grave dypere i den tekstanalytiske verktøykassa og blant annet hente fram tilnæringsmåter fra pragmatikken, nemlig relevanst teori og språkhandlingsteori. Dette er teori som i svært liten grad har vært brukt på journalistikk tidligere. I tillegg har jeg ønsket å gi den postkolonialistiske tilnæringsmåten et mer lingvistisk preg og diskutere retoriske grep som implikaturer og presupposisjoner. Jeg har også kombinert narrativ teori med fjernlesning på en måte som jeg ikke har sett gjort tidligere.

For å svare på avhandlingens problemstilling gjør jeg i grove trekk to typer undersøkelser. I noen ser jeg etter mønstre i et større antall tekster, mens noen undersøkelser gransker et fåtall tekster nærmere.

I artikkel 2 og 3 i avhandlingen har jeg konsentrert meg om henholdsvis to og tre avisoppslag. Disse avisoppslagene nærleser jeg med utgangspunkt i teori om territorium, postkolonial teori, kritisk kartografi og relevanst teori. Jeg bruker litteratur om situasjonen i Antarktis, samt politiske dokumenter for å forklare og fortolke det som skjer i tekstene.

I artikkel 1 og 4 gir jeg et overblikk over et større antall tekster. Her kombinerer jeg kvantitativ tekstanalyse med kvalitative lesninger. Metodene er kombinert for at de skal kunne utfylle hverandre: De kvantitative tekstanalysene kan avdekke mønstre og sammenhenger og forklare utvalget av tekster som nærleses. Nærlesningene på sin side bidrar ved å undersøke de språklige mønstrene i en tekstuell kontekst og gir dermed en annen mulighet til å forklare og fortolke tendensene jeg finner. I diskusjonene i artikkel 1 og 4 bruker jeg primært narrativ teori, språkhandlingsteori og teori om territorium, i tillegg til at jeg også her trekker in litteratur om den politiske situasjonen i Antarktis.

Å lese i bredden: Fjernlesing og dokumentanalyse

I tittelen på denne avhandlingen går det fram at jeg ønsker å si noe om «norske nyhetstekster», og i problemstillingen bruker jeg begrepet «nyhetsmedier». Tidsperioden jeg undersøker er avgrenset, men det jeg skal undersøke står i ubestemt form, og refererer til en større gruppe. Det har vært helt nødvendig å ta noen grep for å kunne si noe om denne gruppen i sin helhet. I denne delen av arbeidet har jeg hentet verktøy fra tre

beslektede metodiske tradisjoner, nemlig fjernlesning, korpusbasert diskursanalyse og dokumentanalyse.

Begrepet fjernlesning eller 'distant reading' ble lansert av litteraturforskeren Franco Moretti på begynnelsen av 2000-tallet. Morettis metodiske refleksjoner er fruktbare i en diskusjon om kvalitativ og kvantitativ tilnærming til tekst. Utgangspunktet er en kritikk av nærlesningen som var (og er) en dominerende metode innenfor flere tekstvitenskaper (Moretti 2000b, a). Selv om nærlesning i utgangspunktet var nærstudier av skjønnlitterære tekster, blir begrepet brukt om detaljerte og fortolkende analyser av alle typer tekster. Kritikken av nærlesning kan derfor være relevant langt utenfor litteraturvitenskapen. Moretti peker på at nærlesningens detaljfokus gjør at den ikke gir rom for annet enn noen få tekster. Den tar som regel utgangspunkt i de kanoniserte tekstene, hevder han, og dermed mister den flertallet av tekster, eller det han kaller «The great unread» av syne. (Moretti 2000b). Nærlesningen er bare konstruert for å arbeide med kanon, hevder han: Det er en tilnærming til tekst som fungerer «only if you think that very few of them really matter» (Moretti 2000a: 57). Dette er et interessante poeng. Selvfølgelig kan alt nærleses, men nærlesningen har først en verdi når man kan argumentere for at de nærleste tekstene har en spesiell betydning, og akkurat det gjøres ofte enkelt ved å velge kanoniserte tekster. Moretti går imidlertid langt i å hevde at nærlesningen er ubrukelig til annet enn å lese kanoniserte tekster; om nærlesningen beveger seg utenfor kanon, finner man ikke annet enn avvik fra kanon, mener han (Moretti 2000b). Dette kan selvsagt problematiseres. Selv om få andre tekstvitenskaper i samme grad som litteraturvitenskapen forholder seg til en definert kanon, vil det ofte være slik at enkelte tekster blir sett på som mer sentrale forskningsobjekter enn andre. Det er nok riktig at når det ikke-kanoniserte undersøkes, vil man lett legge merke til avvikene fra det kanoniserte, slik noe ukjent lett betraktes i lyset av det kjente. Men det blir for enkelt å hevde at nærlesningen kun evner å betrakte det ukjente, ikke-kanoniserte som et avvik. Et av argumentene for å nærlese er nettopp at denne metoden egner seg til å undersøke teksten uten forventinger om hva man skal finne. Dette skal jeg komme tilbake til i neste underkapittel.

Morettis argumenter peker likevel fram mot en konklusjon som er interessant: Jo større tekstmengde, jo mer distanse til den kreves. Distanse kan imidlertid være både en styrke og en svakhet. I sine egne analyser ser Moretti etter trekk som lengde på titler, steder som beskrives eller antall utgivelser per år, altså relativt overflatiske trekk som kan telles og

kategoriseres uten å fordype seg i teksten. Det er nokså åpenbart at slike tilnærminger går glipp av mye, sammenliknet med en nitid gjennomlesning av teksten. Kanskje er det også misvisende å kalle det for *lesning* (Smith 2016; Culler 2010). Likevel er det også noe å hente i en slik tilnærming til tekst. For Moretti blir nemlig distanse en forutsetning for å tilegne seg kunnskap: «it allows you to focus on units that are much smaller or much larger than the text: devices, themes, tropes – or genres and systems (Moretti 2001a: 57). Som Berry og Fagerjord (2017) peker på, så innebærer altså Morettis fjernlesing både å anskueliggjøre sjangeregenskaper og andre fellestrekk på et mer overordnet nivå, men også språklige detaljer på et mikronivå. Men fjernlesing bidrar ikke bare til å inkludere tekster eller egenskaper som vanligvis ikke blir analysert. Moretti argumenterer selv for at en av styrkene ved kvantitative data er at de kan framstilles på andre måter enn gjennom tekst og dermed åpne for andre former for forståelse. Morettis egne analyser resulterer gjerne i grafer, figurer eller kart (Moretti 2005). Når tekster kategoriseres på denne måten, oppnår vi «a process of deliberate reduction and abstraction» (Moretti 2005: 1), noe som altså åpner for en annen form for kunnskap. Så er spørsmålet hvor nyttig denne kunnskapen er, og om den er av et slag som kan brukes.

Fra et annet utgangspunkt enn litteraturvitenskapen virker det kanskje ikke så radikalt å ville telle og kategorisere fenomenene man skal undersøke. Moretti rører imidlertid ved et problem både litteraturvitere og andre humanister støter på, nemlig hvorfor granske akkurat denne teksten eller akkurat denne frasen, hvorfor ikke en av de andre? To undersøkelser som har vært viktige inspirasjonskilder for mitt prosjekt, kan rammes av denne kritikken, nemlig Saids *Orientalismen* (1979/2004) og Spurrs *Rhetoric of Empire* (1993). Begge beskriver trekk ved språkbruken i en stor mengde tekster og bygger opp argumenter gjennom korte analyser av verk og sitater. Men ingen av dem går kvantitativt til verks, og i begge tilfeller kan den mistenksomme leseren beskyldes for selektivt å plukke eksempler som støtter opp under deres egne hypoteser.

Også i andre tekstvitenskaper finnes det alternativer til nærlesningen. Noen få år før Moretti lanserte sine teorier om fjernlesning, kom de første tekstene som kombinerte korpus-lingvistik og kritisk diskursanalyse. Og i det som skal være en av de første (Subtirelu og Baker 2018) argumenterer Hartd-Mauntner nettopp for behovet for å kunne fastslå tendenser i et stort korpus med større sikkerhet, i motsetning til hva som er vanlig i kritisk diskursanalyse der det ifølge Hartd-Mauntner er en tendens til å generalisere på

tynt grunnlag: «There may be a temptation *to proclaim* features as typical rather than build up the notion of ‘typicality’ on the basis of frequency.» (Hardt-Mautner 1995: 3).

I mitt prosjekt har jeg hatt et tilsvarende ønske. Selv om tanken hele tiden har vært at nærlesninger og diskusjon av begreper og ordvalg skal være den dominerende metoden, har jeg hatt et ønske om å kunne si noe substansielt om helheten som ikke er bygd på subjektive lesninger og erfaringer. I artikkel 1 (om Scott) og artikkel 4 (og suverenitetstermer) har jeg gjort noen kvantitative undersøkelser. Resultatene fra de kvantitative undersøkelsene må både fortolkes og kontekstualiseres for at de skal få en verdi. Som Subtirelu og Baker (2018) peker på, kan korpus-analyser si oss noe om presist om frekvensen av et ord, men hvorvidt den observerte frekvensen er verdt å vie oppmerksomhet eller ikke er avhengig av forskerens utgangspunkt. Dette skal jeg komme tilbake til i kapittelet «Kan nærlesning og fjernlesning kombineres?»

Senere har flere av Morettis tanker blitt tatt opp i det som har blitt kalt digital humaniora, og i noen grad blir begrepet brukt om analyser av tekst basert på digitalisert materiale (Se : Berry og Fagerjord 2017). Morettis første fjernlesninger baserte seg på manuell telling og sammenlikning av tall fra ulike like land. Seinere har større tilgang til digitale tekster gjort det mulig å bruke analysere tekst gjennom metoder fra korpuslingvistikken, som for eksempel kollokasjonsanalyse og nøkkelordanalyse (Baker 2008).

Det er selvfølgelig ikke slik at all analyse av et større datamateriale trenger å foregå på noen av de skisserte måtene. Som jeg har vært inne på, har blant annet Said og Spurr undersøkt språklige trekk i en større mengde tekster uten å gå kvantitativt til verks (og det finnes selvfølgelig veldig mange andre eksempler på dette). I noen sammenhenger kan slike undersøkelser gå under betegnelsen dokumentanalyse. Mens Altheide og Schneider (2013) skiller mellom dokumentanalyse og semiotisk analyse, åpner Asdal og Reinertsen (2021) for at dokumentanalyser også kan være opptatt av dokumentene i seg selv, uten å se dem som en kilde til noe annet. Tekster må betraktes som overflødigshorn, mener de og spør «Hvilken verden finner du i teksten og hvilken verden etablerer den?» (Asdal og Reinertsen 2021: 99). Et viktig poeng for både Altheide/Schneider og Asdal/Reinertsen er at man skal betrakte dokumentanalyse som en form for feltarbeid «der du gradvis gjør deg kjent i et nytt landskap» (Asdal og Reinertsen 2021: 196). Partington, Duguid og Taylor (2013) er inne på noe liknende når de diskuterer korpus-basert diskursanalyse. Selv om en slik analyse ofte avdekker ting man ikke kan se, peker de

likevel på hvordan en som jobber med korpusbasert diskursanalyse kan dra nytte av å lese eller se gjennom deler av materialet som analyseres «a process which can help provide a feel for how things are done linguistically in the discourse-type being studied» (2013: 12). Dette gir ikke minst «intuitions for further research» (ibid.), mener de.

Slike perspektiver er interessante i min sammenheng. Og uten digitaliseringen av tekster hadde det vært vanskelig å skaffe seg et overblikk. Her snakker jeg ikke om en metode som resulterer i konkrete funn, men en måte å skaffe seg en bakgrunnskunnskap og et oversiktsbilde, som igjen kan være grunnlag for å stille spørsmål. Det å lete i digitale tekster gjør at man relativt kjapt kan finne fram og orientere seg. Var det andre medier enn Aftenposten som fulgte Stoltenberg til polpunktet i 2011? Var Norges rolle i Antarktis et tema i artiklene om Jarle Anhøys ekspedisjoner? Finnes det reportasjer fra Peter den 1.s Øy? Blir den gamle betegnelsen «Sydpollandet» fortsatt brukt om Antarktis? Ingen av disse spørsmålene har ført til videre undersøkelser, men er blant mange viktige spørsmål som jeg har forfulgt i research-fasen og som har bidratt til å forme nye spørsmål. De to siste spørsmålene dukker det også opp svar på, i innledningen her i kapp i form av påstander som jeg ikke kunne fremmet om materialet ikke hadde vært digitalisert. På samme måte var det gjennom lang tid 'på feltarbeid' i materialet at jeg oppdaget at kart ofte ble brukt på måter som bidro til meningsdannelser i flere lag, eller at det var en sammensatt og uklar begrepsbruk knyttet til den norske suvereniteten. Slik oppstod ideene til å undersøke bestemte språklige og visuelle grep nærmere slik jeg har gjort i artikkel 3 og 4.

Å lese i dybden: Nærlesning og fortolkning

I to av artiklene i avhandlingen bruker jeg altså utelukkende nærlesning som metode. I tillegg går jeg tett på kortere tekstutdrag og diskuterer den språklige utformingen i både artikkel 1 og 4. Nærlesning er en kvalitativ tilnærming til tekst som, slik Culler (2010) poengterer, går ut på å beskrive hva slags strategier og teknikker som brukes. Eller som Smith (2016) formulerer det, er hensikten å avdekke tekstens maskineri. Culler (2010) argumenterer for at nærlesning er «something more basic, more fundamental, than theories of literature or critical methodologies.» (22) Nettopp derfor er det galt å gå inn for én bestemt måte å gjennomføre det på, hevder han. En nokså sentral tekst om nærlesning som metode, Paul de Mans «The Return to Philology» (1986), fremmer det samme argumentet. Også de Man understreker nemlig kvalitetene ved den frie uavhengige nærlesningen som han mener, i likhet med de teoritunge lesningene i datidens

litteraturvitenskap, er vendt «to an examination of the structure of language prior to the meaning it produces» (De Man 1986: 24). Det er nettopp en slik orientering mot språkets form, hvordan det er bygget opp og satt sammen, som de Man mener bringer nærlesningen tilbake til filologien. Helge Jordheim oppsummerer en slik filologisk lese måte presist: «Å lese ‘godt’ eller ‘langsomt’ utlegges gjerne som å lese kritisk og nøyaktig, med blikk for alle de strukturer, betydninger og bibetydninger som finnes i en tekst, uten hele tiden å skjule til overleverte institusjonelle, politiske eller moralske forestillinger om hva teksten burde inneholde» (Jordheim 2001: 31).

I en artikkel om nærlesning som metode i retorikkforskningen understreker Iversen og Villadsen at det er avgjørende at teksten «anses som interessant at studere i sig selv» (Iversen og Villadsen 2020: 32) og at den må være «rig eller sammensatt nok til at kalde på en nøyere analyse» (Ibid.). Selv om alle tekster vil kunne nærleses, er det et poeng at noen tekster vil gi mer interessante resultater enn andre. Likevel vil jeg hevde at man skal være forsiktig med å legge for mye vekt på at tekstene skal ha bestemte kvaliteter for å nærleses. En tekst skal ikke være spesielt lang eller komplisert for at den gjennom en nærlesning vil framtre som full av motsetninger og rik på betydninger.

Nærlesning som metode har sitt utspring i nykritikken og kan kobles til ønsket om å granske litterære tekster som selvstendige, autonome enheter. Men det er ikke nødvendigvis en motsetning mellom å lese langsomt, og å lese med vekt på kontekstualiseringen, hevder Jordheim: «[t]vert imot vil jeg hevde at nettopp det å lese langsomt, nært og med respekt for teksten er en forutsetning for at språk og tekster skal kunne komme til syne som reelt og unikt historiske.» (Jordheim 2001: 32). Selv om nærlesningen ofte kobles til litteraturvitenskapen, har det blitt en teknikk som også brukes til å granske ikke-skjønnlitterære tekster og også i en kontekst. Retorisk nærlesning skal nettopp forstå tekstens uttrykk «som en kompleks helhet i en bestemt kontekst» (Iversen og Villadsen 2020: 29). Også i den kritiske diskursanalysen er nærlesningens fokus på språklige detaljer kombinert med kontekstualisering av tekstene (se f. eks. Fairclough 1992).

Også i mine egne nærlesninger legger jeg vekt på kontekstualiseringen. Det er nødvendig å forstå tekstene i en historisk og politisk sammenheng for å avdekke og forklare betydningspotensialet i tekstene. En grunn til at nærlesning er spesielt godt egnet som metode til å analysere dette materialet er at den gir rom for å diskutere konteksten opp

mot enkeltformuleringer og opp mot tekstene i sin helhet. Hva innebærer for eksempel bruken av 'Kongeriket' i tekstene jeg diskuterer i artikkel 2 og 4? I sammenhengene jeg undersøker, er det ofte uklart om begrepet skal forstås bokstavelig, om det behandles ironisk i form av herming og hva eventuelt konsekvensen av det skulle være. For å belyse dette, er det både nødvendig å se formuleringen i sammenheng med ordene rundt, med teksten, publikasjonen, hendelsene den brukes til å beskrive, samt den språklige og kulturelle konteksten. I tillegg vil betydningspotensialet avhenge av i hvilken grad vi tar hensyn til den geopolitiske konteksten, for avhengig av hvordan vi forstår denne, vil en slik formulering kunne oppfattes som en befestning eller en utfordring av ulike fortolkninger av territorielle rettigheter.

Jeg har også tatt med meg de styrkene ved nærlesningen som innebærer å lese tekstene langsomt, fritt og uten på forhånd gitte rammer og forventninger. Jeg hadde ikke på forhånd definert hvilke tekstanalytiske verktøy jeg skulle bruke. Konsekvensen av dette er at jeg i de ulike analysene har endt opp med å bruke en relativt bred vifte av tekst- og språkteori; ulike teorier og fagtradisjoner er egnet til å belyse de ulike spørsmålene jeg stilte tekstene. Hvordan begrepsapparatet i en kvalitativ tekstanalyse må tilpasses den enkelte analysen skal jeg drøfte nærmere i underkapittelet «Begreper som beskriver framheving og nedtoning». Men en nærlesning og fortolkning uten på forhånd gitte rammer, kan også by på ulike problemer. Det er nemlig ikke slik at jeg som tekstforsker kan løsrives fra forskningen eller produktet den resulterer i.

Johan Tønnesson understreker akkurat dette aspektet ved den kvalitative tekstforskningen. Her kan ikke teori og metode programmeres inn i noen analytisk vidundermaskin, hevder han: «Forskeren må selv være 'maskinen', og som fortolkende menneske i verden vil han og hun uvilkårlig måtte prege analysen» (Tønnesson 2004: 152). Nettopp derfor er det viktig, skriver Tønnesson, å begrunne og blottstille fortolkningene. Dette innebærer, mener jeg, også å blottstille *fortolkeren* eller *leseren*. For det å vise fram veien gjennom materialet krever refleksjoner rundt forskeren, leseren eller analytikeren.

Noen interessante perspektiver på tekstforskeren finnes i en uenighet mellom Paul Ricoeur og Edward W. Said. Ricoeur peker på forskjellen mellom tekst og tale. I dialogen er det en nærhet mellom taler og tilhører, hevder han, mens det i teksten er et tydelig *fravær* av nærhet mellom forfatter og lesere: «Leseren er fraværende fra skrivingen,

forfatteren fra lesningen» (Ricoeur 1999: 139) Tekst må forstås som diskurs «festet» i skrift, hevder Ricoeur, og denne festetheten er det fortolkerens oppgave å løse. Det er i fortolkningen at tekstens uforløste referanse blir virkeliggjort: «Men i den ubestemthet referansen er henvist til, henger teksten på sett og vis ‘i luften’, uten verden eller utenfor verden» (Ricoeur 1999: 141). Dermed blir en tekst fri og løsrevet fra «den kontekstuelle virkelighet som den levende tale viser til» (Ricoeur 1999: 141).

Dette synet på tekstens løsrivelse fra verden har Edward W. Said opponert mot. Det er ikke bare tale som er bundet til de omkringliggende realitetene, mener han. Said poengterer at teksten alltid er i verden: «texts have ways of existing that even in their most rarefied form are always enmeshed in circumstance, time, place and society – in short, they are in the world and hence worldly» (Said 1983: 35). Selv tekster som er lagret, som forblir ukjent eller blir glemt, har en plass i verden, hevder han. Tekster er altså også *situerte*.

Det å være i verden eller å være deltakende i verden kaller altså Said for *worldliness*. Denne tilknytningen til verden har selvfølgelig også lesningen: «... critics are not merely the alchemical translators of texts into circumstantial reality or worldliness; for they too are subject to and producers of circumstances, which are felt regardless of whatever objectivity the critic’s methods possess» (Said 1983: 35). Forskeren («the critic») er ikke en som oversetter teksten til realiteten, lesningen er ikke det som binder teksten til verden, men det at teksten er bundet til verden, må få konsekvenser for lesningen, mener Said.

Som Ashroft og Ahluwalia (2008) peker på, er Saims tekst i opposisjon til både et mimetisk og et poststrukturalistisk tekstbegrep: Han vil argumentere for at teksten ikke bare *refererer* til verden der ute, men også er en del av den; samtidig vil han ikke akseptere at alt er tekstlig konstruert. Selv om dette ikke er de mest aktuelle debattene lenger, synes jeg Said rører ved kjernen i tekstforståelse og tekstforskning. Og selv om den i dag nokså allmenne innsikten om at tekster må forstås i sin kontekst er delvis overlappende med *worldliness*-begrepet, rommer Saims tanker om at teksten og forskeren er forankret i verden, noe mer: Said understreker at vi ikke må se på lesning og fortolkning som noe sekundært, selv om det temporært kommer etter teksten. Lesning er et virke i seg selv, og leseren er et menneske med ansvar. Forskeren er altså ikke en analysemaskin, men et menneske i verden.

Selv om Said er mer insisterende, kan vi finne noen av de samme poengene hos Ricoeur, som ikke havner så langt unna Said, selv om utgangspunktet er forskjellig: «Med tilegnelse mener jeg at fortolkningen av en tekst fullføres i et subjekts selvfortolkning, et subjekt som deretter forstår seg selv bedre (...). Tekstbegripelsens fullbyrdelse i selvbegripelse karakteriserer den type filosofi jeg ved flere anledninger har kalt refleksjon» (Ricoeur 1999: 153).

Saids begrep 'worldliness' beskriver godt min egen rolle som leser og fortolker. Underveis i arbeidet gikk det opp for meg at det var vanskelig å forholde seg nøytral overfor den politiske situasjonen i Antarktis. Jeg var nødt til å reflektere over de moralske aspektene i det å gjøre krav på land og de politiske konsekvensene det får. Samtidig er den norske Antarktis-diskursen så dominerende at det å ta et skritt til siden og forsøke å se den fra en annet perspektiv, også vil innebære å ta stilling. Når jeg som nordmann stiller et spørsmål, fungerer det tydeligere kritisk enn om jeg hadde hatt en annen nasjonalitet. Dette nedfeller seg også i språklige detaljer. Skal jeg bruke betegnelsen 'biland' eller 'kravland'? Skal jeg følge Språkrådets eller Polarinstituttets rettskrivningsnormer? Epigrafen på side 3 i denne avhandlingen er derfor ment både å skulle si noe om det jeg skriver om og om det jeg selv skriver. Ingen kan løsrive seg fra 'kampen om geografien'. Som geografen Edward Soja påpeker: «To be alive is to participate in the social production of space» (Soja 1985: 90). Alle tekster, alle handlinger er med på å skape rom, og det gjelder selvsagt denne avhandlingen også.

Hvordan kombinere fjernlesning og nærlesning

Diskusjonen av nærlesning og fjernlesning i de to foregående kapitlene legger opp til en potensiell konflikt: Mens nærlesningen forutsetter et tilstedeværende og fortolkende subjekt som ikke kan løsrives fra lesningen, tilstreber fjernlesningen det motsatte, nemlig undersøkelser der funnene er etterprøvbare og uavhengige av den som har innhentet dem. Litteraturviteren Barbara Herrnstein Smith (2016) hevder at fjernlesning har en tilnærming som ligger langt fra humaniora og stiller spørsmål ved om det i hele tatt kan kalles lesning når den har som mål å avdekke fakta eller bevise noe. Dobson (2019) deler Smiths skepsis til de enkle og entydige svarene en kvantitativ undersøkelse vil gi, og mener det kommer i konflikt med humanioras tilnærming til forskning som han kort karakteriserer som «the search for a grounded meaning that can never be obtained—an impossible practice of reading». Dobson lener seg blant annet på Derrida og Butler når han argumenterer for at enhver lesning vil være ulik alle tidligere lesninger. Det samme

poenget løfter retorikkforskeren Michael Leff fram. Selv om ulike tekstforskere vil argumentere for ulike, og kanskje motstridende fortolkninger innebærer ikke det at teksten bare har én betydning. Tvert imot, hevder Leff, er ikke teksten en fast enhet, men et «object of rhetorical controversy whose meaning and significance change as we come to read it from different angles» (Leff 2001: 240)

Et tilsvarende syn på tekstforskning synes også å ligge til grunn for Faircloughs (2015) kritikk av korpuslingvistikken. Korpuslingvistikken er et nyttig verktøy, men ikke noe mer, hevder han, og stiller spørsmål ved om den i det hele tatt kan kalles analyse. Den kan brukes til å gi statistisk informasjon om enkelte uttrykk, eller for å bekrefte eller avkrefte forskerens impresjonistiske inntrykk. Men den er kun en del av forberedelsene til selve analysen (Fairclough 2015: 23). På samme måte som Smith og Dobson er han altså ikke kritisk til metodene i seg selv, men til hva man kan utrette med metoden i humanvitenskapelig forskning.

Denne skepsisen til kvantitative metoder innenfor humanistiske fag kan henge sammen med at kvalitative og kvantitative metoder er forankret i helt ulike vitenskapstradisjoner. Golafshani (2003) knytter de to metodiske tilnærmingene til henholdsvis det naturalistisk/fortolkende og det positivistisk/logiske; i den første forsøker forskeren å involvere seg i fortolkningen, i den andre er det viktig å tilstrebe en avstand. Og mens den kvalitative forskeren stiller krav til reliabilitet og validitet er disse ikke brukbare som kvalitetskriterier i den kvalitative forskningen, noe som får Golafshani til å konkludere med at det dreier seg om to ulike paradigmer (2003: 599-600).

Før vi problematiserer forholdet mellom kvantitativ og kvalitativ metode i tekstforskningen ytterligere, bør vi imidlertid skille mellom hvilket nivå i forskningen de ulike metodene brukes på. Her kan Faircloughs verktøy-metafor være nyttig. Det er nokså åpenbart at det i visse situasjoner kan være hensiktsmessig å telle noe. Og det er like åpenbart at skal man telle, så må man telle på en måte som gjør at andre som teller kommer fram til det samme tallet. Så kan man stille spørsmål ved hva som er hensiktsmessig å telle og hvilken nytte man kan ha av tellingen, altså hva man skal bruke verktøyet til. I flere av Morettis tekster kan man få inntrykk av at tellingen kan komme istedenfor nærlesningen, men det er selvfølgelig begrenset i hvilken grad tallmateriale om lengden på titler eller antall utgivelser per år, kan brukes til å trekke slutninger om tekstenes meningsproduksjon.

Medieforskeren Klaus Bruhn Jensen har kategorisert ulike måter å kombinere kvalitative og kvantitative undersøkelser. Også han tar utgangspunkt at det dreier seg om ulike paradigmer, ikke ulikt det jeg har redegjort for over. Mens en kvantitativ medievitenskapelig undersøkelse gjerne vil ha et *eksternt* perspektiv og undersøke *informasjon*, vil en kvalitativ ha et *internt* perspektiv og undersøke *mening* (Jensen, 2021: 331). Med dette utgangspunktet skisserer Jensen tre kombinasjoner av kvalitative og kvantitative undersøkelser, nemlig triangulering, komplementaritet og tilrettelegging eller «facilitation» (Jensen 2021: 347). Den siste er den minst problematiske, hevder Jensen, og det er på mange måter en beskrivelse av min måte å kombinere de to: Å bruke de to metodene som adskilte trinn i forskningen, der den ene for eksempel brukes som pilot for å forberede den andre. Likevel er det ikke nødvendigvis så enkelt, for det er ikke gitt at de kategoriene som er egnet til å samle informasjon også er egnet til å velge ut objekter som kan analyseres når man skal undersøke meningsproduksjon. Dette er noe av bakgrunnen for at kvantitative undersøkelser bare er ett av flere verktøy som jeg bruker til å velge ut tekster (noe jeg også kommer jeg tilbake til i neste kapittel). Slik kan vi godt kategorisere selve utvelgelsen som en form for triangulering, der ulike datasett og ulike metoder kombineres for å samle ulike perspektiver på det samme fenomenet (Jensen 2021: 348).

Jeg skal nå forklare litt mer konkret hvordan de ulike metodene er kombinert. I artikkel 1 kombinerer vi fjernlesning med narrativ teori og nærlesning. Her bruker vi blant annet kollokasjons-søk, altså søk som på to ord i samme tekst, som et utgangspunkt for å diskutere karakterer og roller i fortellinger. Jeg kjenner ikke til andre som har gjort dette på tilsvarende måte. Funnene ville imidlertid ikke kunne resultert i interessante analyser om vi ikke kunne brukt nærlesning og kjennskap til den norske polardiskursen til å analysere dem. Nærlesning gir en forståelse for hva de kvantitative funnene kan fortelle, nemlig at Scott får en underordnet, men vesentlig rolle i den nasjonale fortellingen om Amundsen.

I artikkel 4 har jeg undersøkt antall artikler der bestemte ord forekommer og brukt dette som et argument for å diskutere henholdsvis bestemte begreper og bestemte nyhetsoppslag. Slikt tallmateriale *kan* være nyttig. I artikkel 4 diskuterer jeg hva bruken av ulike suverenitetstermer innebærer, hvordan begrepene som er i bruk kan forstås og hva de fører til. Et premiss for diskusjonen er at begrepene brukes, noe noen relativt enkle kvalitative undersøkelser kan fortelle noe om. Det er også slik at denne typen søk må brukes med omhu, selv når de bare skal være et verktøy for å velge ut materiale til

kvalitative analyser. Altheide og Schneider (2013) peker på at kvantitativ innholdsanalyse fastslår antatte sammenhenger heller enn å oppdage nye mønstre. Asdal og Reinertsen (2021) sier det samme. Når det gjelder mine egne undersøkelser er det jo rimelig åpenbart at jeg ikke vil få treff på ord jeg ikke har lett etter. Og selv om jeg har søkt på mange, er dette en svakhet ved undersøkelsen. En måte å minimere muligheten for at viktige søkeord skal glippe, er å bruke mye tid på å bli kjent i materialet, slik jeg har vært inne på.

Det er liten tvil om at utvalget av tekst til nærlesning kan begrunnes godt med utgangspunkt i en kvantitativ analyse. Likevel er det altså ikke gitt at en kvantitativ undersøkelse nødvendigvis er den mest fornuftige måten å velge ut en tekst på, og ofte bør den kombineres med andre utvelgelseskriterier. Men kvalitative valg av tekster må selvfølgelig også begrunnes. Jeg kommer tilbake til dette i kapittelet «Om tekstutvalget».

Begreper som beskriver framheving og nedtoning

De fire artiklene i avhandlingen diskuterer alle hvordan språket blir brukt til å framheve noen sider av en sak og tone ned andre. Dette er en uunngåelig og helt nødvendig side ved all språkbruk og representasjon. Den som skildrer en hendelse eller tegner et kart over et landskap, er nødt til å vektlegge det han eller hun mener er viktig, samtidig som andre ting holdes utenfor. Likevel er det vanskelig, og ofte problematisk, å peke på at det skjer. Den som hevder at noe løftes fram eller viskes ut, vil samtidig antyde at det finnes andre sider av saken, og at disse kunne, og kanskje burde, vært gjort mer synlige. Man må nemlig definere hva som er saken for å kunne hevde at noe av den er framhevet og noe annet tilslørt. Og det er ikke sikkert fortolkerens forståelse av hva saken er, samsvarer med forståelsen til den som lagde teksten.

I en diskusjon av tekstenes framheving og nedtoning er det altså en fare for å bli essensialistisk eller normativ. For å unngå dette mener jeg man må undersøke hvordan teksten lever opp til leserens forventning om at den skal være sannferdig, nøyaktig og nyansert. Her vil både sjanger, medium, journalist og språklige detaljer spille en rolle. For å gjøre dette må de enkelte tekstene behandles ulikt, og begreper, teorier og kategorier må tilpasses de ulikeartede situasjonene. Forfatterne av boka *Tekst og historie* (Asdal et al. 2008) beskriver dette godt: Språket er hele tiden i endring, og det er ulikt for hver situasjon det brukes i og hver kontekst det står i. Det nytter ikke å støtte opp «absolutte teoretiske kategorier, eller allmenngyldige fortolkningsregler like relevante overfor alle

tekster i alle historiske situasjoner», og derfor må teorien «løpende reformuleres og utvikles i møte med teksten» (Asdal et al. 2008). Siden jeg mener det er ulike former for framheving og nedtoning i de ulike tekstene jeg har undersøkt, har jeg derfor ikke brukt én generell terminologi, men ulike begreper for hvert enkelt tilfelle. Begrepene ‘framheving’ og ‘nedtoning’ bruker jeg bare her i kapp, de er paraplybegreper som er lite egnet i konkrete analyser.

Forholdet mellom framheving og nedtoning kommer klarest fram i artikkel 2. Her bruker jeg begrepsparet *clearing* og *constructing* (artikkelen er på engelsk). De to begrepene henger sammen: Et område renses eller klargjøres samtidig som det bygges opp en ny forståelse av det. Dette er inspirert av Ashcrofts (2005) begrep «erasing» og Spurrs (1993) begrep «negation». Ashcroft og Spurr beskriver imidlertid hvordan kolonisering av bebodde områder, og en språklig utradering av befolkningens tilstedeværelse og historie har noen flere implikasjoner enn prosessene jeg skildrer. Mitt begrep *clearing* handler mer om implisitt å unngå noe ved å vektlegge noe annet. I de tekstene jeg analyserer, foregår en clearing–constructing–prosess på flere måter. Journalisten oppsøker, observerer og beskriver noen håndfaste hendelser: Statsministeren er på reise, fjell døpes, et monument blir reist og avduket. Disse hendelsene skriver seg inn i en historie og spiller på tidligere norske tradisjoner og aktiviteter. Når historier bygges på denne måten, blir landskapet også renses: I og med at norsk tilstedeværelse får den oppmerksomheten det gjør, går det implisitt fram at andre nasjoner ikke har det samme engasjementet og den samme historien i Dronning Mauds land og på Sørpolen.

I artikkel 3 lar jeg tre begreper være overskrifter til hvert sitt kapittel: *inscribing*, *obscuring* og *highlighting*. Disse begrepene beskriver aspekter ved alle de tre tekstene jeg analyserer, men de beskriver ikke på samme måte en tosidig prosess slik som clearing–constructing.

Tekstens evne til å framheve og nedtone blir også belyst i avhandlingens første og siste artikkel. I artikkel 1 bruker vi Forsters (2010) begreper flat karakter og rund karakter til å beskrive hvordan Scott og Amundsen framstår i norske nyhetsmedier for hundre år siden og i dag. På sett og vis likner denne framstillingen på den jeg finner i artikkel 2: En konsekvens av at noe framstilles på en viss måte, får noe annet til å framstå som enklere og mindre betydningsfullt.

Artikkel 4 handler også om at noe framheves, men her skjer det på en helt annen måte. Gjennom uklar språkbruk legges det opp til fortolkninger som innebærer at Norge har en sterkere suverenitet enn det mange mener er tilfelle.

Én ting er viktig å avklare. Disse begrepene antyder ikke at det finnes riktigere og sannere måter å framstille noe på. Særlig begrepene som handler om at noe ikke får plass, kan lett tolkes slik. Noe vil alltid havne i skyggen, men for å vurdere hva som havner i skyggen, er fortolkeren nødt til å vurdere hvilke alternative måter en hendelse eller et objekt kunne vært framstilt på. Så blir det fortolkerens oppgave å si noe om konsekvensene av at dert er framstilt slik det er.

Språk som handling: diskurs og performativitet

Et begrep som ofte brukes når man skal peke på sammenhengen mellom språklige og tankemessige mønstre er 'diskurs'. Begrepet brukes av så mange og dukker opp i så mange varianter, at det lett kan oppfattes som vagt. Likevel er det et nyttig fagbegrep, og ikke minst i delene av journalistikkforskningen som er opptatt av tekstlige uttrykk, har det blitt svært sentralt. Når jeg har brukt begrepet, er det for å vise til mer helhetlige tendenser i måten et geografisk område omtales på. Jeg bruker imidlertid begrepet med varsomhet, og jeg gjør ingen rendyrket diskursanalyse. I denne avhandlingen dukker diskursbegrepet også opp når jeg viser til andre, og da i litt ulike varianter. Her skal jeg kort forklare hvordan begrepet er brukt, jeg skal utdype hvordan jeg selv forstår begrepet og hva jeg mener det kan bidra med i en diskusjon om journalistisk språkbruk og geografi.³¹

Noen steder i denne avhandlingen har jeg parafasert og diskutert enkelte tekster av Barthes og Ricoeur. Her dukker diskurs-begrepet opp i en mer tradisjonell lingvistisk forstand: Det viser til et språklig nivå over setningen.³² Det dreier seg altså om språkbruk, ikke ulikt Saussures 'parole'. Chatman bruker begrepet på samme måte, og overfører det til andre medier; men det er fortsatt uttrykket som er det sentrale.

Jeg har ikke brukt diskursbegrepet når jeg tidligere har diskutert Saids teorier, men begrepet er svært sentralt i *Orientalismen*. Hos Said og i deler av postkolonialismen

³¹ Et par steder i avhandlingen har jeg brukt poenger fra Faircloughs tekster om kritisk diskursanalyse. Det jeg har hentet ut er imidlertid tanker om språkbruk og analyse av språkbruk som er nyttige også i mer generelle diskusjoner av språkbruk. Dette gjelder blant hans refleksjoner rundt stil, rundt inferens og diskusjonene hans av kvantitativ tekstanalyse.

³² Dette gjelder altså bruken av begrepet i de tekstene jeg referer til, og ikke i Barthes og Ricoeurs forfatterskap mer generelt.

brukes imidlertid «diskurs» i en litt annen betydning enn nevnt over. Said henter begrepet fra Foucault, og jeg skal kort presentere Foucaults bruk av det før jeg vender tilbake til Said.

I *The Archeology of Knowledge* tar Foucault utgangspunkt i en forståelse av diskurs som en gruppe ytringer, men han kobler dem til det han kaller en diskursiv formasjon:

We shall call discourse a group of statements in so far as they belong to the same discursive formation; it does not form a rhetorical or formal unity, endlessly repeatable, whose appearance or use in history might be indicated (and if necessary explained); it is made up of a limited number of statements for which a group of conditions of existence can be defined. (Foucault, 2002: 131)

En ytring er en del av en diskursiv formasjon på samme måte som en setning er en del av en tekst. Men, hevder Foucault, mens setningen er regulert av språkets lover er ytringen regulert av den diskursive formasjonen i seg selv. Slik er det den diskursive formasjonen som bestemmer mulighetene og begrensingene for en ytring. Det er sentralt for Foucault at diskursene er historiske, de eksisterer på et bestemt tidspunkt og er altså en måte teksten blir forankret i (og begrenset av) det historiske. På sett og vis er altså diskursene historiske og sosiale føringer for hva som kan sies. I forelesningen (og boka) *Diskursens orden* (Foucault, 1999) kommer det kanskje enda tydeligere fram hvordan diskursen legger begrensinger for både ytringene våre og erkjennelsen: «Verden er ikke vår erkjennelses medsamsvorne, det finnes ikke noe prediskursivt forsyn som legger den til rette for vår skyld. Man må oppfatte diskursen som en vold vi utøver mot tingene, i alle fall som en praksis vi påtvinger dem.» (Foucault, 1999: 30).

Said plukker opp Foucaults diskursbegrep, og legger vekt på hvordan diskursen ikke bare skaper kunnskap, men også den virkeligheten den beskriver (s 94). Slik er Foucaults tanker et viktig grunnlag for boka *Orientalismen*. Likevel, allerede på side tre i boka åpner Said for diskursen *ikke* kontrollerer alt:

This is not to say that Orientalism unilaterally determines what can be said about the Orient, but that it is the whole network of interests inevitably brought to bear on (and therefore always involved in) any occasion when that peculiar entity 'the Orient' is a question (Said, 1979: 3).

De samme tankene legger han fram i seinere tekster, men Said stiller spørsmål ved Foucaults manglende interesse for sosialt opprør mot makten (Said, 2001). Said er også, iallfall i *Orientalismen*, mer opptatt av fortolkningspotensialet – og begrensingene – som ligger i tekstene enn av diskursen og diskursens makt.

Også Norman Fairclough bygger på Foucault, men gir lingvistisk teori og analyse en mer sentral plass. Samtidig understreker han at diskurs-begrepet innebærer å tillegge språkbruk diskurs en form for sosial praksis. Han kobler også diskurs tett til samfunnsmessige og sosiale forhold. «On the one hand, discourse is shaped and constrained by social structure in the widest sense and at all levels [...] On the other hand, discourse is socially constitutive.» (Fairclough, 1992: 64) For Fairclough er det derfor sentralt at en analyse av diskurser også kobler diskursene til aktuelle samfunnsforhold.

Når jeg selv bruker begrepet legger jeg til grunn en forståelse av begrepet som ikke er langt fra Saids. Jeg er langt fra upåvirket av Faircloughs systematiske og tekstnære metode for å lokalisere og avdekke diskurser, men når jeg har brukt diskurs-begrepet er det ikke primært hans forståelse av det jeg har hatt i tankene.³³ Jeg bruker begrepet til å peke på fellestrekk i den måten et emne omtales på, når disse fellestrekkene på ett eller annet vis kan kobles til noen mønstre i måten man tenker rundt bestemte fenomener på. Det er ikke så mange ganger jeg bruker begrepet diskurs, og det ikke veldig sentralt i mine diskusjoner. Jeg har ikke hatt som et ønske å kartlegge hvordan diskursen legger føringer eller begrensninger for det sagte og skrevne, eller hvordan tekstene inngår i et større system av sosiale praksiser. Det er ikke tvil om at tekstene henger sammen på ulike vis og reflekterer noen av de samme perspektivene, ideologiene og verdiene. Det er likevel nyttig å flytte fokuset vekk fra den bakenforliggende eller iboende) diskursen og over på tekstene selv, slik jeg har forklart i underkapittelet om nærlesning og fortolkning. Likevel er det et selvsagt sånn at tekstene henger sammen og virker sammen. Dette kan knyttes til at de står i en relasjon til det Foucault kaller den diskursive formasjonen, men

³³ Her er det nødvendig med enda en avklaring. Flere steder i avhandlingen har jeg brukt poenger fra noen av Faircloughs tekster. Det jeg har hentet ut er tanker om språkbruk og analyse av språkbruk som er nyttige også i mer generelle diskusjoner av språkbruk. Dette gjelder blant hans refleksjoner rundt stil, rundt inferens og diskusjonene hans av kvantitativ tekstanalyse. Men selv om jeg bruker tanker og innsikter fra Faircloughs tekster er det altså ikke slik at jeg slutter meg fullstendig til hans syn på diskurs eller at avhandlingen er en «kritisk diskursanalyse», slik Fairclough ville definert den.

det også knyttes til hvordan språket virker performativt, noe jeg straks skal forklare nærmere.

I avhandlingen min dukker altså begrepet diskurs opp i ulike varianter. Jeg har forsøkt å være konsis (og tilbakeholden) når jeg selv bruker det, men når jeg parafraserer andre må jeg altså forholde meg til deres bruk av begrepet. Jeg redegjorde tidligere for Ricoeurs, Barthes og Chatmans bruk av begrepet. En fjerde forfatter jeg diskuterer, som bruker det på en litt annen måte, er Cosgrove (1998). I artikkel 3 diskuterer jeg hans teori om ulike klode-diskurser. Cosgrove bruker begrepet i en betydning som ligger tettere opptil Foucault og referer til diskurs mer som en måte å tenke om eller rundt bilder og forestillinger enn som en gruppe språklige utsagn.

Så til et annet begrep som er nyttig når man skal diskutere hvordan språkbruk kan være konstituerende og forme verden eller vår forståelse av den, nemlig performativitet. På engelsk brukes også verbet 'perform', som er enda mer nyttig siden det, i kraft av å være verb, beskriver en handling, en prosess og dermed en bevegelse eller forandring. Siden det ikke finnes en god norsk ekvivalent til det engelske verbet perform, skriver jeg noen ganger, i den norskspråklige delen av avhandlingen, formuleringer som at et område 'framstår' eller 'trer fram' og noen ganger bruker jeg verbet 'forme', men uten agens.

Begrepet performativitet kan spores tilbake Austins *How to do things with words* (1975)³⁴ Austin lanserte en teori om språkhandlinger hvor performativer er ytringer som brukes til å utføre handlinger, i motsetning til konstativer, som er beskrivelser eller konstateringer. De performative språkhandlingene i Austins teori er imidlertid ikke konstituerende i seg selv, de får sin kraft ved å vise til noe utenfor språket, slik tilfellet for eksempel er med domsavsigelser eller erklæringer. Austins teori er problematisert, men også gitt et nytt liv av Derrida (1972/1988), som stiller spørsmål ved Austins kategorier, og seinere er Derridas tanker videre utviklet av Butler (1993, 1997). Når jeg bruker begrepet, er med den betydningen Butler har gitt det. Tre aspekter ved Butlers forståelse av performativitet er sentrale: For det første beskriver det hvordan språk kan være konstituerende uten å vise til noe utenforspråklig. For det andre er det ingen

³⁴ Begrepet performativitet har egentlig to parallelle historier, og begrepet kan også spores tilbake til teorier om scenekunst og teater, der det brukes som et adjektiv for å beskrive graden av «performance». Også i sosiologien og antropologien har begrepet slått rot, i en tradisjon fra Erving Goffman. I boka *The Presentation of Self in Everyday Life*, (1959) bruker han en rekke begreper fra scenekunsten til å beskrive å analysere handlinger og samspill. Ifølge Loxley (2007) er de to performativitet-begrepene (fra henholdsvis språkhandlingsteori scenekunst) utvilsomt nært beslektet, og de har nærmet seg hverandre mer og mer, men har likevel ikke smeltet helt sammen.

intensjonalitet knyttet til det performative; det er ikke nødvendigvis en hensikt knyttet til en ytrings performativitet. For det tredje kobles språkets performativitet til at tegn og ytringer kan vise til tilsvarende tegn og ytringer, altså til språkets siterbarhet eller «iterability» (Derrida 1988). Et ord, et tegn eller en ytring kan forme eller skape den virkeligheten den viser til fordi den samtidig viser til andre tilsvarende tegn eller ytringer. Mens Austins performativitet henter sin legitimitet, eller sin mulighet for å lykkes, i noe som ligger utenfor språket, henter performativitet, slik Derrida og Butler forstår det, sin legitimitet i språket selv. Derrida spør retorisk:

«Could a performative utterance succeed if its formulation did not repeat a ‘coded’ or iterable utterance, or in other words, if the formula I pronounce in order to open a meeting, launch a ship or a marriage were not identifiable as *conforming* with an iterable model, if it were not then identifiable in some way as a ‘citation’?
(Derrida 1988: 18).

I artikkel 4 tar jeg utgangspunkt i disse poengene når jeg argumenterer for at det nettopp er gjennom gjentakelsene av enkeltord at disse ordene kan føre til en fornyelse eller en tilegnelse av et område.

I artikkel 4 fungerer altså diskusjonen om performativitet som teorigrunnlag. Her i kapp, og i artikkel 2 og 3 refererer jeg ikke performativ teori (med unntak av i dette underkapittelet, selvfølgelig), men jeg bruker verbene ‘perform’ eller framtre for å peke på hvordan noe blir formet gjennom språkbruk. Min bruk av begrepet i disse delene av avhandlingen er utvilsomt påvirket av Derridas og Butlers lesninger av Austin, men her dreier det seg aller mest om å bruke alminnelige begreper til å påpeke tendenser i språket, heller enn å forankre begrepsbruken i et helhetlig teorisett. Det er også derfor jeg har redegjort for begrepet og begrepsbruken her i metodekapittelet – på samme måte som med diskursbegrepet – og ikke i teorikapittelet.

Det beslektede begrepet ‘performance’ dukker opp flere ganger i avhandlingen når jeg viser til og diskuterer Dodds begrep «sovereignty performance» (Dodds, 2011). Begrepet brukes til å beskrive hvordan suverenitet framføres og demonstreres, og slik har det en mer teatral betydning enn performativitet. Samtidig er det liten tvil om at Dodds også mener slik «sovereignty performance» er handlinger som påvirker, eller er forsøk på å påvirke og forme den territorielle statusen til et område, og slik også har en performativ effekt (se også note 35).

6. Om tekstutvalget

I dette kapitlet skal jeg gjøre rede for hvilke tekster jeg har valgt ut til analyse. For å begrunne utvalget har jeg gjort noen enkle analyser av et større materiale, både av deler av de journalistiske tekstene som ble produsert i årene før og av journalistiske tekster som ble produsert i årene jeg har fokusert på. Dette for å gi mer utfyllende redegjørelse for artiklens felles empiriske materiale enn det det var plass til i de enkelte artiklene.

Jeg skal også forklare hvorfor en del av materialet jeg har undersøkt er knyttet til bestemte hendelser. Til slutt skal jeg vende tilbake til en metodediskusjon og diskutere hva jeg kunne undersøkt med andre metoder. Denne avsluttende metodediskusjonen er flyttet til etter utvalgsdiskusjonen, da det er lettere å diskutere hva alternative metoder kunne bidratt med når jeg har gitt en oversikt over materialet.

Bruk av det digitale mediearkivet Atekst

De fire artiklene i avhandlingen undersøker tekster fra 2005 til 2019, i tillegg til at artikkel 1 undersøker noen tekster fra 1910–1912. Det er altså de siste 15 års journalistikk om det norske kravområdet i Antarktis som er det hovedsakelige forskningsobjektet for denne avhandlingen. Noen av avhandlingens artikler undersøker tekster fra hele denne perioden, men det er likevel noen medier og noen år jeg gransker nærmere. Jeg skal ta for meg hvilke nyhetsmedier jeg har valgt og hvilke hendelser jeg har valgt å fokusere på.

Når jeg har valgt ut artikler til analyse har jeg brukt mediearkivet Atekst. Dette arkivet samler de fleste norske aviser, og er til god hjelp for mange medieforskere. Det er likevel noen utfordringer knyttet til dette arkivet. Selv om det rommer mye, rommer det ikke alt. En viktig avis som Dagens Næringsliv er for eksempel ikke inkludert i arkivet. Arkivet inneholder også en rekke publikasjoner som ikke nødvendigvis oppfattes som journalistikk, slik som informasjonsmateriell, statlige og kommunale nettsider. Det er

heller ikke alle aviser som er tilgjengelige så mange år tilbake i tid. Flere har for eksempel kommet til i perioden jeg har undersøkt.

Atekst samsvarer altså ikke helt med det materialet jeg har ønsket å undersøke når jeg her i kapp har villet si noe generelt en populasjon bestående av norske journalistiske nyhetsmedier i perioden 2005 til 2019. For å hankses med dette problemet, har jeg tatt ulike grep i de ulike enkeltundersøkelsene. Noen av undersøkelsene har jeg avgrenset søk til enkelte aviser, og dermed har jeg selv kunnet inkludere kun journalistiske nyhetsmedier. Dette gjelder undersøkelsene jeg presenterer her i kapp og noen av undersøkelsene i artikkel 1. I undersøkelsene jeg presenterer i underkapittelet «Dekningen i de ulike nyhetsmediene» har jeg søkt i hele Atekst, og slik favnet bredere enn populasjonen, men siden jeg i dette tilfellet kun var interessert i de fire nyhetsmediene med flest treff, hadde jeg muligheten til å luke ut ikke-journalistiske medier, om de skulle ha vært blant disse fire (noe de ikke var).

Et annet problem er knyttet til enkelte av variablene. Jeg har altså telt antall artikler der bestemte søkeord forekommer en eller flere ganger. Noen av ordene jeg har søkt på er flertydige, og det er bare enkelte av betydningene jeg har ønsket å undersøke. ‘Dronning Maud Land’ har bare én betydning, mens ‘Dronning Mauds land’ også er navnet på en norsk popgruppe fra 1990-tallet. På samme måte kan ‘biland’ være en betegnelse på en type territorium, men også et norsk etternavn og et norsk stedsnavn. Søk på disse ordene kan derfor gi misvisende resultater om det er Antarktis-relatert stoff jeg er interessert i. Det er to måter å omgå dette problemet, den ene er å utelate søk på ordene med flere betydninger. Dette har jeg gjort i dette underkapittelet, i underkapittelet «Oversiktsbilde over mediedekningen i perioden 2005 til 2019», samt i noen av undersøkelsene i artikkel 4. En annen løsning er å gjennomføre en kvalitativ gjennomgang av hvert enkelt treff for å luke ut de variablene med betydningen jeg ville undersøke. Det har jeg gjort i underkapittelet «Dekningen i de ulike nyhetsmediene» og i noen av undersøkelsene i artikkel 4.

Enda et problem med Atekst er at noen tekster som ligger i arkivet ikke er søkbare og at det kan finnes publiserte tekster som ikke ligger der. Srebrowska (2005) har redegjort for hvordan det ikke var samsvar mellom et relativt lite materiale fra 2003 hun undersøkte i Atekst og på papir.³⁵ Det har skjedd mye med arkivet siden den gangen, men jeg har selv

³⁵ Noen av feilene er forklart og delvis tilbakevist av Eriksen (2005).

oppdaget saker som lå i Atekst, men som ikke var søkbare. Hullene jeg har funnet er få, og ikke av et slikt omfang at jeg tror det kan påvirke funnene mine i nevneverdig grad. Det er likevel en svakhet som gjør at man for eksempel må være varsom med å hevde at ting ikke er omtalt, om det eneste belegget er søk i Atekst.

Kort om mediedekningen fra 1990 til 2019

Jeg skal straks redegjøre nærmere for perioden jeg har undersøkt i avhandlingen, men først skal jeg gi et kort overblikk over en litt større periode, nemlig fra 1990 til 2019. Gjennom noen søk i denne større perioden vil vi kunne sette perioden som undersøkes i avhandlingens artikler i en litt større sammenheng.

De følgende søkene konsentrerer seg rundt tre søkeord og er gjort i norske medier som er arkivert tilbake til 1990. Siden dette søket kun er gjort i avisene som er digitalt arkivert tilbake til 1990, omfatter det altså bare en liten del av norske nyhetsmedier.³⁶

«Sørpolen» (eller «Sydpolen») er de fleste årene omtalt i rundt hundre artikler, mens det øker til 252 i 1993, det året Erling Kagges soloekspedisjon nådde Sørpolen, og 432 i 2011, altså i jubileumsåret for Amundsens ekspedisjon. Året med tredje mest omtale var 1994, året da Kagge ga ut bok og da Liv Arnesen gikk til polen. Dette året ble det publisert 185 nyhetsartikler.

Søk på «Dronning Maud Land» eller «Dronning Mauds land» gir jevnt over færre treff, og selv om årene for etablering av Troll-stasjonen, Dronningens, Kongens og Stoltenbergs besøk utgjør noen topper, er de ikke like markerte. Flest artikler som nevner området, har vi i 1994, året da en norsk ski- og klatreekspedisjon returnerte derfra. Ekspedisjonen foretok en rekke førstebestigninger og fikk også en del oppmerksomhet gjennom kunstmaleren Vebjørn Sands deltakelse.

Søk på «Antarktis» viser en økning i antall treff fra og med 2005, som er omtrent da norske myndigheter trapper opp engasjementet i Antarktis. Tidligere år ligger antall artikler på rundt 200 (med unntak av 1993, da det var 276), mens det fra og med 2005 ligger litt over og litt under 300, med en topp på 400 i 2011. 2011 var altså året for Amundsen-jubileet, men også året da eventyreren Jarle Andhøy ledet en omdiskutert ekspedisjon mot Sørpolen.

³⁶ Mediene det dreier seg om, er Aftenposten, VG, NTB, Nordlys og lokalavisa Raumnes. Alle disse er tilgjengelige i Retriever i hele den aktuelle perioden.

På bakgrunn av disse undersøkelsene kan vi skissere noen tendenser: Hendelser generert av norske myndigheter, som politikeres og kongeliges reiser, massiv satsing på forskningsinfrastruktur samt jubileer genererer oppmerksomhet. Aller mest oppmerksomhet får likevel spektakulære private ekspedisjoner. For alle tre søkeordene er det en nedgang i antall artikler i 2016 og 2017, helt ned på nivået rundt år 2000. Det er altså mulig perioden 2005–2015 var en bølgetopp i oppmerksomheten.

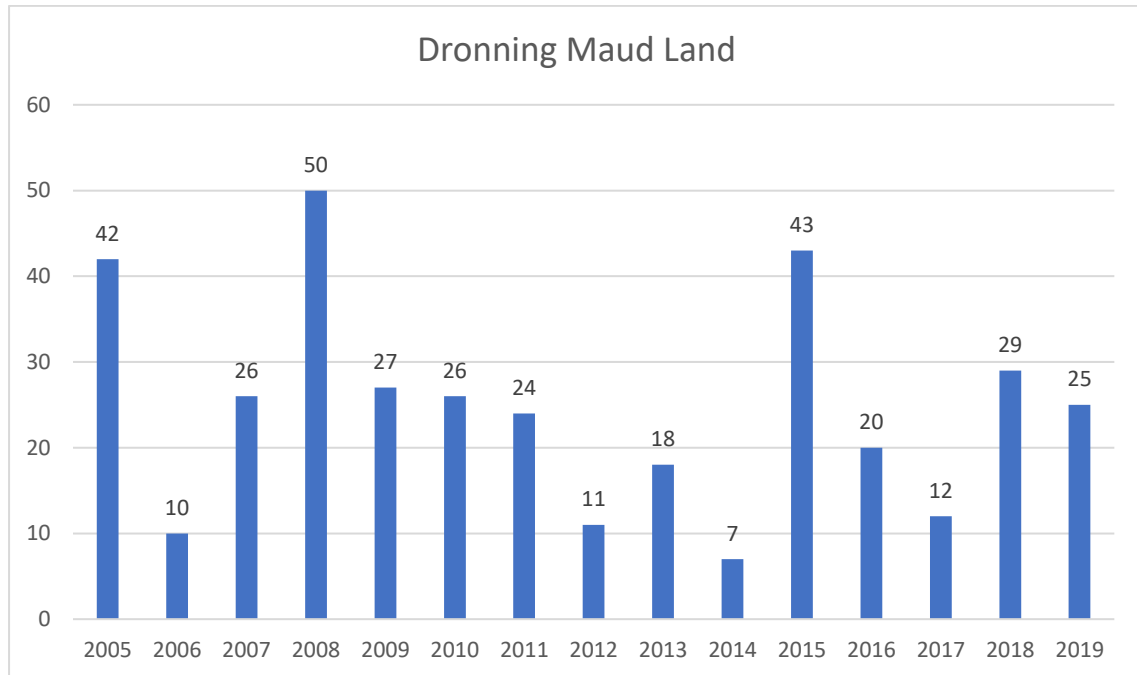
Oversiktsbilde over mediedekningen i perioden 2005 til 2019

Søkene nevnt over, kan fortelle oss noe om utviklingen gjennom nesten tre tiår. Om vi begrenser søkene til den perioden denne avhandlingen gransker, vil vi kunne undersøke langt flere medier siden de fleste norske nyhetsmedier ligger i Atekst fra 2005. Siden Atekst som nevnt over, også rommer ikke-journalistiske medier, har jeg ikke søkt i hele databasen, men et i et utvalg. Jeg har ønsket å finne ut i grove trekk hvordan dekningen av Dronning Mauds land fordelte seg over perioden jeg ville undersøke. Jeg valgte ut de 12 papiravisene med flest lesere og de 13 nettavisene med flest lesere. Disse avisene ble valgt ut på følgende måte:

Jeg tok utgangspunkt i Medienorge og Kantars statistikker³⁷. I tabellene for henholdsvis de mest leste papiravisene og de mest leste nettavisene i årene 2005, 2012 og 2017/2019 valgte jeg ut de ti mest leste i hver kategori. Jeg valgte første, midterste og siste år i perioden. For nettaviser finnes nyere tall enn 2017, derfor brukte jeg disse. I tabellene over papiraviser var flere aviser registrert med ulike utgaver, for eksempel lørdag og søndag. Disse slo jeg sammen og inkluderte flere på lista slik at det ble ti til sammen. Flere aviser forekom i flere tabeller, men i den endelige lista ble de bare registrert en gang. Resultatet var at jeg endte opp med en liste på 13 papiraviser og 14 nettaviser. Papiravisene er VG, Aftenposten, Dagbladet, Dagens Næringsliv, Bergens Tidende, Adresseavisen, Stavanger Aftenblad, Morgenbladet, Dagsavisen, Romerikets blad, Klassekampen, Finansavisen og Fædrelandsvennen. Nettavisene er VG, Dagbladet, Aftenposten, Dagens Næringsliv, Bergens Tidende, Adresseavisen, Bergensavisen, Stavanger Aftenblad, Fædrelandsvennen, Drammens Tidende, Nettavisen, E24, ABC Nyheter og Hegnar.no. Dagens Næringsliv ligger ikke i Atekst, og ble derfor strøket fra

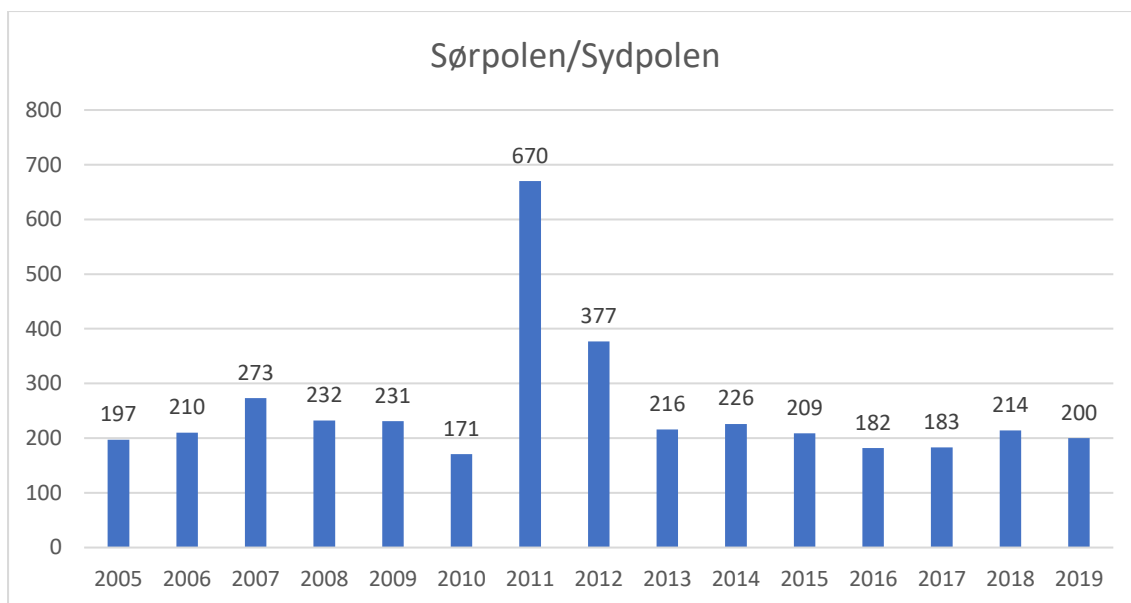
³⁷ Tallene jeg tok utgangspunkt i var hentet fra tabellene i oversiktene «Lesertall for norske papiraviser» (Medienorge u.å. a) og «Lesertall for norske nettaviser» (Medienorge u.å.b) som er basert på Kantars mediebrukerundersøkelse «Forbruker & Media».

utvalget. Dermed ble utvalget redusert til 12 papiraviser og 13 nettaviser. Søket i en nettaviser er gjort både i stoffet i og utenfor betalingsmur.

Figur 2. Figuren viser antall artikler som inneholder frasen «Dronning Maud Land». Undersøkelsen er gjort i et utvalg bestående av de 12 mest leste norske papiravisene og de 13 mest leste norske nettaviserne.

Søylediagrammet over (figur 2) viser antall artikler som har brukt navnet «Dronning Maud Land» i perioden 2005 til og med 2019. (Tabellen viser altså bare treff på skrivemåten «Dronning Maud Land».) De tre årene der det forekommer flest artikler, er de årene i denne perioden der henholdsvis Dronning Sonja, statsminister Jens Stoltenberg og kong Harald besøkte området.

Figur 3: Figuren viser artikler som inneholder ordet «Sørpolen» eller ordet «Sydpolen». Undersøkelsen er gjort i et utvalg bestående av de 12 mest leste norske papiravisene og de 13 mest leste norske nettavisene.

Søylediagrammet over (figur 3) viser antall artikler som har brukt ordet «Sørpolen» eller «Sydpolen». Ett år skiller seg ut, nemlig 2011. Da ble det markert at det var hundre år siden Roald Amundsen nådde polen, og i dette året besøkte statsminister Jens Stoltenberg polpunktet.

Et bredt materiale innebærer også et materiale som favner alle nyhetsmedienes sjangre. I tillegg til nyhetsartikler og reportasjer har jeg inkludert alle andre redaksjonelle tekster, hvilket vil si ledere, anmeldelser, notiser, bildetekster, påskenøtter, historiske spalter av typen 'Det hendte på denne dag' og annet småstoff. En stor del av tekstene jeg har funnet, er korte og mer perifere. Dette samsvarer med Eide og Simonsens (2008) undersøkelser av utenriksjournalistikk. De viser at nærmere halvparten av utenriksstoffet om den ikke-vestlige verden er notiser, og at en vesentlig del av lesernes bilde av verden dermed har vært skapt gjennom notisene. I de korte notisene og i de enda kortere quiz-spørsmålene og historiske spaltene er det ikke plass til å vise flere sider av en sak. Det gjør både at ting framstilles som mer endimensjonale og at saker som krever nyansering, utelates.

Dekningen i de ulike nyhetsmediene

Et av målene med undersøkelsene i denne avhandlingen er å kunne si noe om tekstenes føringer for hvordan vi forstår Antarktis. Dette ønsket har vært avgjørende for valg av materiale. Jeg har derfor valgt ut materiale etter to prinsipper: Det skal representere en bredde, slik at mindre aviser og mindre sentrale hendelser er med, men det skal også romme betydningsfulle hendelser og sentrale publikasjoner med mange lesere.

Det er stor forskjell i hvor mye oppmerksomhet ulike publikasjoner vier Antarktis. Jeg har søkt på tre ulike søkeord (to av dem med to ulike skrivemåter) i perioden 01.01.2005–31.12.2019. Tabellene viser de fem publikasjonene med flest treff på det aktuelle søkeordet.

Artikler som bruker ordet «Dronning Maud Land» eller «Dronning Mauds land»:³⁸

Aftenposten (papir)	91
Nordlys (papir)	66
Stavanger Aftenblad (papir)	65
Bergens Tidende (papir)	61
NRK (nett)	51

Artikler som bruker ordet «Sørpolen» eller «Sydpolen»:

Aftenposten (papir)	559
VG (papir)	422
Dagbladet (papir)	388
Stavanger Aftenblad (papir)	341
Bergens Tidende (papir)	294

Artikler som bruker ordet «Antarktis»:

³⁸ Denne tabellen viser artikler der «Dronning Maud Land» eller «Dronning Mauds land» er brukt om det norske kravområdet i Antarktis. Til forskjell fra de andre tabellene viser den altså ikke antall treff på et søkeord, men på et begrep (med ett bestemt innhold), og jeg har gått gjennom hvert treff på «Dronning Mauds land» for å kontrollere dette. Dette er fordi «Dronning Mauds land» også er navnet på en norsk popgruppe fra 1990-tallet, og disse treffene ville jeg luke ut.

iTromsø (papir)	1015
Aftenposten (papir)	991
Nordlys (papir)	914
VG (papir)	723
Dagbladet (nett)	671

Disse tabellene har selvsagt noen begrensninger. I søkene skiller jeg ikke mellom småstoff og mer omfangsrrike artikler eller mellom kuriosa og politisk journalistikk. Jeg skiller heller ikke mellom nyhetsmedienes egenproduserte stoff eller stoff delt gjennom avtaler eller nyhetsbyråer.³⁹ Jeg har ikke slått sammen nett- og papiraviser fra samme avishus, men kategorisert dem som ulike publikasjoner.⁴⁰

Oversikten over dekningen i ulike nyhetsmedier viser at det jevnt over er flere treff i papir- enn i nettaviser. I tillegg er det én nokså tydelig tendens, nemlig at Aftenposten leverer en god porsjon mer stoff enn andre. At Aftenposten er blant de nyhetsmediene med mest fokus på Antarktis-stoff, stemmer også godt med andre observasjoner jeg har gjort, noe jeg straks kommer tilbake til. Undersøkelsene jeg har vist til i dette underkapittelet sier ingenting om hvor stor del av stoffet i hver enkelt avis som er Antarktis-relatert. En av grunnene til at Aftenposten er dominerende, kan derfor være at dette mediehuset publiserer flere artikler totalt og derfor har mer plass. Men dette er antagelig bare en av flere grunner til at Aftenposten skiller seg ut.

Bakgrunnen for nærlesning av artikler fra Aftenposten

To av artiklene i denne avhandlingen undersøker utelukkende tekster fra Aftenposten. Disse artiklene er valgt ut med utgangspunkt i både kvalitative og kvantitative undersøkelser, noe jeg skal redegjøre nærmere for her. I det forrige underkapittelet viste jeg at Aftenposten skiller seg ut i de kvantitative undersøkelsene med flest artikler som inneholder Antarktis-relaterte ord. Dette kan som sagt henge sammen med at Aftenposten

³⁹ NTB figurerte blant de fem øverste i alle disse kategoriene, men jeg har utelatt dem fra tabellene siden de ikke er en selvstendig publikasjon. Den store forekomsten av NTB-artikler om dette emnet tyder imidlertid på at mange av de andre treffene kan være saker som stammer nettopp fra NTB.

⁴⁰ På samme måte telles for eksempel *Aftenpostens* ulike aviser som ulike publikasjoner (ettermiddagsavisa *Aften*, *A-magasinet*, *Aftenposten junior* og magasinet *Innsikt*). Slik gjelder også søk i NRK kun NRKs nettsider, ikke alle distriktssidene.

er en omfangsrik avis. Men det er også mye som tyder på at Aftenpostens fokus på polarstoff kan henge sammen med Aftenpostens mer generelle profil.

Aftenposten er et stort avishus med flere utgivelser på nett og papir. Morgenavisen, *Aftenposten*, var i perioden jeg har undersøkt landets tredje mest leste nettavise⁴¹ og avisa med største opplag i 2013 – 2018⁴². Aftenposten gikk over til tabloidformat fra og med 2005, altså sammenfallende med min utvalgte tidsperiode. Avisa var tradisjonelt en høyreavis, det er i dag uten partitilhørighet, men har nok større fotfeste på høyresiden i norsk politikk, noe som blant annet kommer til uttrykk i formålsparagrafen der det i dag heter at den er «ideologisk forankret i et liberalkonservativt samfunnssyn.» (Schwencke 2019).

Aftenpostens innholdsmessige profil er blant annet undersøkt av Hedda Andrea Nossen som i en masteroppgave fra 2010 konkluderer med at Aftenposten har hatt en systematisk dreining vekk fra tradisjonelle hendelsesnyheter mot blant annet saker om tilstander og hendelser og «fokus som har vært mer typiske for enkelte tidsskrifter» (Nossen 2010: 104). Stoffområder som kultur, helse, forskning og sosiale spørsmål får økt oppmerksomhet. Gjennom intervjuer dokumenter Nossen blant annet at Aftenposten satser på en ny type sjanger, nemlig *nyhetsfeature*. Denne utviklingen stemmer godt med funnene til Hågvar (2016). Hågvar har blant annet intervjuet Aftenpostens utviklingsredaktør som sier at avisa har gått, og kommer til å gå i en «highbrow-reting», lenger vekk fra «en del andre medier» og mer i retning av smalere aviser som Klassekampen og Morgenbladet. (Hågvar 2016, : 96). Hågvar ser denne sjangerutviklingen i sammenheng med betalingsmurordningen i 2013 der avisas papirstoff ble lagt ut på nett, sammen med det unike nettstoffet. Tendensene som Hågvar og Nossen peker på, kan være en av forklaringene til at polarstoff dukker oftere opp i Aftenposten enn andre steder.

Når to av artiklene i denne avhandlingen utelukkende tar for seg Aftenpostens tekster om Antarktis, skyldes det også de utvalgskriteriene jeg satte da jeg skulle finne stoff som

⁴¹Hentet fra Medienorges statistikk «Lesertall for papiraviser» (Medienorge u.å.a.) for enkeltårene 2005–2017. Medienorges statistikken er basert på tall fra Kantar TNS.

⁴² Hentet fra Medienorges statistikk «Opplagstall norske aviser» (Medienorge u.å.b) laget med utgangspunkt i tall fra Mediebedriftenes Landsforening, Landslaget for lokalaviser og Sigurd Høsts årlige rapport Avisåret.

egnet seg for nærlesninger. Jeg forklarer her kort hvordan tekstene til de to artiklene ble valgt ut.

Artikkel 2 følger Stoltenbergs to reiser til Antarktis. På den første reisen fulgte flere journalister med, og flere nyhetsmedier publiserte egne reportasjer fra reisen. En av disse var Aftenpostens journalist Ole Mathismoen, som på den tiden var kjent som en sentral klima-journalist. På den neste reisen, som gikk til polpunktet, fikk bare én journalist delta, og den plassen gikk til Mathismoen. Det kan være ulike årsaker til at akkurat Mathismoen ble valgt ut som eneste journalist, men det resulterte i et interessant materiale: En av Norges mest sentrale journalister fra en av Norges mest sentrale aviser følger Norges viktigste politiker. Siden jeg ville fokusere på tekstene som reiseskildringer, var det også interessant å se hvordan samme journalist skildrer samme politiker på to ulike reiser.

I artikkel 3 er også *Aftenposten* den eneste avisen jeg undersøker. Årsaken er at jeg ønsket å diskutere forholdet mellom kart, tekst og bilde, som jeg mener er et utforsket felt i den kritiske kartografien. Da var jeg avhengig av å finne artikler av et visst omfang, og jeg lette etter dobbeltsider med tekst og bilder, samt kart over Antarktis som tilkjennega det norske kravområdet. Dette fant jeg i Aftenposten. Igjen var det hensiktsmessig for sammenlikningen at artiklene var publisert i samme avis og innenfor et avgrenset tidsrom.

Avhandlingens vektlegging av enkelte hendelser

I tre år inneholder avisene spesielt mye stoff om Dronning Mauds land og Sørpolen: i 2008, 2011 og 2015. I 2008 og 2015 skyldes det meste av denne opphopningen av stoff reisene til Jens Stoltenberg og kong Harald. I 2011 er mye av stoffet knyttet til markeringen av at det var 100 år siden Roald Amundsens ekspedisjon nådde polpunktet, enten gjennom gjenfortellinger av de historiske hendelsene, gjennom referanser til arrangementer i Norge eller selve markeringen på Sørpolen. Jeg har valgt å la en del tekster knyttet til disse hendelsene få mye oppmerksomhet. Artikkel 1 tar for seg historien om Scott og Amundsen i deres samtid og i jubileumsåret. Artikkel 2 tar for seg Stoltenbergs reiser i 2008 og 2011. Kongens reise får noe oppmerksomhet i artikkel 3 og i artikkel 4.

Det er to grunner til at jeg har lagt spesielt vekt på disse tekstene om hendelsene. For det første utgjør de en vesentlig del av den norske mediedekningen av Dronning Mauds land. For den andre er tekstene interessante i kraft av å være en del av et samspill mellom myndigheter og medier. Det er tvilsomt om Kongen ville reist en gang og statsministeren

to ganger til Antarktis om disse reisene ikke hadde blitt bredt omtalt i mediene. På reisene møtte de relativt få mennesker, og uten medieringen ville ikke mange fått vite om disse turene. 100-års jubileet for Amundsens ekspedisjon ville nok resultert i mange nyhetsartikler uavhengig av hva slags arrangementer som hadde blitt avholdt fra offisielt hold. Likevel er mange av sakene som ble publisert direkte knyttet til Statsministerens reise til polpunktet.

Når en hendelse genererer stor medieoppmerksomhet og når mediene selv bidrar til å forme hendelsene, kalles slike hendelser gjerne *mediebegivenheter*. Begrepet knyttes ofte til Dayan og Katz bok *Media Events. The Live Broadcasting of History* (1994). Dayan og Katz legger vekt på at mediebegivenheter er direkteoverførte, de er planlagte brudd med rutine og de er gjerne organisert av andre enn mediene selv. Dayan og Katz knytter mediebegivenheter til TV-mediet, både i teorien og i eksemplene de diskuterer, som er store nasjonale hendelser som overføres direkte. Couldry, Hepp og Krotz (2010) har en mer åpen definisjon: «*media events are certain situated, thickened, centering performances of mediated communication that are focused on a specific thematic core, cross different media products and reach a wide and diverse multiplicity of audiences and participants*» (12). De ser altså bort fra at de skal være direkteoverførte og TV-sendte, men legger vekt på at mediebegivenheter når et stort publikum og involverer mange deltagere.

Ytreberg (2017) argumenterer for at mediebegivenheter har en historie langt forut for direktesendte TV-overføringer. Samtidig er hendelser i vår samtid i enda større grad medierte. Dagens store hendelser er kommunisert, diskutert og fortolket gjennom sosiale medier på en måte som vever dem sammen med hverdagslivet til brukerne (Ytreberg 2017).

I mange tilfeller blir det altså vanskelig å skille mellom selve begivenheten og medieringen av den, på samme måte som det er vanskelig å skille mellom det som Boorstin (1961/1992) i sin tid kalte reelle begivenheter og iscenesatte pseudo-begivenheter. Dette gjelder også mediebegivenhetene i mitt materiale. De er alle iscenesatte, men selv om de neppe hadde blitt arrangert om de ikke hadde fått medieoppmerksomhet, er det galt å kalle dem ikke-reelle hendelser, eller pseudo-begivenheter. De er nemlig også høyst reelle politiske handlinger som kan karakteriseres som «*sovereignty performances*» (Dodds 2011) eller «*ceremonies of possession*» (Seed

1995). Disse hendelsene får imidlertid sin politiske virkning nettopp gjennom å bli mediert. Slik er altså medieringen noe av det som avgjør om disse handlingene er vellykkede eller ikke, de er en del av det som i språkhandlingsteorien kalles vellykkethetsbetingelser.

Ytreberg peker på hvordan transport av store menneskemengder og muligheten til å formidle informasjon, muliggjorde mediebegivenheter som jubileer osv. «The period of industrialisation greatly expanded not just the range of media platforms available for communicating the event, but also the facility for transporting great numbers of people over great distances.»(Ytreberg 2017: 318) Hendelsene Ytreberg sikter til er revolusjoner, kroningsseremonier og jubileer som involverte store folkemengder – det er derfor transporten var viktig. Avstanden mellom disse hendelsene og en statsministers reise til Antarktis på 2000-tallet er selvsagt ganske stor, men for at begge skal fungere som de mediebegivenhetene de var, er både transport av mennesker og transport av informasjon en forutsetning. Om vi kikker litt nærmere på forholdene i Antarktis, blir mønsteret klarere. I 2005 ble det åpnet en flystripe utenfor Trollbasen som gjorde det enklere å frakte folk inn, og da de nye antennene ble etablert i 2008, ble det mulig med direkte sendte TV-sendinger derfra. Slik la ny infrastruktur til rette for transport av mennesker inn og transport av medieinnhold ut. I 2005 ble som sagt Dronning Sonja fløyet inn og ut, og tre år seinere, da statsminister Jens Stoltenberg besøkte Trollstasjonen kunne NRK og TV 2 sende det som antagelig var de første direkte sendte TV-bildene fra området. Verken flyplass eller satellittantenne er bygget for å legge til rette for mediebegivenheter. Likevel er det altså slik at teknologiske installasjoner finansiert av norske myndigheter gjorde det mulig å skape mediebegivenheter som forsterket det norske i området. Nettopp derfor er det spesielt relevant å undersøke tekstene som produseres som en del av slike begivenheter mediebegivenheter.

Mediebegivenhetene peker seg også ut som spesielt betydningsfulle om vi tar utgangspunkt i diskusjonen av territoriebegrepet i forrige kapittel. Det er grunn til å spørre om det gjennom mediebegivenheter skapes en tilhørighet mellom folket, staten og territoriet. Jeg har tidligere argumentert for at territorium er en form for tilhørighet og at forestillinger om territoriet er en forutsetning for at territoriet skal eksistere. Jeg har også vist hvordan Antonsich (2017, 2009) og Brighenti (2010) argumenterer for at befolkningen er en vesentlig aktør i produksjonen og opprettholdelsen av slike forestillinger. Med denne bakgrunnen peker mediebegivenheter seg ut som spesielt

interessante. Mediebegivenheter når et bredt publikum, og som Dayan og Katz peker på, kan de virke samlende og bidra til å styrke følelsen av et fellesskap: «These broadcasts integrate societies in a collective heartbeat and evoke a *renewal of loyalty* to the society and its legitimate authority.» (Dayan og Katz 1994: 9). Slik vil altså mediebegivenheter potensielt kunne være sentrale i formingen av forestillinger og felles tilhørighet til rom og dermed bidra til å produsere og reprodusere territorium.

Jeg analyserer flere tekster knyttet til mediebegivenheter, men jeg analyserer ikke disse hendelsene som mediebegivenheter i seg selv. Jeg har for eksempel ikke undersøkt hvordan og i hvilken grad de har vært planlagte utover det som kommer til syne i tekstene. I noen av artiklene diskuterer jeg likevel hvordan samspillet mellom myndigheter og medier kommer til syne i tekstene. Det er vil imidlertid være noen svakheter ved å legge for mye vekt på enkelte hendelser. Jeg har derfor ikke analysert mediebegivenhetene alene. Studien min handler også om et helhetsbilde over 15 år og ikke den typen tidsavgrensede dypdykk som man gjerne finne i analyser av mediebegivenheter.

Tekstene som ikke ble vektlagt

Mange sider av norsk mediedekning av Antarktis kunne vært interessante å undersøke. Området har vært besøkt av nordmenn i godt over hundre år, og er dokumentert gjennom spillefilmer, dokumentarfilmer, romaner, ulike sakprosa-bøker og avisartikler. Jeg skal ikke trekke fram alle framstillingene her, men si noe om hva jeg måtte velge bort *etter* at jeg hadde avgrenset undersøkelsen til bestemte medier og en bestemt periode.

Den første delen av problemstillingen spør «hvordan framtrer det norske kravlandet Dronning Mauds land gjennom norske nyhetsmedier?». Gjennom to dypdykk og brede søk har jeg gitt et representativt bilde av hvordan Dronning Mauds land framtrer. Jeg har også fått diskutert en av de få tekstene som har et mer distansert syn på norsk aktivitet og på det norske territorielle kravet, nemlig Aftenpostens «Norge tøyser grensen helt til Sydpolen». Jeg diskuterer den i artikkel 3. I tillegg har jeg i artikkel 4 undersøkt noen av suverenitetstermene som tar litt mer forbehold enn det norske myndigheter gjør.

Jeg har ikke undersøkt de tekstene som er kritiske til norsk Antarktis-politikk. Det finnes svært få slike tekster. Man skal være forsiktig med å fastslå at noe ikke finnes, men jeg

har lett nokså systematisk, og hvis det finnes slike jeg ikke har oppdaget, kan det ikke være mange. I tillegg til at jeg har vært på utkikk etter kritiske perspektiver gjennom hele avhandlingsarbeidet, har jeg søkt etter dem i Atekst ved å kombinere søkeord som «kritisk», «kontroversielt», «si fra seg», «kolonimakt» med ord som «Dronning Maud Land» og «Antarktis». Jeg har kun funnet tre tekster som spesifikt stiller spørsmål ved norsk tilstedeværelse i Antarktis: to debattinnlegg og en lengre nyhetsartikkel.

Debattinnleggene var begge skrevet av samme forfatter og stod på trykk i *Fædrelandsvennen* og *Ny tid* i 2009. Begge var reaksjoner på en lengre artikkel i nyhetsmagasinet *Newsweek*,⁴³ og i begge argumenterte forfatteren for at Norge skulle oppgi de territorielle kravene i Antarktis.⁴⁴ Nyhetsartikkelen stod på trykk i *Ny tid* to år senere og diskuterte eksplisitt om Norge er en kolonimakt. Artikkelen beskrev de norske oversjøiske territoriene (Svalbard, Jan Mayen, Dronning Mauds land og Peter 1.s øy) og satte annekasjonene inn i en historisk og politisk sammenheng. Kildene var primært historikere, og selv om noen av dem var kritiske til Norges rolle, var det andre som mente dette var lite problematisk. Journalisten selv argumenterte ikke, men hadde en kritisk tilnærming til at Norge sitter på disse områdene: «Mens resten av Europas kolonimakter har gitt fra seg enorme mengder okkupert territorium de siste tiårene, har Norge siden selvstendigheten i 1905 gått motsatt vei: Arealet underlagt regjeringen i Oslo er blitt nidoblet på de siste 90 år» (Ny Tid, 13.5.2011).

Noen få tekster har hatt en mer distansert holdning til norsk aktivitet og tilstedeværelse. Uten å stille spørsmål ved ideen om hvorvidt Norge skal ha territorium i Antarktis, peker de på det politiske spillet som foregår og tematiserer dermed det faktum at territorium blir produsert. En av disse er med i utvalget mitt, nemlig Aftenpostens nevnte artikkel «Norge tøyser grensen helt til Sydpolen» (20.09.2015). En annen artikkel som også tar for seg de pågående prosessene i Antarktis, er VGs artikkel «Kamp om verdens iskalde storebror» (26.08.2008). Begge disse sakene ser imidlertid først og fremst på Norges rolle, og selv om de får fram at situasjonen i Antarktis er uavklart, stiller ingen av dem spørsmål ved Norges tilstedeværelse eller norsk aktivitet. En tredje artikkel som har et noe mer distansert syn på Norges rolle, er en reportasje i *Dag og Tid* av Per Anders Todal. Todal deltok på Stoltenbergs reise til Dronning Mauds land og reflekterer over hva som er

⁴³ «The Empire Burden», *Newsweek* 22. juni 2009.

⁴⁴ Debattinnlegget i *Ny Tid*, «Kolonimakten Norge», stod på trykk 26. juni 2009. Debattinnlegget i *Fædrelandsvennen*, «Norge som kolonimakt», stod på trykk 9. september 2009. Begge er skrevet av Morten Tønnessen.

grunnen til at statsministeren reiser og over samspillet mellom politikere og journalister. «[V]i er tekne med for å legitimere, for det er media som legitimerer det meste no til dags. [...] om ikkje NRK, TV 2, VG og Aftenposten hadde meldt seg på, hadde neppe denne turen blitt noko av. Det er liten vits i å reise til Antarktis for å døype fjell utan fjernsyn og pressefotografar til stades» (24.01.2008). Disse tre tekstene er de eneste jeg har funnet som belyser det politiske spillet om Antarktis.⁴⁵

Ved to anledninger har det kommet innspill som er kritiske til de vedtatte rammene for norsk virksomhet i Antarktis. I 2011 ga NRK-journalisten Bård Wormdal ut boka *Satellittkrigen*, der han blant annet hevder at den norske satellittstasjonen i Dronning Mauds land blir brukt til å laste ned data brukt til militære formål, noe som er et brudd på Antarktistraktaten. Dette aspektet ved boka ble omtalt både i Dagsavisen og VG. Den øvrige omtalen av boka fokuserte kun på satellittstasjonene i Finnmark og på Svalbard. En litt annen type kritikk dukket opp i forbindelse med stortingsmeldingen om Antarktis som kom i 2015. Flere medier siterte Hurtigrutens sjef Daniel Skjeldam, som hevdet at stortingsmeldingen manglet ambisjoner og visjoner for norsk turisme i Antarktis.⁴⁶ Dette er, i tillegg til ovennevnte artikkel i Aftenposten, den eneste kritiske bemerkningen til stortingsmeldingen jeg har funnet.

En siste form for kritikk eller distanse dukker opp i tekstene om Jarle Andhøys ekspedisjoner og de påfølgende redningsekspedisjonene og rettssakene. Jeg har holdt tekstene om Andhøy utenfor først og fremst fordi han ikke reiste til norske territorier. Likevel sier omtalene av hans ekspedisjon mye om norske forestillinger om Antarktis. Så selv om denne hendelsen ligger i utkanten av feltet avhandlingen undersøker, kunne mediedekningen av den ha kastet interessante lys over norsk Antarktis-diskurs.

Hva jeg kunne undersøkt med andre perspektiver

Det er mange sider ved den norske antarktisjournalistikken det kunne vært interessant og undersøke, og det er verdt å reflektere litt over hva jeg kunne vunnet på å bruke helt andre perspektiver.

⁴⁵ Jeg har også skrevet en kronikk selv der jeg peker på samspillet mellom journalister og politikere på reise til Antarktis. Kronikken ble publisert i Dagsavisen 04.03.2015.

⁴⁶ Skjeldam ble intervjuet av NTB, og uttalelsene hans ble gjengitt i Rana Blad, Avis Nordland, Sunnmørsposten, Nationen, Drammens Tidende, Tønsberg blad, Varden, Altaposten, NRK og ABC Nyheter.

Som jeg har diskutert i underkapittelet om journalistikk så er journalistikk både tekst og praksis, og praksisen har jeg ikke undersøkt. Noen aspekter ved praksisen, altså ved nyhetsproduksjonen, kunne vært undersøkt gjennom deltagende observasjon eller intervjuer, eventuelt med disse metodene i kombinasjon med tekstanalyser. Shoemaker og Reese (1996) har laget en modell som systematiserer ulike faktorer som kan påvirke utformingen av journalistisk innhold. De deler inn disse faktorene i fem nivåer som de organiserer hierarkisk i en modell kalt «The hierarchy of influences»: Innerst finnes det individuelle nivået, deretter rutine-nivået, det organisatoriske nivået, nivået av sosiale institusjoner og ytterst det sosiale system-nivået. På hvert nivå kan man identifisere faktorer som påvirker formingen av medieinnhold, men modellen er også tenkt som et utgangspunkt for å vise hvordan påvirkning på ett nivå kan virke sammen med påvirkning på et annet nivå (Shoemaker & Reese 2016). Jeg skal ikke presentere modellen eller nivåene mer inngående her, men den hierarkiske inndelingen egner seg godt til å belyse bestemte faktorer som er spesielt interessante å undersøke når det gjelder produksjonen av de nyhetene som bidrar til formingen av det norske Antarktisk. De to første av de fire aspektene jeg presenterer under kan gjerne knyttes henholdsvis til Shoemaker og Reeses individ-nivå og organisatoriske nivå og de to siste til det sosiale system-nivå. Samtidig er ikke skillene helt klare og skal påvirkning av medieinnhold analyseres må selvsagt også samspillet mellom de ulike elementene på de ulike nivåene tas i betraktning, slik Shoemaker og Reese (2016) peker på (se også note side 63). For ordens skyld vil jeg gjerne presisere: Det jeg presenterer her er ikke funn jeg kan belegge. Det er antagelser som springer ut av god kjennskap til stoffet – og som det kunne vært interessant å undersøke nærmere med andre metoder.

1) Hvilken rolle spiller enkeltjournalistsens interesser og valg. Jeg har ikke kartlagt systematisk hvilke journalister som skriver mest om Antarktisk, men noen navnskiller seg ut. Ole Mathismoen og Ole Magnus Rapp har begge produsert flere omfangsrrike saker. Selv om jeg ikke har sammenliknet sakene de har laget har jeg gjort noen observasjoner som gir grunn til å anta at de har noe ulike profiler. Mathismoen, som er ansatt i Aftenposten, fulgte Stoltenberg på begge turene til Antarktisk og var også med på Kongens reise. Han er en høyt profilert klimajournalist, men har også både interesse og kunnskaper om Antarktisk. Ole Magnus Rapp skriver for både klassekampen og Aftenposten. Også han har kunnskap og antagelig interesse for Antarktisk, men har en synes å ha en noe mer kritisk tilnærming til norsk polarpolitikk. En sammenlikning av de ulike journalisters

saker i kombinasjon med intervjuer med dem kunne belyst hvordan den samlede framstillingen er avhengig av enkeltpersoner, deres bakgrunn, kunnskap, deres syn på utenrikspolitikk og polarpolitikk samt deres kontaktnett og arbeidsmetoder. Dette er spesielt interessant i saksfelt der det produseres lite stoff, slik tilfellet er med Antarktis. Her er det større muligheter for at individuelle variasjoner vil påvirke helhetsbildet.

2) *Hvordan påvirkes framstillingene av andre deler av mediehusene, som desk og redaksjon?* Igjen tar jeg utgangspunkt noe som ikke er et dokumentert funn, men en antagelse basert på god kjennskap til materialet: Et inntrykk jeg har fått, er at tittel og ingresser ofte inneholder formuleringene som i størst grad slår fast at Dronning Mauds land er norsk territorium, mens brødteksten er mer forbeholden. Dette er selvsagt et trekk ved mye annen journalistikk, men det kunne vært interessant å undersøke om dette stemmer, og hvorfor det er slik. Skyldes det mindre kunnskap hos de som ikke har jobbet med saken, eller er det et utslag av andre sjangerkonvensjoner knyttet til disse tekstene? Mye av Antarktis-stoffet har hopet seg opp rundt enkelte hendelser, og observasjon i redaksjoner i tilknytning til slike hendelser kunne gitt svar på noen av disse spørsmålene.

3) *Hvordan påvirkes framstillingene av kilder og politiske aktører?* Her er mange aspekter interessante. Som jeg har nevnt tidligere i kappa er det eksterne som ofte igangsetter mediebegivenhetene mye av antarktisstoffet konsentrer seg rundt. En annen faktor som gir kildene mye makt er at reiser til Antarktis er ekstremt dyrt. Det kan være interessant å finne ut i hvilken grad reisene er subsidiert og hvilke avtaler som ligger til grunn. I hvilken grad velger for eksempel kildene, altså de som arrangerer reisene, hvilke journalister som får være med? Det er også grunn til å tro at forholdet mellom kilder og journalister blir tett på lange reiser, og når enkelte av journalistene er med på flere av dem. Kildene leverer ikke bare reiser og hendelser, men også informasjon som kart. Det er polarinstituttet står bak mange av kartene som publiseres, og som nevnt i artikkel 3 er Antarktis-kart nokså ulike avhengig av hvilket land som produserer dem. For å undersøke forholdet mellom kilder og journalister kunne både intervjuer, observasjon og dokumentanalyse vært aktuelle metoder.

4. *Hvordan påvirkes framstillingen av teknologi?* Doreen Massey (1993) bruker begrepet power-geometry for å forklare hvordan ulike mennesker har ulike muligheter til å tilegne seg rom, bevege seg i rom eller kommunisere i rom, altså hvordan rom former og er formet av maktforholdene i samfunnet. Dette gir seg blant annet utslag i hvordan ulike

medieteknologier er bygget ut, og hvem de er tilgjengelige for. Som jeg har vært inne på har både Adams (2010, 2017) og Ytreberg (2017) pekt på hvordan mediene på stedet får en betydning for formidlingen av eller forståelsen av stedet. Disse tankene leder mot noen interessante spørsmål: Hvordan åpner og begrenser teknologi for formingen av Antarktis som territorium? Hvilke muligheter har norske journalister sammenliknet med journalister fra andre land til å reise til og kommunisere fra Antarktis? For å undersøke dette nærmere hadde det vært nødvendig med ulike former for kartlegging, både intervjuer og dokumentanalyse.

7. Konklusjoner og diskusjon

I dette kapittelet skal jeg konkludere på bakgrunn av de fire artiklene og de teoretiske diskusjonene i kappa, men jeg skal også diskutere noen alternative perspektiver og peke på nye veier å gå. Først kommer konklusjonene, så diskusjonene.

Konklusjoner

I denne avhandlingen har jeg undersøkt hvordan tekster i nyhetsmediene bidrar til å skape territorium. Dette har jeg gjort ved å nærlese tekster, sette dem inn i en geopolitisk kontekst og diskutere dem mot et bakteppe av teorier om territorium og rom.

Avhandlingens teoretiske bidrag kan oppsummeres i to teser. Den første er at konstruksjon og opprettholdelse av territorium også er en tekstlig prosess. Tanken om at språket spiller en rolle i konstruksjonen av rom, er ikke ny, men tekstens rolle i produksjonen av territorium har i liten grad vært diskutert tidligere. Tekst er ikke bare et verktøy, men også et sted der territorium blir til. Derfor må territorium også forstås gjennom språk- og tekstteori. Det går an å bygge videre på Raffestins vri på Wittgenstein og peke på at tekstens begrensninger og muligheter også er territoriets begrensninger og muligheter. Tanken om tekst som en muliggjører av territorium, henger sammen med det andre teoretiske perspektivet denne avhandlingen bidrar med, nemlig at territorium dreier seg om ulike former for tilhørighet. Begrepet *tilhørighet* oppsummerer og kombinerer to fløyer i territorieteorien: Vi hører til i territoriet, og territoriet tilhører oss. I store deler av den engelskspråklige territorieforskningen har ett aspekt av tilhørigheten blitt mindre vektlagt, nemlig det som dreier seg om folkets tilhørighet til territoriet. Ved å fokusere på denne typen tilhørighet blir det synlig hvordan territorium er fellesskap og hvordan det er knyttet til forestillingen om et felles område. Slike forestillinger, om både fellesskap og felles territorier, oppstår blant annet gjennom avistekster.

Avhandlingens metodiske bidrag kommer i forlengelse av de teoretiske perspektivene nevnt over. For å avdekke på hvilken måte territorium blir til i tekst, er det nødvendig å gå tett på tekstene og samtidig ha et blikk på historiske, folkerettslige og geopolitiske forhold. I nærlesningen av tekstene har jeg brukt tekstanalytiske verktøy fra postkolonial teori, narratologi, pragmatikk og retorikk. De ulike analytiske tilnærmingene er tilpasset de ulike tekstene og de ulike problemstillingene i avhandlingens fire artikler. Jeg har hatt nytte av å ha ett bein i tekstvitenskapen og ett bein i geografien, og av å koble tekstanalyse med blant annet territorieteori. På denne måten har jeg kunnet vise at tilsynelatende prosaiske og upolitiske detaljer i norske avistekster er brikker i et internasjonalt spill om ressurser, kontroll og territorielle rettigheter. Nærlesning av tekster (og samspill mellom tekst og kart) har ikke vært mye brukt i geografien, og samtidig har tekstvitenskapen i mindre grad vært bevisst teksters evne til å konstruere territorium.

Utover den overordnede diskusjonen av hvordan territorium konstrueres, kan analysene av det empiriske materialet oppsummeres i fire momenter:

1) De norske medietekstene om det norske kravområdet i Antarktis er dominert av et nasjonalt perspektiv. I mitt materiale er det stort sett norsk aktivitet som skildres, og det er nordmenn, norsk historie og norske rettigheter som vektlegges. Det er ikke så veldig overraskende at norske aviser fokuserer på det norske, og heller ikke at det norske framheves i et tekstmateriale som er avgrenset til å handle om et stykke land Norge gjør krav på. Tar man omfanget av materialet i betraktning, er det likevel påfallende hvor få artikler som beskriver aktiviteten i området i sin helhet, og at andre lands perspektiver, synspunkter eller fortellinger er helt fraværende. Én utenlandsk ekspedisjon får mye oppmerksomhet, nemlig Robert F. Scotts ekspedisjon i 1910–1913. Denne ekspedisjonen skildres imidlertid med et norsk blikk, og på en måte som bidrar til å styrke forestillingen om Norge som en ubestridt ener i Antarktis' historie. Den norske blindheten overfor andre lands aktivitet og interesser er ikke overraskende, men den får konsekvenser. Det å ikke nevne andre legger opp til en forestilling om at det ikke finnes andre eller at de ikke er å regne med.

2) Det framstår som naturlig, og udiskutabelt, at Norge skal ha en sentral rolle i Antarktis. Dette henger sammen med den nevnte blindheten overfor andre, og denne holdningen finner jeg gjennom undersøkelsene jeg gjør i hver av de fire artiklene. I den første artikkelen finner vi at fortellingene om Scott og Amundsen bruker Scott som en brikke

for å gjøre Amundsen større, og mer enn som en ekspedisjonsleder med egne ambisjoner. I den andre og tredje artikkelen peker jeg på hvordan Norges omsorg for Antarktis framstår som viktig og avgjørende både for å forvalte Antarktis og for å ta vare på jorda. I den fjerde artikkelen finner jeg nyanser i framstillingen av Norges rettigheter i Antarktis, men disse områdene framstilles likevel som relativt faste, avklarte og ubestridte.

3) Dronning Mauds land framstår i avisdekningen som en del av eller tilhørende Norge. Det er ofte et tolkningsspørsmål hvor sterk tilknytning som framstilles. En stiptet grense eller en formulering som 'Norges område', kan tolkes dit hen at den juridiske tilknytningen er sterk, men også at den er svakere enn andre steder. Slike uttrykk må leses i en kontekst, på samme måte som skildringer av fjell som døpes eller statsoverhoder som vandrer på isen. Alene får slike elementer liten betydning, men sammen danner de et bilde som strider mot de fleste fortolkninger av Antarktistraktaten. I Dronning Mauds land har ikke Norge flere rettigheter enn det mange andre stater har i samme område. Forskjellen er at Norge er den eneste staten som kan begrunne sine rettigheter med at de hevder nasjonal suverenitet her. Dette perspektivet er helt fraværende i de norske tekstene.

4) Det er svært få refleksjoner rundt journalistikkens rolle. I tekstene jeg har undersøkt, oppfattes Antarktis som et sted utenfor politikken, og da er det ikke overraskende at nyhetsmedienes videreformidling av iscenesatte hendelser, heltefortellinger, kart eller traktatfortolkninger ikke problematiseres. Journalistene/mediehusene ser ikke sin egen rolle i prosessen, eller vil ikke påpeke den. I noe av begrepsbruken jeg diskuterer i artikkel 4, finner jeg imidlertid en svak tendens til å stille spørsmål ved den rådende norske forståelsen av territoriale rettigheter. Selv om dette ikke skal overdrives, kan det leses som noen forsøk på en forsiktig distansering fra norske myndigheters Antarktis-politikk.

Det medierte Antarktis

I kjølvannet av konklusjonene i forrige underkapittel dukker det opp et spørsmål: Hva kan mine funn fortelle oss om det mer generelle forholdet mellom tekst og territorium? Kan analysene av tekstene om Antarktis noe om territoriale kontroverser andre steder i verden? Min diskusjon av territorium som tilhørighet handler om territorium på et generelt nivå. Uavhengig av hvilke territorier det er snakk om mener jeg det er viktig å forstå territorium som *både* noe en stat eller en gruppe føler eierskap til og ønsker

kontroll over *og samtidig* noe en gruppe mennesker føler tilknytning til og tilhørighet i. Men mens den teoretiske diskusjonen er av territorium på et mer generelt nivå, tar altså analysene i de fire artiklene utgangspunkt i en form for territorium som lett kan betraktes som en form for unntak. Unntakssituasjonen gjør at noen prosesser blir synligere.

‘Sovereignty performance’ skjer alle steder, men er lettere å få øye på når det foregår steder der det ikke er naturlig å ferdes. På samme måte er nyhetsmedienes rolle tydeligere når de nærmest har monopol på å skape bilder og fortellinger om et sted. Slik er tekstene om Antarktis i mange henseende takknemlige analyseobjekter når vi skal diskutere formingen av territorium. På den andre siden er det mye ved Antarktis som gjør at prosessene som foregår her ikke kan overføres til de befolkede delene av jorda. Likevel, selv om Antarktis er annerledes enn de stedene det bor mennesker, er det mye ved forvaltningen, rettighetene til og medieringen av dette kontinentet som har likhetstrekk med andre deler av verden. ‘Global commons’-begrepet brukes som jeg har vært inne på ikke bare om Antarktis, men også om verdenshavene, atmosfæren og verdensrommet (Joyner 1998, Buck 2017). I tillegg til å være globale allmenninger har alle disse tre områdene, eller sfærene, et fellestrekk: De må medieres for å begripes.

I innledningen nevnte jeg så vidt Glasbergs tanker rundt medieringen av Antarktis. I boka *Antarctica as Cultural Critique* (2012) reflekterer hun over hvordan de mange tekstene og bildene fra Antarktis har skapt en forestilling om dette kontinentet som vesensforskjellig fra andre steder på jorda: «More than any other place on earth, visual mediation defines and has created the territory of Antarctica» (Glasberg 2012: xix).

Glasberg har et poeng. Det er ikke mange steder i verden som i så stor grad er skapt av mediering og i så liten grad av førstehåndserfaringer fra stedet. Slik kan man godt gi henne rett i at Antarktis er overrepresentert (Glasberg 2012: 74). I Norge, for eksempel, har nok nordmenn flest en forestilling om hva Antarktis er, selv om svært få har vært der. Likevel er det noe ved denne påstanden som er problematisk, nemlig premisset om et skille mellom mediering av rom og erfaring av rom.

Også geografen Claude Raffestin åpner for at det er en vesentlig forskjell på det å leve i et rom og det å se bilder og film fra det. Samtidig hevder han i en av sine senere artikler at ‘det sette’ nå oppstår før ‘det levde’ (Raffestin & Butler 2012), at territoriet nå oppstår før territorialiteten, slik at et territorium ikke lenger er en konsekvens, men et mål. Slik jeg forstår ham, mener han at flere og flere steder nå primært er mediert, og at det altså ikke

bare gjelder fjerntliggende, spektakulære områder som Antarktis. Dette kan likevel rime med Glasbergs tanker om at Antarktis er ‘mest’ mediert, og vi kan kanskje bygge ut observasjonen hennes med at Antarktis er enda mer *sett* og enda mindre *levd* enn andre steder. Men samtidig som Raffestin setter *det sette* opp mot *det levde*, skiller han ikke mellom sanseapparat og medieteknologier. Han bruker isteden begrepet *mediatorer* om alle mellomledd mellom mennesket og det utenfor, og hevder at det er mediatoresne som både muliggjør og begrenser territorieproduksjonen.

En annen geograf, Edward Soja, er bevisst ute etter å bryte ned skillet mellom det opplevde og det forestilte rommet. Han har lansert begrepet *thirdspace*, som er betegnelse på erfaring av rom og som inkluderer og går forbi vante dikotomier som *virkelig* – *forestilt*, *materiell* – *mental* og *subjektiv* – *objektiv* (Soja 1996). *Thirdspace* er imidlertid mer en kritisk tilgang til rom enn en beskrivelse av hvordan rom konstrueres. Sojas tanker plukkes opp av Westphal, som beholder dikotomiene som en ramme, men peker på det som er mellom, når han hevder at rom oppstår «of stone and paper» (Westphal 2011: 153), altså mellom det forestilte og det materielle, eller mellom byen og de litterære tekstene om den. Som tidligere nevnt bruker Westphal begrepet ‘intertekstualitet’ om dette forholdet, og det kan være fruktbart. Intertekstualitet dreier seg nettopp om at det i alle tekster finnes spor etter andre tekster. Slik finnes det spor etter erfaring i tekstene og spor etter tekstene i erfaringene.

Også i forskningen på *spatial media* diskuteres det hvordan erfaring fra stedet og mediering av stedet glir over i hverandre. *Spatial media* er en betegnelse på digitale medier som gjør det mulig å lagre, bruke og distribuere geografisk informasjon. Med slike medier kan geografisk informasjon spres og gjøres tilgjengelig på helt nye måter, og noen hevder at *spatial media* redefinerer måten vi forholder oss til rom på, blant annet ved at det visker ut skillet mellom rommet og representasjonen eller mellom det materielle og det virtuelle (Kitchin, Lauriault og Wilson 2017, Graham 2017). Med medier som digitale kart, navigasjonssystemer og brukergenererte databaser med geografisk informasjon, foregår vekselvirkningen mellom erfaring og mediering i et høyere tempo enn tidligere. Dette kan gjøre skillet mellom erfaring og mediering enda mer uklart. Det er likevel ikke noe nytt i at dette skillet blir delvis visket ut.

Nyhetstekstene om Antarktis illustrerer godt hvordan rom konstrueres i spillet mellom erfaring og mediering, det sette og det levde, eller mellom ‘stein og papir’. Selv om dette

stedet er langt borte, selv om svært få har opplevd det, så har Antarktis kjennetegn som nordmenn flest er svært familiære med, nemlig snø, kulde og folketom natur. Denne kunnskapen, som vi har fått gjennom både erfaring og tekst, bruker vi når vi leser tekstene og ser bildene fra Antarktis. Og disse tekstene legger opp til at vi skal trekke veksel på kunnskapen vi allerede har, enten det er gjennom tydelige grep som å formidle historier om skiturer eller det er gjennom den identifiseringen som norske tekster fra snødekte, kalde områder alltid vil spille på.

Men selv om det er et samspill mellom det medierte og det erfarte, er det ikke tvil om at det er en skeivhet i forholdet mellom disse to. Vi bor i Norge, men likevel er vår oppfatning av Norge i stor grad basert på mediert kunnskap. Selv byen eller bygda der vi bor, vil vi tilegne oss kunnskap om gjennom bilder, fortellinger og erfaringer. Som regel flyter disse inntrykkene over i hverandre, og vi reflekterer kanskje ikke mye over det. Når det gjelder Antarktis, er det annerledes. Vi *vet* at vi ikke har vært der. Vi vet at mediene er et substitutt for førstehåndserfaringen, og vi vet at om vi hadde vi vært der, ville vi sett annerledes på det. Slik er Antarktis faktisk et sted der vi lettere blir klar over begrensningen i medienes framstilling og i vår tilgang. Det er stedet der vi blir bevisst denne medieringen.

Imperialistisk retorikk

Et begrep som fra tid til annen har dukket opp i arbeidet med denne avhandlingen, er 'imperialisme'. Både Scott (2017) og Chaturvedi (2012) bruker begrepet i analyser av dagens Antarktis, mens norske historikere har betegnet tidligere norsk virksomhet i polarområdene som «ishavsimperialisme» (se f. eks Drivenes 2004). Selv vektla jeg imperialisme-begrepet i stipendiat-søknaden min, som hadde tittelen «Imperialisme på norsk». Slående, syntes jeg, men var det presist?

Da Norge annekterte områdene i Antarktis, var verden en annen enn den er nå, og ikke minst var *synet* på verden annerledes. For mange europeere var det en selvfølge at deres land skulle administrere fjerntliggende landområder, og det var ikke mange som protesterte, verken ute eller hjemme. Norges annekterte områder var av en slik art at de ikke ble rammet av den etter hvert alminnelige forventningen om dekolonialisering. I dag er det heller ikke mange som opponerer mot ideen om at Norge skal ha land i Antarktis. Men hvor nært er egentlig slektskapet mellom de tankene som gjorde det naturlig å

tilegne seg landområder på den andre siden av jorda og de tankene som legitimerer fortsatt aktivitet og politisk opprustning de samme stedene? Det er liten tvil om at imperialismen som ideologi var en viktig forutsetning for at annekteringen i første omgang skulle være mulig. Men er det imperialism, eller rester av imperialism, som ligger til grunn for dagens aktiviteter?

Imperialisme-begrepet kan brukes på ulike måter. Det er en merkelapp på en epoke, det er en karakteristikk av bestemte aktiviteter og det brukes til å navngi en ideologi. I sin diskusjon av imperium-begrepet legger Jordheim og Neumann vekt på at et imperium er en annen maktkonstellasjon enn en stat. Et imperium er nemlig organisert slik at det er et asymmetrisk forhold mellom aktørene: «Det er ikke lenger et spørsmål om å være ledende blant likemenn, men å være dominerende overfor (mer eller mindre) underordnede» (Jordheim og Neumann 2008: 12). Imperium og imperialism dreier seg altså om dominans og underordning. Ray Kiely (2010) peker på at standarddefinisjonene av imperialism beskriver ett lands dominans over andre. Men denne forståelsen av imperialism knyttet til territoriell dominans, vil Kiely se forbi. Han vil isteden forsøke å forstå ideologien bak liberal imperialism, og vil analysere det som et politisk prosjekt. Imperialisme må også forstås som en ikke-territoriell imperialism der styring, ekspansjon og utnyttning skjer uten territoriell kontroll. Slik legger han til grunn noe av den samme forståelsen som Scott (2011, 2017) tar utgangspunkt i når hun beskriver USAs politiske makt i Antarktis. Også Jordheim og Neumann peker på at begrepet har fått en renessanse, da det i større grad brukes om påvirkning i en post-westfalsk verden der stater, suverenitet og landegrenser spiller mindre rolle, mens imperium og nettverk blir sentrale begreper (Jordheim og Neumann 2008).

Disse to forståelsene av begrepet vil bare i noen grad være dekkende for den norske aktiviteten. I vårt tilfelle er det i liten grad dominans over andre, selv om det har kommet vektige innsigelser fra land på den sørlige halvkule om at Europa og USA har tatt seg til rette i deres bakgård. Det er heller ikke så stor grad av ikke-territoriell imperialism. Norge har i liten grad mulighet til å påvirke andre. Økonomisk og politisk er Norge et lilleputtland i Antarktis. Da er det mer riktig å si at Norges handlinger har vært påvirket av imperialistisk tankegods og at Norge har lånt fra imperialismens verktøykasse. Akkurat dette kunne det vært interessant å diskutere – men det ville også vært problematisk.

I tillegg til at imperialismebegrepet ikke er presist nok, er det også nokså snevert. 'Imperialisme' er en betegnelse på et tankesett eller på den politiske eller ideologiske bakgrunnen for en aktivitet. Underveis i avhandlingsarbeidet kom jeg fram til at det var mer fruktbart å ta utgangspunkt i prosessen, heller enn ideologien. Det er ingen som kan betvile at Norge hevder territoriell suverenitet i Antarktis. Men territorier er i bevegelse, og ethvert territorium må opprettholdes. Deler av denne prosessen er altså tekstlig, og her vil det selvfølgelig komme til syne tanker om forholdet mellom land og folk, om rettigheter, forpliktelser, historie og tilhørighet. Ved å ta utgangspunkt i prosessen og ikke kun ideologiene bak, mener jeg analysen vil bli rikere og mer nyansert. Samtidig vil det da være lettere å overføre en analyse av territorialitet og territorium til andre felt. I dag er spørsmålet om territorium relevant for alle stater i verden.

Likevel kunne det selvfølgelig ha vært interessant å bruke nettopp de territorielle kravene i Antarktis som et utgangspunkt for å følge en imperialistisk tråd fra viktariatiden og fram til i dag. Kanskje kunne dette ha vært en måte å belyse hvordan imperialismen likevel ikke har forsvunnet, men bare endret karakter, og kanskje kunne en slik diskusjon undersøkt slektskapet mellom imperialismen, som vi i dag tar avstand fra, og styrking og befestning av territorier, som nærmest blir framstilt som en naturlig aktivitet.

Utforskede områder

Denne avhandlingen hadde neppe blitt ferdig om jeg ikke hadde begrenset det geografiske området jeg skulle undersøke, men det hadde vært interessant å rette blikket mot nord også. Det er nemlig ikke bare i Antarktis at Norges territorium er i bevegelse. Mens suvereniteten og grensene i fastlands-Norge har vært relativt stabile, har de i havet og på øyene lenger fra land hatt en mer foranderlig karakter. Bare navnet på Svalbard er en suverenitetsfremmende handling. Mens resten av verden kaller øygruppa Spitsbergen, bruker Norge navnet Svalbard, og anerkjenner dermed en omstridt hypotese om at øygruppa ble oppdaget og navngitt i norrøn tid (Arlov 2003: 317-319). Med egen avis, fast plass i værmeldingen og hyppige besøk av nordmenn er tekstene om Svalbard av et annet omfang enn de fra Antarktis. Og selv om suvereniteten her er svakere enn i fastlands-Norge, er Svalbard en del av kongeriket. Da er likheten mellom havområdene og Antarktis større. Her er det store arealer som i mindre grad omtales, og grensene og rettighetene er i forandring. Likevel har havet en karakter som utfordrer og er i stand til å berike territoriebegrepet (Steinberg og Peters 2015), og nettopp derfor kan det være fruktbart å undersøke det.

Men selv når jeg har avgrensa området jeg skal undersøke til Antarktis, har det vært spørsmål jeg har måttet gå forbi og la stå igjen ubesvart. Av disse er det særlig to felt jeg gjerne skulle ha vendt tilbake til. Det ene dreier seg om romlig erkjennelse, det andre om forholdet mellom menneske og miljø. Dette er altså alternative innganger til å forstå materialet mitt, som ville ha kunnet åpne opp for andre perspektiver og nye dimensjoner ved både tekstene og territoriet.

Mange av artiklene i materialet framhever dimensjonene og klodens form. Dette skjer gjennom kart og i spillet mellom kart og tekst, men også i tekstene alene. På den ene siden framheves det hvor enormt Antarktis-kontinentet er, på den andre siden framstår kloden som liten, sårbar og som en sluttet enhet. I flere tv- og nett-tv-innslag løftes hvitheten og den absolutte stillheten fram, og i tekstene skildres den ekstreme kulden. Noe av dette berører jeg i artikkel 3, men det kunne vært interessant å undersøke mer systematisk hvordan mange av disse tekstene også handler om det å begripe verden. I tekst og bilder lekes det med dimensjonene, størrelsene og klodens form. De håndfaste observasjonene settes opp mot erkjennelsen av fysiske lover. Men i hvilken grad bidrar disse tekstene til å skape erkjennelse om jorda? Og hvordan utforsker de hva rom er? På sett og vis settes rom som kvantitativt og målbart opp mot rom som kvalitativt og opplevd. Slik kan kloder, kart, reiseskildringer og rekorder være like mye et utslag av et ønske om å forstå og å utforske, og på denne måten blir Antarktis med sin ekstreme beliggenhet dermed en kognitiv ressurs.

En annen innfallsvinkel er å ta et tydeligere økokritikk-perspektiv og undersøke hvordan forholdet mellom menneske og miljø blir framstilt; hvordan tekstene skaper forestillinger om ansvar, om natur som noe som må vernes eller som en ressurs som må tas vare på. Noe av dette er jeg inne på i artikkel 2 og 3, og en rendyrking av dette perspektivet vil blant annet kunne følge noen av tankene jeg presenterer der. Mitt inntrykk er at et klima- og naturvernperspektiv har kommet sterkere fram i de seinere tekstene, både de jeg fordyper meg mest i, men også andre tekster i materialet. Vern og imperialisme kan henge sammen, postkolonial forskning viser ofte hvordan noe har blitt framstilt som uberørt natur, selv om det er i bruk av de som bor der (se: Vold 2019). Fra norsk hold er det lett å glemme at Antarktis har naboer, og at japanske og sør-amerikanske fiskere har operert der lenge. Men det er også lett å glemme at Antarktis har vært en naturressurs Norge har nytt godt av. Hvalfangsten er omtalt i norske avistekster om Antarktis, men får ikke mye oppmerksomhet. Det økosystemet nordmenn nå er opptatt av å verne, har de selv vært

med på å endre. Det kunne vært interessant å undersøke hvilke syn på bruk og vern av natur som dukker opp og hvordan den nye medieringen påvirker disse forestillingene.

Litteratur

- Abbott, H. P. (2008). *The Cambridge introduction to narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Adams, P. C. (2010). A taxonomy for communication geography. *Progress in human geography* 35(1):37–57. <http://doi.org/10.1177/0309132510368451>
- Adams, P. C. (2017). Mapping geomedial: Charting the terrains of space, place and media. I: Fast, K., Jansson, A., Lindell, J., Bengtsson L. R., & Tesfahuney, M. (Red.), *Geomedial Studies: Spaces and Mobilities in Mediatized Worlds* (s. 41–60). New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315613178>
- Adams, P. C., Craine, J., Dittmer, J. (2014). *The Routledge research companion to media geography*. London: Routledge.
- Adams, P. C. (2017). Communication Geography: Pragmatic Goals. I Adams, P. C., Cupples, J., Glynn, K., Jansson, A., & Moores, S. (Red.), *Communications/media/geographies* (15–52). New York: Routledge.
- Adams, P. C., & Jansson, A. (2012). Communication Geography: A Bridge Between Disciplines. *Communication theory* 22(3) (299–318). <http://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2012.01406.x>.
- Alnæs, J. (2008). *I eventyret: Norske reiseskildringer fra Astrup til Aasheim*. Oslo: Cappelen Damm.
- Altheide, D. L., & Schneider, C. J. (2013). *Qualitative media analysis*. (2. Utg.) *Qualitative research methods*. Los Angeles: Sage.
- Andersen, F. (2018). *Sydhavsoen: Nydelsens geografi*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Anderson, B. (1996). *Forestilte Fellesskap: Refleksjoner omkring nasjonalismens opprinnelse og spredning*. (E. Andersen, Overs). Oslo: Spartacus. (Oversatt etter revidert utgave opprinnelig utgitt 1991)
- Antonsich, M. (2009). On territory, the nation-state and the crisis of the hyphen. *Progress in Human Geography* 33(6): 789–806. <https://doi.org/10.1177/0309132508104996>
- Antonsich, M. (2010). Rethinking territory. *Progress in Human Geography* 35(1): 422–425. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2010.00795.x>
- Antonsich, M. (2017). Territory and Territoriality. I Richardson, D., Castree, N., Goodchild, M. F., Kobayashi, A., Liu, W. & Marston, R. A. (Red.), *The*

International Encyclopedie of Geography

<https://doi.org/10.1002/9781118786352.wbieg0022>

- Arlov, T. B. (2003). *Svalbards historie*. Trondheim: Tapir.
- Asdal, K., & Reinertsen, H. (2021). *Hvordan gjøre dokumentanalyse. En praksisorientert metode*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Asdal, K., Berge, K. L., Gammelgaard, K., Gundersen, T. R., Jordheim, H., Rem, T. & Tønnesson, J. L (2008). *Tekst og historie: Å lese tekster historisk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ashcroft, B. (2005). Forcing Newness into the World. Language, Place and Nature. *ARIEL: A Review of International English Literature* 36(93–110).
<https://journalhosting.ucalgary.ca/index.php/ariel/article/view/31516>
- Ashcroft, B. & Ahluwalia., P. (2008). *Edward Said*. London: Routledge.
- Austin, J. L. (1975). *How to do things with words*: Oxford University Press.
- Barczewski, S. L. (2007). *Antarctic destinies: Scott, Shackleton and the changing face of heroism*: London: Hambledon Continuum.
- Barr, S. (2003). *Norway, a consistent polar nation? Analysis of an image seen through the history of the Norwegian Polar Institute*. Oslo: Frammuseet.
- Barr, S. (2004). Ekspedisjoner og begivenheter. I Drivenes, E.-A. & Jølle, H.-D. (Red). *Norsk polarhistorie 1. Ekspedisjonene*, (391–423). Oslo: Gyldendal.
- Baudrillard, J. (1994). *Simulacra and Simulation*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Berg, Roald (2004). Amundsen og hans aeronauter. I Drivenes, E.-A. & Jølle, H.-D. (Red). *Norsk polarhistorie 1. Ekspedisjonene*, (227 – 292). Oslo: Gyldendal.
- Berry, D. M., & Fagerjord, A. (2017). *Digital Humanities. Knowledge and Critique in a Digital Age*. Cambridge: Polity.
- Beyer, A. (2010). Hvordan studere generiske nyhetsrammer? - Forslag til metodiske forbedringer. *Norsk medietidsskrift*, 17(2), 162–178.
<https://doi.org/10.18261/ISSN0805-9535-2010-02-04>
- Bialasiewicz, L., Campbell, D., Elden, S., Graham, S., Jeffrey, A. & Williams, A. J. (2007). Performing security: The imaginative geographies of current US strategy. *Political Geography* 26(4): 405–422. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2006.12.002>
- Bilandsloven (1930). Lov om Bouvet-øya, Peter I's øy og Dronning Maud Land m.m.(LOV-1930-02-27-3. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1930-02-27-3>

- Bloom, L. (1993). *Gender on Ice: American Ideologies of Polar Expeditions*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bonnemaison, J. (1993). Around territories. *L'Espace Géographique. Special issue in English*. 205–220. https://www.persee.fr/doc/spgeo_0046-2497_1993_hos_1_1_3203
- Boorstin, D. J. (1992) [1961]. *The Image. A Guide to Pseudo-Events in America*. New York: Vintage Books.
- Brighenti, A. M. (2010). On Territorology. Towards a General Science of Territory. *Theory, Culture and Society* 27(1): 52–72.
- Buck, S. J. (2017). *The global commons: An introduction*. New York: Routledge.
- Butler, J. (1993). *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of "Sex"*. New York and London: Routledge.
- Butler, J. (1997). *Exitable Speech: A Politics of the Performative*. New York and London: Routledge.
- Børde, H. (1978). *Eventyret i Antarktis*. Oslo: Gyldendal.
- Carpenter, J. (Regissør). (1982). *The Thing [Tingen fra en annen verden]* [Film]. Universal Pictures.
- Chaturvedi, S. (2012). India and Antarctica: Towards post-colonial engagement? I *The emerging politics of Antarctica*, (61–85). London: Routledge.
- Cohn, D. (2000). *The distinction of fiction*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Corner, J. (2011). *The agency of mapping: Speculation, critique and invention*. I Cosgrove, D. (Red.) *Mappings*, (s. 213–52). London: Reaktion Books.
- Cosgrove, D. (1998). *Social Formation and Symbolic Landscape*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Couldry, N., Hepp, A., & Krotz, F. (2010). *Media events in a global age*. London: Routledge.
- Crampton, J. W. (2011). *Mapping: A critical introduction to cartography and GIS*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Cresswell, T. (2015). *Place: An introduction* (2. Utg.): London: Wiley-Blackwell.
- Culler, J. (2010). The closeness of close reading. *ADE Bulletin*, 149(2010), 20–25. <http://doi.org/10.1632/ADFL.41.3.8>
- Dayan, D., & Katz, E. (1994). *Media Events: The Live Broadcasting of History*. Cambridge: Harvard University Press.
- Delaney, D. (2008). *Territory: A short introduction*. New York: Blackwell publishing.

- de Man, P. (1986). *The Resitance to Theory*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Derrida, J. (1988). *Limited Inc*. Evanston: Northwestern University Press.
- Dobson, J. E. (2019). *Critical digital humanities. The search for a methodology*. Illinois: University of Illinois Press.
- Dodds, K. (2011) Sovereignty watch: Claimant states, resources, and territory in contemporary Antarctica. *Polar Record* 47(03), 231–243.
<https://doi.org/10.1017/S0032247410000458>
- Dodds, K. (2012). *The Antarctic: A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Dodds, K. & Collis, C. (2017). Post-colonial Antarctica. I Dodds, K., Hemmings, A. D, & Roberts, P. (Red.), *Handbook on the Politics of Antarctica*. (s. 50–69) Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Dodds, K. J. (2006). Post-colonial Antarctica: An emerging engagement. *Polar Record* 42 (1), 59–70. <https://doi.org/10.1017/S0032247405004857>
- Dodge, M., Kitchin, R., & Perkins, C. (2011). Preface: Introducing The Map Reader. I Dodge, M., Kitchin, R., & Perkins, C. (Red.), *The Map Reader: Theories of Mapping Practice and Cartographic Representation* (viii–xxiii). Chichester: Wiley-Blackwell.
- Drivenes, E.-A. (2004). Ishavsimperialisme. I Drivenes, E.-A. & Jølle, H.-D. (Red.), *Norsk polarhistorie 2* (s. 175–257). Oslo: Gyldendal.
- Dronning Mauds land (u.å.). I *Stor norsk ordbok*.
<https://www.ordnett.no/search?language=no&phrase=dronning%20mauds%20land>
- Edney, M. H. (2017). Map history: discourse and process. I Kent, A. & Vujakovic, P. (Red.) *The Routledge Handbook of Mapping and Cartography*, (s. 68–79). London: Routledge.
- Eide, E., & Simonsen, A. H. (2007). *Mistenkelige utlendinger. Minoriteter i norsk presse gjennom hundre år*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Eide, E. & Simonsen A.-H. (2008). *Verden skapes hjemmefra. Pressedekningen av den ikke-vestlige verden 1902–2002*. Oslo: Unipub.
- Eide, M. (2011). *Hva er journalistikk?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Ekholt, T. K. (2020). *Glans og Hæder over sit Land. Nasjonsbygging i norsk pressedekning av Roald Amundsens Gjøa-ekspedisjon (1903-1906)*. [Masteroppgave] Universitetet i Oslo.

- Elden, S. (2009). *Terror and territory: The spatial extent of sovereignty*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Elden, S. (2010). Land, terrain, territory. *Progress in Human Geography* 34(6), 799–817. <http://doi.org/10.1177/0309132510362603>
- Elden, S. (2013). *The Birth of Territory*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Elstad, Å. (2004). Den første oljealderen. I Drivenes, E.-A. & Jølle, H.-D. (Red), *Norsk polarhistorie 3. Rikdommene*, (s. 275–316) Oslo: Gyldendal.
- Elstad, Å & Finstad, B.-P. (2004). Ein grådig fangstnasjon? I Drivenes, E.-A. & Jølle, H.-D. (Red), *Norsk polarhistorie 3. Rikdommene*, (s. 319–389) Oslo: Gyldendal.
- Elzinga, A. (2017). The continent for science. I Dodds, K., Hemmings, A. D & Roberts, P. (Red.), *Handbook on the Politics of Antarctica* (s. 103–124). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>
- Entman, R. M., Matthes, J., & Pellicano, L. (2009). Nature, sources, and effects of news framing. I Wahl-Jørgensen, K. & Hanitzsch, T. (Red.): *The handbook of journalism studies*, (s. 175–190). New York: Routledge.
- Eriksen, A. (2004). Polarheltene – minne og monumenter. I Drivenes, E.-A. & Jølle, H.-D. (Red.) *Norsk polarhistorie 1. Ekspedisjonene*, (s. 345–391) Oslo: Gyldendal.
- Eriksen, A. R. (2005). Replikk til Urszula Srebrowskas artikkel «ATEKST kan lede på villspor». *Norsk medietidsskrift*, 12 (1), 44-47. <https://doi.org/10.18261/ISSN0805-9535-2005-01-05>
- Ettema, J. S., & Glasser, T. L. (1998). *Custodians of Conscience*. New York: Columbia University Press.
- Ettema, J. S., & Glasser, T. L. (2008). Ethics and eloquence in journalism. An approach to press accountability. *Journalism Studies*, 9(4), 512–534.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (2015). *Language and Power*. Third edition. London: Routledge.
- Forster, E. M. (1976). *Aspects of the Novel*. London: Penguin.
- Foucault, M. (1999). *Diskursens orden. Tiltredelsesforelesning holdt ved Collège de France 2. desember 1970*. (E. Schaanning, Overs.) Oslo: Spartacus.

- Foucault, M. (2002). *The Archeology of Knowledge*. (A. M. Sheridan Smith, Overs.) London: Routledge. (Opprinnelig utgitt 1969)
- Francis, G. (2013). *Empire Antarctica: Ice, Silence & Emperor Penguins*: Berkley: Couterpoint.
- Freeman, J. (2020). Differentiating distance in lical and hyperlocal news. *Journalism*, 21(4), 524–540. <https://doi.org/10.1177/1464884919886440>
- Friedman, R. M. (2004). Å spise kirsebær med de store. I Drivenes, E.-A.- & Jølle, H.-D. (Red.) *Norsk polarhistorie 2. Vitenskapene* (s. 331–421). Oslo: Gyldendal.
- Geografi (u.å.a.). *Bokmålsordboka*.
https://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP+=geografi&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&begge=+&ordbok=begge.
- Geografi (u.å.b.). *Stor norsk ordbok*.
<https://www.ordnett.no/search?language=no&phrase=geografi&showSignLanguage=false&selectedPubs=55> .
- Geografi (u.å.c.). *Det norske aklademis ordbok*. <https://naob.no/ordbok/geografi>.
- Gisle, J. (2010). *Jusleksikon*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Giæver, J. (1952). *Soldage og polarnætter. Norselekspeditionen til Antarktis 1949-1952*. København: Grafisk Forlag.
- Giæver, J. (1954). *Maudheim. Deux ans dans l'Antarctique : l'expédition scientifique norvégienne, britannique et suédoise dans l'Antarctique en 1949-1952*. Paris: Denoël.
- Giæver, J. (1956). *Station im Eis. Zwei Jahre in der Antarktis : die Norwegisch-Britisch-Schwedische wissenschaftliche Antarktisexpedition 1949-1952*. Gotha: Hermann Haack.
- Giæver, J., & De Q. Robin, G. (1954). *The white desert. The official account of the Norwegian-British-Swedish Antarctic Expedition*. London: Chatto & Windus.
- Giæver, J., Roer, N., & Schytt, V. (1952). *Maudheim. To år i Antarktis : Den norsk-britisk-svenske vitenskapelige ekspedisjon til Antarktis 1949-1952*. Oslo: Gyldendal.
- Giæver, J., Schytt, V., Ahlmann, H. W. s., Roots, F., De Q. Robin, G., Essen, R. v., & Roer, N. (1952). *Antarktisen. Med Norsel till Maudheim och Antarktis. Den norsk-brittisk-svenska vetenskapliga expeditionen till Antarktis 1949-1952*. Stockholm: Forum.
- Glasberg, E. (2012). *Antarctica as Cultural Critique. The Gendered Politics of Scientific Exploration & Climate Change*. New York: Palgrave Macmillan.

- Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Doubleday.
- Goksøyr, M. (2004). Kappløp i gamle spor. I Drivenes, E.-A. & Jølle, H.-D. (Red.) *Norsk Polarhistorie 1. Ekspedisjonene*. (s. 295–345) Oslo: Gyldendal.
- Golafshani, N. (2003). Understanding Reliability and Validity in Qualitative Research. *The Qualitative Report* 8(4), 559-607. <http://doi.org/10.46743/2160-3715/2003.1870>
- Graham, M (2017). Digitally Augmented Geographies. I Kitchin, R., Lauriault, T. P. & Wilson, M. W. (Red.). *Understanding Spatial Media*. (s. 44–56) Los Angeles: Sage
- Gregory, D. (2004). *The Colonial Present*. Malden: Blackwell.
- Gutsche Jr, R. E., & Hess, K. (2018). *Geographies of journalism: The imaginative power of place in making digital news*. London: Routledge.
- Gutsche, R. E., & Rafikova, A. (2018). Journalism and Geography. I Vos, T. P. (Red), *Journalism* (s. 335-352). Berlin: De Gruyter Mouton
<https://doi.org/10.1515/9781501500084-017>
- Habberstad, M. (1995). *Myten om Polfareren*. [Hovedoppgave] Universitetet i Oslo.
- Hamzah, B. A. (2013). The Malaysian journey to the Antarctic. I Brady, A.-M. (Red.) *The Emerging Politics of Antarctica* (287–300). New York: Routledge.
- Hardt-Mautner, G. (1995). ‘Only Connect.’ Critical Discourse Analysis and Corpus Linguistics. <http://stig.lancs.ac.uk/papers/techpaper/vol6.pdf>
- Harley, J. B. & Woodward, D. (1987). Preface. I Harley, J. B. & Woodward, D (Red.) *The History of Cartography, Volume 1. nCartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterannian*. Chicago: University of Chicago Press.
- Harvey, D. (1996). *Justice, Nature and the Geography of Difference*. Malden: Blackwell Publishing.
- Havforskningsinstituttet (2019). *Tema: Krill – Antarktisk krill*
<https://www.hi.no/hi/temasider/arter/antarktisk-krill>
- Haward, Marcus (2013). The Antarctic Treaty System: Challenges, Coordination, and Congruity. I Brady, A.-M. (Red.): *The Emerging Politics of Antarctica* (13–29). New York: Routledge.
- Hemmings, A. D. (2012). Security beyond claims. I Hemmings, A. D., Rothwell, D. R. & Scott, K. N. (Red.), *Antarctic Security in the Twenty-First Century* (70–94). London: Routledge.

- Hemming, A. D. (2017). Antarctic Politics in a Transforming Global Geopolitics. I Dodds, K., Hemming, A. D., & Roberts, P. (Red.), *Handbook on the Politics of Antarctica* (507–523). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Howkins, A. (2008). Defending polar empire: Opposition to India's proposal to raise the «Antarctic Question» at the United Nations in 1956. *Polar Record* 44(228). 35–44. <https://doi.org/10.1017/S0032247407006766>
- Hutcheon, L. (2003). *Irony's edge: The theory and politics of irony*. London: Routledge.
- Hågvar, Y. B. (2016). *Nyhetsjangerer i nettaviser: Tekstnormforskjeller mellom nett- og papirnyheter i VG, Dagbladet og Aftenposten 2010-2014*. [Doktorgradsavhandling] Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo.
- Iversen, S. (2013). Narrativ Retorik. *Rhetorica Scandinavica* 63. 72-88.
- Iversen, S., & Villadsen, L. S. (2020). Nærlesning. I Bengtsson, M., Berg, M. K. & Iversen, S (Red.), *Retorik og Metode*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- «Iran» (u.å.). I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/Iran>.
- Jensen, K. B. (2021). The complementarity of qualitative and quantitative methodologies in media and communication research. I Jensen, B., K. (Red.), *A Handbook of Media and Communication Research* (Tredje utgave) (s. 328–349). New York: Routledge.
- Jordheim, H. (2001). *Lesningens vitenskap. Utkast til en ny filologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jordheim, H. & Neumann, I. B. (2008). Innledning. Imperium, imperialism og en introduksjon til begrephistorisk teori og praksis. I Jordheim, H. (Red.). *Imperium Imperialisme* (7–37). Oslo: Unipub.
- Joyner, C. C. (1998). *Governing the frozen commons: The Antarctic regime and environmental protection*. Columbia, S. C.: University of South Carolina Press.
- Kiely, R. (2010). *Rethinking imperialism*: Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- King, G. (1996). *Mapping reality: An exploration of cultural cartographies*. New York: St. Martin's Press.
- Kitchin, R., Lauriault, T. P. & Wilson, M. W. (2017). Understanding Spatial Media. I Kitchin, R., Lauriault T. P. & Wilson, M. W. (Red.) *Understanding Spatial Media*. (s. 1-23) Los Angeles: Sage
- Klauser, F. (2012). Thinking through territoriality: Introducing Claude Raffestin to Anglophoe sociospatial theory. *Environment and Planning D: Society and Space* 30: 106-120. <https://doi.org/10.1068/d20711>

- Klauser, F. (2017). *Surveillance and Space*. Los Angeles: Sage.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. (1996). *Reading Images. The grammar of Visual Design*. (Second edition). Routledge. London.
- Leane, E. (2012). *Antarctica in Fiction. Imaginative Narratives of the Far South*. New York: Cambridge University Press.
- Leane, E. (2020). *Performing Sovereignty over an Ice Continent*. I Philpott, C., Leane, E. & Delbridge, M. (Red.), *Performing Ice*. London: Palgrave Macmillian
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. (D. Nicholson-Smith, Overs.) Oxford: Blackwell. (Opprinnelig utgitt 1974)
- Leff, M. (2001). Lincoln at Cooper Union: Neo-classical criticism revisited. *Western Journal of Communication*, 63 (3), 232-248.
<https://doi.org/10.1080/10570310109374704>
- Lie, S. (2009). Utenlandske navn på norsk. I Omdal, H. & Røsstad, R. (Red.) *Språknormering – i tide og utide?* Oslo: Novus forlag.
- Liggett, D & Stewart, E. (2017). The Changing Face of Political Engagement in Antarctic Tourism. I Dodds, K, Hemmings, A. D. & Roberts, P. (Red.), *Handbook on the Politics of Antarctica*. (368–392). Cheltenham: Edward Elgar Publishing
- Loomba, A. (2007). *Colonialism/postcolonialism*. London: Routledge.
- Loxley, J. (2007). *Performativity*. London: Routledge.
- Lüdecke, C. (2012). The International Polar Year (1957-58) as Reflected in German Media. I Lüdecke, C., Tipton-Everett, L. & Lay, L. (red.), *National and Trans-National Agendas in Antarctic Research from the 1950s and Beyond. Proceedings of the 3rd Workshop of the SCAR Action Group on the History of Antarctic Research*. Ohio: Byrd Polar Research Center, The Ohio State University.
- Lüdecke, C. (2021). *Germans in the Antarctic*. Cham: Springer.
- Lüdecke, C., & Summerhayes, C. (2012). *The Third Reich in Antarctica. The German Antarctic Expedition 1938-39*. Huntingdon: Bluntisham Books.
- Machin, D. & Polzer, L. (2015). *Visual Journalism*. London: Palgrave.
- Mancilla, A. (2018). The Moral Limits of Territorial Claims in Antarctica. *Ethics and International Affairs* 32(3): 339–360. <https://doi.org/10.1017/S0892679418000527>
- Massey, D. (1993). Power-geometry and a progressive sense of place. I Bird, J., Curtis, B, Putnam, T. & Tickner, L. (red.), *Mapping the Futures. Local Cultures, Global Change*. London: Routledge.
- Massey, D. (1994). *A global sense of place*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- McNair, B. (1998). *The sociology of journalism*: London: Arnold.
- Melberg, A. (2005). *Å reise og skrive. Et essay om moderne reiselitteratur*. Oslo: Spartacus.
- Medienorge (u.å.a.). Lesertall for norske nettaviser.
<https://www.medienorge.uib.no/statistikk/medium/avis/253>
- Medienorge (u.å.b.). Opplagstall norske aviser.
<https://www.medienorge.uib.no/statistikk/medium/avis/190>
- Miller, C. R. (1984). Genre as social action. *Quarterly journal of speech* 70(2): 151–167.
<https://doi.org/10.1080/00335638409383686>
- Moretti, F. (2000a). Conjectures on world literature. *New Left review*, 1(1), 54–68.
<https://newleftreview.org/issues/ii1/articles/franco-moretti-conjectures-on-world-literature>
- Moretti, F. (2000b). The slaughterhouse of literature. *MLQ: Modern Language Quarterly*, 61(1), 207–227. <https://www.muse.jhu.edu/article/22852>.
- Moretti, F. (2005). *Graphs, Maps, Trees. Abstract Models for Literary History*. London: Verso.
- Murphy, A. B. (2012). Entente territorial: Sack and Raffestin on territoriality. *Environment and Planning D: Society and Space* 30: 159–172.
<https://doi.org/10.1068/d4911>
- National Science Foundation. (u.å.): McMurdo Station.
<https://www.nsf.gov/geo/opp/support/mcmurdo.jsp>
- Nielsen, H. (2017). Selling the south: Commercialisation and marketing of Antarctica. I Dodds, K, Hemmings, A. D. & Roberts, P. (Red.), *Handbook on the Politics of Antarctica*. (s. 183–198). Edward Elgar Publishing.
- Nielsen, H. E. F. (2015). Staging the south: two contemporary Antarctic plays. *The Polar Journal*, 5(1), 203–217. <https://doi.org/10.1080/2154896X.2015.1025494>
- Nielsen, H. E. F. (2016). Hoofprints in Antarctica: Byrd, Media, and the golden Guernseys. *The Polar Journal*, 6 (2). 342–357.
<http://doi.org/10.1080/2154896X.2016.1253825>
- Nielsen, H. E. F., & Jaksic, C. (2018). Recruitment advertising for Antarctic personel: between adventure and routine. *Polar Record*, 54(274), 65–75.
<http://doi.org/10.1017/S003224741800020>
- Njåstad, B. (2020, 30. juni). Antarktis. I *Store norske leksikon*.
<https://snl.no/Antarktis>

- Norsk Polarinstitutt (u.å.). Retningslinjer for stadnamn.
<https://www.npolar.no/kart/polare-stadnamn/#toggle-id-3>
- Nossen, H. A. (2010). *Utviklingen av Aftenpostens nyhets- og kommentarjournalistikk. En kvantitativ innholdsanalyse av endringer i Aftenpostens form, stil og innhold fra 1950 til 2008*. [Masteroppgave] Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo.
- Norsk polarinstitutt. (2018). Dronning Maud Land.
<https://www.npolar.no/tema/dronning-maud-land/>
- Orheim, O. (2008). Hvordan Norge fikk Dronning Maud Land. I Winther, J.-G. (Red.) *Norge i Antarktis* (s. 44-60). Oslo: Schibsted forlag.
- Painter, J. (2010). Rethinking territory. *Antipode* 42(5). 1090–1118.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2010.00795.x>
- Partington, A., Duguid, A., & Taylor, C. (2013). *Patterns and Meanings in Discourse: Theory and Practice in Corpus-assisted Discourse Studies*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Pickles, J. (2004). *A history of spaces: Cartographic reason, mapping and the geo-coded world*. London: Routledge.
- Piveteau, J.-L. (1995). Le territoire est-il un lieu de mémoire? *L'Espace géographique*. 24(2). 113–123. <http://doi.org/10.3406/SPGEO.1995.3364>
- Pratt, M. L. (1992). *Imperial eyes: Travel writing and transculturation*. London: Routledge.
- Pressens faglige utvalg (u.å.). «Vær varsom plakaten». Hentet fra
<https://presse.no/pfu/etiske-regler/vaer-varsom-plakaten/>
- Prince, G. (1982). *Narratology: The form and functioning of narrative*. Berlin: Mouton.
- Raffestin, C. (1984). Territoriality: A reflection of the Discrepancies between the Organization of Space and Individual Liberty. *Freedom and Boundaries* 5(2): 139–146. <https://www.jstor.org/stable/1600835>
- Raffestin, C. & Butler, S. A (2012). Space, territory, and territoriality. *Environment and Planning D: Society* 30(1): 121–141. <https://doi.org/10.1068/d21311>
- Reese, S. D. (2011). Journalism Research and the Hierarchy of Influences Model. A Global Perspective. *Brazilian journalism research*, 3, 29–42.
<https://doi.org/10.25200/BJR.v3n2.2007.116>
- Reese, S. D. (2016). The New Geography of Journalism Research. Levels and Spaces. *Digital Journalism*, 4(7), 816–826. <https://doi.org/10.1080/21670811.2016.1152903>

- Ricoeur, P. (1999). *Eksistens og hermeneutikk*. Oslo: Aschehoug.
- Riffenburgh, B. (1993). *The myth of the explorer: The press, sensationalism, and geographical discovery*. London: Belhaven Press.
- Roberts, P. (2011). *The European Antarctic: Science and strategy in Scandinavia and the British Empire*. New York: Springer.
- Roberts, P. (2017). Modern explorers. I Dodds, K., Hemmings, A. D. & Roberts, P. (Red.), *Handbook on the Politics of Antarctica*. (152–167). Cheltenham: Edward Elgar Publishing
- Roosvall, A. (2010). Image-Nation. The National, the Cultural and the Global in Foreign News Slide-shows. I Rosvall, A. & Salovaara-Moring, I. (Red.), *Communicating the Nation. National Topographies of Global Media Landscape* (215–237). Göteborg: Nordicom.
- Ryall, A. (2004) *Odysses i skjørt. Kvinners erobring av reiselitteraturen*. Oslo: Pax.
- Ryall, A., Schimanski, J., & Wærp, H. H. (Red.) (2010) *Arctic Discourses*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars.
- Sack, R. D. (1986) *Human territoriality: Its theory and history*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Said, E. W. (1979). *Orientalism*. New York: Vintage Books.
- Said, E. W. (1983). *The World, the Text and the Critic*. Cambridge: Harvard University Press.
- Said, E. W. (1994). *Culture and Imperialism*. New York: Vintage Books.
- Said, E. W. (2000). Invention, memory, and place. *Critical inquiry* (26):175–192.
<https://www.jstor.org/stable/1344120>
- Said, E. W. (2001). *Reflections on Exile and other Literary and Cultural Essays* Granta Books.
- Said, E. W. (2004). *Orientalismen: Vestlige oppfatninger av Orienten*. (Anne Aabakken, Overs.) Oslo: Cappelen. (Opprinnelig utgitt 1978)
- Salazar, J. F. (2017). Mediating Antarctica in digital culture. Politics of representation and visualisation in art and science. I Dodds, K, Hemmings, A. D. , & Roberts P. (Red.), *Handbook on the Politics of Antarctica* (s. 125-141). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Salovaara-Moring, I. (2011a). Geographies of media and power. The United States in Finnish media discourse, 1984-2009. *International Journal of Cultural Studies*, 14(1), 91-111. <https://doi.org/10.1177/1367877910384186>

- Salovaara-Moring, I. (2011b). What is Europe? Geographies of Journalism. I Sükösd, M. & Jakubowicz, K. (Red.), *Media, Nationalism and European Identities*. Budapest: Central European University Press.
- Schimanski, J., C. Theodorsen & H. H. Wærp (Red.) (2011). *Reiser og ekspedisjoner i det litterære Arktis*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Schudson, M. (2001). The objectivity norm in American journalism. *Journalism*. 2(2), 149-170. <https://doi.org/10.1177/146488490100200201>
- Schudson, M. (2011). *The Sociology of News. Second Edition*. New York: Norton.
- Schwencke, M. (19.12.2019). Dette skal Trine Eilertsen ikke gjøre som ansvarlig redaktør. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/kultur/i/jd13bz/dette-skal-trine-eilertsen-ikke-gjoere-som-ansvarlig-redaktoer>
- Scott, S. V. (2011). Ingenious and innocuous? Article IV of the Antarctic Treaty as imperialism. *The Polar Journal* 1(1): 51–62. <https://doi.org/10.1080/2154896X.2011.568787>
- Scott, S. V. (2017) Three waves of Antarctic Imperialism. I Dodds, K., Hemmings, A. D. & Roberts, P. (Red.). *Handbook on the Politics of Antarctica*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Secretariat of the Antarctic Treaty. «Parties» (u.å.) Hentet fra: <https://www.ats.aq/devAS/Parties?lang=e> (lesedato: 01.07.2020)
- Secretariat of the Antarctic Treaty (1959). «The Antarctic Treaty». Hentet fra: https://www.ats.aq/index_e.htm.
- Shoemaker, P. J., & Reese, S. D. (1996). *Mediating the message: theories of influences on mass media content* (2. utg.). White Plains: Longman.
- Shoemaker, P. J., & Reese, S. D. (2016). A Media Sociology for the Networked Public Sphere: The Hierarchy of Influences Model. *Mass Communication and Society* 19: 389–410.
- Skagestad, O. G. (2016). Opprevne olabukser og brennmaneter. Når Skal vi frimerke-markere revir i Antarktis? *Norsk filatelistisk tidsskrift*, 75 (6).
- Skagestad, O. G. (1975) *Norsk polarpolitikk: hovedtrekk og utviklingslinjer, 1905-1974*. Oslo: Dreyer.
- Smith, B. H. (2016). What was "Close Reading"?. A Century of Method in Literary Studies *Minnesota Review*, 87, 57–75. <https://www.muse.jhu.edu/article/633173>.

- Soja, E. W. (1971). *The Political Organization of Space, Resource Paper No. 8*. Washington, D.C.: Commission on College Geography, Association of American Geographers.
- Soja, E. W. (1985). «The Spatiality of Social Life: Towards a Transformative Rethorization.» I Gregory, D. & Urry J. (Red.). *Social Relations and Spatial Structures*. Basingstoke: Macmillan.
- Soja, E. W. (1996). *Thirdspace. Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Malden: Blackwell Publishing.
- Språkrådet. (u.å.). Utanlandske stadnamn. https://www.sprakradet.no/sprakhjelp/Skriverad/navn-pa-steder-og-personer/Geografiske_namn/utanlandske-stadnamn-aa/#d
- Spurr, D. (1993). *The Rhetoric of Empire: Colonial Discourse in Journalism, Travel Writing and Imperial Administration*. Durham: Duke University Press.
- Srebrowska, U. (2005). ATEKST kan lede på villspor. *Norsk medietidsskrift*, 12(1), 40–43. <https://doi.org/10.18261/ISSN0805-9535-2005-01-04>
- Steinberg, P. & K. Peters (2015). Wet ontologies, fluid spaces: Giving depth to volume through oceanic thinking. *Environment and Planning D: Society and Space* 33 (2): 247–264. <https://doi.org/10.1068/d14148p>
- Stokke, O. S. (1996). The Making of Norwegian Antarctic policy. I Stokke, O. S. & Vidas, D. (Red.) *Governing the Antarctic. The effectiveness and legitimacy of the Antarctic Treaty System*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Stokke, O. S & D. Vidas (Red.) (1996). *Governing the Antarctic: the effectiveness and legitimacy of the Antarctic Treaty System*: Cambridge University Press.
- «Storbritannia» (u.å.). I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/Storbritannia>
- Stortingsforhandlinger (19.1.2016). «Møte tirsdag den 19. januar 2016 kl 10. Sak nr 5. Instilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om norske interesser og politikk for Bouvetøya. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2015-2016/160119/5/#a2>
- Subtirelu, N. C., & Baker, P. (2018). Corpus-based approaches. I Flowerdew, J. & Richardson, J. E. (Red.), *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies*. (s. 106–120) London: Routledge.
- Summerhayes, C., & Breechting, P. (2007). Hilter's Antarctic base. The myth and the reality. *Polar Record*, 43, 1–24. <http://doi.org/10.1017/S003224740600578X>

- Sømme, L. (1983) *Sommer i Antarktis. Blant pingviner, sel og hvalfangstminner*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tally Jr, R. T. (2018). In the Deserts of Cartography: Building, Dwelling, Mapping. I *The Map and the Territory*, (s. 599–608). New York: Springer.
- Tønnesson, J. L. (2004). *Tekst som partitur: Eller historievitenskap som kommunikasjon: Nærlesning av fire historikertekster skrevet for ulike lesergrupper*. [Doktoravhandling, Universitetet i Oslo.] Hentet fra http://folk.uio.no/johanlto/avhandling/Tonneson_hovedbind.pdf
- Utenriksdepartementet (2015a). *Norske interesser og politikk for Bouvetøya*. (Meld. St. 33 (2014-2015)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-33-20142015/id2415895/>
- Utenriksdepartementet. (2015b). *Norske interesser og politikk i Antarktis* (Meld. St. nr 32 (2014-2015)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-32-20142015/id2415997/>
- van Heijningen, M., J. (Regissør). (2011). *The Thing* [Film]. Morgan Creek Entertainment.
- Vigni, P. & F. Francioni (2017) Territorial claims and coastal states. I Dodds, K. Hemmings, A. D. & Roberts, P. (Red.), *Handbook on the Politics of Antarctica* (s. 241–255). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Vold, T. (2019). *Å lese verden. Fra imperieblikk og postkolonialisme til verdenslitteratur og økokritikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ward, S. J. A.. (2015). *The Invention of Journalism Ethics, Second Edition. The Path to Objectivity and Beyond*. Montreal: McGill-Queen's University Press
- Ward, S. J. A. (2019). *Objectively Engaged Journalism. An Ethic*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Westphal, B. (2011). *Geocriticism: Real and fictional spaces*. (R.T. Tally Jr., Overs.) New York: Springer. (Opprinnelig utgitt 2007)
- White, H. (2003). *Historie og fortelling. Utvalgte essay*. Oslo: Pax Forlag.
- Winther, J-G (2008). Norsk-amerikansk forskningsekspedisjon fra Troll til Sørpolen. I Winther, *Norge i Antarktis* (s. 216-234). Oslo: Schibsted forlag.
- Wormdal, B. (2011). *Satellittkrigen. Norsk militarisering av polområdene og verdensrommet*. Oslo: Pax.
- Wærp, H. H. (2011). Roald Amundsens polarprosa – Nordvestpassagen (1907), Sydpolen (1912) og Nordostpassagen (1921). *Norsk litterær årbok 2011*. 191-217.

- Ytreberg, E. (2014) The 1911 South pole conquest as historical media event and media ensemble. *Media History* 20 (2):167-181. <https://doi.org/10.1080/13688804.2014.898899>
- Ytreberg, E. (2018). The Norwegian Who Became a Globe. I Jordheim, H. & Sandmo, E. (Red.) *Conceptualizing the World: An Exploration across Disciplines* (s. 373–386). New York: Berghahn Books
- Ytreberg, E. (2017). Towards a historical understanding of the media event. *Media, Culture & Society*, 39 (3), 309-324. <https://doi.org/10.1177/0163443716643155>
- Zelizer, B. (2005). *Taking Journalism Seriously. News and the Academy*. Thousand Oaks: Sage
- Zelizer, B. (2009). Journalism and the Academy. I Wahl-Jorgensen, K., & Hanitzsch, T. (Red): *The Handbook of Journalism Studies* (29–41). New York: Routledge.
- Aas, S. (2002). *Tragedien Umberto Nobile. Polarhelt eller svikar*. Oslo: Det norske samlaget.

Artikkel 1:

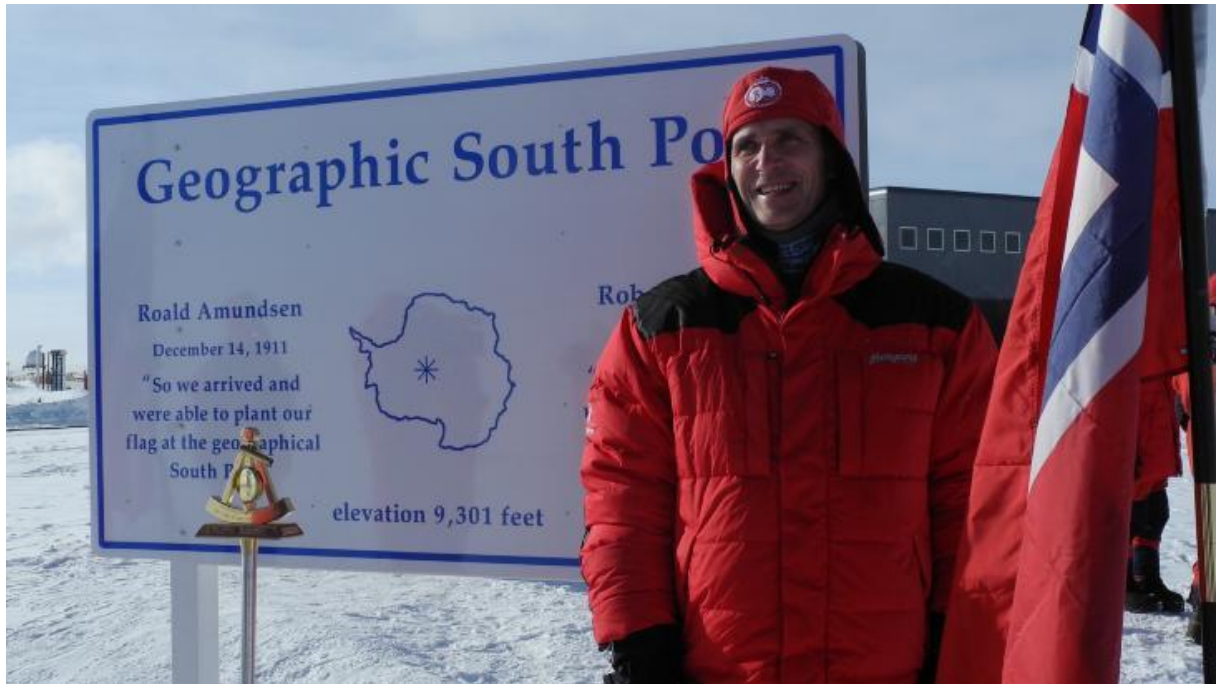
Den nyttige taperen. Scotts plass i norske nyhetsmediers fortellinger om erobringen av Sørpolen

Medforfatter: Anne Hege Simonsen

Artikkelen ble publisert i *Norsk Medietidsskrift* nr 1 2016.

Innledning

«På ski på Sørpolen. Vakker og vill natur. Du aner ikke hvor enorm Amundsens bragd var. Han og hans menn bygde polarnasjonen.» Slik tvitret statsminister Jens Stoltenberg i desember 2011. Han var på vei til polpunktet i Antarktis for å markere at Roald Amundsen ble det første mennesket på dette værbitte stedet hundre år tidligere. På den geografiske sørpolen står det i dag et skilt som hedrer både Roald Amundsen og Robert Falcon Scott, britten som nådde polpunktet en drøy måned senere, 17. januar 1912. Ved dette minnesmerket tok Statsministerens kontor et bilde av Stoltenberg som raskt ble videreformidlet av norske og internasjonale medier. Det pussige er at statsministeren er plassert slik at han og det norske flagget dekker over Scotts navn og data. Dermed møtes to forestillinger om Sørpol-erobringen i ett bilde: Den amerikanske hedringen av Amundsen og Scott side om side, og den norske feiringen av Amundsen som den genuine sørpolhelten; alene.

Hundre år tidligere hadde imidlertid Scott en helt annen status i norske medier. Vi synes derfor det er interessant å legge nettopp Scott under lupen og undersøke hvilken rolle han spiller i norske nyhetsmediers fortellinger om norsk polarhistorie. Hva kan den medierte forvaltningen av Scotts minne fortelle oss om norsk selvforståelse og vedvarende nasjonsbyggingsprosess? Og på hvilken måte kan fortellingene om Scotts sørpolframstøt ha en betydning for legitimeringen av norske territorielle interesser i Antarktis? Vi vil belyse disse spørsmålene gjennom å studere hva norske medier skrev om Scott i de to historiske periodene hvor disse hendelsene har fått mest oppmerksomhet: i samtiden, altså årene 1911–1913, og i jubileumsårene hundre år etter, det vil si 2011–2012.

Sammenlikningen vil gi oss muligheten til å se hvilke overleveringer vi finner i våre dagers pressemateriale og hvilke elementer som eventuelt er kommet til eller har falt bort. Både for hundre år siden og i dag kan Amundsens og Scotts sørpolframstøt leses som lilleputtnasjonen Norges triumf over det britiske imperium, drøye fem år etter at landet fikk sin internasjonale uavhengighet. Historien passer godt inn i en tradisjonell askeladdform: Den fattige, men modige og nytenkende helten kappes med den sedate, selvsikre giganten og vinner! I Norge har denne versjonen antatt en nærmest naturalisert form, og den videreformidles, som vi skal se, relativt motstandsløst av nasjonale medier.

Benedict Anderson (1983) har fastslått at mediene spiller en betydningsfull rolle i etableringen av nasjonale identiteter, eller såkalte "forestilte fellesskap" der mennesker

som ikke møtes ansikt til ansikt former fellesskap på grunnlag av forestillinger og ideer om felles erfaringer og verdigrunnlag. Slike forestillinger er ofte knyttet til kollektiv bildeskaping og historieproduksjon. Vår påstand er at historien om Amundsen og Scott inngår i en slik kollektiv historieproduksjon, og at denne ikke først og fremst handler om en erobring for over hundre år siden, men fremdeles er av betydning for vedlikeholdet av fortellingen om Norge. Selv om ingen kan rukke ved det faktum at Amundsen var først til polpunktet, så inneholder historien om Amundsen og Scott nok ingredienser til at den kunne vært fortalt på mange forskjellige måter.

I Norge er det skrevet mye om Roald Amundsen og Robert Scott, men få har vært opptatt av hvordan hendelsene på Sørpolen framstilles i mediene, eller hvilke konsekvenser fortellingene om dem får (den samtidige medieframstillingen av Amundsen er behandlet av Ytreberg (2014), mens Goksøyr (2004) diskuterer referansene til Amundsen og Scott i nyere ekspedisjonslitteratur). Det er ingen som har problematisert forholdet mellom den norske medieframstillingen av Antarktis og norske politiske interesser i området.

Overblikk: Amundsen og Scott i 2011 og 2012

I 2011 feiret Norge Amundsen som polerobrer, og mediene viet ham stor oppmerksomhet: Et søk i A-tekst forteller at Roald Amundsen alt i alt nevnes i 3641 norske artikler på papir og nett fra og med januar 2011 til og med juni 2012. Men når det regner på presten, så drypper det på klokkeren. I samme periode nevnes nemlig Scott i 477 artikler.⁴⁷ Dette er relativt mye, i en tilsvarende periode ti år tidligere omtales Scott bare i 28 artikler. Interessen for Scott synes altså å være nær knyttet til interessen for Amundsen. I perioden januar 2011 til og med juni 2012 er det bare 36 artikler som nevner Scott uten å nevne Amundsen.

At Scott fyller en viktig funksjon i fortellingen om Amundsen, får vi ytterligere en indikasjon på ved å se på hvilke sammenhenger Scott nevnes i. Ca. 270 av artiklene der Scott er omtalt, ble publisert i desember 2011, den måneden Amundsen nådde polpunktet, og resten av artiklene fordeler seg jevnt utover. Vi finner aldri flere enn ca. 20 i noen måned, verken i januar, da det var hundre år siden Scott nådde polpunktet, eller i mars, da det var hundre år siden han døde og man kunne forvente en mulig større interesse for Scotts individuelle skjebne.

⁴⁷ De to søkene ble gjennomført 5. oktober 2015.

Scott som en flat karakter

For å skaffe oss et bedre bilde av hva artiklene om Scott handler om, har vi sett nærmere på dekningen i tre aviser, nemlig Aftenposten, Dagbladet og Dagsavisen. Utvalget gir en viss politisk bredde, samtidig er dette tre aviser som eksisterte i Scotts samtid, og som utgis fortsatt. Slik gir de oss mulighet til en historisk sammenlikning. Siden materialet fra 2011 og 2012 er digitalisert, er det mulig å søke i alle artiklene fra perioden. I undersøkelsesperioden ble det publisert 63 artikler der Scotts navn dukket opp. Vi har delt disse artiklene inn i tre kategorier: a) Scotts person og/eller ekspedisjon er sakens hovedtema eller ett av hovedtemaene, b) Scotts person og/eller ekspedisjon vies en del oppmerksomhet, c) Scott person og/eller ekspedisjon nevnes, men vies lite oppmerksomhet. Ved å bruke disse ikke-absolutte kategoriene blir funnene våre et resultat av fortolkning, men styrken med metoden er at det blir mulig å kategorisere Scotts rolle i ulike typer tekster, fra nyhetssaker til notiser og småstoff.

Aftenposten nevner Scott i 40 artikler, Dagbladet nevner ham i 14 og Dagsavisen i ni. I sju av artiklene er Scott hovedtema eller et av hovedtemaene (a), i 18 av dem fikk han noe oppmerksomhet (b), mens i 40 ble han kun nevnt (c). Også i dette materialet figurerer Scott sjelden på egen hånd, bare i fire artikler forekommer Scotts navn og ikke Amundsens. På ett nivå er det lett å se at Scott her har en perifer rolle, noe som i utgangspunktet ikke er så rart, i og med at det er Amundsen som er den norske helten, og som hylles i jubileet. Med utgangspunkt i hans tilsynelatende overflødighet kan det imidlertid være vel så interessant å snu på det og spørre: Hvorfor er vi i det hele tatt opptatt av ham? Hva er det Scott gjør med fortellingen om Amundsen?

La oss se nærmere på noen av tekstene der Scott nevnes. På Scotts dødsdag 29. mars 1912 omtaler Aftenposten ham en gang i en notis:

Frammuseet og Art Pro forlag AS inviterer til salgsutstilling basert på Roald Amundsens dagbok fra sydpolekspedisjonen 1910 - 1912. Det er Tore Hansen, Håvard Vikhagen og Ulf Nilsen som stiller ut malerier og grafikk inspirert av innholdet i dagboken. Etter et intenst kappløp ankom Amundsen Sydpolen som førstemann 14. desember 1911, fem uker før Robert F. Scott. Turen tok tilsammen 99 dager. (Aftenposten 4.3.2012)

I denne saken har Scott en perifer rolle. Poenget i notisen, at det arrangeres en salgsutstilling med kunst som tar utgangspunkt Amundsens sørpol-dagbok, endres ikke nevneverdig om setningen om Scott sløyfes. Men hvorfor nevnes Scott da?

I en samleanmeldelse av Alexander Wistings biografi om Roald Amundsen og Apsley Cherry-Garrards *Den fryktelige ferden* dukker det samme mønsteret opp i bildeteksten. Bildet viser Amundsens ekspedisjon på polpunktet:

Sydpolen 14. desember 1911. Sammen med sine fire ledsagere, Olav Bjaaland, Helmer Hansen, Sverre Hassel og Oscar Wisting, når Roald Amundsen (39) Sydpolen som førstemann – foran engelskmannen Robert Falcon Scott og hans ekspedisjon. (Aftenposten 20.11.2011)

Målt i antall artikler synes Dagbladet å være mindre opptatt av polfarere enn Aftenposten, men vi kan finne det samme mønsteret der. I en notis omtales brettspillet «Amundsen, Kappløpet til Sydpolen». Her nevnes Scott som en del av bakgrunshistorien, uten at det kommer fram om han har en rolle i brettspillet: «Amundsens rival, Robert Falcon Scott, nådde også polpunktet, men alle fem i hans gruppe døde på veien tilbake.» (Dagbladet 13.01.2012).

Dagbladet har også en egen artikkelserie, der de «avslører» at et norsk flagg, som tilhørte Scotts norske skilærer Trygve Gran, ble med Scott til polpunktet. Her får Scott oppmerksomhet uten at det eksplisitt er gjennom Amundsen. Likevel er det grunn til å tro at det nettopp er kappløpet med Amundsen som gjør at dette i det hele tatt har blitt en nyhetssak. Hadde det blitt funnet et norsk flagg i utstyret til andre britiske polfarere, som Ernest Shackleton, ville det neppe nådd norske medier. Men når det dukker opp i sleden til en som døde etter å ha blitt slått av en nordmann, er det pikant og kuriøst.

Dagsavisen skiller seg ut som den avisen i utvalget som er minst opptatt av polfarere. Det kan også virke som om avisa har en annen holdning til nasjonale polarhelter. Her nevnes Scott kun i ni artikler, men han er hovedperson i tre av dem. Som eneste avis i utvalget skriver de om Scott både den dagen han døde og den dagen han ble funnet. Begge artiklene er en del av den faste spalten «Det hendte», som tar for seg historiske hendelser på dagens dato. De to artiklene er korte, og begge inneholder en del feil, likevel er det en sjelden måte å vie Scott oppmerksomhet på. Dagsavisen har også en lengre dokumentar om Scott med tittelen «Duell med døden», som ble publisert samme uke som feiringen av hundreårsdagen for Amundsens ankomst til polpunktet. Men både her, og i de to nevnte

artiklene, framstilles det som om det kun var ett mål med Scotts ekspedisjon, nemlig å nå Sørpolen. Dette samsvarer med det bildet som tegnes av Scott de gangene han bare nevnes: Rollen hans er å være mannen Amundsens slo. I en lederartikkel om Amundsens ekspedisjon skriver avisen for eksempel at ekspedisjonen til Amundsen på grunn av god planlegging var svært udramatisk, og «Kontrasten til konkurrenten Robert F. Scott kunne neppe vært større» (14.12.2011). Det er selvfølgelig mange kontraster mellom de to ekspedisjonene, planleggingen av framstøtet mot polen er bare en av dem. Det er mye å kreve av en avis at den skal kjenne nyansene ved en hundre år gammel utenlandsk polferd, men det er likevel interessant at selv en avis som prøver å gå mot strømmen i heltefeiringen, ender med å gjenfortelle den samme historien både i lederartikkelen, i dokumentaren og i småstoffet.

Våre funn fra 2011–2012 viser at i de norske mediene dukker Scott først og fremst opp i rollen som mannen Roald Amundsen slo. Slik bidrar Scott til å gjøre Amundsens bragd enda større. Amundsen kom ikke bare først, han vant også et kappløp. Scott er altså redusert til en figur som bare brukes til én ting, nemlig til å vise hva Amundsen ikke var. Slik er han en flat karakter (Forster 1974:73).

Begrepene flate og runde karakterer er utviklet av E. M. Forster. De ble i utgangspunktet brukt om rollefigurer i romaner, men vi mener begrepene også egner seg også til å beskrive hvordan individer framstilles i journalistikken. En flat karakter er konstruert rundt én enkelt egenskap eller idé, den kan presenteres gjennom en enkelt formulering, og den er den samme gjennom hele fortellingen. En flat karakter kan kalles en type eller en karikatur. Motsatsen, en rund karakter, er mer sammensatt, den er vanskeligere å beskrive og inneholder personlighetstrekk, verdier og motiver som ikke er like enkle å samle i én formulering (Hansen 2000:205). Selv etter at en rund karakter er introdusert første gang, vil den, i motsetning til en flat, kunne overraske oss på en overbevisende måte. En rund karakter kan altså betraktes fra flere vinkler. Og ved å 'gå rundt' karakteren kan man skape seg en forestilling om hvordan den er 'inni' (Hansen 2000: 208). En rund karakter vil også, slik vi forstår det, kunne fylle flere roller, og den er smidig nok til å kunne bli med i en fortelling som forandrer seg. Når Scott er etablert som en flat karakter, er han forutsigbar og entydig og lett å bruke i fortellingen om Amundsen, Norge og Sørpolen.

Begrepene flate og runde karakterer må imidlertid ikke brukes for kategorisk. I journalistikken, hvor mange korte fortellinger eller brokker av fortellinger, til sammen

utgjør en større ufullendt, ufullkommen fortelling, kan personer utvikle seg fra flate til runde, eller omvendt. Likevel vil personene, også her, være mer smidige og foranderlige hvis de allerede er etablert som runde karakterer, mens det skal mer til enn en ny faktaopplysning for at en person som er etablert som en flat karakter, skal endre seg. Dette vil vi diskutere nærmere mot slutten av artikkelen.

Den historiske Scott

Går vi til det historiske materialet, ser vi at den moderne fortellingen om det som skjedde i Antarktis, har en kraftig reduksjonistisk slagside, sammenliknet med hvordan den utfoldet seg i samtiden. Da ekspedisjonsleder og marinekommandøren Robert F. Scott forlot Storbritannia 15. juni 1910, var det andre gang han satte kurs mot Antarktis og Sørpolen. Han hadde tidligere ledet Discovery-ekspedisjonen (1901–1904) som måtte snu ved 82,17 grader sør. Nå skulle Scott sikre seg den symbolske erobringen av en av de siste hvite flekkene på kartet, på egne vegne og for det britiske imperiet. I likhet med Roald Amundsen var Scott altså en renommert polfarer. Men Scotts ekspedisjon hadde, i motsetning til Amundsens, flere mål enn selve polpunktet; det var også en bredt anlagt forskningsekspedisjon.⁴⁸ Scott gikk i land i McMurdo-sundet i Antarktis med 31 mann som skulle overvintre. Her var det blant annet geologer, biologer, zoologer, meteorologer, geografer, fysikere, kjemikere, en skilærer (Tryggve Gran fra Norge) og en fotograf.

Det er liten grunn til å tvile på at de naturvitenskapelige erobringene som Antarktis kunne by på, var like viktig som selve polpunktet (Crane 2007, Fiennes 2004, Hooper 2011, Huntford 1999, Larson 2011). Samtidig skal ikke verdien av å komme først til polen underkommuniseres. Å nå 90 grader sør ville bety ære og berømmelse, og ikke minst ville det sikre økonomien for en ekspedisjon som balanserte på en finansiell knivsegg. Det sto mye på spill for Scott, og det var ikke en del av planen å skulle konkurrere med en egenrådig eventyrer som Amundsen. Scott ble da heller ikke oppmerksom på at Amundsen hadde samme mål i sikte, før i oktober 1910.

Også historisk har vi undersøkt de tre avisene Aftenposten, Dagbladet og Social-Demokraten/Arbeiderbladet (som seinere skiftet navn til Dagsavisen). Utvalget er gjort med tanke på en politisk triangulering, for å kunne si noe om hvilken del av offentligheten som interesserte seg mest for polarferden og på hvilken måte. For hundre

⁴⁸ Amundsen skriver selv at hans egen ekspedisjon kun hadde ett mål, nemlig polen. Eventuelle funn og oppdagelser av vitenskapelig verdi anså han som biprodukter (Amundsen 2003: 119 og 124).

år siden var avisene tydelige politiske organer, og kan derfor fortelle oss noe om hvilke samfunnslag som var mest interessert i polare erobringer og polarforskning.

Siden det ikke er mulig å gjøre digitale søk i dette materialet, har vi valgt å konsentrere oss om fire perioder: a) mars 1910, da Robert F. Scott besøkte Norge for å forberede seg til polferden; b) oktober–november 1910, da det ble klart at også Amundsen var på vei sørover; c) mars 1912, da de første meldingene om Amundsens triumf forelå; og d) våren 1913, da det ble klart at Scott og hans fire følgesvenner hadde omkommet.

1910: Fra forbilde til konkurrent

I mars 1910 kom Robert F. Scott og hans kone Kathleen på besøk til Norge for å kjøpe og prøve utstyr til Terra Nova-ekspedisjonen. Scott hadde samtaler med Fridtjof Nansen, vurderte skiutstyr hos en leverandør i Drammen og reiste til Fefor i Gudbrandsdalen for å prøvekjøre en motorslede som Scott, som den første i verden, skulle ha med seg til Antarktis. Aftenposten dekket besøket med en bredt anlagt artikkel på førstesiden, illustrert av en idealisert tegning av Scott i profil. I tillegg til å opplyse om formålet med besøket ga avisen følgende beskrivelse av den utenlandske gjesten:

Kaptein Scott er en Type paa en egte Engelskmand. Hans Ansigt røber en Energi og en Vilje, som kan sætte alt ind paa at naa et Maal. Og i hans Øine er der et Blikk, som røber den koldblodigt, raadsnare Mand, som ikke indlader sig paa dumdristige Ting, men som med kold og klog Beregning er i stand til at udføre, hva han vil. (Aftenposten, 1.4.1910)

I dagene som fulgte, publiserte avisen også to mindre artikler om den britiske polarhelten, følget hans og testingen av motorsleden, som ble betegnet som vellykket. I Dagbladet sto det en meget knapp notis, mens Social-Demokraten ikke ofret noe spalteplass på besøket. Det betyr imidlertid ikke at Social-Demokraten fullstendig neglisjerte polarstoff. De trykket blant annet flere mindre artikler om noen tyske planer for en Antarktisekspedisjon.

2. oktober publiserte pressen den sjokkerende nyheten om at Roald Amundsen hadde satt kursen sørover, i stedet for mot Nordpolen dit han egentlig skulle. Aftenposten brettet saken stort ut over flere dager. De intervjuet Nansen, medlemmer av Norges Geografiske Selskab og til og med britiske polarstjerner. De trykket også tegningen av Scott på nytt og beskrev Scotts reiserute. Scott planla landgang i McMurdo-sundet, der distansen inn til

polpunktet og tilbake ble oppgitt som 1950 miles eller: «saa langt som fra Irland over Atlanterhavet til Amerika.»

Allerede 3. oktober karakteriserte Aftenposten det som nå skjedde som et kappløp – og ikke bare mellom Amundsen og Scott, også en tysk og en japansk ekspedisjon ble omtalt med interesse. Dagbladet brukte begrepet «kamp», og dekket saken gjennom henvisning til en dansk kilde, avisen Nationaltidende:

Om bord på ”Fram” stevner en skare nordmænd under Roald Amundsens ledelse i øieblikket sydpaa mot de antarktiske egne – for paa moderne vikingewis ved juletid at forlate skuten og i slæde at bane sig vei over de hvite, endeløse ismarker, deltagende i den hidsige kamp om det siste – det uigjenkaldelig siste – verdensmesterskap som knytter sig til utforskningen av vor klode. (Dagbladet, 8.11.1910)

Danskene omtaler Amundsen ikke bare som en norsk, men en *nordisk* viking og avslutter med følgende karakteristik:

[...] han staar – uten overflødig snak og uten bravader – , som den handlingens mand, han er, allerede i begrep med at omsætte sin dristige tanke i virkelighet. Man faar haape, at lykken vil følge den kjække. En heldig utgang av den eventyrlige færd vil – foruten de mulige videnskapelige resultater – bety ny ære og nyt ry for nordisk utsyn og initiativ – egenskaper, for hvilke selv den, som med skepsis betrakter polarsportens utbytte, vil ha anerkjendelse til overs. (Dagbladet, 8.11.1910)

I denne perioden finner vi ingen karakteristikker av Scott i noen av artiklene. Aftenposten lot riktignok en rekke norske eksperter uttale seg i favør av Amundsen, særlig hva angikk utstyret. Både sleder, hunder og hester diskuteres i detalj i spaltene. Men også britenes synspunkter fikk bred spalteplass, ikke minst diskusjonen om hvorvidt Amundsen har oppført seg usportslig. De britiske synspunktene fikk den konservative konkurrenten Morgenbladet til å beskyldte Aftenpostens dekning for å være upatriotisk, noe Aftenposten tok til motmæle mot i egne spalter.

28. oktober refererte Aftenposten en meddelelse fra Scott som sa at alt lovet godt for hans egen ekspedisjon, at han aktet å sende et telegram til Amundsen og ønske ham lykke til, at han ikke oppfattet at Amundsen hadde brutt polaretiketten fordi Amundsen vil angripe

polpunktet fra en annen base enn ham selv, og at Scott anså sitt eget utgangspunkt for å være lettere. Deretter avtok interessen betraktelig.

1912: I skyggen av Amundsen

Etter at Amundsen hadde nådd polpunktet tok det mange måneder før verden kunne meddeles de glade nyhetene. Den første meldingen som kom, var at Fram, Amundsens skip, hadde ankommet New Zealand, men at avisene ikke kunne si noe sikkert om hva slags nyheter skuta brakte med seg før Amundsen hadde fått orden på rettighetsproblematikken. Først i morgennummeret 9. mars 1912 kunne Aftenposten trykke de sensasjonelle nyhetene: «Sydpolen naaet! Roald Amundsens egen beretning.»

Teksten er en kortversjon av dagboken til Amundsen og går rett på en beskrivelse av depotlegging vinteren 1911, uten forklaringer. At mennene på Fram møtte noen av Scotts menn i Kong Edward VII-land (der Amundsen til alles overraskelse la basen sin) nevnes ikke eller er redigert vekk av avisen. Etter reisereferatet trykker Aftenposten over en halvside med gratulasjoner fra ulike norske interesser (ikke minst kongen), og reaksjoner fra både Tyskland og Storbritannia. En tysk avis karakteriserer, ifølge Aftenposten, resultatet som «den dødsforagtede Forskertrangs glimrende Triumf» (Aftenposten 9.3.1912). Avisen utelukker ikke at også Scott vil nå målet, men sier at «begge to vil da fortjene Menneskehedens varmeste Tak». Aftenposten kommenterer at flere «antiengelske» aviser gjør narr av tidligere britiske meldinger «hvor Scott i høittravende Toner skildres som den største Opdager. Næsten onskabsfuldt udmales saa Englændernes senere Skuffelse» (Aftenposten 9.3.1912).

De britiske meldingene presenteres under tittelen «Betinget Tilfredshed i England». Her går det fram at selv om skuffelsen i «geografiske Kredse» er stor, så er det en viss tilfredshet med at seieren gikk til en landsmann av Nansen. Man tar det for gitt at Amundsens beretning innebærer at han var først, men britene har ikke helt gitt opp håpet og utelukker ikke at:

[...] de 2 Opdagere Amundsen og Scott kan have været indenfor 1 Mils Afstand fra hverandre uden at vide det, da selve Polen er et meget vanskeligt Punkt at bestemme. Man antager, at den, som var naaet Polen, vil reise en Stenvarde. Men selv saafald vil muligvis en anden Opdager, som befinder sig 1 Mil derfra, ikke faa Øie paa den og vil kanske selv reise en Varde. (Aftenposten 9.3.1912)

I 1912 ble det altså diskutert hvordan hendelsene skulle forstås. Aftenposten skjelte i tillegg til britenes perspektiv og viste på denne måten at det fantes flere fortellinger om de samme begivenhetene.

1913: «Videnskabens martyrer»

Nesten et år senere, tirsdag 11. februar 1913, står dødsbudskapet om Scott og hans menn på trykk i Aftenposten under tittelen «En dødsfærd i Antarktis.» Inngressen lyder: «Kaptein Scott og hans fire ledsagere er døde. Men de var paa Sydpolen 18de januar 1912. Amundsens telt fundet.» Aftenposten har nå skaffet seg enerett i Skandinavia, og artikkelen starter uvanlig nok med at Aftenpostens London-korrespondent forteller om stemningen da han ankom Central News' kontor. Vi kan også lese hvordan Scott og hans menn fant Amundsens telt og beretning ved polpunktet, og at Scott og to ledsagere døde av kulde og matmangel under en snøstorm 29. mars. De to andre ekspedisjonsmedlemmene døde av henholdsvis frost og hjernerystelse noe tidligere. Artikkelen betegner deretter tragedien som

[...] den største ulykke, som er hændt en polarexpedition siden sir John Franklins expedition paa 129 mand omkom. Den eneste trøst er, at Scott ialfald har naaet maalet for sin ærgjerrighed, da han naaede Sydpolen den 18de januar, over en maaned efterat Amundsen havde heist det norske flag paa Sydpolen. (Aftenposten 11.2.1913)

Aftenposten har innhentet en rekke kommentarer som alle uttrykker sin sorg og vantrø. Den britiske marinen kaller Scotts død «en nationalulykke» (Aftenposten 11.2.1913). Aftenpostens egen kommentar skiller seg ut som mindre overrasket enn de andre. Kommentaren starter slik:

Kommandør Scotts og hans fire ledsageres tragiske skjæbne vil overalt i verden – og ikke minst her i Norge – vække den dybeste medfølelse og beklagelse. Ingen Sydpolexpedition har været bedre udrustet end Scotts, og dog maatte det vække ængstelse, da efterretningen indløb i april i fjor om, at Scott saa sent som 3die januar endnu havde 150 engelske mil igjen til Sydpolen. Vi skrev den gang: '[...]Den engelske expedition synes at være adskillig forsinket. (Aftenposten 11.2.1913)

Den norske avisen viser til andre ekspedisjoners framdrift på samme tidspunkt:

Desværre har denne vor engstelse vist sig at være altfor vel begrundet. Scott og hans kamerater har fundet sin død derude paa de uendelige ismarker faa dage efterat de havde naaet sit maal – Sydpolen. Deres navne vil blive nævnt i historien blant videnskabens martyrer. (Aftenposten 11.2.1913)

Også i enkelte andre artikler denne dagen aner vi noe av det samme lett paternalistiske tonefallet, blant annet med referanse til en kommentar fra en av folkene på Fram:

Scott kommer til polen, blev der sagt, men der skal ske undere hvis han kommer vel hjem igjen. Denne profeti er nu desværre i en altfor sørgelig grad blevet bekræftet.

(Aftenposten 11.2.1913)

Velkjente plott

Når hendelsene fra Sørpolen presenteres i norske medier, både i samtiden og hundre år etter, tilpasses de velkjente plott. Som vi har sett er avisene opptatt av målet (å nå polen), den farefulle og strabasiøs ferden dit og konkurransen om å komme først. Slik aktiveres to velkjente fortellinger, nemlig kappløpet og heltefortellingen. Hvilke plott som er valgt, og hvilke fortellinger man lager av et historisk stoff, kan si mye om de som forteller dem (White 2003:126). Ved å analysere fortellingene om Amundsen og Scott vil vi altså kunne røpe deler av den norske polardiskursen.

Fortellingen om Amundsen og Scott begynte å ta form lenge før noen av dem hadde nådde polen. Ytreberg (2014) behandler indirekte medieomtalen av Scott i en artikkel om Roald Amundsens sørpolferd som en mediebegivenhet, der avisene skapte en *fortelling* av hendelsene. Han peker på at et viktig skifte i omtalen av Amundsens ekspedisjon kom i slutten av mars 1911, da Scotts ekspedisjonsskip kom tilbake til New Zealand, etter å ha satt av Scott og resten av ekspedisjonsmedlemmene i Antarktis. Det var nå det ble vanlig å snakke om et kappløp mellom Scott og Amundsen, skriver Ytreberg, mens vår undersøkelse antyder at dette skiftet skjedde enda tidligere, nemlig i oktober 1910. Da kappløpsdiskursen var etablert, var mye av plottet gitt på forhånd.

En fortelling kan kort defineres som en representasjon av en eller flere hendelser (Abbott 2008:13). Alle slike representasjoner vil nok ikke oppfattes som fortellinger, noen vil som regel oppfattes som mindre fortellende enn andre (Prince 1982:145).

Representasjonen, selve framstillingen, kalles gjerne for fortellingens *diskurs*, mens det framstillingen viser til, kalles for *historie* (Chatman 1978).

Barthes (1977) skiller mellom kjerne- og katalysatorfunksjoner i en fortelling. Med funksjon mener Barthes fortellingens minste meningsbærende enheter. Kjernefunksjoner er knyttet til hovedpunkter i fortellingen; de har avgjørende betydning for utviklingen av historien. Katalysatorer fyller ut rommet mellom kjernene; de har fortsatt en funksjon, men kun i korrelasjon med kjernefunksjoner. Katalysatorers eksistens er avhengig av kjernene, likevel har de en betydning og kan ikke fjernes uten at fortellingen blir en annen: "A nucleus cannot be delted without altering the story, but neither can a catalyst without altering the discourse" (Barthes 1977:95). En fortelling består av mer enn historien, påpeker Abbott (2008:24). Han fortsetter Barthes' resonnement og peker på en bestemt egenskap ved katalysatorer, nemlig at de, i motsetning til kjerner, reiser spørsmål om hvorfor de i det hele tatt er med. De er ikke nødvendige for utviklingen av plottet, men er likevel inkludert. Derfor kan vi regne med at den som har nedskrevet fortellingen, mener at de på en eller annen måte har en betydning. Dette skal vi komme tilbake til.

I norsk presse ser vi at Scotts ettermæle var ambivalent. Historisk framstår han som en rund karakter, både i enkeltartikler og i materialet i sin helhet. I utgangspunktet var han en helt og et forbilde, mediene leser ham ikke bare som en representant for det britiske imperium, men nærmest som en kroppsliggjøring av det. Når det viser seg at han ikke bare er mulig å slå, men faktisk blir slått, veksler mediene mellom en nasjonalistisk skadefryd og en mer sømmelig ærbødighet overfor en verdig motstander som har lidd et stort offer. Her skal det selvsagt bemerkes at Scotts storhet også bidrar til å forstørre Amundsens bragd, og Amundsen blir på mange måter en kroppsliggjøring av den norske nasjonen. Diskusjonene i Aftenposten omkring Amundsens eventuelt manglende sportsånd viser at heller ikke hans posisjon som nasjonal helt var selvsagt før han hadde halt seieren i land. Selv om plottet lå der, var fortellingen fortsatt i støpeskjeen.

Da Scott var beseiret, ser vi i avisenes undertekst at de mente at Amundsen var en bedre mann. Aftenpostens kommentar fra 1913 framstiller for eksempel Scott som temmelig inkompetent, om enn i sørgmodige 'hva-var-det-vi-sa'-formuleringer. Her ser vi kimen til den dominerende fortellingen slik vi kjenner den i dag, men fortsatt er Scott en rund karakter.

Den norske befolkning ble jevnlig minnet om Scotts martyrium på polarforskningens alter utover hele 1920- og 1930-tallet, særlig gjennom hans skilærer Tryggve Grans mangfoldige artikler og foredrag (Gran 1924, Gran 1961). Grans vitnesbyrd kan betraktes

som en blanding av egeninteresse og historiefortelling, men den opprettholdt et visst fokus på Scotts innsats for polarforskningen (Simonsen 2013).

Forflatingen av Scott

I Storbritannia har fortellingen om Scott gjennomgått en rekke forandringer siden hans død. Allerede før Scotts skjebne ble kjent, var britisk presse svært opptatt av Terra Nova-ekspedisjonens bidrag til polarforskningen, og da det ble kjent at Amundsen hadde nådd polen først, ble Amundsens manglende vitenskapelige ambisjoner trukket fram av flere britiske aviser (Jones 2003:90). Interessen for dette aspektet forsvant da det ble kjent at Scott og mennene hans var funnet døde, og britiske medier fokuserte snarere på hans død som heltedåd (Barczewski 2007:123).

Generelt kan man hevde at tragiske helteskikkelser har en annen posisjon i det britiske myteuniverset enn de har i et Norge som dyrker vinnere, gjerne i en Askeladd-forkledning; han som vinner prinsessen og halve kongeriket mot alle odds. Britiske helter dør gjerne som en konsekvens av kombinasjonen svik og personlig hybris, og historien om Scotts endelikt har dermed flere paralleller med shakespearske skikkelser som Othello og kong Lear. I et krigsorientert rike som det britiske er det heller ikke overraskende at både fiktive og historiske skikkelser mytologiseres når de dør for et større gode. Scotts død ble offentlig året før første verdenskrig brøt ut og klang dermed sammen med det britiske imperiets svanesang. «In 1913, with war looming and amid decline, Britain more urgently needed inspiring examples of self-sacrificing service than of Antarctic research», skriver Larson (2011:290).

Barczewski (2007) viser hvordan Scotts heltestatus dalte fra mellomkrigstiden og fram til årtusenskiftet. På 1960- og 1970-tallet sto ikke minst britisk populærkultur for et oppgjør med imperiets helter, og både polarhelter og militære størrelser fikk gjennomgå, for eksempel av humorister som Monty Python. Dette åpnet et vindu for kritikeren Roland Huntford (1999) og andre som ønsket å fortelle disse historiene fra en ny vinkel.

Denne kritikken, og til dels latterliggjøringen, av Scott har også fått innvirkning på norske oppfatninger av ham. Goksøy (2004) diskuterer for eksempel omtalen av Scott i moderne ekspedisjonslitteratur. Her peker han på hvordan norske polfarere som Erling Kagge og Børge Ousland bruker negative forestillinger om Scott som referanse når de framstiller vår tids britiske polfarere. Britenes kritikk av egne helter er en byggestein i den nye norske polarmyten, hevder Goksøy. Scott tapte og fungerer derfor som et bilde på hva

nordmennene ikke er. Å lykkes har blitt en vesentlig del av den norske polarfortellingen (Goksøyr 2004:340). Våre funn peker i retning av at norske medier gjør det samme.

Internasjonalt har imidlertid pendelen svingt noe i Scotts favør igjen. I 2011–2012 ble Scott feiret som en vitenskapelig foregangsmann.⁴⁹ De siste årene har det også dukket opp flere britiske og amerikanske fagbøker som kaster nytt lys over Scotts skjebne og ikke minst hans bidrag til polarforskningen (se for eksempel Larsson 2011, Solomon 2001).

Scott som myte

Når Scotts eneste egenskap er å være taper og han har blitt redusert til en flat karakter, blir fortellingen om ham mer entydig og dermed mer anvendelig. Den kan brukes i sammenhenger der en mer mangetydig, mer innholdsrik og mer nyansert fortelling ikke ville passet inn. Vi skal vise tre eksempler på dette.

14.12.2011 publiserte nettutgavene av Dagsavisen, Dagbladet og Aftenposten en NTB-artikkel om feiringen av Amundsens ekspedisjon på selve polpunktet. Artikkelen konsentrerer seg om statsministerens tale og mot slutten nevnes Scott:

Men han hedret også Robert F. Scott, mannen som tapte kappløpet og som døde på veien tilbake fra polen. Scott og hans menn vil alltid bli husket for sitt mot og sin besluttsomhet for å nå klodens mest ugjestmilde sted. (Dagsavisen 14.12.2011)

Deretter går statsministeren over til å snakke om polarforskning, men uten å koble det til Scotts innsats.

I en kronikk i Aftenposten skriver Kai A. Olsen om hvilke valg en student står overfor når man skal velge utdanning. Han bruker Scott og Amundsen som eksempler: «Amundsen planla alt til minste detalj, Scott satset på improvisasjon. I ettertid ser vi at Amundsen nærmest var dømt til å lykkes, Scott dømt til å mislykkes.» (8.4.2011) Det er få som vil

⁴⁹ Vinteren 2012 ble det arrangert en rekke vitenskapelige seminarer, en bredt anlagt utstilling ved Natural History Museum i London og en minnegudstjeneste i St Paul-katedralen der erkebiskopen i London hyllet Scott for å ha bidratt til å åpne menneskehetens øyne for polarforskningen.

betvile at Amundsens sørpolframstøt var bedre planlagt enn Scotts. Likevel fungerer ikke dette eksempelet om vi kjenner flere sider ved Scott. Scotts ekspedisjon brukte mye tid og resurser på forskning, mens Amundsens ekspedisjon satte alt inn for å sette en rekord som hadde så godt som ingen vitenskapelig verdi. I det perspektivet er Amundsen et dårlig forbilde for studenter.

I en artikkel om restaureringen av den norsk-britiske polfareren Carsten Borchgrevinks hytte i Antarktis, kobles Scott inn på en interessant måte:

Roald Amundsens kunnskap om Borchgrevinks overvintring skal ha medvirket til at han i 1911 startet sin sørpolekspedisjon nettopp fra Hvalbukta, 150 kilometer nærmere polpunktet enn den britiske konkurrenten Robert Scott gjorde.

(Aftenposten 16.10.2011)

Amundsen nevnes, og dermed nevnes også ett av hans fortrinn fremfor Scott.

Organisasjonen Antarctic Heritage Thrust, som restaurerer hytta, tar vare på fem hytter i Antarktis. To av dem ble bygget under Scotts to ekspedisjoner, men dette nevnes ikke.

Disse eksemplene viser tydelig hvordan fortellingen om Scott og Amundsen har blitt løsrevet fra den historiske virkeligheten. Fortellingen er ikke lenger en del av et nettverk av historier, forestillinger og opplysninger om det som skjedde. Når vi hører fortellingen, iverksettes i liten grad kunnskap og ideer om de faktiske hendelsene. Slik har fortellingen om Scott og Amundsen blitt det Roland Barthes kaller en myte. «Så paradoksalt det enn kan virke, *skjuler myten ingenting*: dens funksjon er å fordreie, ikke å la noe forsvinne.» (Barthes 1991:177)

Funnene våre har vist at når avstanden mellom fortellingen og de faktiske hendelsene den referer til, øker, blir fortellingen mindre nyansert. Samtidig opphører diskusjonene i pressen om hvordan hendelsene skal fortelles og fortolkes, og man er mindre opptatt av andre lands perspektiver. Fortellingen konsolideres; siden den blir presentert som mer entydig og udiskutabel, får den paradoksalt nok økt troverdighet.

Cohn peker på en klar forskjell mellom fiksjon (non-referential narratives) og ikke-fiksjon (referential narratives): «[R]eferential narratives are verifiable and incomplete, whereas non-referential narratives are unverifiable and complete» (1999:16). Når vi leser en historisk fortelling, kan vi både kontrollere om det som står der, er sant, og vi kan utbygge og nyansere den, skriver hun. I mange tilfeller vil imidlertid en fortelling på et

eller annet tidspunkt få et løsere forhold til det referensielle nivået. Interne forhold i fortellingen og fortellingens forhold til den aktuelle konteksten vil få større betydning enn forholdet til det referensielle nivået.

Norge i Antarktis

Hvorfor spiller det noen rolle hva vi skriver om to hundreårgamle ekspedisjoner? Og hva har dette med utenrikspolitiske interesser og moderne nasjonsbygging å gjøre? Da Jens Stoltenberg reiste til polpunktet i 2011, var det hans andre reise til Antarktis. I tillegg har til sammen fem ministre og to kongelige besøkt ^{kontinentet siden 2004}. Målene med Stoltenbergs reise var å markere hundreårsdagen for Amundsens reise, men han ville selvfølgelig også markere at Norge fortsatt har en viktig posisjon i Antarktis. Slik han uttrykte det både på reisen og i nyttårstalen sin samme år. I 2015 la regjeringen fram den første stortingsmeldingen om Antarktis siden 1939. Her slås det fast at et av de overordnede målene med norsk antarktispolitikk har vært og er at «Norge skal vere ein tydeleg og attkjenneleg aktør, innanriks så vel som på dei ulike utanrikspolitiske arenaene» (Utenriksdepartementet 2015: 8).

Antarktis har også en økonomisk betydning. Både polarturisme og krillfiske er inntektsgivende næringer, selv om det ikke når hvalfangst- eller oljedimensjoner. Norge er det landet i verden som fisker mest krill i Antarktis (Utenriksdepartementet 2015), og på det meste har 20 prosent av cruiseturismen gått gjennom norske operatører (Rognhaug 2014).

Men Norge har også politiske interesser i Antarktis. Norge gjør krav på et landområde i Antarktis, Dronning Maud Land, som utgjør om lag en sjettedel av kontinentet. Mens det norske suverenitetskravet tradisjonelt har hatt en uklar grense i sør, åpnes det i en stortingsmelding som ble lagt fram i juni 2015, for at det norske suverenitetskravet strekker seg helt fram til polpunktet (Utenriksdepartementet 2015:17). Til sammen sju land hevder sin rett til landområder i Antarktis. Slike krav innebærer et ønske om å gjøre deler av Antarktis til sitt eget nasjonale territorium, men ingen andre land har anerkjent kravene til noen av disse sju. Joyner (1998) problematiserer kravenes legitimitet og hevder at området snarere må betraktes som en global allmenning, på samme måte som verdenshavene og atmosfæren. Suverenitetskravene er satt til side av Antarktistraktaten, men de gir likevel kravlandene viktige politiske konsekvenser, blant annet økt mulighet til innflytelse (Haward 2013:19, Joyner 1998). Det pågår stadig en kniving om hvilke

land som skal ha medbestemmelse i Antarktis, og økonomisk sterke nasjoner som India, Sør-Korea og Kina har vist økt interesse og trappet opp virksomheten sin kraftig de siste årene (Brady 2013:1). Denne økte aktiviteten og interessen for Antarktis trekkes fram som en viktig bakgrunn for at regjeringen la fram den nevnte stortingsmeldingen (Utenriksdepartementet 2015:1).

Med bakgrunn i det dagsaktuelle strategiske blir det interessant og viktig hva slags forestillinger nordmenn har om Antarktis, områdets historie og andre lands forhold til det. Er området bare “vakker og vill natur”, slik Stoltenberg uttrykte det? ”Erobret” Norge Antarktis for hundre år siden, slik blant andre Aftenposten skrev 14. desember 2011? Selv om artiklene vi har undersøkt, ikke inneholder skildringer av naturen i Antarktis og har nesten ingen geografiske opplysninger og begrenset med stedsangivelser, tegner de et bilde av et landskap. Fraværet av opplysninger og skildringer er også viktig. Ifølge geografen Denis E. Cosgrove (1998) er ikke et landskap ren natur, men en visuell forestilling om naturen.

Cosgrove ser landskapet som «a way of seeing the world» (1998:13). Der hendelser arrangeres i en fortelling, arrangeres altså et stykke natur i en forestilling om et landskap. At så få fakta og detaljer er med, og at stedet likevel er helt sentralt i tekstene og i historien (det kunne ikke skjedd et annet sted), skaper en forestilling om landskapet: Det er goldt, øde og «klodens mest ugjestmilde sted» (Aftenposten, 14.12.2011), men preget av norsk tilstedeværelse og historie. Her har nordmenn vunnet det viktigste kappløpet og den største aktøren har lidd et katastrofalt nederlag. Våre funn har vist at pressens fortelling om Scott og Amundsen og om landskapet der den utspilte seg, samsvarer med historienesom statsministeren og Statsministerens kontor har formidlet gjennom bilder, taler og twittermeldinger. Det er ikke bare *fotografiet* av Jens Stoltenberg foran minnesmerket på Sørpolen som er videreformidlet; fortellingene og forestillingene som bildet formidlet, ble både formidlet før og etter statsministerens markering.

En annen fortelling om Scott ville gitt et annet bilde av landskapet. Hvis Scotts doble mål hadde kommet tydeligere fram, ville historien om ham handlet om en som *både* vant og tapte. Med en Scott som ønsket å undersøke, kartlegge og legge til rette for forskning i Antarktis, ser plutselig landskapet noe annerledes ut. Norge er ikke lenger størst. Landskapet er ikke bare ugjestmildt, men en ressurs. Det er interessant på andre måter enn som en arena, og det er preget av langt flere spor enn de norske.

Konklusjoner

Våre funn viser at deknningen av Scott i norske medier har blitt mer enhetlig og mindre nyansert i løpet av de siste hundre årene. I 1910–13 framsto Scott som en sammensatt skikkelse. Gjennom framstillingene av ham kommer ulike motiver og sider ved ham fram, blant annet er det tydelig at han har flere ambisjoner med ekspedisjonen til Sørpolen. I noen av disse tekstene framstår Scott som flat, men i de fleste av dem, og i framstillingen i sin helhet, er han en rund karakter. I denne perioden var det heller ikke ett enhetlig syn på den norske polarsatsingen. Avisenes dekning varierte mellom mye og nesten ingenting, framstillingene var forskjellige, og det ble til og med diskutert hva slags perspektiv man skulle innta. Også før det var kjent at Amundsen hadde tenkt seg sørover, var avisene opptatt av Scott. De trengte ikke Amundsen som hovedperson for å skrive om ham. Scott var hovedtema i flere av tekstene fra Scotts samtid, og da blir det selvfølgelig mer rom for å se ham fra ulike sider.

I materialet fra 2011 og 2012 framstilles Scott med få unntak som en bifigur i en historie om Amundsen. De fleste artiklene handlet om Amundsen eller jubileumsfeiringen og inneholdt en kort oppsummering av kappløpet mot Sørpolen, men med Amundsen som hovedperson. Det interessante er at Scott ikke har forsvunnet helt. Fra å ha en av hovedrollene er han detronert til en bifigur, men han er ikke skrevet ut av fortellingen.

Én årsak til at avisene fortsatt vier Scott oppmerksomhet, er nok at noe annet rett og slett ville blitt sett på som historieforfalskning. Cohn peker på en åpenbar forskjell mellom fiksjonsfortellinger og ikke-fiksjonsfortellinger: I ikke-fiksjonen må historien forholde seg til den virkelige verden (Cohn 1999: 110–123). Abbott mener dette kan være årsaken til at lesere gjerne godtar en mindre formfullendt fortelling hvis den utgir seg for å være sann (Abbott 2008:146). Men ifølge Cohn må også diskursen i en ikke-fiksjonsfortelling forholde seg til den virkelige verden. Vi mener konsekvensen av dette kan være at bemerkelsesverdige eller dramatiske hendelser i randsonen av fortellingen blir tatt med, ikke fordi de har betydning for fortellingen, men fordi det vil bli oppfattet som ufint eller løgnaktig å unnlate å nevne dem. I en fortelling som bygger på virkelige hendelser, vil det altså være meningsbærende elementer som verken er kjerne- eller katalysatorfunksjoner, men som er med fordi de refererer til noe virkelig. De er med som et resultat av at slike fortellinger også er knyttet til et referensielt nivå (Cohn 1999). Slik kan man argumentere for at Scotts ekspedisjon nevnes fordi det ville vært respektløst å feire en ekspedisjon uten å nevne det tragiske utfallet av en annen og samtidig ekspedisjon. Samtidig synes

rollefiguren Scott å være så seiglivet at dette i høyden kan være noe av forklaringen på at han så ofte dukker opp i bakgrunnen.

En annen årsak til at Scott har fått en viktig rolle i fortellingen om Amundsen, kan være at den oppleves som ”bedre” når kappløp-plottet iverksettes. Kappløpet, eller tvekampen, er ingrediens i en rekke populærkulturelle fortellinger, og kan også være nyhetskriterium i massemediene. Når Scott er med, styrkes altså fortellingens egenskaper som fortelling: Amundsen får en motstander som har makta på sin side, men han seirer over motstanderen. Slik kan man argumentere for at Scott gir fortellingen koherens.

En tredje årsak til at Scott er med, er knyttet til den ideologiske konteksten. Scott tilfører fortellingen om Amundsen en bestemt mening; den viser nordmenns suverenitet i Antarktis. Når Scott blir tegnet som en flat karakter med kun én egenskap – å bli slått av Amundsen –, er han spesielt godt egnet til å vise nordmenns overlegenhet. Hadde han og hans menn fortsatt å være kjent som «videnskabens martyrer», slik Aftenposten spådde i 1913, ville dagens fortelling om Scott og Amundsen mistet noe av sin ideologiske effekt.

Framstillingen av Scott renser Antarktis, om ikke for historie, så for legitime krav fra andre nasjoner. Norske myndigheter ønsker å beholde den makten de har, eventuelt å styrke den eller utnytte sin posisjon. Til forskjell fra andre deler av Norge er Antarktis et område der grenser og krav er uavklarte og sovende. Dette gir større grunn til å markere tilstedeværelse og understreke den norske posisjonen. Antarktis er et område der Norge kan markere seg som en (stor)makt. Gjennom Amundsen vant Norge Antarktis i det nordmenn liker å forstå som ærlig kappestrid. Medienes fortellinger bidrar til dette nasjonsbyggingsprosjektet i dag, som i nasjonalismens storhetstid ved starten av forrige århundre (Anderson 1991).

Samtidig viser den historiske gjennomgangen at vi ikke trenger å grave særlig dypt for å finne gjenklang for en mer ambivalent framstilling av så vel personen Scott som ’kappløpet’ mellom ham og Amundsen. En mer mangetydig framstilling av Scott vil selvsagt ødelegge for de rene kategoriene som norske medier (i hovedsak) opererer med i dag, men vil også kunne åpne for en mer nyansert og maktkritisk journalistisk granskning av både Norges og andre interessenters rolle på et viktig kontinent.

Litteratur:

- Anderson, B. (1991). *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso
- Amundsen, R. (2003). *Sydpolen: den norske sydpolsferd med Fram 1910–1912*. Oslo: Kagge
- Abbott, H. P. (2008). *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barczewski, S. L. (2007). *Antarctic Destinies: Scott, Shackleton and the Changing Face of Heroism*. London: Hambledon Continuum.
- Barthes, R. (1977). *Image, Music, Text*. London: Fontana Press
- Barthes, R. (1991) *Mytologier* Oslo: Gyldendal
- Brady, A. (2013). Introduction: conflict or cooperation? The emerging politics of Antarctica. I A Brady (Red.), *The emerging politics of Antarctica*. (s1-11) London and New York: Routledge
- Chatman S. (1978): *Story and Discourse. Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca og London: Cornell University Press
- Cohn, D. (1999). *The Distinction of Fiction*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press
- Cosgrove, D. (1998). *Social Formation and Symbolic Landscape*. Madison: The University of Wisconsin Press
- Crane, David (2007). *Scott of the Antarctic: a Life of Courage and Tragedy*. New York: Vintage
- Fiennes, Ranulph (2004). *Race to the Pole: Tragedy, Heroism, and Scott's Antarctic Quest*. New York: Hyperion
- Forster, E. M. (1976). *Aspects of the Novel*. London: Penguin
- Goksøyr, M. (2004). Kappløp i gamle spor. I E. Driverenes og H. D. Jølle (Red.): *Norsk polarhistorie 1: ekspedisjonene* (s 295–342). Oslo: Gyldendal
- Gran, T. (1961). *Kampen om Sydpolen*. Oslo: Ernst G. Mortensen
- Gran, T. (1924). *En helt: kaptein Scotts siste færd*. Kristiania: Gyldendal

- Hansen, P. K (2000) *Karakterens rolle: aspekter af en litterær karakterologi*. København: Medusa
- Haward, M: The Antarctic Treaty system: Challenges, coordination, and congruity. I A. Brady (Red.) *The emerging politics of Antarctica* (s 13-28). London and New York: Routledge
- Hooper, M. (2011). *The longest winter: Scott's other heroes*. London: John Murray
- Huntford, R. (1999). *The Last Place on earth: Scott and Amundsen's race to the South Pole*. New York: Modern Library
- Jones, M. (2003). *The Last Great Quest: captain Scott's Antarctic Sacrifice*. New York: Oxford University press
- Joyner, C. C. (1998). *Governing the Frozen Commons: the Antarctic Regime and Environmental Protection*. Columbia: University of South Carolina Press
- Larson, E. (2011). *An Empire of Ice: Scott, Shackleton, and the Heroic Age of Antarctic Science*. New Haven: Yale University Press.
- Prince, G. (1982): *Narratology: the Form and Functioning of Narrative*. Berlin: Mouton
- Rognhaug, M. H. (Red.) (2014). *Norge i Antarktis*. Tromsø: Norsk Polarinstitut, Framsenteret
- Simonsen, A.H. (2013) *Tryggve Gran: is, luft og krig*, Oslo: Cappelen Damm.
- Solomon, S. (2001) *The Coldest March: Scott's Fatal Antarctic Expedition*. New Haven and London: Yale University Press
- Utenriksdepartementet (2015). *Norske interesser og politikk i Antarktis*. (St. meld. nr. 32 2014-2015). URL:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/cef2a67e958849689aa7e89341159f29/nn-no/pdfs/stm201420150032000dddpdfs.pdf> [Lesedato: 5.10.2015]
- White, H. (2003). *Historie og fortelling. Utvalgte essay*. Oslo: Pax
- Ytreberg, E. (2014). The 1911 South Pole Conquest as Historical Media Event and Media Ensemble. *Media History* 2: 167-181

Artikkel 2:

The Prime Minister of Antarctica: entrenching territory through journalistic travelogues

Artikkelen ble trykket i *Studies in Travel Writing* nr 4 2017⁵⁰

Introduction

In January 2011, Norwegian Prime Minister Jens Stoltenberg started his traditional New Year's speech on television by paying homage to the explorer Roald Amundsen: "When Roald Amundsen planted the Norwegian flag on the South Pole, he placed Norway on the world map. A small nation showed the world that they could achieve much" (my translation) (Stoltenberg 2011a). He promised: "In December, I will participate in the celebration of the 100-year anniversary at the South Pole" (Stoltenberg 2011a).

Stoltenberg did as he promised: on 13 December 2011, a plane carrying the Prime Minister, his staff and a group of journalists arrived at the South Pole. Just hours later, the first articles describing the event were published.⁵¹ The journey to the South Pole was important in many respects. However, it is unlikely that the Prime Minister would have travelled to the South Pole if no one had been there to tell the story about it. The purpose of the travel was arguably the account of it.

An official voyage by a politician will always emphasise connections between the homeland and the visited area. Besides, some trips signal interests or obligations in foreign countries (e.g. the Emir of Qatar's visit to Gaza in 2012 or President Obama's

⁵⁰ For ordens skyld: Nr 4, 2017 ble publisert i februar 2018.

⁵¹ "Jens har landet", *VG nett*, January 19, 2008 URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/jens-har-landet/a/515518/> Access date: June 14, 2016.

visit to Afghanistan in 2014). Other travels may signal annexation of an area (e.g. Margaret Thatcher's visit to the Falkland Islands in 1982 or Vladimir Putin's visit to Crimea in 2014). To be realised as symbolic actions, such travels have to be narrated and communicated by journalists and photographers following the politician. Consequently, journalistic travelogues become a political tool. Journalistic texts can, of course, take a critical approach to such visits, but they can also present them as non-controversial. Furthermore, travelogues will accentuate existing imaginaries or create new ones. This depends on what the journalist observes and what the politicians say and do, but also on how the text is written: which style, words and figures are used to characterise the area, the journey and the politician. Through the journalistic texts, imaginary geographies (Said 1979, Bialasiewicz et al. 2007, Gregory 2004) are shaped and reproduced. Imaginative geographies are conventional ideas about an area's identity, its history, present and future, but the concept does also refer to the idea of the area as defined and knowable.

Antarctica provides a productive case for scrutinising the interplay between texts and actions in the process of shaping imaginative geographies. First, in that vast and uninhabited area, there are no meetings to attend and no local people to persuade – obviously the main reason for travelling there is to generate a story through which the politician can communicate. Second, although very few people have been to Antarctica, it is still well known: few other places on Earth are produced through mediation to the same degree (Glasberg 2012: xix). Third, Antarctica is a continent where sovereignty is contested and consequently an area where the performing of imaginative geographies may have geopolitical consequences. As Dodds and Nuttall (2015) state, “[t]he stories that we tell and listen to about these spaces and the way in which we engage with the Polar Regions have implications for their governance and for the geographical imaginaries that inform such governance” (88).

Sending high-profile political figures to Antarctica is not a specifically Norwegian practice. In the period 2013–15 the presidents of Chile and Peru, Australia's (then) former Prime Minister, New Zealand's Prime Minister and the King of Norway, among others, all visited Antarctica. According to the New Zealand government's webpage, Prime Minister John Key visited the continent “to highlight New Zealand's interests and activities in Antarctica and the Southern Ocean” (New Zealand Government 2013). Much the same reason was given by Jens Stoltenberg for his travel in 2008. When the latter travelled to Queen Maud Land, he told the Norwegian newspaper *VG* that he aimed to

“stress possession” and emphasise that Norway has played and still plays an important role in Antarctica. He added that he wanted to examine the comprehensive climate research being conducted at Troll research station.⁵²

Using examples from Norwegian news media coverage of the Prime Minister’s journeys to Antarctica, I will discuss how imaginative geographies are performed and how they are a part of the entrenchment of the Norwegian territorial claim in Antarctica. To do so, I shall focus on figures of clearing and constructing through which other people’s history and interests are suppressed or erased and the Norwegian presence is emphasised.

I shall look closely at two articles from the national newspaper *Aftenposten* about the Norwegian Prime Minister’s journeys to Antarctica (in 2008 and 2011). Both texts are written by the well-known and well-respected climate journalist Ole Mathismoen.⁵³ Thus, they represent a high-profile journalist’s story about one high-profile politician.⁵⁴ By limiting the analysis to two news articles, it is possible to conduct a close reading and identify emerging patterns.

The newspaper, *Aftenposten*, is one of the most central Norwegian news sources. It had the second largest circulation in Norway in 2008 and the largest in 2011 (*MedieNorge*). Politically it has been known as a conservative newspaper, but today it is found more in the centre.

Governing Antarctica

Antarctica is not just a huge, cold wasteland. The continent has natural resources and a strategic location, and many nations have interests there. Before the Second World War, Australia, New Zealand, Chile, Argentina, France, The United Kingdom and Norway claimed areas in Antarctica. These claims have never been acknowledged by other nations (Dodds 2012). In 1959, twelve nations, including the seven claim-holders, signed the Antarctic Treaty, which regulates and limits activity in the area. The treaty prohibits any military activity in Antarctica, but allows research and encourages scientific cooperation. Article IV is important. It states that nothing in the treaty shall be interpreted

⁵² “Jens har landet”, VG nett, January 19, 2008 URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/jens-har-landet/a/515518/> Access date: June 14, 2016.

⁵³ The year before, Mathismoen published a book about climate change: *Klima. Hva skjer?* (2007).

⁵⁴ In addition, the selected news articles formed a significant part of the coverage of the Prime Minister’s travel; through different agreements both articles were distributed to, and published by, several Norwegian newspapers.

as a renunciation of previously asserted claims and that “[n]o acts or activities taking place while the present Treaty is in force shall constitute a basis for asserting, supporting or denying a claim to territorial sovereignty in Antarctica” (1951). Nevertheless, none of the claimant states have given up their claims. Alan Hemmings asserts that the idea of having claims in Antarctica is seldom debated: “The legacy of territorial sovereignty is never held up to the light within the political systems of the claimant states – neither whether it remains in principle as an acceptable form of contemporary state practice, nor in terms of the justice of the specific basis of claims of that state in the contemporary world” (2012, 72).

Since its creation, the treaty has been supplemented with related agreements about fishing, mineral exploitation and environmental protection, together called the Antarctic Treaty System. The claimant state’s position within the Antarctic Treaty System has changed from majority to minority (Howard 2013). Originally twelve states have signed the treaty; seven claimant states and five more. By 2017 53 nations have signed the Treaty and there are 29 consultative parties. Thus, Antarctica and the surrounding ocean are often thought of as a global commons (Joyner 1998, Dodds 2012).

There are around 80 research stations in Antarctica, and some 5000 people stay there each summer (Dodds 2012). The United States and Russia are among the nations with the largest Antarctica budgets (Brady 2013), although neither has claims to Antarctica. According to Anne-Marie Brady (2013), activities and investments in Antarctica are used by nations with relatively strong economies (like China, India and the Republic of Korea) to assert international influence and build national pride. Research is also the ticket to being one of the consultative parties in the Antarctic Treaty System (Dodds 2012, 63). As Scott (2012) points out, science is also used by the claimant states to consolidate their claims, and all of them operate research stations within their respective areas and “fund more or less exclusively scientific research activities located therein” (Scott 2012, 284).

It is often said that the Antarctic Treaty “freezes” the sovereignty claims or that the claims are “frozen” as a consequence of the treaty. In Norway a similar expression, “lagt på is” (literary “placed on ice”) is used by both journalists and the government. However, the accuracy of the metaphor is disputed. Klaus Dodds (2011) asserts that the Antarctic Treaty not only prepares for research and collaboration, but indirectly opens the way for different ways of exercising power. Like Scott (2011), Dodds criticises the use of the word

“frozen” because it gives the impression that the claims in Antarctica have not changed, but according to Dodds (2011), the claimant states have used what he calls “treaty sovereignty”. In spite of the Antarctic Treaty, claimant states continue to champion their claims to domestic and international audiences, “whether it be via maps, postage stamps, public education, flag waving, place naming, scientific activity, the regulation of fishing, flying pregnant women to the region and public ceremonies such as commemoration” (Dodds 2011, 234).

During the last several years Norway has made two claims to the sea area outside Queen Maud Land (Dronning Maud Land) and Bouvet Island (Bouvertøya). Also, in a white paper from 2015, the Norwegian government opened the door for new interpretations of the claimed territory’s borders and thus a possible enlargement of the area (Utenriksdepartementet 2015). Furthermore, since 2005 the Norwegian government has increased its activity in Antarctica.⁵⁵Such activities has not drawn the attention of the Norwegian humanities scholars, even though different governmental engagements in Antarctica has been researched internationally, often framed as nationalism or “Antarctic nationalism” (Leane et al 2015, Hemmings et al 2015). Hemmings et al argue that such nationalism is a driving force in different states engagement in Antarctica, but in a different form than we usually see: “In the case of Antarctica , nationalism occurs instead in a ‘virtual’ and mediated form, remote from the territory of the peoples concerned and the states mobilised.” (2015: 535). In a study of early polar expeditions Riffenburgh (1993) shows that nationalism has been central not only in the polar exploration itself, but also in the journalistic representation of it.

Performing imaginative geographies

The interconnections between texts and geopolitical actions can be illuminated through the concept of imaginative geographies. Imaginative geographies are conventional conceptions of a geographical area. Such conventions are not stable, and there can be different imaginative geographies referring to the same area. Imaginative geographies are

⁵⁵ As far as governmental spending or number of research stations is concerned, Norway is a small nation in Antarctica (Brady, 2013). Nevertheless, the Norwegian government have established an airfield and built a satellite station at the Troll research station in Queen Maud Land. Norway is ranked number 1 in krill-fishing in Antarctica, and up to 20 % of the Antarctic tourism has been channeled through Norwegian operators (Rognhaug 2014).

crucial to understanding affiliation and sovereignty. Consequently, the shaping or reproduction of imaginative geographies can be an important political tool.

The concept of imaginative geographies was first developed by Edward Said in 1978. Said was concerned with the imaginaries of the area called “the Orient”, which can serve as an example for how imaginative geographies work (Said 1994, 2000). His point is that “the Orient” is a social construction and a concept: “[A]s much as the West itself, the Orient is an idea that has a history and a tradition of thought, imagery, and vocabulary that have given it reality and presence in and for the West.”(Said 1979: 5) Imaginative geographies are, of course, performative and produce the effects they name (Gregory 2004). Thus, they create political and spatial realities (Bialesiewicz et al. 2007).

The concept of Antarctica can illuminate how imaginative geographies are produced. Long before the first people observed the continent, there were imaginaries about a huge continent in the south that was named *Antarktikos* and later *Terra Antarctica* (Leane 2012, 26). There were even theories about its natural resources (Leane 2012). Today, now that the area is measured and well mapped, it is not obvious what we should put in the category “Antarctica”: which qualities characterize it; where should its borders be drawn; is it limited by the land, the ice-shelf or the sea-ice? It is also not certain how we should value it: is it a container for natural resources, or is it the last wilderness? Is it a global commons or the territory of the seven claimant states?

While Said’s main concern was *textual* representations of “the Orient”, geographers have since argued that practices can also produce imaginative geographies (Frank 2009, Watkins 2015). We have to consider, for example, that the erection of a memorial can be a result of imaginative geographies, but actions also shape and renegotiate the imaginative geographies. Soja’s (1996) explanation is useful. He defines imaginative geographies as “dominating conventional representations of space as well as material spatial practices” (137).

The shaping and reproduction of imaginative geographies can be effective political tools for maintaining or emphasising sovereignty in unsettled areas. Hassner (2007) discusses the intractability of territorial disputes such as Gibraltar or the Golan Heights. He argues that such disputes become increasingly resistant to resolution over time because of different entrenching processes, such as mapping, building infrastructure and establishing administrative frameworks, but also because of *symbolic entrenchment*. Symbolic

entrenchment is the production of historical, religious and ethnic connections between the homeland and the disputed territory: “These acts encourage a discourse that portrays the territory as unique to the homeland’s identity and therefore without substitute” (Hassner 2007, 117). The different entrenching processes are, of course, connected; disputes over economically valuable territory can evolve into ones over history and identity (Hassner: 113). As Dodds (2011) states, Hassner’s term entrenchment is useful for describing how sovereignty is performed in Antarctica by the claimant states.

A text is not merely a neutral re-narrating of an event; it interprets, explains and contextualises the event, more or less explicitly. Thus, neither the imaginative geographies, nor the shaping of them are simply *represented* in journalistic texts. They are also performed in the media as a result of interplay between the politician and the journalist. In order to expose the performing of imaginative geographies I will scrutinise how the texts about the Prime Minister’s travels are *clearing* the ground and *constructing* a Norwegian landscape.

The first journey

In January 2008 Jens Stoltenberg travelled to the Norwegian research station Troll in the claimed territory Queen Maud Land in Antarctica. Stoltenberg spent two days on the station, during which he was introduced to the scientific work done there, opened a satellite station and named a couple of mountains. Journalists from different Norwegian news media participated in the journey.

On 20 January, *Aftenposten* published a two-page article with the title: “Ice-baptism when the boss arrived at the Norwegian dependency” [Is-dåp da sjefen kom til Norges bi-land] (All translations from the news articles are my own). The journalist, Ole Mathismoen, quotes Stoltenberg when he arrives at the base, follows him on a daytrip in the mountains and situates the trip in a historical and political context.

The title of the article refers to Stoltenberg’s “baptism” of three mountains in the area, but it also signals the playful and less formal tone of the article. The first word, “Ice-baptism”, is a new construction typical of the journalistic news discourse. Similarly, referring to the Prime Minister as “the boss” is informal and part of what has been labelled colloquial discourse (Fairclough 1992) frequently found in Norwegian news articles. The use of the juridical term “dependency” instead of *territory* or *area*, however, is more surprising. Even though none of the three terms is unusual in news discourse, the

combination of the informal and formal is uncommon and unexpected. The title can be read as clumsy, but it can also be taken as a conscious play on words, borrowing different forms of expression and combining them. Thus, in a pragmatic interpretation, the mix of discourse can be read as an intended, humorous move. A similar blend of discourses can be found in the rest of the article. This style makes the article more subjective, informal and entertaining; it signals that this is not heavy news or a controversial theme.

The topic of the reportage is the meeting between Stoltenberg and Antarctic nature. The article opens from the perspective of a little bird, the snow petrel.

The pure white snow petrel screams a warning as the Norwegian Prime Minister climbs up the stony mountainside. It doesn't give a damn about the boss's visit. The petrel is anxious about the nestlings that it is trying to bring up together with its mate in the short Antarctic summer. In a few weeks, it has to head for the coast and the Southern Ocean, where it stays for the winter. A south polar skua circles above us. It is hard to say who the petrel is most frightened of as it crosses rapidly back and forth above us – I find its mate later under a huge stone, guarding the nestlings – its common enemy up in the air, or Jens Stoltenberg with 30-40 researchers, civil servants and journalists in tow. (*Aftenposten*, January 20, 2008)

The snow petrel can be read as a *pars pro toto* for a vulnerable continent. This interpretation is supported by a short text, a column, on the left side of the reportage. The column has a byline photo at the top and is also signed by Ole Mathismoen in the bottom, which signal that this is opinion journalism. The column is about the untouched wilderness in Antarctica and the threat it faces from tourists and climate change. Thus, there is one voice visible in this double-page which is sceptical toward the Prime Minister's visit; he is the one who is disturbing the pristine natural environment. But this view is contrasted by the news article's enthusiastic description of the Prime Minister; he is presented as a rescuer, jumping out of the plane to defend a threatened continent.

In the last paragraph of the main piece we meet the snow petrel again, still screaming, even though it has nothing to fear (except the polar skua). As the Prime Minister is leaving, having finished the job, the sun appears shows up, and the article ends on an optimistic note:

The snow petrels scream again as Jens [sic] jumps down the mountainside after the baptism of Trollvekjån. Simultaneously, the sun comes up again over the world's biggest ice massif. Under the airstrip are seven hundred metres of blue ice, thousands of years old. There is enough ice to raise the sea level by about 60 metres if it all melted. But that is, fortunately, almost inconceivable. (*Aftenposten*, January 20, 2008)

The article's layout is complex. The two pages contain a map of Antarctica and a sizeable photograph of Stoltenberg descending from an aircraft into a snowy landscape. He is wearing an outdoor outfit and solid boots, but he is bareheaded and looks relaxed and happy. The article appears in a recurring section of the paper with articles about global warming under the heading "Hot planet" [*Het klode*]. The name and picture of the journalist strengthens this framing: in 2008, Ole Mathismoen was well known and well respected as a climate journalist. Thus, the paratexts connect the events in Antarctica to climate change. Although the article's title and the paratexts signal two different themes – climate change and the Prime Minister's emphasising of the Norwegian presence in Antarctica – the two themes are not framed as diverging or in conflict; as the playful title signals, this is a non-controversial event. The two themes are merged seamlessly in the article. Still, from a geopolitical point of view, what is going on is a sovereignty performance. But the political implications of the event and the text are obscured because the event is partly framed as a story about the fight against climate change. Nevertheless, questions of sovereignty are explicitly discussed in the article. I shall return to this later.

Clearing Antarctica

Most Norwegian texts about Antarctica are about Norwegian expeditions and Norwegian research. The 2008 *Aftenposten* article is no exception; in addition to being about the Prime Minister's visit, it is about Norwegian polar research, Norwegian industry and Norwegian sovereignty. It is hardly surprising that a national newspaper has a national perspective; what is striking is the lack of presence of other nations. Queen Maud Land is big, almost seven times as big as Norway (Norwegian Polar Institute b), but not as empty as the text implies: South Africa, Germany, India, Russia and Japan have year-round research stations there, and Sweden and Belgium seasonal stations, all of which are connected by the Dronning Maud Land Air Network (DROMLAN). Yet none of these other bases is mentioned in the article, and the area appears untouched and empty. This matches the general picture that the article draws of Antarctica.

In the column, the journalist describes the feeling of standing somewhere that “maybe no one has stood [in] before” and being surrounded by “absolutely untouched nature”. A similar fascination for pristine nature can be found in Norwegian travel and mountain literature, but by praising the untouched, virgin land, the journalist also draws on the discourse of polar exploration. In her analysis of early polar explorer discourses, Lisa Bloom (1993) has pointed out how expeditions to the polar regions “literalized the colonial fantasy of a tabula rasa where people, history and culture vanished” (Bloom 1993, 2).

The untouched nature of the Antarctic continent is also a theme in the main article. The journalist points out that before the Prime Minister’s visit, the three baptised mountains have “for maybe 500 million years pointed at the sky without a name”. When the lack of a name is seen as a noteworthy quality, the mountains are almost anthropomorphised; a name is seen as a part of a mountain’s nature. But the lack of names also implies that this is wilderness where few people travel and few nations have interests. Furthermore, by mentioning the age of the mountains and inscribing their baptism in a 500 million year history, the journalist stresses the importance of the event. This is emphasised by the headline: the Prime Minister’s actions are presented as a new beginning.

The article goes on to inscribe Norwegians in the landscape. In the middle of the text, there is a paragraph about people who “have been keen to do things for the first time” in Antarctica: Roald Amundsen was the first person to reach the South Pole; Jens Stoltenberg was the first Norwegian Prime Minister to travel to Antarctica; Børge Brende was the first Norwegian minister in Antarctica and Sonja the first queen. Several non-Norwegian people have achieved remarkable firsts in Antarctica, but because the examples are presented as “a lot of people who...” and not as “a lot of Norwegians who...” the implication is that the pioneers in Antarctica are usually Norwegians. This time it is not only Queen Maud Land but the whole continent that appears to be dominated by Norway and Norwegians.

This kind of rhetorical omission also occurs in the map that accompanies the article. The map contains six place names: “East-Antarctica”, “West-Antarctica”, “Dronning Maud Land” (Queen Maud Land), “Trollbasen” (Troll research station), “Scott-Amundsen-basen” (Amundsen-Scott South Pole Station) and “Fridtjof Nansen-fjellet” (Fridtjof Nansen Mountain). As the article references Norwegian sovereignty claims, it makes

sense that the claimed area is marked on the map in addition to the Troll research station where the reportage took place. Furthermore, it is easy to see the arguments for including the best-known research station, the Amundsen–Scott South Pole Station. Even though the name is incorrectly written (“Scott Amundsen [...]”) and even if it also calls attention to the British polar explorer, the station-name remind us of the Norwegian history and presence on the continent. More peculiarly, the map includes a mountain called “Fridtjof Nansen-fjellet”. The mountain was first observed by Roald Amundsen’s expedition in 1911 and then given the name “Fridtjof Nansens fjeld”(Norwegian Polar Institute a). It is located outside the Norwegian claim, but the name “Mount Fridtjof Nansen” is accepted by New Zealand, the United States and Russia (Norwegian Polar Institute a). However, this is not an important, famous, or remarkable mountain, and it is not included in the official Norwegian Antarctica map (Norwegian Polar Institute, 2013). By identifying only this mountain, the map in *Aftenposten* elevates the presence of the famous Norwegian explorer and diplomat in the landscape. Furthermore, the map gives the impression that Antarctica is a continent in which few other nations have interests or traditions.

Texts that refer to a concrete area can legitimise appropriation by describing the area as uninhabited, uncultivated, virgin or unknown. Spurr (1993) identifies a rhetorical mode “by which Western writing conceives of the Other as absence, emptiness, nothingness or death” (92). Such negation is closely connected to colonisation and, according to Spurr, “acts as a kind of provisional erasure, clearing a space for the expansion of the colonial imagination and for the pursuit of desire” (92-93). Ashcroft (2005) labels the same process “erasure” and uses examples of how pre-colonised areas are called virginal or characterised by their “un-ness” and “not-ness” (97). He also connects the figure of erasure to the colonising process: “Colonial ground needs to be erased, wiped clean, to prepare it for imperialism’s darkest gift – the gift of newness” (Ashcroft, 2005: 93). In this article I shall use the term clearing. While erasure and negation imply that something is removed, I want to stress the point that by simply stepping around or by not emphasising other people’s history, presence or interests, a space can be cleared and made ready for appropriation.

Because *Aftenposten*’s news article omits the presence, interests and history of other nations, the continent appears empty. Consequently, Norwegian land-claiming and the performance of sovereignty seems less problematic. But as the examples above show, the

negation or clearing of Antarctica is hardly isolated from the emphasis placed on the Norwegian presence. When one thing is made present another thing is not mentioned.

Constructing Norwegian territory

As mentioned by Dodds (2012), the act of naming areas may be a form of symbolic entrenchment. Early in the text the baptism is described. The mountains were assigned typical Norwegian mountain-names; Trollguten, Trolltinden, Trollveikja (wrongly spelt Vekja in *Aftenposten*). The names chosen are a part of the entrenchment. They imply that those mountains share traits with the mountains in Norway, and that they are more closely connected to Norway than to other Antarctic mountains.

By emphasising the act of naming the mountains, and by featuring the baptiser Jens Stoltenberg, the article connects the area to an event and consequently gives it a history and a meaning. Ashcroft (2005) points out narration's role in the colonising process:

“the names given to such space invoke the connotations of the culture from which they emerged. But it is narration that confirms the place as place. By narration, space is located in time” (Ashcroft 2005: 103).

By means of personification, landscape is given a human character: the nameless mountains are baptised as newly born children, two of them even given names which associate the mountains with young humans: Trollguten means the troll boy, Trollveikja means the troll girl. The anthropomorphised landscape meets the Norwegian head of government. This way of narrating the baptism makes it clear that area is included as part of the nation.

The article repeatedly reaffirms the perception that the area belongs to Norway. The title tells us that this is a Norwegian dependency, the body of the text refers to Stoltenberg as “the boss” and provides an explicit explanation of the sovereignty question. But why dwell on this if the area is rightfully and indisputably Norwegian?

In the middle of the article there is an explicit clarification of the sovereignty issue:

And yesterday, the Norwegian dependency Dronning Maud Land was captured by the Kingdom's Prime Minister for the first time. True, this is not a formal part of the kingdom itself, it is a so-called dependency. And the Norwegian sovereignty claim was literally frozen when Norway signed the Antarctic Treaty in 1958. **But**

both the [Norwegian] Criminal Code and other basic laws are in force here.

[emphasis in original]

The Prime Minister does not arrive or visit; he “captures” the dependency.⁵⁶ This renders the journey more important and formal, but it also makes him more powerful. However, the word “capture” together with “Kingdom” is part of a slightly ironic style. Norwegian newspapers seldom refer to Norway as “The Kingdom”. As mentioned, the article is a personal reportage with touch of humour, and the journalist here seems to play with a more ceremonial and pompous style when discussing juridical questions. Who is the target of the humour? It is, in fact, not the Prime Minister, who is presented as sympathetic, enthusiastic and responsible. The text even states that “formalities and grandeur are not what usually characterise him”. It is possible instead to read the pompous phrases as ridiculing the legal system in Antarctica. The article’s style implies that formalities are not important. It may also work as a rhetorical buffer, distancing the journalist from a geopolitical struggle over the continent.

In the quotation above it is reasonable to read “the Kingdom” as a reference to both Norway *and* Queen Maud Land. The implication is that Queen Maud Land is a part of the Norwegian Kingdom. The next sentence denies the implied assertion, but with numerous reservations: “*True*, this is not a *formal* part of the kingdom *itself*, it is a *so-called* dependency” (emphasis added). Through these reservations, the author implies that he does not share the view that “this is not Norwegian territory”.

By obscuring the performance of sovereignty, the journalist simultaneously asserts his integrity. If the sovereignty question is clarified, if the travel is not primarily a way to entrench Norwegian territory, the journalist is less vulnerable to charges of being a tool of the government. This move can also be seen as an example of what Pratt (1992) calls anti-conquest. In her study of travel literature she uses the term to describe how “European bourgeois subjects seek to secure their innocence in the same moment as they assert European hegemony” (Pratt, 1992: 7). Pratt describes anti-conquest as taking a position against earlier forms of imperial travel writing. In *Aftenposten* it is a way to secure both the journalist’s and the Prime Minister’s innocence and to underline their good intentions.

⁵⁶ In Norwegian: «inntok».

The second journey

In 2011, Stoltenberg visited Antarctica again. This time he travelled to the South Pole to celebrate the Norwegian explorer Roald Amundsen, who had reached the pole 100 years earlier. The celebration consisted of a ceremony that included speeches from Stoltenberg and others. Stoltenberg also unveiled a bust of Amundsen made of ice.

This time on his trip to the South Pole, the Prime Minister was accompanied by a few members of his staff and only a few journalists, including Ole Mathismoen from *Aftenposten*. Following an agreement with the Prime Minister's office, one of Mathismoen's articles was distributed to several national and regional newspapers. The article was titled "Ice-cold Amundsen unveiled on the South Pole" (*Aftenposten*, December 15, 2011) and covered the main event: the anniversary ceremony and the unveiling of the bust. The article was also published online on the *Aftenposten* website. In the online version, the unveiling of the bust is a main theme; it is emphasised in the title, in the picture and in the introduction. Unusually for a Norwegian online news article, there is a byline picture; there is also a short video of Stoltenberg skiing at the South Pole.

There are several similarities between the articles from 2008 and 2011: both focus on one person, Jens Stoltenberg, both retell old stories about Norwegian heroes and both are written in an occasionally informal and humorous style. There is, however, an important difference between the two destinations and between the two areas described. While the Troll Station is located approximately in the middle of the territory claimed by Norway, the South Pole is the point where all the sovereignty claims meet. Besides, the northern and southern borders of the Norwegian claim are undefined. On some official Norwegian maps, the territory is marked from the coast to the pole, in other maps the claim is limited by a curved line around 85 degrees south.⁵⁷ Thus the South Pole appears to be a more contested territory than Queen Maud Land. This makes the travelogues interesting: both the travel to the South Pole and the unveiling of the bust can be seen as political actions; but, since the travels and actions take place on a more complicated political ground, politicians and journalists alike are expected to be more careful in their establishing of the Norwegian presence.

⁵⁷ See for example Dodds and Nuttall (2015) and Dodds (2012).

Even if the pole is on the margin of the Norwegian territorial claim, it has a specific role for Norwegians. Amundsen's conquest of the South Pole is widely known and celebrated; for Norwegian history, the South Pole is arguably the most important place outside Norway. The Pole and the story about its conquest has been referred to in textbooks, stamps, monuments, different clothing brands and of course in biographies and explorer literature. A premise in the Norwegian narrative about Amundsen is that the conquest of the pole has been enduringly important. It "placed Norway on the world map" as Stoltenberg formulated it. This presupposes not only that the South Pole is connected to Norway, but also that *Norway* is connected to the South Pole: if the conquest of a geographical point is that important, the conquerors will arguably be connected to it forever.

The Antarctic Treaty allows contracting parties to establish bases in Antarctica, and the United States has had a year-round research station at the South Pole since 1956. Even though the base is American, it is named the Amundsen–Scott South Pole Station in honour of Roald Amundsen and the British explorer Robert Scott. The two polar pioneers are also honoured side by side on a sign marking the geographic pole nearby the station.

The double honouring of the explorers from Norway and Great Britain is an important statement. It implies that the area does not belong to one single nation, either legally or historically. As a diplomatic move it gives the United States the possibility to position itself between the two claimant states at Antarctica's geographic and symbolic centre. Thus the United States, and not Norway or Great Britain, appears as the symbolic superpower in Antarctica.

In this perspective, the installation of the ice bust of Amundsen in 2011 can be interpreted as an attempt to reconquer the South Pole. A durable memorial honouring only Amundsen signals that there is still only one conqueror of the pole. The uniqueness of Amundsen's achievement is a fundamental part of Norwegian identity, and for Norwegian readers it is a matter of course that he should be honoured alone at the South Pole.

Clearing the South Pole

While Mathismoen's other articles from the South Pole narrate the life and ongoing research at the Amundsen–Scott South Pole Station, the base and its staff are almost absent from this article. Observant readers will, however, discern the presence of others in

the text. In one formulation, the article reveals that other people inhabit the pole; they are denoted as “residents”. The base is mentioned when the Norwegian Prime Minister donates a Norwegian flag to it. In the video and in a small photo at the bottom of the article it is possible to observe some buildings in the background. Simon Stephenson from the United States’ Antarctic program is quoted, but the text does not say whether he arrived with the Prime Minister or is stationed at the Pole. The small picture shows a crowd gathered around the bust, and the caption states: “It is rarely this crowded at the pole [...]”. The American presence at the pole is thus almost wiped out. By diminishing other nations’ presence and history at the South Pole, the article makes the Norwegian memorial more salient.

By using Amundsen’s name to signify the bust and the personifying adjective ice-cold, the title suggests a humorous interpretation of the unveiling.⁵⁸ Together with the photo, the title emphasises the material in the bust and implies that the choice of ice as material is clever and funny. This emphasis on humour makes the event seem less controversial. Thus, the humour functions in the same way as in the 2008 article; namely, it obscures the political dimension of the event. The bust’s unusual material is also a theme in the article. Early in the text Mathismoen writes:

The United States’ Antarctic Program did not want a new permanent memorial at the South Pole – consequently it was an accurate ice-copy of sculptor Håkon Martin Fagerås’ Amundsen bust that was unveiled yesterday. The Prime Minister’s staff, with help from the South Pole’s ‘residents’, worked intensely for several days to create the bust. Presumably it will last for a while; ice melts down slowly here. (*Aftenposten*, December 15, 2011)

Interestingly, Mathismoen avoids saying anything about the initiative to install the bust. “Did not want” is an understated way of saying the Americans did not want, refused or opposed the idea of a durable memorial.⁵⁹ But it also obscures the question about the initiative for installing one. In the same way, the lack of an agent in the formulation “consequently it was an accurate ice copy [...] that was unveiled” masks the fact that erecting the bust is a Norwegian project. The Norwegians become visible only when it

⁵⁸ In Norwegian, the adjective “iskald” (here translated to “ice-cold”) can connote a rational and cold personality, but it can also be a reference to temperature.

⁵⁹ In Norwegian “har ikke ønsket”.

comes to the production of the bust, but here they are cooperating with the Americans at the base.

The text does not try to hide the presence of the Americans at the South Pole but they appear as visitors to a place that is, as we shall see, portrayed as Norwegian.

Constructing a Norwegian Pole

As discussed earlier, erasing the presence of others can seldom be separated from emphasising one's own presence. The picture of the bust and the title "Ice-cold Amundsen unveiled on the South Pole 100 years later" focus on the bust itself more than the ceremony at the Pole. The apostrophic speech by the head of the Norwegian Polar Institute, Jan-Gunnar Winther, quoted in the first part of the article, makes the person Amundsen even more present: "You went into totally unknown terrain". But the events could also have been presented in other ways. Stoltenberg's speech at the South Pole concentrates on Amundsen, but more than half of it is about polar research and climate change (Stoltenberg 2011b).

Some non-Norwegian newspapers also covered the events at the pole. The *Daily Mail* announced "'One of the greatest feats in human history': Norway's PM hails Amundsen's Antarctic journey on 100th anniversary of reaching the South Pole"⁶⁰ and the *Telegraph*: "100th anniversary of Roald Amundsen reaching South Pole is honoured".⁶¹ In contrast to *Aftenposten*, they focused on the achievement rather than the person. It is not surprising that a Norwegian newspaper would focus on Norwegians. Still, this national perspective seems to tie in with *Aftenposten*'s other ways of connecting the pole to Norway.

When the Norwegian Prime Minister travelled to the South Pole to celebrate Amundsen, the news story about it not surprisingly concentrated on two events: Amundsen's expedition and Stoltenberg's honouring of it. Nevertheless, the article draws a line from the past to the present in a noteworthy way: the introduction points out that it is exactly 100 years since Amundsen reached the pole. The first sentence in the body text repeats

⁶⁰ "'One of the greatest feats in human history': Norway's PM hails Amundsen's Antarctic journey on 100th anniversary of reaching the South Pole" *Daily Mail*, December 14, 2011. URL: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2073997/Norways-PM-hails-Roald-Amundsen-100th-anniversary-reaching-South-Pole.html#ixzz4DibQAzQQ> Access date: October 13, 2015.

⁶¹ "100th anniversary of Roald Amundsen reaching South Pole is honoured" *The Telegraph*, December 14, 2011. URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/antarctica/8956091/100th-anniversary-of-Roald-Amundsen-reaching-South-Pole-is-honoured.html> Access date: October 13, 2015.

the point “exactly 100 years later” and underlines the proximity between the two events: “it was extremely cold that time – and it was extremely cold tonight”. But there are more than physical connections between Amundsen and contemporary Norwegians. In the second quotation from Stoltenberg he states that “Roald Amundsen’s polar expeditions contributed to the shaping of Norway’s new national identity”. The implication is that, like Amundsen, Norway is capable of great achievements.

By quoting Simon Stephenson’s appreciation of Amundsen’s preparation, teamwork and passion, the journalist implies that Norwegians are not the only ones who are inspired by Amundsen. But even if people from other nations are inspired, the connection between Amundsen’s expedition and modern Norwegians appears distinctive. The last paragraph in the article reports that Stoltenberg went skiing earlier the same day, following Amundsen’s route to the pole. This is also the theme of the short video included in *Aftenposten*’s online version of the article.

The introduction of the article situates the event as an anniversary at the pole 100 years after Amundsen “planted the Norwegian flag there”. These are the same words Stoltenberg uses to describe Amundsen’s feat in his New Year speech quoted above. This expression emphasises the fact that it was a Norwegian expedition. Alternative formulations like “since the pole was reached”, “since the conquest of the pole” or, as Simon Stephenson put it, “since the discovery of the last great continent started” would not have marked the achievement itself as lesser, but would have made less visible that this was a Norwegian expedition. Additionally the formulation “planted the Norwegian flag” brings forth the sovereignty question. When he arrived at the South Pole, Roald Amundsen *did* plant a flag so this phrase could be interpreted as nothing more than a reference to historical facts. But to raise a flagpole with the flag of one’s country in an apparent no-man’s-land is regarded as a form of appropriation. And Roald Amundsen did in fact claim the land at the South Pole plateau; he even named it “Haakon VII’s vidde” after the Norwegian king at the time. Thus, to write that he planted the flag at the South Pole is also a reference to the land claim. Still there is not necessarily a relation between a flag-planting and a land claim. Today flags are raised in camps all over the world, even at mountains and poles, even though no areas are actually being claimed. One might say that in the formulation “planted the flag” there is an unsettled relation between the concrete flag planting and the abstract land claim; it is unclear if the formulation is a synecdoche for appropriation, a reference to the fact that a flag was raised – or something in between.

The ambiguity makes it possible for the text to draw attention to the fact that Amundsen was first, and that such achievements traditionally have accorded some privileges, without taking a stand.

To erect and unveil a bust is a way to define and determine the meaning of a place in the same way as place-naming and mountain-naming. In the same way as in 2008, the account of the travel was the way the Prime Minister's actions became known; thus the news story is also a part of the place-making. However, there are different ways to report such events. This time, as in 2008, the reporter follows the protagonist in more than one sense. The article contributes to the shaping of an idea about the South Pole as a place unique to Norway, and Norway as strongly connected to the South Pole.

The struggle over geography

The close reading of the two newspaper articles reveals how conceptions of Antarctica are performed through several details in two journalistic texts. Through the simultaneous and mutually dependent figures of clearing and constructing, Norway's presence in Antarctica is naturalised. Norway is portrayed as an important and significant actor and the connections between it and Antarctica are strengthened. Consequently the imaginative geographies of Antarctica in the text function as entrenchment of the territory claimed by Norway.

I argue that the imaginative geographies of Antarctica are performed through an interplay between actions and texts. This interplay is not simply a cooperation between a journalist and his sources in which the actions and utterances of the latter are communicated by the former. The events that Mathismoen wrote about in 2008 and 2011 would most likely never have happened were they not going to be covered. Conversely, without the events, there would have been no text. Of course, the texts could have provided a different another backdrop for the actions. This can be illustrated by the coverage of the first journey. The newspaper *VG*'s more critical article, "Struggling about the world's ice-cold big brother" (January 26, 2008), focuses on natural resources in Antarctica and different states' interests in the continent. Still, such framings of the events contributes to the strengthening of the Norwegian claim, though to a lesser extent: the article in *VG* presents the government's actions to strengthen Norway's connection to Antarctica, but in a way that opens up for questioning and critique. Consequently, the form of the textual representation is crucial in the performing of Norwegian territory. In *Aftenposten*'s

narration of events, they were presented as uncontroversial and almost non-political: other nations' history and interests were concealed and Norwegian presence emphasised through the figures of clearing and constructing. Thus, this case shows how news media, by arranging political/symbolic actions in a particular context, can contribute to a naturalising of those actions. The political actions will appear as an uncontroversial, a-political and likely way of relating to the actual area. This way, the news texts presuppose the imaginative geographies which the political actions attempt to shape or reproduce.

Stuart Elden (2013) stresses that territory has to be regarded as more than simply an area: "Territory is itself a process, made and remade, shaped and shaping, active and reactive" (17). As Doreen Massey (1994) has stated, space has to be understood as a result of interrelations, and thus as dynamic and changing. Edward Said (1994) makes a similar point, stating that

"Just as none of us is outside or beyond geography, none of us is completely free from the struggle over geography. That struggle is complex and interesting because it is not only about soldiers and cannons but also about ideas, about forms, about images and imaginings" (7).

This is an important point. Geography is continuously renegotiated. Consequently, every text that refers to or discusses an area or narrates its history is both a product and a performance of imaginative geographies. If the conceptions of space, territory and geography are processual, changing and constantly renegotiated, the depiction or labelling of an area cannot be easily separated from the governing of it. Thus, the picture that a news article draws of an area will always be political.

Literature

Ashcroft, Bill. 2005. "Forcing Newness into the World: Language, Place and Nature."

ARIEL: A Review of International English Literature 36: 1-2.

Bialasiewicz, Luiza, David Campbell, Stuart Elden, Stephen Graham, Alex Jeffrey, and

Alison J Williams. 2007. "Performing security: The imaginative geographies of current US strategy." *Political Geography* 26 (4): 405-422.

Bloom, Lisa. 1993. *Gender on Ice. American Ideologies of Polar Expeditions.*

Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Brady, Anne-Marie. 2013. *The emerging politics of Antarctica*. London: Routledge.
- Dodds, Klaus. 2011. "Sovereignty watch: claimant states, resources, and territory in contemporary Antarctica." *Polar Record* 47 (3): 231-243.
- Dodds, Klaus. 2012. *The Antarctic: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Dodds, Klaus, and Mark Nuttall. 2015. *The Scramble for the Poles. The Geopolitics of the Arctic and Antarctic*. Cambridge: Polity Press.
- Elden, Stuart. 2013. *The Birth of Territory*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Frank, Michael C. "Imaginative geography as a travelling concept. Foucault, Said and the Spatial turn." *European Journal of English Studies* 13 (1): 61-77.
- Glasberg, Elena. 2012. *Antarctica as Cultural Critique. The Gendered Politics of Scientific Exploration and Climate Change*. New York: Palgrave Macmillan.
- Gregory, Derek. 2004. *The Colonial Present*. Malden: Blackwell.
- Hemmings, Alan D. 2012. "Security beyond claims." In *Antarctic Security in the Twenty-First Century*, edited by Alan D. Hemmings, Donald R. Rothwell, and Karen N. Scott, 70-94 London: Routledge.
- Hemmings, Allan D., Sanjay Chaturverdi, Elizabeth Leane, Daniella Liggett and Juan Francisco Salazar. 2015. "Nationalism in Today's Antarctic." *The Yearbook of Polar Law VII*: 531-555.
- Joyner, Christopher C. 1998. *Governing the frozen commons: the Antarctic regime and environmental protection*. Columbia, S.C.: University of South Carolina Press.
- Leane, Elizabeth 2012. *Antarctica in Fiction. Imaginative Narratives of the Far South*. New York: Cambridge University Press.
- Leane, Elizabeth, Tim Winter and Juan Francisco Salazar. 2015. "Caught between nationalism and internationalism: replicating histories of Antarctica in Hobart." 2016. *International Journal of Heritage Studies* 22 (3): 215-227
- Massey, Doreen. 1994. *A global sense of place*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Mathismoen, Ole. (2007) 2008. *Klima. Kva skjer?* Oslo: Font forlag
- MedieNorge: data retrieved from MedieNorge's database <http://medienorge.uib.no/> 02.12.2017

- New Zealand Government (2013). "Prime Minister to visit Antarctica"
<https://www.beehive.govt.nz/release/prime-minister-visit-antarctica>. Access date
 7.7.2016
- Norwegian Polar Institute (2013). *Antarctica* [map]. 1: 10 000 000. Tromsø
- Norwegian Polar Institute a "Stadnamn i norske polarområde." [Database] URL:
<http://placenames.npolar.no/stadnamn>. Access date June 262016.
- Norwegian Polar Institute b "Dronning Maud Land" URL:
<http://www.npolar.no/no/antarktis/dronning-maud-land.html> Access date:
 December 2 2017
- Pratt, Mary Louise. 1992. *Imperial Eyes: Travel writing and Transculturation*. London:
 Routledge.
- Rognhaug, Magnus Hovind (ed.). 2014. *Norway in the Antarctic*. Tromsø: Norwegian
 Polar Institute.
- Said, Edward W. 1979. *Orientalism*. New York: Vintage Books.
- Said, Edward W. 1994. *Culture and Imperialism*. New York: Vintage Books.
- Said, Edward W. 2000. "Invention, memory, and place." *Critical inquiry* 26 (2): 175-
 192.
- Scott, Karen N.. 2012. "Scientific rhetoric and Antarctic security." In *Antarctic Security
 in the Twenty-First Century*, edited by Alan D.Hemmings, Donald R. Rothwell,
 and Karen N. Scott . London: Routledge.
- Scott, Shirley V. 2011. "Ingenious and innocuous? Article IV of the Antarctic Treaty as
 imperialism." *The Polar Journal* 1 (1): 51-62.
- Soja, Edward W. 1996. *Thirdspace. Journeys to Los Angeles and Other Real-and-
 Imagined Places*. Malden: Blackwell Publishing.
- Spurr, David. 1993. *The rhetoric of empire: colonial discourse in journalism, travel
 writing and imperial administration*. Durham, N.C.: Duke University Press.
- Stoltenberg, Jens. 2011a. "Statsministerens nyttårstale 2011." [Speech] retrieved from
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/statsministerens-nyttarstale-2011/id629901/>
 December 4 2017
- Stoltenberg, Jens. 2011b. "Tale ved 100-årsmarkeringen av Amundsen-ekspedisjonen til
 Sydpolen." [Speech] URL:
[https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/smk/lyd-og-
 bilde/2011/tale-ved-100-arsmarkeringen-av-amundsen-/id668079/](https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/smk/lyd-og-bilde/2011/tale-ved-100-arsmarkeringen-av-amundsen-/id668079/) Access date:
 December 4 2017

Treaty, The Antarctic. 1959. Washington, D. C. .

Utenriksdepartementet. 2015. *Norske interesser og politikk i Antarktis. Meld. St. 32 (2014-2015)*, [White paper] URL: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=61854> Access date December 3 2017

Watkins, Josh. 2015. "Spatial Imaginaries Research in Geography: Synergies, Tensions, and New Directions." *Geography Compass* 9 (9): 508-522.

Artikkel 3:

The global Antarctic. Map assemblages and the performing of territory⁶²

Publisert i *Cartographica: The International Journal for Geographic Information and Geovisualization* nr 1 2020.

1. Introduction

Nearly every map we read is part of a webpage, folder, book, newspaper or video. Thus, when we meet a map, it is surrounded with text, figures, pictures or other maps. In relation to the other elements, the map can call attention to itself. Still, all the elements will work together; they will influence the understanding of the whole page or publication and influence the understanding of each other.

In post-representational cartography, there has been an emphasis on maps' dependence on contexts and situations. Strikingly, the interplay between maps and their immediate textual and visual surroundings has not received much attention. This article argues that maps and their surroundings must be read as an assemblage and thus work together: A map assemblage consists of one or more maps and the text, images or figures which surround it, which are published and read together with it. According to this understanding, there will as a rule be a map assemblage in every publication which includes a map. To understand the work of map assemblages, we have to scrutinize them in detail and elaborate elements from textual analysis and relevance theory.

⁶² The article is dedicated to Eirin Hongslo (1972-2017), who contributed in fundamental ways to shaping my thinking in this field. This work would not have come about without her.

More specifically, this article investigates how map assemblages contribute to the construction or performing of territory. To discuss this, I have chosen three contemporary Norwegian news articles which all include maps that recognize a Norwegian territorial claim in Antarctica. For several reasons, Antarctica is an instructive case for discussing the work of map assemblages. It is an unsettled and contested area: Antarctica is governed through the Antarctic Treaty and often regarded as a global commons (Dodds 2012, Joyner 1998). Still, seven nations claim territory there and use different strategies to entrench their claims (Dodds 2011, Dodds and Nuttall 2015). At the same time, states such as China and India increase their activities, while non-claimant states such as Russia and USA still have great influence (Brady 2013). However, the area cannot be regarded as a conflict zone, and the intergovernmental collaboration on research and conservation is often emphasized. Thus, Antarctica is a continent characterized by different and contested understandings of sovereignty and power-relations as well as a visible re-negotiation and reproduction of territory. Such sovereignty performances (Dodds 2011) can also be found in the production of maps,⁶³ and of course in the interplay between maps, text and pictures in the journalistic coverage of the continent.

The complicated political status of Antarctica makes the relation between political maps and its immediate context complex and thus an interesting object to scrutinize when discussing the work of map assemblages. This article analyzes three double page spreads from the paper edition of the Norwegian national newspaper *Aftenposten*. The double page spreads are selected because they feature maps that recognize the Norwegian territorial claim in Antarctica. They are the newspaper's only three double page spreads from the period 2013-2015 which include such maps but also represent three different approaches to the idea of claiming land in Antarctica. The newspaper *Aftenposten* is chosen not only because it is a central Norwegian news source, but also because it is one of the Norwegian newspapers most concerned about polar questions.

Maps are a significant part of visual news media such as newspapers and television broadcasting and have an important role in the shaping of geographical knowledge. Nevertheless, there has been a lack of research on the role of such maps: "The impact that journalistic cartography has on the individual's geographic knowledge [...] and the

⁶³ Official Australian maps do for example often include a small part of Australia (but not necessarily other nations which are closer to the continent), while Chilean and Argentine maps are cropped in a way that features their claimed territory as an almost natural extension of the South American continent.

consequences for the developments from the local to the global, remains an under-researched and under-theorized aspect of news mapping.” (Vujakovic 2017: 472)

2. The interplay of map assemblages

During recent years, several scholars have pointed out how maps are not closed autonomous units, but rather must be understood as transitory and fleeting (Kitchin 2007), becoming (Corner 2011), or mobile subjects (Del Casino and Hanna 2006). Nevertheless, in these discussions, the focus has been the use of maps, in social, cultural and political context, more than the textual and visual elements immediately outside the maps’ outer edges.

The concepts mentioned above are nevertheless an important point of departure for discussing map assemblages. Before returning to them, and before returning to the concept of map assemblages, I will briefly discuss one significant account of maps’ textual context, by Denis Wood and John Fels. In their book *The Natures of Maps*, Wood and Fels (2008) draw on Genette’s (1997) concept paratext and introduce the term paramap to describe a map’s textual context. They state that “The paramap immobilizes our perception on the map’s chosen ground” (Wood and Fels, 2008: 12). The paramap not only provides the reader with guidelines, it also fixes the interpretation.

However, there are some problems both with the term paramap and the idea of its argumentative function (Wood 2010). The term “paramap” implies that the map is a kind of centre, and reduces the surrounding “paramaps” to subordinated, minor elements. But even when one map dominates in size, importance or originality, it is misleading to reduce the surrounding text and images to a supplement. The interplay in a map assemblage, I will argue, will transform all its elements in such a way that the map, when it is surrounded by other “paramaps”, will appear as something else. I will argue that the map and the context are more symbiotic: We have to read the map more as a word in a sentence than as a novel surrounded with paratexts, such as cover picture and publisher’s blurb. Certainly, the term “paramap”, or Genette’s (1997) metaphor of the threshold, blurs the borders between a map and its surroundings, but it still recognizes the map as an autonomous and static unit.

This leads us to a discussion of the ontology of maps (Kitchin 2008, Kitchin, Gleeson, and Dodge 2013). Kitchin and Dodge argue that maps are remade every time they are used and thus the term “mappings” is more appropriate. A map “does not re-present the

world or make the world (by shaping how we think about the world); it is a co-constitutive production between inscription, individual and world; a production that is constantly in motion, always seeking to appear ontologically secure” (Kitchin and Dodge 2007, 335). Kitchin and Dodge does not give the immediate textual surroundings much attention, they speak in more general terms: maps or mappings are relational and context-dependent. They compare the practices of mappings with the process where a street which is planned and constructed only becomes a place when it is used by individuals: Thus, “a spatial representation created by cartographers (the coloured ink on the paper) is *transformed into* a map by individuals [...] each person engaging with a spatial representation beckons a *different* map into being.” (Kitchin and Dodge 2007, 339).

Del Casino and Hanna (2006) go further when they point to the need to “blur the boundaries of production and consumption, author and reader, subject and object” (51). They use the concept of ‘map space’, rather than map: “our objects of analysis are not simply maps but are instead the myriad of interconnections that make the production and consumption of map spaces a process of both authoring and reading simultaneously.” (Del Casino and Hanna, 2006, 51) Such a view of maps implies that they always exist as part of something else: “They are mobile subjects, infused with meaning through contested, complex, intertextual, and interrelated sets of socio-spatial practices.” Thus, maps are not “immutable mobiles” as Latour (1986) has stated: stable objects that can move in time and space. As della Dora argues, maps are rather *mutable* mobiles: “maps and atlases can take up new meanings *as well as* new material forms; they can be shaped and reshaped, assembled and reassembled” (2009, 252).

As I have argued, when a map meets a user, it is nearly always as a part of a map assemblage. The map assemblage has to be understood as an inseparable part of the map; if parts of it are changed, new mappings emerge. Furthermore, maps, texts, pictures and figures will be read and used as a unit, linked together as the words in a sentence. As readers, we will assume that they have a function and are relevant in the actual situation.

In this article the interplay of map assemblages will be illuminated through textual analysis and relevance theory. In their *communicative principle of relevance* Sperber and Wilson state that “Every act of overt communication conveys a presumption of its own optimal relevance” (Wilson and Sperber 2012, 6), in other words, all communicated information comes with a guarantee of relevance. This principle is closely connected to

their thesis about human cognition, which tends “to be geared to maximization of relevance” (Sperber and Wilson 1995, 260). The hearer/reader will “follow a path of last effort, and stop at the first overall interpretation that satisfies his expectations of relevance” (Wilson and Sperber 2012, 7). The term *relevance* is useful in a discussion about how maps and the elements within a map will be understood. As readers we expect a relation between texts, pictures and maps when they are part of the same news article. A simple sign such as a black bullet might for example represent a city or might be the location of the actions described in the following text. But it might also be the position of a planned installation or even just where some events are *imagined*. Thus, the elements in the map or the map itself are totally dependent on the verbal or visual elements which might be read as its textual context. The reading of a map depends on the readers’ knowledge (Pickles 2004), but we cannot consider this as something static, it also includes knowledge derived from the map’s surroundings.

For map assemblages, the principle of relevance implies that the reader will presume no details in the map to be redundant. Furthermore, the theme, design and content of the map will be considered as the most appropriate. A reader will take for granted that the map is as relevant as possible, that the information in it is what we need to know, but not (much) more. To a certain degree, some readers will of course be aware that some of the maps may have been published in other contexts and thus are not optimally relevant. Nevertheless, also in such cases, a map and a context will be read as part of a whole and thus as relevant as possible.

Because of the readers’ expectations of relevance there is a rhetorical power in the combination of elements in a map assemblage. As Norman Fairclough has pointed out, there is a connection between what is coherent and hegemonic. A text’s internal “connections and inferences may rest upon assumptions of an ideological sort.” (1992, 84). In the same way as the reader looks for the most relevant (and thus the most hegemonic) relation between two sentences, she will search for the most relevant relation between the elements in a map assemblage.

In the following three chapters I will discuss the three double page spreads from *Aftenposten*. The aim of this article is to discuss how territory is performed through the interplay of map assemblages. Such performing of territory can be described through three figures: *Inscribing* of one nation’s presence in the history of the continent,

obscuring of other people, nations and interests and *highlighting* of the process of annexation and governance. While all the three figures are visible in all the actual double page spreads, I will emphasize each of them in the three different analyses.

3. Inscribing

On June 14th 2013, Aftenposten printed a double page spread featuring a large map of Antarctica (figure 1). The article has a political dimension: Through interplay between maps and text, the Norwegian engagement in Antarctica is inscribed in a global history.

12 **Innsikt**

14. JUN 2013 **Aftenposten**

INNSIKT
ANTARKTIS

innsikt@aftenposten.no

Innsikt 13

Lyst på mer innsikt?
Du er et abonnent på Innsikt, Aftenpostens månedsmagasin, makt i blinken. [aftenposteninnsikt.no](#)

Antarktis, med sine 14 millioner kvadratkilometer er 40 ganger større enn Norge. Så, er forskerne det for seg uten is.
ILLUSTRASJON: NORR POLARISITTING 2013

OLE MAGNUS RAPP
Tromsø

Her er dype fjorder og skarpe fjell, isbjørger, øyer og en helt spesiell skogstyp. All dette har vært dekket av is de siste 15 millioner årene. Nå er prosent av Antarktis er i dag isfritt. Nå smelter isen enkelte steder, mens den øker i mengde på andre områder på det enorme kontinentet.

Forskere fra mange land deltar i arbeidet med å kartlegge isens tykkelse. Det er å finne løst is som sklir ned bakkene og smeltingen skyer fart. I overkant vil haest sjøe medica, så snart over hele verdensom all isen smelter.

Nå har forskerne slått sammen dataene og har fått fram et kart som viser isens tykkelse og hvor den er tykkere eller tynnere. Dette er et helt nytt kart over isens tykkelse. Man har tatt bevegelse flere hundre meter ned.

Troll på fjell
Kartet viser også tykkelsen på isen over klipp og fjell. Dette er et nytt kart over isens tykkelse på fast fjell, som er en av de viktigste i Antarktis. Det er alle disse dataene som er i dette spesielle kartet laget, som viser hvordan terrenget ser ut under isen.

— Vi ser oss at isen har et løst i det viktigste på skille dette skjedt gradvis og

Tatt landskap
Landskapet under er ekstremt flatt, med skarpe fjell. Om isens tykkelse hadde forsvunnet på naturlig vis, ville da ha blitt et landskap, og skapt en runde fangst, sier glasiolog Jack Kohler ved Norsk Polar institutt, som forsker på isens tykkelse i sør og nord.

Undertrykkelse har avdekket det som kan være Norges største innsjø, Recovery Lakes, her bærer fire innsjøer sammen, den største er ca. 4400 km². Innsjøene ble oppdaget i Dronning Maud Land siden isen var svært tynn på overflaten, noe som kunne trykke på vann under.

Nå viser nye satellittdata at det er vann under ca. 100 kilometer trykk, og at her er et helt nettverk av innsjøer, samt store og små øyer.

En øy av is
I den nordre «biten» av Antarktis er også det som må være Norges største øy, Bratzi-øya, en øy i is. Den er ca. 30 kilometer bred og ca. 100 km lang og kanskje 10 kilometer dyp.

«Øyen» viser med høyde med ca. 700 meter i høyden.

— Dette med fremende vann under de enorme innsjøene er svært interessant, selv om bare litt av smeltingen pågår fra under isen, så kan vann være med på å skape et glatt underlag som får isen til å bevege seg raskere, sier Matsumoto.

Fakta

Antarktis

- Antarktis er jordens kuleste, høyeste og tørreste kontinent med et areal på ca. 14 mill. kvadratkilometer.
- 80 prosent av kontinentet er dekket av is eller snø, på det tykkeste er isen nålt 4800 meter.
- En rekke fuglarter hekker i Antarktis, her er flere arter: is og mus, samt to store stjerarter. I havene rundt ligger kysten er det flere typer hval, sei og pingvin.
- Chile, Argentina, Storbritannia, Norge, Australia, Frankrike og New Zealand har besetninger i Antarktis.
- Hele Antarktis-traktaten fra 1961 skal konverteres til et freds, engjeng og forskning.

Det nye kartet viser isen også en helt spesiell skogstyp, også denne har en viktig rolle for smeltingen.

Havet i fjell ligger kysten holder sammen på plass. De gjør at borerne ikke slipper så fort ut. I havet som de borer ut under borerne, sier Matsumoto. Og på is som sitter fast i havet ligger kysten holder isen landsiden på plass. Forskerne sammenligner størrelsen som kysten i en flaske som ligger.

Havporten på fast fjell
Opplysningsvesen viser at gjennomstrømmingen på Antarktis siden is er 10 meter over havet, og at gjennomstrømming trykker er 21 kilometer.

Flere steder går isen inn i 20 kilometer under isen i havet. Ca. 40 prosent av isen ligger på fast fjell, mens resten ligger på hav eller tinnis.

**UNNGÅ UTTAKS-
AVGIFTER PÅ TUREN
HUSK Å VEKSEL FØR DU REISER**

FOREX BANK
Nordens største valutaveksler
Finn nærmeste bankfilial på [www.forex.no](#)

Figure 1. “This is how Antarctica will look without ice” (Rapp 2013)

Source: Rapp (2013) reproduced by agreement and with permission from Aftenposten.

The dominating elliptical illustration is stretched over the two pages and explained by the title in the bottom left corner: “This is how Antarctica will look like without ice”. Both title and image state that the theme for the article is geology and research. The illustration can doubtless be characterized as a map, still it differs from other Antarctic maps; it uses colours like verdigris green, yellow and indigo to show differences in altitude. To be

more visible, the differences are exaggerated. Even people with sparse knowledge about the continent will get the point that this is the landscape below the ice. Readers with more knowledge about the area will see how the colours which are used to signify topography allude to the vegetation in parts of the continent before it drifted southwards. The topography below the ice is, of course, a result of events that took place millions of years ago, but interestingly it also points forward to a presumed melting of ice. The title, “How Antarctica will look ,” can be understood both as predictive and hypothetical. It emphasizes that this is both the map of a past, a present and a future. The article’s introduction continues to draw lines backwards and forwards in time:

“Here are deep fjords and edgy mountains, lakes, islands and a very special archipelago. Everything has been covered by ice over the last ten million years. Today only 2 % of Antarctica is ice free. In some places the ice is melting right now and in other places it is increasing on the enormous continent.”

Thus, the text emphasizes the temporal dimensions in the map and describes, not a landscape *underneath* the ice, but a landscape *without* ice.

Inserted in the geological map, we find a globe floating, almost rotating. Three continents are visible on the globe: Africa, South America and Antarctica. Thus, the globe arranges Antarctica in relation to its surroundings. As is usual, Antarctica is depicted with the ice-cap. Thus, as it is inserted in the geology map, the globe-like map makes it possible to compare representations of the continent with and without ice. However, the globe map is a powerful figure which does a lot more work.

The blue and light grey globe refers to the iconic pictures of the earth, often characterized as “the blue marble”. According to Cosgrove (2001), those pictures serve as signifiers for two different world discourses and have among others, symbolized unity, rootedness, fragility and vulnerability. “In their different but complementary ways both one-world and whole-earth inherit the most persistent and contradictory feature of the Western global imagination, its sense of global mission” (Cosgrove 2001, 265). Thus, zooming in from the earth to Antarctica not only arranges the continent geographically in its surroundings, it also arranges it in a discourse.

The globe-map and the geology-map are indexical in that they depict what something “will look like” (as Aftenposten puts it) either from outer space or beneath the ice. Furthermore, they emphasize the earth’s morphology and history. They draw attention to

infinite and almost unchangeable dimensions, both in time and space. This perspective is contrasted, in both maps, by the depicting of a few and relatively small human installations and one (unsettled) border.

The globe contains five place names: South America, Africa, The South Pole, the Norwegian claim Dronning Maud land and the Norwegian research station Troll. The only borders visible on the map are the borders around Dronning Maud land. The geology map contains four names: Recovery Lake, Vinson Massif, The South Pole and Troll⁶⁴. Thus, the only human installation depicted or named in the two maps is the Troll research station and the only borders are Norwegian. Readers who only look at the map, the picture, the headline and the introduction may presume that the Norwegian claim plays a central role in Antarctica. But Troll is a small research station, in summer only 20 of Antarctica's 4-5000 inhabitants live here (Dodds 2012, Rognhaug 2014). To depict only this research station leads to complications. For most newspaper readers it is expected that a national newspaper stresses national perspectives. Consequently, a Norwegian news map is expected to underline Norwegian activities and tune down other nations' activities. The article's text also gives a reason for depicting Troll. The station is described in the article and according to the journalist, parts of the research illustrated in the map are done from this station. Two Norwegian researchers are also interviewed. Nevertheless, even if the readers may expect that Norwegian activities are emphasized, they have few opportunities to understand *how* it is emphasized. To understand what is not included, the reader has to carefully read one of the two text boxes which include a sentence about the other nations that have research stations in the Norwegian claimed territory Dronning Maud land.

There are different ways of understanding the border marked in the globe map. Firstly, it can be read as more or less settled. It may be seen as a conventional border such as the one between Norway and Sweden, or as an unsettled border which surrounds a more or less disputed area. A reader with sparse knowledge about sovereignty questions in Antarctica – which includes the average Norwegian newspaper reader – will probably interpret the lines the first way. Secondly, the border can be read as the only one in Antarctica or as the only one relevant in this context. Whether it is settled or not, the border is, according to the map, relevant information. One of the article's text boxes

⁶⁴ It also depicts the lowest point, in Norwegian «Det laveste punktet» and the point with the thickest ice “Største istykkelse”

states that seven nations claim territory in Antarctica, and characterizes the claims as “possessions, claim-areas”. Thus, a scrupulous reader or a reader with knowledge about geopolitics in the Antarctic will understand that the map only includes the Norwegian borders, and that the other borders are omitted. Other readers will probably interpret the broken lines as the only borders on the continent and Norway as the only nation with a claim or territory.

To conclude, so far in the maps there is a striking emphasis on Norwegian presence and a blurring of the footprints of other nations. Even if the text (and the genre more generally) gives some reasons for the national perspective, the main impression given by the double page spread is that Norway is far more significant in Antarctica than it really is. When the image of Norway as a dominating Antarctic power is inscribed in a global context, the Norwegian engagement seems plausible and reasonable. The global perspective gives a reason for Norway to be involved in Antarctica. As Antarctica is a part of the globe, it is a commitment to engage for a responsible nation as Norway.

4. Obscuring

Two years later on February 12th 2015, Aftenposten published a new double-page spread about Antarctica which included maps (figure 2). There are striking similarities between the two articles, even if their aims are quite different. This one covers one single event: The Norwegian King Harald’s journey to the continent.⁶⁵ The spread’s author, Ole Mathismoen, is a well-known Norwegian political journalist who has followed Norwegian politicians on similar travels earlier. Mathismoen is also known for his engagement and journalistic work on climate change.

The news article consists of several elements. Besides a picture of the King, standing on the ice, the article features four small maps. The main title is a quotation from the King: “Our children will be more sensible than us”. As in the previously discussed article, a global perspective functions as a link between Norway and Antarctica: An awareness of global warming and a commitment to the earth’s future appears as a legitimation for the Norwegian engagement. Nevertheless, there is (of course) not only Norway who is engaged in Antarctica. Even if it is not surprising that a national newspaper has a national

⁶⁵ Such travels are usually widely covered in Norwegian news media. The journalist, Ole Mathismoen, has earlier followed the Norwegian Prime Minister to Antarctica twice, both resulted in articles in Aftenposten. The present news article is one of Aftenposten’s two double-pages about the King’s visit.

perspective, it is problematic when a biased perspective is obscured: The reader has no opportunities to know how the presence of one nation is emphasized and others are omitted.

12 Nyheter Tirsdag 12. februar 2015 **Aftenposten**

Kong Harald er bekymret for hvordan vi etterlater kloden til våre barn og barnebarn. – Jeg tror de kommer til å være mer fornuftige enn vi har vært, sier kongen til Aftenposten.

«Våre barn vil være mer fornuftige enn oss»

Antarktis

Dronning Maud Land

Trollstasjonen

Antarktis-traktaten

Trollbasen i Antarktis

Antarktis-traktaten

Optatt av klima?

Rektor
Ledelse – Pedagogisk utvikling – Økonomi

Fullstøkket Mazda CX-5
OPTIMUM 4x4 FRA 403 900,-

Figure 2. “Our children will be more sensible than us” (Mathismoen 2015)
Source: Mathismoen (2015) reproduced by agreement and with permission from Aftenposten.

The maps are small, but contain a lot of details which, as we shall see, tend to enlarge and entrench the Norwegian land claim. The largest map shows Dronning Maud land and contains a lot of details. Inserted in the Dronning Maud land map are two small maps, one of the globe and one of Norway. The last one is almost invisible. Besides, the double page spread features a map showing the entire Antarctic continent, but with few details. This map has similarities with the globe discussed above, it depicts Troll, contains few place names and no topography. The only marked political border is the one outlining the Norwegian claim. The emptiness suggests a virgin and unappropriated area.

Only one of the map’s place names, Troll, is written in bold letters. Together with the large red bullet, this makes Troll a significant place in Antarctica. As in the maps discussed earlier, readers with sparse knowledge about other nations’ presence in

Antarctica will probably consider Troll an administrative centre or the key research station. Some readers will probably understand the emphasis of Norwegian presence as being the result of genre and context rather than of political realities. Still, without specific knowledge about Antarctica, the reader has no ability to estimate whether other nations' presence is omitted or not. The body text does not mention other nations' presence. The text box describes briefly other nations' territorial claims and lists the nations that have established research stations inside the Norwegian claimed territory.

The Dronning Maud land map is more detailed and the contrast between the two maps is striking. Altitudes and sea depths are marked with contour lines, blue lines mark latitudes, longitudes and the polar circle and light grey shadowing marks the ice border. Ten stations are represented through dark bullets, station names and nationality. There are also some place names, borders and some historical information in the map. As opposed to the Antarctica-map, the Dronning Maud land map is almost packed with information. The details signal a scientific and accurate map; nevertheless it contains several inaccuracies. Also, this map has a national(istic) tendency.

In addition to the station names and the names of the sea areas, the map contains the place name "Fimbulheiene". This is a contamination; the real name is "Fimbulheimen". But both "heimen" and "heiene" are common words in Norwegian place names and refer often to huge mountain areas.⁶⁶ "Fimbul" derives from the word *fimbulvinter*, which according to Norse religion was an extremely hard and long winter proposed to come before the apocalypse. The word and its meaning are well-known in Norway. Consequently, as a place name, "Fimbulheiene" (and "Fimbulheimen") connotes something distinctly Norwegian. There is no obvious reason for marking Fimbulheimen on the map. It is not significantly larger, more known or more important than other areas or mountain ranges in Dronning Maud land.

The boundaries of the Dronning Maud land claim are marked with solid purple lines. In the lowest left corner there are three broken lines showing the borders of claims by Great Britain, Argentina and Chile, but neither the map nor the article tells us anything about what those lines mark. The solid borders of the Norwegian claim may be interpreted as an underlining of the article's theme: This is what we are talking about. However, it may also state that the Norwegian claim is stronger than the others. The borders are

⁶⁶ For example, in names such as Setestadalsheiene, Ryfylkeheiene, Trollheimen, Jotunheimen.

inaccurately drawn and the angle between them is 70° (an accurate angle should have been 65°), which slightly enlarges the claim. In addition, the northern and southern part of the claim is inaccurately drawn. When Norway claimed Dronning Maud land in Antarctica in 1938, only the eastern and western boundaries were marked out. Consequently, while the claims of Australia, New Zealand, Great Britain, France, Argentina and Chile have a northern and southern limit, the Norwegian claim is undefined in the north and south (Joyner 1998). Other maps mark the undefined border, for example those included in contemporary academic literature (for example Dodds 2012) in the Norwegian and the English Wikipedia article on Dronning Maud land, as well as some of the maps found at the Norwegian polar institute's website (other maps on the same website draw the borders out in the sea and down to the pole). Also, news maps show the undefined border in the south. The boundaries in the Aftenposten map stretch from The South Pole to the edge of the map, beyond the polar circle. The inaccurate borders in the map have the visual effect of enlarging the claim, but more importantly they fix it and make it more finite.

The Dronning Maud land map's emphasis on Norway and the inaccurate enlarging and consolidating of the claim is striking, but an even stronger performing of Norway as an Antarctic superpower occurs in the interplay between the maps, the main title and the picture.

As in the first news article discussed here, the maps combine an emphasis on the Norwegian presence with pictures of a fragile and vulnerable globe. The Antarctica map forms a circle, thus emphasizing the shape of the globe. A similar map is found inserted in the Dronning Maud land map. This map is even more globe-like and also includes parts of South America, Africa and Australia. The shape of the two maps and the colours in both, light blue and white, alludes to the Apollo pictures discussed above.

Returning to the title: In this context, the most relevant interpretation of the King's statement on "our children" will be that it concerns not his and his wife's children, nor Norwegian children, but to the children of the earth. Thus, the Norwegian King stands as a representative for the world's people. In Norway, the King is commonly regarded as

apolitical. He has no constitutional power and is of course not elected. Therefore, he represents something beyond politics, he speaks on behalf of everybody, of humankind.⁶⁷

The global perspective is also found in the news article's main text. The main focus in the article is the King's view on climate change, but the article also presents facts about global warming and the consequences for Antarctica, partly through an interview with the head of the Norwegian Polar Institute. The globe, the King and the Norwegian claim is seamlessly linked.

The Antarctica map and the Dronning Maud land map are placed beside the main picture and below three boxes. Both maps show the South Pole and the Dronning Maud land claim. Thus, they have the claim-triangle in common. Also, they share the colours white, ice blue and red/purple, colours which also dominate the photo. The motive, Royalty on the ice, is also repeated in the picture and in one of the maps: In the Dronning Maud land map, a picture of Queen Maud is inserted. Visually, the photo and the map form a unit.

Through the interplay between map, text and picture, the present news article obscures the geopolitical struggle going on in Antarctica. Both other nation's presence and the Norwegian territorializing process are toned down. While the first news article discussed here inscribed Norwegian presence in a global history, this article forefronts global responsibility and thus works to obscure nationalistic perspectives that are prevalent in text, map and in the King's visit itself.

5. Highlighting

The third double-page spread discussed here uses a more critical and distanced approach to the idea of claiming areas in Antarctica (figure 3). It also problematizes the kind of territorializing processes discussed above. However, it still contributes to the performing of Norwegian territory in Antarctica, even more than in the two other double-page spreads. This performing is a result of the interplay between maps and text.

The main picture is a backlit photo of the ice extent. The picture is dramatic, displaying dark clouds, a dark grey ice wall and an almost black ocean. The colours and the contrasts in the picture are also found in the small picture in the upper left corner and in the map on the right page. Visually, the double page is dominated by a view from above. Two of the

⁶⁷ The same is the case with the King's mother, Queen Maud, who has given the name to Dronning Maud land. She was never the head of state, but a representative of the monarchy.

three pictures feature an aerial view and one of the two maps is tilted and shadowed in a way that makes it look like a photo taken from above. This frames the article as a text about surveillance and conquest. In this context, the title seems like it is pointing at something spectacular and controversial: “Norway stretches its borders the whole way to the South Pole”.

12 13. oktober 2015 **Aftenposten** **Aftenposten** 13. oktober 2015 **13**

INNSIKT ANTARKTIS

Psjakt. Blå om og bli med Diagonalmenningen i Harry Potters London

Stadig flere ønsker å opprette Antarktis og påbegripe den. Hvor var det ca. 36.000 briter som ble tvunget til å flykte fra Antarktis, blant annet med helping-storvassdampskipet «Fram»?

Over 100 år etter Roald Amundsen «erobrer» Norge nytt land i Antarktis. I all stillhet.

Norge tøy grensen helt til Sydpolen

OLE MACHELIS RAPP

I en ny stortingsmelding om norske interesser og politikk i Antarktis strekker Norge for første gang grensen helt sør og –tår– selvså polen.

Fakta

Sydpollaret

Antarktis kontinentet er tatt på avtrykk av satellittene. Det betyr at det er mulig å se alle land og havområder på kontinentet. Det betyr også at det er mulig å se alle land og havområder på kontinentet. Det betyr også at det er mulig å se alle land og havområder på kontinentet.

Profil

Førstemann var norsk

Oppdaget og kartlagt av norske forskere i 1911. Det var Roald Amundsen som først gikk på land i Antarktis. Han var leder for ekspedisjonen som først gikk på land i Antarktis.

Norge tøy grensen helt til Sydpolen

Den nye stortingsmeldingen om norske interesser og politikk i Antarktis strekker Norges grense helt sør til Sydpolen. Dette betyr at Norge har krav på alle land og havområder på kontinentet. Dette betyr også at Norge har krav på alle land og havområder på kontinentet.

Den norske delen av kontinentet markert i rødt

Den norske delen av kontinentet markert i rødt. Dette betyr at Norge har krav på alle land og havområder på kontinentet. Dette betyr også at Norge har krav på alle land og havområder på kontinentet.

Den nye stortingsmeldingen om norske interesser og politikk i Antarktis strekker Norges grense helt sør til Sydpolen. Dette betyr at Norge har krav på alle land og havområder på kontinentet. Dette betyr også at Norge har krav på alle land og havområder på kontinentet.

Figure 3. “Norway stretches its borders the whole way to the South Pole” (Rapp 2015) Source: Rapp (2015) reproduced by agreement and with permission from Aftenposten.

The theme of the article is a Norwegian white paper published some months earlier. Even though it was the first to address Antarctica since 1939, it caused almost no debate in the media and met with consensus in the parliament. Aftenposten’s article was the first (and only) national newspaper to debate the document. The news article’s point of departure is one single paragraph, which states that “the Norwegian Government has not opposed those who interpret the Norwegian land claim to go the whole way to the South Pole, including the pole”. Consequently, Aftenposten concludes that “More than 100 years after Roald Amundsen, Norway ‘conquers’ new areas in Antarctica”. The point is repeated in the article’s two titles, in the introduction and in the body text. Thus, the text, the pictures, and – as we shall see – the maps strengthen each other’s emphasis of areal conquest and

struggle for power. In Norwegian news media, this is an unusual approach to polar politics. Norwegian land claims and activities are seldom debated. However, after the critical approach in the first part, the article continues with Antarctica-themes more predictable in a Norwegian context: Natural resources, international collaboration, Norwegian history and achievements. In short, Norway is presented as a central and respected actor in Antarctica.

The double-page contains two maps, approximately of the same size. All the seven claims are represented in both maps, but in quite different ways. The map on the left side marks the borders between the claims with thin red lines, but the Norwegian claim has a solid red line. The coloured claim stands out visually as a significant part of the article. The emphasizing of the claim may be read as a comment on the article it is a part of: The claim is red to underline the article's theme. However, a strange detail is that the red claim does not continue to the Pole, contrary to what the title states. For a reader who only looks at title, maps and pictures, there are no obvious ways of understanding this detail in the map. Maybe the wavy line in the south can be seen as an indicator of an increasing territory on its way southwards.

However, when placed in the context of the verbal text, the map with the red claim is given another function. The body text opens: "On earlier maps the Norwegian dependency Dronning Maud land is marked with significant borders in the east and west, but ends with a diffuse, wavy line some (hundred) kilometers from the South Pole." Thus, the text refers explicitly to the proposition found in the unusual map and the map is used as evidence, documenting *earlier* Norwegian understandings. As opposed to the other news maps discussed in this article, the map represents a view which is questioned in the news article itself. Thus, the article's text draws attention not only to the short wavy line in the middle of the picture, but also to the mapmaker's view and to the fact that maps have political implications. Nevertheless, even if this map represents the kind of maps discussed in the text, the other map in this double-page spread is even more important regarding map assemblage.

The map on the right side is tilted, altitudes are marked with white and grey colouring and the map resembles a photograph. The borders of the seven claims are not marked. Instead, flagpoles with the claimant states' flags are planted approximately in the middle of each claim. Planting a flag may be a political action, or what Seed (1995) names "Ceremonies

of possession”. The map recalls old pictures of land claims from the heroic age in Antarctica. Flags are seldom planted in uncontested areas; thus flagpoles planted in the terrain connote newly claimed land (Seed, 1995). Consequently, the land-claim seems an ongoing process more than a historical fact. The narrative about territorial quest emphasized by the map (and elaborated by the news article) gives no room for another and more current scramble for Antarctica. The most powerful actor, USA, is not visible at all, nor are other important non-claimant states such as Russia and China (Brady 2013, Hemmings 2017). The silencing of other nations has an important function. It suggests that claiming land is the most current political question in Antarctica. This point is strengthened by the other map which also emphasizes land claims. In such context, the verbal text’s account of the different natural resources in Antarctica will be read as if it is directly linked to the idea of claiming land and as if the possession of territory is a requirement for the utilization of the continent’s natural resources.

Nevertheless, there is another way to understand the flagpoles in the ice. A cluster of flagpoles with different nation’s flags are found in several contexts; in front of buildings housing international organizations, hotels, sport stadiums and, in fact, at the geographical South Pole, outside the American research station. Usually this connotes collaboration and unity among different nations. As such, it is less important which nation’s flag is represented, as long as the Norwegian flag is one of them: the group of flags signals a sort of community and agreement. This way of presenting the land-claiming states and their claims is almost opposite of what is found in maps where all seven claims are coloured. By using flags instead of borders or coloured claims, the land claims are not recognized as established, but more as something in shape. In addition, the whole process is seen as a mutual human project.

The flag-map is an unusual kind of map, and both the colours and its simplicity are eye-catching. In this map assemblage it plays a central role. The map moderates and normalizes the annexation the text describes: Several nations are involved in the continent, several nations claim land and collaborate in a cross-national community. On the other hand, Norway’s involvement is described in the map, explained and given a reason for by the text: Norway is well respected and has long traditions in Antarctica. Even if the double-page spread has a critical approach, it manifests the claiming of territory as natural and necessary.

6. Conclusions

In all three double page spreads there is a parallel highlighting of Norwegian presence and an obscuring of other nations' history and interests. The Norwegian activities and land claim are inscribed in the history of the continent; the image of Antarctica as a place dominated by Norway and Norwegians is highlighted and naturalized. On the one hand, the texts legitimize the maps' emphasis of Norwegian presence, (which is thematized in the texts). If we read the text as a frame for the map, the map's national focus will appear as less problematic. It is like a national weather report erasing its nation's neighbours. On the other hand, if a reader reads the maps as a frame for the text, the map's recognition of Norwegian territory as the only or most visible one makes the text's focus on Norwegian presence more plausible. Consequently, the maps and the texts make each other relevant, and the Norwegian territory appears as naturalized and settled.

Also, all the three cases arrange Antarctica in a global discourse in different ways. This has several implications. Antarctica's position as a considerable part of the earth is emphasized. The globes and the global perspective point out the continent's extensive character and underline its symbolic power. Antarctica appears as something which has to be preserved.

In a similar way, the *Arctic* has been framed as a global place. Klaus Dodds has observed an increasing use of the term "global Arctic". He argues that such a term "might be a belated recognition that the Arctic was never marginal and peripheral to human affairs," (Dodds 2018, 1) and that it emphasizes how the global and the Arctic "intersect with each other"(Dodds 2018, 2). Nevertheless, Dodds points out, "The 'global Arctic' is a beguiling sort of term. It sounds reasonable, even timely. But like ice, it can quickly undergo state-change and be reconfigured, reimagined, and restored in ways that benefit some people ,places, practices, interests and ideas more than others" (Dodds 2018, 4). In our case, the global perspective functions as a part of a nationalistic argument. The globe becomes the (missing) link that explains and legitimizes Norwegian engagement in the area: Norway is there to take care of the earth. An important premise in this story is the Norwegian understanding of Norway as a conscientious state, always unselfish and with good intentions.

Early in his book about news maps, Monmonier states that the primary function of small news maps is often to give the news article a geographical focus (Monmonier 1989, 9-

13). This can of course be read as a devaluation of such maps. Still, it also constitutes an underlining of small news maps' rhetorical power. The 'geographical focus' in this case is a global and geopolitical emphasis which is an essential step in the double page spreads' performing of Norwegian territory.

As Stuart Elden (Elden 2013) has emphasized, territory is always in shape. It is not just a piece of land, nor the result of actions (Elden 2013). "Territory is itself a process, made and remade, shaped and shaping, active and reactive." (Elden 2013, 17) A view of territory as processual emphasizes the impact of mapping, not only as a tool for measuring and surveying, but a tool for re-shaping, reconstructing and identifying territory. Still, mapping is of course not a result of maps alone. Baudrillard is often cited on his statement about maps and territory (See for example King 1996, Tally Jr 2018). A map is not a result of territory, but precedes the territory, Baudrillard (1994) states. This is an important point, but it must not be taken too literally; in Baudrillard's text, a map is a *pars pro toto* for representation. It is of course not only the map which precedes territory, but rather map, text, pictures, drawings and figures, as well as the interplay between them.

Even if Kitchin and Dodge have emphasized that maps are practices and not closed autonomous units (2007), they consider a map as something elaborated by a mapmaker and used by a reader: "a spatial representation created by cartographers (...) is *transformed* into a map by individuals" (Kitchin 2007: 338). A similar view is found in Pickles who talks about a "fusion of the reader's world and the world of the mapmaker (Pickles 2004: 53). However, something happens with the object *between* the cartographer and the individual. In nearly all cases, the "map" is wrapped in a textual context before it reaches readers or users. The fact that a map becomes 'wrapped in' does not necessarily mean that it is a core surrounded with text. The map may also, and possibly in most cases, be a part of an assemblage. It plays a role with other elements which mutually influence each other. Thus, what is "remade every time it is employed" (Kitchin 2007: 338) is not the map, but the map assemblage. Consequently, to understand what maps do, there is a need to investigate the whole textual unit which the map is a part of. Or as Rossetto concludes "it is perhaps time to perceive and study maps (also) as images among other images, things among other things and events among other events" (Rossetto 2015).

Even if we recognize that a map's work is not static or predictable and that every map is remade every time it is used, it is necessary to point out that there may be a pattern in the use and reading of every map. This pattern is neither controlled by the mapmaker, or the readers, but by the interplay in the map assemblages.

References

- Baudrillard, Jean. 1994. *Simulacra and Simulation*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Brady, Anne-Marie. 2013. *The emerging politics of Antarctica*. London: Routledge.
- Corner, James. 2011. *The agency of mapping: speculation, critique and invention*.
- Cosgrove, Denis. 2001. *Apollo's Eye. A Cartographic Genealogy of the Earth in the Western Imagination*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Del Casino, Vincent J, and Stephen P Hanna. 2006. "Beyond the 'binaries': A methodological intervention for interrogating maps as representational practices." *ACME: An International E-journal for Critical Geographies* 4 (1):34-56.
- Dodds, Klaus. 2011. "Sovereignty watch: claimant states, resources, and territory in contemporary Antarctica." *Polar Record* 47 (03):231-243.
- Dodds, Klaus. 2012. *The Antarctic: a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Dodds, Klaus. 2018. "Global Arctic." *Journal of Borderlands Studies* 33 (2):191-194.
- Dodds, Klaus, and Mark Nuttall. 2015. *The Scramble for the Poles. The Geopolitics of the Arctic and Antarctic*. Cambridge: Polity Press.
- Dora, Veronica della 2009. "Performative atlases: Memory, materiality, and (co-) authorship." *Cartographica: The International Journal for Geographic Information* 44 (4):240-255.
- Elden, Stuart. 2013. *The Birth of Territory*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Genette, Gérard. 1997. *Paratexts: Thresholds of interpretation*: Cambridge University Press.
- Hemmings, Alan D. 2017. "32. Antarctic politics in a transforming global geopolitics."
- Joyner, Christopher C. 1998. *Governing the frozen commons: the Antarctic regime and environmental protection*. Columbia, S.C.: University of South Carolina Press.

- King, Geoff. 1996. *Mapping reality : an exploration of cultural cartographies*. New York, N.Y: St. Martin's Press.
- Kitchin, Rob 2008. "The Practices of Mapping." *Cartographica* 43 (3):211-215.
- Kitchin, Rob and Dodge, Martin. 2007. "Rethinking maps." *Progress in Human Geography* 31 (3):331-344.
- Kitchin, Rob, Justin Gleeson, and Martin Dodge. 2013. "Unfolding mapping practices: a new epistemology for cartography." *Transactions of the Institute of British Geographers* 38 (3):480-496.
- Latour, Bruno 1986. "Visualization and cognition." *Knowledge and Society* 6 (6):1-40.
- Monmonier, Mark. 1989. *Maps with the news: The development of American journalistic cartography*: University of Chicago Press.
- Pickles, John. 2004. *A history of spaces : cartographic reason, mapping and the geocoded world*. London: Routledge.
- Rognhaug, Magnus Hovind. 2014. "Norway in the Antarctic."
- Rossetto, Tania 2015. "Semantic ruminations on 'post-representational cartography'." *International Journal of Cartography* 1 (2):151-167.
- Sperber, Dan, and Deirdre Wilson. 1995. *Relevance. Communication and Cognition. Second Edition*. Oxford: Blackwell.
- Tally Jr, Robert T. 2018. "In the Deserts of Cartography: Building, Dwelling, Mapping." In *The Map and the Territory*, 599-608. Springer.
- Wilson, Deirdre , and Dan Sperber. 2012. *Meaning and relevance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wood, Denis. 2010. *Rethinking the Power of Maps. With John Fels and John Krygier* New York: The Guilford Press.
- Wood, Denis, and John Fels. 2008. *The Natures of Maps: Cartographic Constructions of the Natural World*. Chicago: University of Chicago Press.

Artikkel 4:

«Et stort stykke Norge» Virksomme suverenitetstermer og formingen av det norske Antarktis

Artikkelen skal publiseres i Norsk Medietidsskrift nr 3 2021.

Innledning

Da den norske kongen var på besøk i Antarktis, kunne programlederen i NRKs Kveldsnytt presentere en overraskende kontrovers: «Kongebesøket til Antarktis er viktig markering av Noregs suverenitet i Dronning Maud Land. Det seier justisminister Anders Anundsen. Men kongen på si side ser *ikke* på dette området som sitt rike» (12.2.2015). Uenigheten ble presentert som en kuriositet, men var likevel hovedpoenget i innslaget. Kongen svarte avvisende på spørsmålet om han så på dette som sitt rike og mente at han var «i utlandet», mens justisministeren hevdet Dronning Mauds land⁶⁸ var «et stort stykke Norge».

Utgangspunktet for denne artikkelen er at territorium ikke er noe konstant, men noe som hele tiden er i bevegelse, som reforhandles og langsomt endrer status. I disse prosessene spiller selvfølgelig språkbruken en rolle, både fordi språket brukes i åpen argumentasjon, men også fordi det brukes til å fortelle historier, beskrive forhold og danne forestillinger

⁶⁸ I denne artikkelen følger jeg Språkrådets anbefalte skrivemåte av Dronning Mauds land. Norsk polarinstitutt skriver det imidlertid slik: «Dronning Maud Land». Polarinstituttets skrivemåte vil forekomme i flere av sitatene.

som knytter et territorium til en gruppe mennesker. Slik vi så av eksemplet over, kan uttrykkene man bruker om territorium, brukes bevisst til å markere eller styrke suverenitet – eller til å stille spørsmål ved den. Men kan slik språkbruk få en virkning uavhengig av om det skulle ligge en tanke bak? Med det norske territorielle kravet i Antarktis som utgangspunkt diskuterer denne artikkelen hvilke mulige virkninger ordene som velges om territorium kan få. Mer konkret undersøker den hvilke termer som brukes om territoriet og diskuterer deretter om disse også kan bidra til å *skape* territoriet. Mens undersøkelsen av termene er empirisk, hviler diskusjonen av de mulige konsekvensene på territorieteori og språkhandlingsteori, samt litteratur om den aktuelle geopolitiske situasjonen.

Analysen er avgrenset til termene som brukes til å si noe om forholdet mellom Norge og Dronning Mauds land i de femten siste årene. Dette er uttrykk av typen vi så i eksemplet over, men gjelder også mer formelle og tilsynelatende nøytrale termer.

Territorium, språk og handling

Som flere geografer har pekt på, må ikke rom forstås som en tom beholder, men som noe sosialt produsert (se for eksempel Lefebvre, 1974/1991; Massey, 1994). En slik forståelse av rom gjelder selvsagt også territorium. I dag forstår vi gjerne territorium som et avgrenset område kontrollert av en gruppe mennesker, men denne forestillingen om at politisk suverenitet er knyttet til land (og dernest mennesker og ressurser), er relativt ny (Elden, 2013). Territorium er altså en menneskeskapt og ikke-absolutt størrelse, forklarer Painter (2010, s. 1094): «necessarily porous, historical, mutable, uneven and perishable». Konsekvensen av dette er at territorium alltid vil være i forandring. Elden kaller det en prosess: «Territory is itself a process, made and remade, shaped and shaping, active and reactive» (Elden, 2013, s. 17). Eller slik Painter formulerer det: «territory is never complete, but always becoming» (Painter, 2010, s. 1095). Å forstå territorium som en prosess betyr ikke bare at det er en prosess som leder fram til etableringen av territoriet. Også det som ved første øyekast kan virke som faste uforanderlige territorier, må forstås som prosesser: De må vedlikeholdes og tilpasses nye sosiale, kulturelle og folkerettslige forhold.

Blant samfunnsgeografer synes det å være bred enighet om at forestillingen om territoriet er en forutsetning for territoriets eksistens. Brighenti (2010) kobler det til Andersons (1996) begrep 'forestilte fellesskap' og kaller territorium en 'forestilt enhet' som blir til

gjennom samhandling. En slik samhandling foregår selvfølgelig også gjennom språk, og liksom Andersons 'forestilte fellesskap', vil også territorier bli formet gjennom alle typer kommunikasjon, enten det gjelder eksplisitt argumentasjon eller tekster med helt andre formål. Geografen Claude Raffestin bruker begrepet 'mediatorer' om alle mellomledd mellom mennesket og territoriet og hevder det er mediatorene som både muliggjør og begrenser hva som kan territorialiseres (Raffestin & Butler 2012).

Nettopp den prosessuelle siden ved territorium gjør språkbruken interessant. Territorium er i konstant endring, og selv når det skal opprettholdes, må det argumenteres for det. Slik blir det tydelig at betydning også er en form for overtalelse, slik Burke (1969, s. 72–73) peker på. For den betydningen vi gir området når vi betegner det som territorium, er også et argument for at dette er og skal være nettopp et territorium. Derfor bør også tilsynelatende verdinøytrale og ikke-argumentative omtaler av områder betraktes som politiske handlinger.

Det kan være nyttig å bruke språkhandlingsteori for å belyse språkets konstituerende rolle i etableringen og opprettholdelsen av et territorium. Austin (1975) skiller blant annet mellom *konstativer*, som er ytringer brukt til å påpeke forhold i verden og *performativer*, som er ytringer brukt til å gjøre ting. Mange performativer er knyttet til institusjonell makt: En dommer eller en prest kan i kraft av sin rolle i bestemte situasjoner ytre en performativ språkhandling (som endrer virkeligheten). Men også andre sosiale rammer kan gi performativer legitimitet. Dette innebærer at vi må vite noe om konteksten for å avgjøre om ytringen bare fastslår at noe er slik eller om den forsøker å forandre en gitt situasjon.

Butler (1993) problematiserer Austins kategorier. Hun peker på at konstativer kan ha en performativ effekt også i situasjoner der hensikten kun er å konstatere det som blir oppfattet som et faktum. Hun bruker samtalen i etterkant av en ultralydundersøkelse av et foster som eksempel. Her endres et barn fra et 'det' til en 'han' eller 'hun', «and in that naming the girl is 'girl', brought into the domain of language and kinship through the interpellation of gender» (Butler, 1993, s. 7). Selv om uttrykket 'it's a girl' har form som en konstativ språkhandling, er det ifølge Butler ikke en konstativ, men en performativ. Ordene er ikke bare en beskrivelse av barnet, de er også en konstituering av et subjekt (Salih, 2004, s. 4). Slik vil altså konstativer, ifølge Butler, også kunne fungere som performativer.

Med bakgrunn i forståelsen av territorium som noe som hele tiden endres av praksis, blir det derfor relevant ikke bare å spørre om ytringene er sanne eller ikke, men også om de vil kunne påvirke og endre territoriet de omtaler. Austin peker på at en rekke forhold må være til stede for at en ytring skal kunne fungere som en kvalifiserende språkhandling. Både situasjonen og de involverte må oppfylle noen betingelser, for eksempel kan ikke hvem som helst navngi et skip, det kan bare noen bestemte personer og bare under visse omstendigheter (Austin, 1975, s. 12–23). Overført på geografi kan noen mennesker, på vegne av en stat, erklære at et gitt område tilhører staten. Dersom en hvilken som helst borger erklærer at den siste ikke-annekterte delen av Antarktis tilhører hans/hennes hjemland, vil få reagere, men dersom en statsleder gjør det samme, vil det få konsekvenser. Kun det siste vil kunne være en vellykket performativ språkhandling, ifølge Austin. Men Butler vil altså utvide begrepet ‘performativ’, og det som da avgjør om hvorvidt en performativ er vellykket, er rekken av tidligere språkhandling den spiller på:

If a performative provisionally succeeds (and I will suggest that «success» is always and only provisional), then it is not because an intention successfully governs the action of speech, but only because that action echoes prior actions, *and accumulates the force of authority through the repetition or citation of a prior or authoritative set of practices.* (Butler, 1997, s. 227)

Butler argumenterer altså for at en språkhandling ikke er et isolert øyeblikk, men drar med seg og er en kondensering av tidligere, samtidige og framtidige meninger. Slik kan språkhandlingene være utenfor talerens kontroll (Butler, 1997, s. 14).

Norge og Dronning Mauds land

Situasjonen i Antarktis egner seg godt for å belyse hvordan et territorium kan bli skapt og opprettholdt. Selv om dette området er øde og ugjestmildt, har det store naturressurser og ikke minst en strategisk beliggenhet. Da Norge annekterte Dronning Mauds land i 1939, hadde allerede seks andre land gjort krav på deler av kontinentet. Men disse kravene, inkludert Norges, er det ingen andre land som har anerkjent (utover at de sju i noen grad har anerkjent hverandre). Flere stater har protestert mot at slike krav fremmes og opprettholdes (Hemmings, 2012). USA har også forbeholdt seg retten til å komme med

nye krav som kan overlappes de allerede eksisterende kravene (Joyner, 2013). Andre økonomisk sterke land, som Kina og Sør-Korea, bruker store summer på å investere i forskningsstasjoner og tilhørende infrastruktur, noe som er en tydelig politisk markering. Posisjoneringen i Antarktis foregår altså med det som polarforskerne Dodds og Nuttall beskriver som «a mixture of statecraft and stagecraft» (Dodds & Nuttall, 2015, s. 14), altså både gjennom materielle investeringer og symbolske handlinger.

I den norske bilandsloven fastslås det implisitt at Dronning Mauds land er nettopp et *biland*: «Bouvet-øya, Peter I's øy og Dronning Maud Land (45° ø.l.-20° v.l.) er underlagt norsk statshøyhet som biland» (bilandsloven, 1930). At disse områdene er underlagt norsk statshøyhet, betyr at de ikke er inkludert i kongeriket, men at de likevel er styrt av Norge (Castberg, 1964, s. 152). Dette er også de to egenskapene ved biland som framheves av norske ordbøker: Biland er underlagt en stats myndighet, men er ikke en del av staten.

Likevel vil det være en overdrivelse å si at Dronning Mauds land styres fra Norge. I 1959, tjuen år etter at Norge framsatte sitt krav, ble nemlig Antarktistraktaten underskrevet, blant annet av Norge. Den setter alle nåværende krav til side og gir alle de 53 statene som har signert, rettigheter og forpliktelser på kontinentet. Antarktistraktens uttalte hovedmål er å sørge for at området er demilitarisert, samt å legge til rette for forskning og forskningssamarbeid. I § 4 slår traktaten fast at de territoriale kravene verken styrkes eller svekkes av traktaten, at de ikke kan utvides og at nye krav heller ikke kan lanseres (Antarktistraktaten, 1959). Dermed verken bekrefter eller opphever den suverenitetskravene. Samtidig gis alle signaturstatene de samme rettighetene, og traktaten lar forskere og teknisk personell flytte seg fritt mellom de ulike områdene. Traktaten gjør altså at kravstater kan handle på bakgrunn av det de ser på som sin suverenitet, mens andre stater kan foreta seg det samme, men da på bakgrunn av Antarktistraktaten. Dette grepet betegnes ofte som bifokalisme, og ifølge Haward (2013) skyldes Antarktistraktatens suksess nettopp denne tvetydigheten. I vår sammenheng er dette viktig. Den tvetydige utformingen av § 4 åpner for to overlappende legitimeringer av samme aktivitet, og dermed for to parallelle forståelser av territoriet, eller for to overlappende territorier. For de fleste stater vil dette være lite problematisk, men for kravstatene er det selvsagt en vesentlig svekking av suvereniteten at alle fremmede borgere har eksterritorialrett og at fremmede myndigheter har rett til å inspisere anlegg og

utstyr uten ytterligere begrunnelse (for Norges del er dette en mer utvidet rett enn det norske myndigheter har i Norge).

Sommeren 2015 kom en norsk stortingsmelding om Antarktis som slo fast at kravene opprettholdes og at suverenitetskravene ligger fast, også etter at Norge underskrev Antarktistraktaten (Utenriksdepartementet, 2015). I stortingsmeldingen brukes også 'biland' om Dronning Mauds land. Men er det riktig å bruke denne betegnelsen om et område der Norge har svært liten grad av suverenitet? Det kan være mer fruktbart å bruke betegnelsen 'kravområde'. 'Kravområde' er et lite brukt begrep på norsk, men forekommer mye i den internasjonale Antarktis-litteraturen, der det omtales som 'claims' eller 'claimed territory' (se for eksempel Dodds, 2012).

Landområdene der Norge i større eller mindre grad har territoriell suverenitet, kan altså deles inn i tre nivåer:

- 1) Kongeriket Norge. Områder der Norge har uinnskrenket suverenitet. Kongeriket er udelelig.
- 2) Reelle biland. Områder der Norge har suverenitet. Ikke en del av Kongeriket og derfor ikke underlagt prinsippet om udelelighet.
- 3) Kravområde. Områder der Norge ønsker suverenitet.

Det er liten tvil om at områdene i Antarktis ikke er en del av kongeriket Norge (Castberg, 1964; Smith, 2015). Det er derimot mindre vanlig å skille mellom reelle biland og kravområder og i det norske lovverket skilles det ikke mellom disse. Forskjellene mellom biland og kravområde var likevel årsaken til at regjeringen valgte å dele inn stortingsmeldingene som omfattet Norges biland i to, én om det reelle bilandet Bouvetøya og én om kravområdene i Antarktis, altså Peter 1.s øy og Dronning Mauds land (Utenriksdepartementet, 2015).

Ordene nyhetsmediene bruker om suverenitet

Denne artikkelen skal undersøke de termene som er brukt til å betegne forholdet mellom den norske staten og de norske kravområdene i Antarktis. Jeg ser ikke etter lengre beskrivelser eller utgreiinger, men enkeltord og uttrykk som brukes til å betegne dette

forholdet. Slike betegnelser kaller jeg *suverenitetstermer* fordi de kan brukes til å si noe om graden av norsk suverenitet i dette området.⁶⁹

Jeg har avgrenset undersøkelsen til termene som er brukt i nyhetsmedier. Også juridiske og administrative tekster har selvsagt en betydning i produksjonen og opprettholdelsen av territorium, men her vil jeg undersøke hvordan territorielle forhold artikuleres og diskuteres i offentligheten og hvordan territoriet presenteres for landets innbyggere. Da er tekster fra nyhetsmediene et egnet materiale.

For å finne ut hvilke uttrykk som er i bruk, har jeg søkt i mediearkivet Atekst og i NRKs åpne digitale arkiver. Jeg har søkt på ordene «biland», «kravland» og «kravområde» i ulike bøyingsformer og skrivemåter. Jeg har også søkt på ordene «Norge», «Noreg», «Norges», «Noregs», «Norsk» og «Kongeriket» i kombinasjon med «Antarktis», «Dronning Mauds land» og «Peter 1.s øy». De to siste med ulike stavemåter. For å lete etter andre mulige uttrykk har jeg også søkt på nevnte stedsnavn i kombinasjon med ord som kan være brukt i en redegjøring for suverenitet, for eksempel «territorium» og «tilhøre». Jeg har også brukt søkeord som er mer sjeldne uttrykk, som «koloni» og «sektor».⁷⁰ Alle treff er undersøkt i sammenhengen de stod i.

Jeg har undersøkt tekster i perioden fra 2005 til 2019. Denne perioden er valgt ut fordi norske myndigheter fra 2005 har hatt et økt søkelys på Antarktis: Troll-stasjonen har blitt bygd ut til helårsbase (2005), hundreårsjubileet for Amundsens ekspedisjon ble offisielt markert (2011) og det har kommet en stortingsmelding om Antarktis (2015). I denne perioden er området også besøkt av blant andre dronning Sonja (2005), statsminister Jens Stoltenberg (2008 og 2011) og kong Harald (2015). Jeg har søkt i alle norske papir- og nettaviser som ligger i Ateksts søkebase i den aktuelle perioden, det vil si de fleste norske nyhetsmedier.⁷¹ Dette betyr at jeg har søkt i alt fra nyhetsartikler i landsdekkende aviser

⁶⁹ Når jeg skriver 'termer' er det fordi det er det er relativt etablerte språklige uttrykk, altså betegnelser, som er utgangspunktet for undersøkelsene. Det er termene jeg har søkt etter og kategorisert. Det er også undersøkelsen av termene som legger grunnlaget for diskusjonen av tankeinnholdet eller kunnskapsenheten (Suonuuti, 2020) disse uttrykkene referer til. Noen steder bruker jeg 'betegnelse' eller 'uttrykk' som et synonym for term. Uttrykk bruker jeg også når jeg snakker om uttrykk bestående av flere ord. De gangene jeg skriver 'begreper' er det det tankemessige, konseptuelle innholdet jeg diskuterer og ikke det språklige uttrykket.

⁷⁰ Utover denne redegjørelsen for hvordan jeg har kommet fram til søkeordene, kan det legges til at forfatteren gjennom flere år har undersøkt norske tekster om Antarktis og har god kjennskap til både faglitteratur og journalistikk om området. Denne kunnskapen har vært et nyttig utgangspunkt for å finne aktuelle søkeord.

⁷¹ Jeg har holdt de ikke-journalistiske mediene utenfor. Dette gjelder medier som ikke forholder seg til de journalistiske retningslinjene som blant annet er formulert i slikt som i Vær varsom-plakaten,

til påskenøtter i lokalaviser. Dermed har jeg kunnet finne nærmest alle tilfeller der man i norske avistekster framstiller forholdet mellom Norge og Dronning Mauds land. Det kan forekomme tilfeller jeg ikke har fanget opp, men det er lite sannsynlig at det finnes mange aktuelle tekster der ingen av søkeordene er brukt.

Jeg har funnet seks suverenitetstermer som brukes i mer enn fem tekster. Disse seks er:

- 1) Kongeriket Norge
- 2) Norge
- 3) Norges
- 4) Norsk
- 5) Biland
- 6) Kravområde

Noen av disse lar seg telle, andre ikke. Dette kommer jeg straks tilbake til. Jeg har også funnet noen uttrykk som brukes i færre enn fem artikler, nemlig «sektor», «kakestykke», «kravland» og «et stort stykke Norge». Disse behandles i avsnittet om spesialiserte uttrykk.

Hensikten med denne undersøkelsen er primært å diskutere hvordan ordene som brukes om Dronning Mauds land og relasjonen til Norge artikulere suverenitet. Siktemålet er altså en kvalitativ diskusjon av de betegnelse som brukes, framfor en kvantitativ kartlegging av omfanget. Likevel vil jeg i noen tilfeller si noe om omfanget av bruken.

Termene jeg har funnet kan vi dele inn i spesialiserte uttrykk og uttrykk fra allmennspråket. De spesialiserte uttrykkene er «kongeriket», «biland» og «kravområde». De to første er begreper som er brukt i det norske lovverket og viser til to juridiske nivåer av territoriell suverenitet. «Kravområde» er ikke brukt i det norske lovverket, men brukes i noen grad i fagtekster og i journalistiske tekster. Disse begrepene har liten randsoneuskarphet (Fjeld, 2001), for det er liten tvil om hva de viser til og ikke. Uttrykket «biland» har flere betydninger, det kan også være et stedsnavn eller et etternavn. De spesialiserte uttrykkene er imidlertid brukt i et så lite omfang at det har vært mulig å gå gjennom hvert enkelt tilfelle for å luke ut de tekstene der uttrykket eventuelt brukes til noe annet enn å si noe om norsk suverenitet i Antarktis. Derfor er det også mulig å kartlegge omfanget av bruken av dem. «Biland» fant jeg i 166 tekster og «kravland» fant

Redaktørplakaten og Tekstreklameplakaten. Informasjonsmateriale fra offentlige og private institusjoner er derfor ikke undersøkt, det samme gjelder blogger og sosiale medier (som heller ikke er søkbart i Atekst).

jeg i 38 tekster. Jeg fant ingen tekster der ordet «Kongeriket» ble brukt i denne formen om Dronning Mauds land, men jeg fant 30 tekster med formuleringer der ordet var delt opp i «Kongen» og «rike». Mer om det under.

Suverenitetstermene fra allmennspråket er «Norge», «Norges» og «norsk». Dette er ord som er vanligere å bruke i dagligtalen, men som også kan brukes i fagtekster. De er imidlertid vage, og som jeg viser under, kan de både vise til nasjonal-kulturell tilknytning eller juridisk-politisk tilknytning. «Norsk» er i tillegg flertydig, det er som kjent også navnet på et språk og et fag. Uttrykkene fra allmennspråket finnes i et så stort omfang at det ikke har vært mulig å gå gjennom alle tekstene for å sortere ut når de brukes om suverenitet i Antarktis. Derfor har det heller ikke vært mulig å lage en nøyaktig oversikt over hvor ofte de forekommer.

I analysen under vil jeg diskutere de suverenitetstermene som er i bruk, altså de seks betegnelsene jeg har funnet over og gi eksempler på bruken av dem. Betegnelser som ikke er brukt om suverenitet i Antarktis – som ‘koloni’, ‘protektorat’, ‘vasallstat’ osv. – er ikke diskutert.

Spesialiserte uttrykk

I de journalistiske tekstene jeg har undersøkt, brukes både ‘biland’ og ‘kravområde’ om områder i Antarktis. Begge disse termene er sjeldne, men forekommer relativt jevnt fordelt i materialet. ‘Biland’ er det vanligste og er som nevnt brukt om Dronning Mauds land eller Peter 1.s øy i 166 tekster, mens ‘kravområde’ er brukt om Dronning Mauds land i 38 tekster. Selv om ‘biland’ er det vanligste, er altså *kravområde* et ikke helt ukjent alternativ. *Kravland* er til sammenlikning svært sjeldent, det fant jeg bare i fem tekster. Det er verd å merke seg at ‘biland’ også brukes om andre områder, om Bouvetøya, om andre staters biland og om Færøyene, Island og Grønland, den gang de var kontrollert av Norge. Dette er med på å etablere ‘biland’ som et romslig begrep om områder som er underordnet en stat, men uten å være en del av staten. ‘Kravområde’ brukes nesten utelukkende om Norges og andre lands territorielle krav i Antarktis. Både ‘biland’ og ‘kravområde’ signaliserer nokså klart at området det brukes om både har en juridisk eller politisk tilknytning til Norge og at suvereniteten i dette området er svakere enn i hovedlandet. Forskjellen på ‘biland’ og ‘kravområde’ kan derimot være forvirrende.

I lovverket brukes 'biland' både om områder der Norge har uinnskrenket suverenitet og om områder der norsk suverenitet er svært begrenset. Slik kan 'biland' være flertydig og kan vise til både det jeg har kalt reelt biland og til kravområde. Denne flertydige bruken finner jeg også i de journalistiske tekstene. Forskjellen mellom termene 'kravområde' og 'biland' er illustrert i figur 1.

Biland

Når termen 'biland' brukes, er det ofte som en del av en forklaring om statusen til området, slik som i Sunnmørsposten: «Området er norsk biland» (18.11.2014) – og så gjerne med en påfølgende forklaring. Adresseavisen forklarer for eksempel at «Et såkalt biland er et område som er underlagt norsk statshøyhet, men som ikke er del av riket» (29.6.2005). Eller her fra Sandefjords blad: «Et biland er ikke fullt på høyde, juridisk sett, med de områdene vi har suverenitet over. Norge har tre såkalte biland: - Dronning Mauds land (...)» (28.2.2015). Ofte brukes det også i reportasjer eller tekster om besøk til området, som da Aftenposten fulgte med på Jens Stoltenbergs reise: «Isdåp da sjefen kom til Norges biland» (19.1.2011)⁷².

Uttrykk	Mulige betydninger
Norsk biland	Underlagt norsk statshøyhet, anerkjent av andre stater
Norsk kravområde	Foreslått underlagt norsk statshøyhet, ikke anerkjent av andre stater

Figur 1

Ved å kalle Dronning Mauds land et biland gir man det status som en selvstendig enhet med bestemte egenskaper og med grenser mot noe som ikke er biland. Dermed framstår det også som mer naturlig og avklart. Å kalle det et krav eller et kravområde vil derimot

⁷² I den nevnte artikkelen fra Aftenposten redegjøres det for forholdet mellom Kongeriket og biland, samtidig som det antydes at dette bare er formaliteter. For en grundigere analyse, se Alnæs (2017).

framheve at dette er noe uavklart og at både grenser og juridisk status ikke er definerte: «[...] helt øst i det norske kravområdet Dronning Maud Land», skriver Klassekampen (23.11.2017).

Kravområde

Valget mellom ordene ‘biland’ og ‘kravområde’ er også valget mellom to forskjellige politiske synspunkt. Kaller man Dronning Mauds land et ‘biland’, vil man automatisk slutte seg til det synet som forfektes av norske myndigheter, nemlig at dette er et område som bør tilhøre Norge, men som er underlagt andre bestemmelser i Antarktistraktatens levetid. Kaller man det et ‘kravområde’, mener man dette er et område der Norge ønsker suverenitet, men ikke har det. De ulike suverenitetstermene viser til ulike grader av suverenitet. Brukt om områdene i Antarktis, vil de også representere ulike syn på dette områdets status. Men de vil ikke bare være konstateringer som slår fast hva slags status området (ifølge avsenderen) har, de vil også være performativer som påvirker dette områdets status. Når vi sier at noe er norsk, så blir det mer norsk.

Det finnes noen alternative måter å karakterisere dette som et krav, nemlig ved å bruke metonymene ‘kakestykke’ eller ‘sektor’. «[D]riftige oppdagere og hvalfangst var også med på å sikre Norge et stort ‘kakestykke’ i Antarktis,», skrev Klassekampen 4.1.2018. ‘Kakestykke’ er brukt andre ganger også, både med og uten anførselstegn. Også Aftenposten har brukt metonymet: «At Norge og seks andre land har tatt hvert sitt ‘kakestykke’, er omstridt» (1.12.2009). ‘Kakestykke’ kan være en nøytral beskrivelse av den geometriske formen kravområdet har når det er tegnet inn på et kart. «Kakestykke» et metonym siden omrisset av området, som altså har form som et trekantet kakestykke, får representere området i sin helhet. Men «kakestykke» har også en metaforisk betydning. I alle disse eksemplene spiller nemlig teksten også på at «kakestykke» gir konnotasjoner til tilegnelse og til en viss grad til grådighet, blant annet gjennom allusjonen til uttrykket «sikre seg sin del av kaka». Samtidig sier faktisk ikke uttrykket «kakestykket» noe om hvilket juridisk forhold Norge har til dette området.

En annen måte å betegne den fysiske formen på kravområdet på, er å bruke ‘sektor’: «[...] hvorav Fimbulisen er den største i norsk sektor», skriver Nordlys (7.2.2014). Bergensavisen forteller at «Aleksander Gamme leder en ekspedisjon til Dronning Maud Land, Norges sektor i Antarktis» (16.12.2013). Mens det ligger en forsiktig kritikk i uttrykket ‘kakestykke’, ligger det en forsiktig fornorsking i uttrykket ‘sektor’, siden

«norsk sektor» ofte betegner en del av Nordsjøen som er uomstridt norsk i tillegg til at ordet konnoterer noe som er presist og avklart. Jeg har funnet ‘kakestykke’ og ‘sektor’ i mindre enn fem tekster hver, og en skal derfor være forsiktig med å påpeke en tendens. Det kan likevel se ut som om ‘kakestykke’ brukes i sammenhenger som poengterer at dette er en prosess, mens ‘sektor’ brukes i sammenhenger som beskriver noe som er konstant, noe som samsvarer med konnotasjonene nevnt over.

Kongeriket

Den siste av de spesialiserte suverenitetstermene jeg skal diskutere, ligger i grenselandet mellom spesialisert uttrykk og mer alminnelig språkbruk. For selv om ‘Kongeriket’ er et begrep med et juridisk avklart innhold, har jeg ikke funnet noen tekster som *eksplisitt* slår fast at et område i Antarktis er del av kongeriket. Det jeg derimot har funnet, er formuleringer som alluderer til begrepet ‘kongeriket’ og implisitt inkluderer Dronning Mauds land i kongeriket. Alle disse tekstene er publisert i forbindelse med én enkelthendelse, nemlig den norske kongens reise til Dronning Mauds land. «Kongen har aldri tidligere besøkt denne delen av sitt rike», het det i en NTB-melding (10.2.2015), gjengitt blant annet i Dagbladet, Stavanger Aftenblad, TV 2 og Adresseavisen. Tilsvarende formuleringer dukket opp andre steder: «Her kan kong Harald (78) for første gang speide utover en del av sitt rike han aldri har sett før, på et kontinent som ingen norsk konge har besøkt før», skrev seher.no (31.12.2015). «Om kongen ikke har besøkt denne delen av sitt rike før, så er han ikke ukjent med eksotiske reisemål», skrev NTB i en annen melding, gjengitt blant annet i Nationen (9.2.2015), Drammens tidende (9.2.2015) og Aftenposten (8.2.2015). I NRK måtte Kongen selv svare på spørsmålet om han så på dette som sitt rike. De to nevnte formuleringene dukket opp i 30 avisartikler i løpet av en fireukersperiode.

Kongens rike er et sjeldent uttrykk i dagligtalen og i nyhetsmediene. Det virker formelt og gammelmodig. Når det plutselig dukker opp så hyppig, har det selvsagt noe med situasjonen som beskrives å gjøre, men neppe fordi situasjonen nødvendigvis gjør bruk av uttrykket, det er heller slik at situasjonen muliggjør bruken av en pussig og humoristisk vending. Formuleringen ‘Kongens rike’ kan fortolkes på minst to måter. Den kan leses som en omskrivning av den juridiske termen ‘kongeriket Norge’, slik at man rett og slett har byttet ut ‘kongeriket Norge’ med ‘Kongens rike’. Men formuleringen kan også forstås

slik at 'Kongens rike' helt enkelt betyr Norge. Denne siste fortolkningen forutsetter altså at man ikke vet forskjellen på de ulike nivåene av territoriell suverenitet.

Enten 'Kongens rike' forstås som kongeriket Norge eller Norge, vil uttrykket i denne sammenhengen kunne leses som en leken og kanskje ironisk formulering. På samme måte som når uttrykk som «mine herrer» eller «herskapet» brukes muntlig i uformelle sammenhenger, kan «Kongens rike» forstås som en formulering som er morsom fordi det er et høytidelig og litt gammelmodig uttrykk. Slik kan formuleringen 'Kongens rike' fungere både som et skråblikk på det faktum at Kongen reiser til Dronning Mauds land og som en påpekning av det formalistiske ved internasjonale lover og traktater.

Noen lesere vil kunne lese ytringen «Kongen har aldri tidligere vært i denne delen av sitt rike» som om den inneholder implikaturen 'Dronning Mauds land er en del av kongeriket'. Denne påstanden vil være feil, enten man legger norsk lov eller Antarktistraktaten til grunn. Jeg tror imidlertid de fleste lesere vil forstå ytringen som en elegant måte å si at 'Kongen har aldri tidligere vært i denne delen av Norge'. Også her er en av implikaturene i ytringen påstanden 'Dronning Mauds land er en del av Norge'. Hvorvidt dette samsvarer med de folkerettslige forholdene, avhenger av hvilket av Norge-begrepene man legger til grunn. Dette skal jeg diskutere nærmere i neste underkapittel.

Selv om termene jeg har diskutert så langt er nokså entydige, er de altså brukt på en måte som ofte sår tvil om det egentlig er riktig å bruke dem til å betegne det de gjør.

Uttrykk fra allmennspråket

Jeg skal nå diskutere *Norge*, *Norges* og *norsk* brukt som betegnelser om Dronning Mauds land. Alle de tre termene er i bruk om dette området. Uttrykkene er imidlertid flertydige, og deres betydning vil være helt avhengig av konteksten de står i. Når «Norges» settes sammen med «forskningsstasjon» er det ingen påpekning av territoriell suverenitet, men settes det sammen med «biland» vil det være det. Og mellom disse ytterpunktene finnes en rekke varianter. Ofte vil også den tekstuelle konteksten utover setningsnivået være avgjørende for hvordan ordene kan forstås. Det er derfor vanskelig å telle og kategorisere disse termene. Også i artikler om Antarktis og Dronning Mauds land, kan de brukes til helt andre ting enn å si noe om suverenitet. For å illustrere hvordan disse termene brukes, har jeg valgt å se nærmere på tre tekster. Kriteriene for utvelgelsen var at det skulle være et større nyhetsoppslag med et av disse uttrykkene i tittelen og de skulle være fra tre ulike

nyhetsmedier med et nasjonalt nedslagsfelt. Slik er dette tekster av en viss synlighet. Siden utvalget ikke tar utgangspunkt i et kvantifiserbart materiale, er det imidlertid vanskelig å slå fast hvor representative tekstene er. Likevel vil jeg gi noen eksempler på andre tekster fra materialet hvor disse termene brukes på tilsvarende måte.

Norge

Da Jens Stoltenberg reiste til Dronning Mauds land i 2008, brukte *Vårt Land* tittelen «Et stort stykke Norge», først i nettavisa (19.1.2008) og to dager seinere (21.1.2008) på førstesiden av papiravisa. På forsiden var en smilende Stoltenberg avbildet på vei ut av et telt med polarlandskap i bakgrunnen. Ingressen forteller «Norges besittelser i Antarktis er sju ganger større enn fastlands-Norge. Dronning Maud Land fikk i helgen besøk av en norsk statsminister for første gang.» Bildet og ingress legger altså opp til at Dronning Mauds land er «Et stort stykke Norge». Og selv om ingressen skiller mellom fastlands-Norge og Norges besittelser, må tittel og ingress helt bokstavelig forstås som at Norge er et overordnet begrep som inkluderer alt sammen. I saken inne i papiravisa brukes ikke ordet Norge, men flere steder i teksten (som er en NTB-sak) går det fram at suvereniteten her er svakere eller under press. Tittelen i avisa er for eksempel «Markerer revir», og i ingressen står det at Stoltenberg «markerte Norges interesser». Det går altså klart fram av forside og av selve saken at det geopolitisk og juridisk er noen forskjeller på de ulike delene av «Norge», selv om dette ikke diskuteres eksplisitt. Tittelen på forsiden har imidlertid en form som kan signalisere at engasjerende språkbruk akkurat her har godt på bekostning av presisjon. Dette kommer jeg straks tilbake til.

Det finnes noen andre formuleringer som likner på *Vårt Lands* forside-tittel. *Vårt Land* brukte for eksempel den samme tittelen i nettavisa to dager seinere, på en annen sak fra Dronning Mauds land. *Aftenposten* har brukt tittelen «Et viktig stykke Norge» (23.1.2009) og i innledningen til denne artikkelen viste jeg til hvordan en justisminister slo fast at Dronning Mauds land var «et stort stykke Norge». Disse formuleringene kan leses som allusjoner til reklameslagordet «Et lite stykke Norge», brukt om Freia melkesjokolade. Slagordet, og flere av de ulike reklameinnslagene det er en del av, ønsker å etablere sjokoladen som en vesentlig del av det norske. Dette er noe de ulike avistitlene, samt justisministerens utsagn, spiller på. I *Vårt Land* kan tittelen også oppfattes som en påpekning av det pussige i at dette faktisk skal være en del av Norge. Dermed brukes 'Norge' på en måte som spiller på det underlige, på bruddet med vanetenkningen og på

det som muligens er ment å virke paradoksalt i at Norge også ligger i Antarktis. Det kan vi finne i liknende titler, som «Til Antarktis for å nå toppen av Norge» (Adresseavisen, 7.12.2011). Sannsynligvis vil de fleste lesere oppfatte det som om journalistene bevisst tøyer begrepet og bruker et 'Norge'-begrep som er mer romslig enn det man vanligvis opererer med. Men samtidig som tekstene påpeker det snodige i dette, vil disse formuleringene også slå fast at det er sånn, at dette faktisk er en del av Norge.

Uttrykk	Mulige betydninger
Norge	Hovedlandet, også kalt fastlands-Norge. I det følgende vil jeg kalle denne betydningen <i>Norge</i> (1).
	Hovedlandet samt øyene i Arktis (Svalbard, Bjørnøya, Jan Mayen). Denne betydningen vil jeg kalle <i>Norge</i> (2).
	Hovedlandet, samt områdene i Arktis og Antarktis (Svalbard, Bjørnøya, Jan Mayen, Bouvetøya, Peter 1.s øy og Dronning Mauds land). Denne betydningen kaller jeg <i>Norge</i> (3).

Figur 2

Det kan kanskje virke overraskende, men på norsk er faktisk den geografiske betegnelsen *Norge* flertydig. I dag brukes «Norge» både om den norske staten, om det norske folket og om de norske landområdene.⁷³ Her skal jeg altså konsentrere meg om varianter av den siste betydningen. At det geografiske området som ligger langs kysten, vest for Sverige og Finland kalles Norge, vil de fleste være enige om. Det samme gjelder de nærmeste øyene. Dette området kalles i noen sammenhenger fastlands-Norge eller hovedlandet (Andenæs & Fliflet, 2006)⁷⁴. I en del sammenhenger vil Svalbard og Jan Mayen inkluderes i begrepet 'Norge'. Denne forståelsen av 'Norge' er identisk med det

⁷³ Skillet mellom Norges stat, folk og landområde har jeg hentet fra Aschehoug (1891).

⁷⁴ Hver gang Jostedalsbreen kalles Norges største bre, er det denne betydningen av Norge som brukes; Austfonna på Svalbard er nemlig vesentlig mye større.

‘kongeriket Norge’ omfatter. Litt sjeldnere vil Bouvetøya, Peter 1.s øy og Dronning Mauds land være en del av det som kalles Norge. Vi kan altså grovt sett dele inn i tre ‘Norge’-begreper, altså tre geografiske størrelser som «Norge» viser til. ‘Norge’ er altså et tøyelig begrep med et stort bruksområde. Dette er illustrert i figur 2.⁷⁵ Når termen *Norge* er flertydig, vil også termene *Norges* og *norsk* være det. De kan vise til et forhold til et av de geografiske Norge-ne, til det norske folk eller til den norske stat. Hvilke av disse relasjonene betegnelsen ‘Norge’ viser til, burde avhenge av konteksten, men det er ikke alltid klart.

Norges

10. april 2018 kunne Aftenposten fortelle om «Norges minst utforskede fjell» i en tittel på forsiden av papiravisa. Tittelen gikk over den øverste fjerdedelen av siden og var ledsaget av et bilde av noen forrevne fjell, men uten bildetekst eller ingress. Noen lesere vil nok oppfatte disse fjellene som fremmedartede, men utfra bildet er det ikke åpenbart at de ligger utenfor fastlands-Norge. På seksjonsforsiden fulgte avisa opp med tittelen «Nå skal Norges mest spektakulære fjell utforskes». Fortsatt med et bilde av samme karakter og uten forklarende tekst. Saken inne i avisa ligger under temasidene «Viten» og hadde tittelen «Norges minst utforskede fjell». På bildet, som går over to sider, ser fjellene enda mer eksotiske ut. Titlene vil nok vekke nysgjerrighet, nettopp på grunn av denne lille motsetningen mellom at dette skal være norsk og at bildet viser noe som ser unorsk ut. Men mens titlene jeg har diskutert over har trekk som gjør at en leser kan tolke dem som bevisst vittige og med et mulig ironisk drag, er det ingen slike signaler i Aftenpostens oppslag. Inngressen i saken repeterer at dette fjellet tilhører Norge: «Fire geologer er tilbake fra Antarktis med 500 kg stein i bagasjen. Målet er å avsløre hemmelighetene til vårt sørligste fjell.» Det er disse geologene som har skrevet artikkelen og den handler stort sett om bergarter og fjellkjeder og svært lite om suverenitet. Tidlig i brødteksten kalles dette for «Norges mest spektakulære og utforskede fjell», men dette er eneste gangen ordet ‘Norges’ brukes, og teksten handler stort sett om hvorfor dette fjellet er interessant fra et geologisk synspunkt. Så, i tredje siste avsnitt, kommer det fram at suvereniteten er uavklart og må markeres: «Geologisk kartlegging, i likhet med topografisk kartlegging, er en nasjonal oppgave, og i Antarktis-sammenheng kan det

⁷⁵ Det er verdt å merke seg at Norge kan brukes om noe som er mindre enn kongeriket Norge, nemlig Norge (1), noe som er likt, nemlig Norge (2) og noe som er større, nemlig Norge (3).

betraktes som en måte å vise fortsatt interesse i kravområdet.» Brødteksten legger altså ikke vekt på om dette er norsk eller ikke. Også en faktaboks omtaler suverenitetsspørsmålet i uklare ordelag ved å si at området ble annektert av Norge i 1939 og at Antarktis forvaltes «i et internasjonalt fellesskap under Antarktistraktaten». Mens det *norske* ved disse fjellene er et hovedpoeng i de tre titlene, er det altså underordnet i resten av saken. Og når det først kommenteres, kommer uklarhetene ved suverenitetsspørsmålet fram.

Dette er ikke første gang fjell i Antarktis kalles norske. Fjelltoppen Jøkulkyrkja (i Antarktis) omtales flere ganger som «Norges høyeste», for eksempel i Stavanger Aftenblad (3.12.2011), dn.no (15.11.2013), NRK.no (5.12.2013) og Se og Hør (2.7.2019). Men Dagbladet tar et forbehold når de forteller om å «bestige ‘Norges’ høyeste fjell» (5.5.2018).

De to ordene ‘norsk’ og ‘Norges’ har et overlappende betydningsområde. ‘Norges statsminister’ viser til den samme personen som ‘norsk statsminister’ på samme måten som ‘Norges nasjonalsang’ viser til den samme sangen som ‘den norske nasjonalsangen’. Men de to termene kan også vise til litt ulike ting. Begge viser til at noe på en eller annen måte har tilhørighet til Norge, men ofte viser *norsk* til en nasjonal og kulturell tilhørighet, mens *Norges* viser til en juridisk og politisk tilhørighet. *Norsk* er en videre kategori og kan brukes i de fleste tilfeller der vi bruker *Norges*. Men det er ikke omvendt, bruker vi *norsk*, kan det ikke alltid byttes ut med *Norges*. Bruken av *norsk* og *Norges* er illustrert i figur 3.

Denne overlappingen gjør det vanskelig å finne eksempler der *norsk* og *Norges* er betydningsskillende. Som regel er det derfor konteksten og vår bakgrunnskunnskap som avgjør hva slags tilhørighet vi oppfatter at de to termene viser til. Det er få som tror at ‘de norske områdene i Amerika’ tilhører Norge. Her viser ‘norsk’ til en nasjonal-kulturell tilhørighet. Samtidig kan ‘norske områdene’ i andre sammenhenger understreke det motsatte, at noe ligger innenfor kongeriket Norges grenser og derfor har en juridisk-politisk tilhørighet til Norge. 11. desember 2015 fortalte NRK at toppunktet på Halti, Finlands høyeste fjell, «ligger på norsk område». Her viser *norsk* til en juridisk-politisk tilhørighet og her kunne man byttet ut uttrykket ‘norsk område’ med ‘Norges område’ uten at betydningen ville endret seg nevneverdig. Når vi leser om disse to norske områdene, må vi altså bruke mer enn vår språklige kompetanse for å skjønne hva slags

tilhørighet 'norsk' viser til. På samme måte må vi bruke kunnskapen vår om noe utenfor språket, nemlig sport, for å vite at en norsk landslagsspiller er norsk på en annen måte enn det en norsk landslagstrener trenger å være. *Norsk* er derfor et flertydig uttrykk og har det som med semantikkens termer kalles relativ betydning. Betydningen til ordet avhenger av det ordet det «står til» eller beskriver (Kristoffersen, Simonsen & Sveen, 2008).

Uttrykk	Mulige betydninger
Norges	Juridisk-politisk tilhørighet
Norsk ⁷⁶	Nasjonalt-kulturell tilhørighet

Figur 3

Når vi skal vurdere hva slags tilhørighet *Norges* og *norsk* viser til, må vi altså bruke både vår lingvistiske og kulturelle kompetanse (i tillegg må vi lese konteksten). Men når det er steder eller landformasjoner i Antarktis det snakkes om, blir dette komplisert, for dette vet de fleste lite om, og som vi har sett, hersker det forvirring om hva slags tilhørighet disse områdene har til Norge.

Norsk

«Verdens kaldeste sted er norsk!» skrev Dagbladet i en tittel 9. desember 2013. Tittelen stod i en blå sirkel til venstre på siden. Øverst på siden stod i tillegg tittelen «BRRRRRRR!». Dermed er det signalisert nokså klart at dette er en uhøytidelig nyhetssak. Illustrasjonene, som består av en tegning av et termometer samt kulderekorden rammet inn av istapper, har den samme dramatisk-humoristiske tonen. Ingressen forteller:

⁷⁶ Det er betydningene til adjektivet *norsk* jeg diskuterer her, ikke betydningene til substantivet (som er det norske språket).

«Verdens nye kulderekord er satt på det norske bilandet Dronning Maud Land, ifølge forskere.» Bildeteksten slår også fast at dette er en «Norsk verdensrekord». Men heller ikke i denne saken får det norske ved dette området mye plass i brødteksten. Utover ingressen og bildeteksten nevnes ikke tilknytningen til Norge. Derimot kommer det fram at målingen er gjort av amerikanske forskere og at Japan har en forskningsstasjon på Dome Fuji, der målingen er gjennomført. Mens Vårt Lands titler hadde et svakt trekk av ironi, har altså denne saken en sterk betoning av det kuriøse og spektakulære. Med utgangspunkt i kontekstene kan titlene i de to avisene leses som lette overdrivelser som kanskje ikke skal tas helt bokstavelig. I Dagbladet, og i noen grad i Vårt Land, signaliserer konteksten at her er antakelig kravene til engasjerende språkbruk viktigere enn kravet til presisjon (Roksvold, 1989). Selv om lesere flest ikke kjenner kravene til godt nyhetsspråk, vil de være klar over at pussige og mindre alvorlige nyheter kan omtales i en annen form enn andre typer nyheter.

Likevel, selv om det er brukt som en spissformulering, er det ikke tvil om at ‘norsk’ knytter Dronning Mauds land til Norge. Spørsmålet er om ‘norsk’ her viser til en nasjonal-kulturell eller en juridisk-politisk tilhørighet. Forstås ‘norsk sted’ som noe som har en tilknytning til nordmenn eller norsk kultur og historie, eller noe som er en del av Norge eller er et norsk biland? Det er ikke noe entydig svar på dette. På den ene siden står ‘norsk’ her til sted, og siden et sted vanligvis er noe som knyttes nettopp til kultur og historie, vil det kanskje gjøre den nasjonal-kulturelle betydningen mest plausibel. På den andre siden er ikke dette stedet særlig norsk i den nasjonal-kulturelle betydningen. Her har det knapt nok vært en nordmann, det er ingen kjente fortellinger om nordmenn fra denne delen av Antarktis. Stedet har derimot en historie i Japan, slik det kommer fram i Dagbladets artikkel.

Kulderekorder Dronning Mauds land er omtalt flere steder: Både Aftenposten (17.1.2014), Avisa Nordland (16.1.2016), Fædrelandsvennen (29.12.2016) og ABC Nyheter (9.12.2013) har beskrevet en kulderekord i Dronning Mauds land som «norsk». Det er også mange eksempler på at ‘norsk’ brukes om Dronning Mauds land i sin helhet. Dagbladet pluss skrev at «Kongen satte sine bein på norske Dronning Maud Land i Antarktis» (21.2.2017), og NRK skrev: «Dei drog ut til kysten av det norske området Dronning Maud Land» (NRK, 9.3.2017). I hvilken grad *norsk* kan forstås som juridisk-politisk eller nasjonalt-kulturelt, avhenger av hvilket substantiv som brukes om Dronning Mauds land. Dermed kan to uttrykk som inneholder «norsk» og noe som viser til

Dronning Mauds land, ha helt ulik betydning. Flere ganger kalles Dronning Mauds land 'det norske området'. Som jeg har vært inne på, er uttrykket 'norsk område' uklart, idet det kan ha både en nasjonal-kulturell og en politisk-juridisk betydning. Og mens nordmenn flest vet at Norge ikke har territorielle krav eller besittelser i Amerika, så er dette langt mer uklart i Antarktis, og dermed blir formuleringer som omtaler Dronning Mauds land som 'norsk område', noe som kan forstås på begge de nevnte måtene.

Om man i ytringen 'Det norske området i Antarktis' bytter ut 'området i' med 'delen av' eller 'biten av' er det ikke like uklart lenger. Da vil ikke 'norsk' vise bare til en nasjonal-kulturell tilhørighet, men det vil også kunne vise til en juridisk-politisk tilhørighet. Dette fordi substantivene *biten* og *delen* ofte viser til at noe nettopp har en bestemt tilhørighet til én aktør: «(...) de ulike stasjonene på den norske delen av Antarktis», skriver Aftenposten (20.9.2015). Samme formulering brukes av NRK: «(...) Dronning Maud Land, som er den norske delen av Antarktis» (9.3.1017).

Eksemplene viser at det i mange tilfeller tas for gitt at Dronning Mauds land tilhører Norge. I en del tilfeller er det uklart om 'norske' viser til juridisk-politisk eller nasjonalkulturell tilknytning. Siden Dronning Mauds land vanligvis omtales som om det har en juridisk-politisk tilknytning til Norge, mener jeg at når det omtales som norsk vil denne fortolkningen, altså at Dronning Mauds land er juridisk bundet til Norge, være den mest plausible.

Performative språkhandlinger og ekoeffekten i nyhetsmediene

Et nokså tydelig trekk i ordbruken jeg har sett på er at Dronning Mauds land ofte beskrives med en sterk politisk og juridisk tilknytning til Norge. Et annet trekk er at flere av formuleringene er flertydige, og flere av dem kan fortolkes i ulike retninger avhengig av leser og kontekst. En tredje, men ikke like klar tendens, er at flere av ytringene framhever det kuriøse i at et område på motsatt side av jorda skal være en del av Norge. Det er imidlertid ikke åpenbart hvordan denne betoningen skal oppfattes.

Om ikke språkbruk alene kan sikre Norge suverenitet, synes det å være bred enighet om at språkbruk er en av flere løsninger for å sementere de territorielle kravene (Dodds, 2011; Dodds & Nuttall, 2015). At Norges justisminister presiserer at dette er «et stort stykke Norge», er utvilsomt et resultat av dette. Når uttrykkene 'et stort stykke Norge', 'Norge' eller 'norsk' brukes om området av journalister, er det vanskeligere å avgjøre

hvorvidt dette er hensiktsbestemt språkbruk eller om det bare er gjengse skrivemåter som er adoptert.

Hver for seg har ikke ytringene som kaller Dronning Mauds land for norsk territorium, så store konsekvenser. Det er når de inngår i et mønster at de blir virkningsfulle. For når hver og en av dem henviser til tilsvarende og beslektede ytringer, gir de enkelte ytringene hverandre legitimitet. Som Butler (1997) peker på, er det en slik repetisjon som gjør at den performative språkhandlingen er vellykket; det er i konteksten av tilsvarende formuleringer at en konstativ språkhandling blir performativ. Et utsagn om at Norges høyeste fjell ligger i Antarktis, ville virket underlig og fått få konsekvenser om det ikke hadde vært et av de siste i en lang rekke av ytringer som slår fast at Dronning Mauds land er en del av Norge. Slik blir ordene som brukes om territoriell suverenitet ikke konstateringer av forhold i virkeligheten, men de er med på å konstituere disse forholdene. Nyhetsmedienes egenart gjør at enkeltuttrykk kan gjentas som et ekko nettopp fordi mediene er periodiske og fordi de dekker de samme hendelsene parallelt. Formuleringene om at en kulderekord fra Antarktis er «norsk» og at «verdens kaldeste sted er norsk», er mange fordi de kan gjentas på ulike steder og til ulike tider. Slik har nyhetsmediene en egen måte å skape en ekkoeffekt på, og i denne ekkoeffekten ligger det altså en makt til å naturalisere. Da Kongen fikk spørsmål av NRK om han så på Dronning Mauds land som sitt rike, var formuleringen allerede etablert gjennom gjentakelser i flere medier dagene i forveien.

Men i gjentakelsene og reformuleringene ligger det også en mulighet til bearbeiding og justering. Det mest iøynefallende er hvordan tilknytningen til Norge overdrives, og denne overdrivelsen har nærmest etablert seg som en sannhet. Men parallelt – og ofte samtidig – framheves det pussige og kuriøse ved at disse områdene er norske. Det siste er det vanskelig å trekke noen bastante slutninger om, og de ulike formuleringene vil antakelig oppfattes nokså ulikt, både avhengig av sjanger og situasjon, men også av leser. Noen ganger kan det virke som om det humoristiske er betonet for å påpeke det formelle i lover og traktater, som i bruken av 'Kongens rike'. Andre ganger kan framhevingen av det norske være en understreking av en ambivalent nasjonalisme: Det er en feiring av norsk overlegenhet, men med en dose selvironi knyttet til feiringen. Dette mener jeg vi finner i titler som «Verdens kaldeste sted er norsk». Slik kan altså framhevingen av at dette er norsk, i noen tilfeller forstås både som en nasjonalisme og som en karikering av denne nasjonalismen.

Fornorskingsdiskursen er altså ikke fullstendig dominerende. Det finnes noen brudd og uklarheter og en kime til kritikk. Men i hvilken grad kritikken er intendert og også i hvilken grad den blir oppfattet som det, er vanskelig å si.

De fleste av enkeltytringene jeg har undersøkt her, spiller på hverandre og virker sammen. Men de inngår også i et mønster av medietekster om norske rettigheter i Antarktis der andre lands historie, interesser og tilstedeværelse både i Antarktis og i Dronning Mauds land tones ned, mens Norges rolle løftes fram, og norske rettigheter naturaliseres (Alnæs, 2017; Alnæs & Simonsen, 2016)

Den geopolitiske retorikken

Alle kravstatene i Antarktis markerer suverenitet ved å bygge baser i sitt kravområde, navngi landformasjoner, tegne kart, reise minnesmerker og generelt bidra til å skape og vedlikeholde nasjonale historier knyttet til området. Det er dette Dodds (2011) kaller «sovereignty performance». Mens noen slike suverenitetsmarkeringer er synlige utad, for eksempel installasjoner, minnesmerker og restaurering av fortidsminner, er noen mer rettet innover mot eget folk. Det er ingen grunn til å tro at det norske aviser skriver om Antarktis, i nevneverdig grad leses av folk i andre land. Men det er liten tvil om at det påvirker hvordan nordmenn tenker om Antarktis og dermed hvordan Norge handler i Antarktis. Edward Said har flere ganger vist hvordan fiksjons- og sakprosatetekster har spilt en rolle i annekteringen og tilegnelsen av fremmed land, ikke minst ved at tekstene har legitimert disse handlingene: «[T]he enterprise of empire depends upon the *idea of having an empire* [...], and all kinds of preparations are made for it within a culture» (Said, 1993, s. 11).

I sin teori om «terministic screens» formulerer Burke nokså tydelig hvordan språkets kategorier legger premissene for observasjon og tenkning: «In brief, much that we take as observations about ‘reality’ may be but the spinning out of possibilities implicit in our particular choice of terms» (1966, s. 46). Disse tankene ligger ikke langt unna Raffestins tese om at territoriets begrensning er ‘mediatorenes’ begrensning (Raffestin & Butler, 2012). Hvordan vi snakker om et område vil få konsekvenser for hvordan vi tenker om området. Og det norske myndigheter foretar seg i og med Dronning Mauds land, er selvfølgelig en konsekvens av hva nordmenn tenker om akkurat dette området. Som en illustrasjon kan vi tenke oss en situasjon der Dronning Mauds land vanligvis ble omtalt som «kravområde», og at vi oftere kunne støte på uttrykk som «krav», «kakestykke» og

«sektor». Da ville antagelig veien til en debatt om hvorvidt kravet skal opprettholdes eller ikke, vært kortere; vi ville sannsynligvis støtt på argumenter for at det skulle være slik, men også for at det ikke skulle være slik. En slik debatt *kunne* ha ført til at Norge tonet ned arbeidet med å markere suverenitet, og på sikt kunne det også ført til forslag om å frasi seg suvereniteten. Slik vil måten dette området omtales på, åpne og lukke dører for hvordan nordmenn skal forholde seg til det og hva norske myndigheter skal foreta seg.

Formuleringene jeg har diskutert i denne artikkelen, viser at en type språkbruk i en bestemt kontekst får geopolitiske konsekvenser. Dette er ikke språkbruk som i tradisjonell forstand har til hensikt å påvirke, men i en geopolitisk kontekst kan ikke formål og påvirkning snevres inn til eksplisitte ønsker om å endre status quo. Suverenitetstermene bearbeider, påpeker og styrker suvereniteten i en geopolitisk situasjon der territorier hele tiden er i bevegelse.

Litteratur

- Alnæs, J. (2017). The Prime Minister of Antarctica: entrenching territory through journalistic travelogues. *Studies in Travel Writing*, 21(4), 403–418.
<https://doi.org/10.1080/13645145.2017.1420408>
- Alnæs, J. & Simonsen, A. H. (2016). Den nyttige taperen. Scotts plass i norske nyhetsmediers fortellinger om erobringen av Sørpolen. *Norsk medietidsskrift*, 23(1), 2–19. <https://doi.org/10.18261/issn.0805-9535-2016-01-02>
- Antarktistraktaten (The Antarctic Treaty) (1959). Washington, D. C. Hentet fra:
<https://www.ats.aq/e/key-documents.html>
- Andenæs, J. & Fliflet, A. (2006). *Statsforfatningen i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Anderson, B. (1996). *Forestilte fellesskap*. Oslo: Spartacus.
- Aschehoug, T. H. (1891). *Norges nuværende Statsforfatning. Første bind*. Christiania (Oslo): P. T. Mallings Boghandels Forlag.
- Austin, J. L. (1975). *How to do things with words*. Oxford: Oxford University Press.
- Bilandsloven (1930). «Lov om Bouvet-øya, Peter I's øy og Dronning Maud Land m.m.» LOV-1930-02-27-3. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1930-02-27-3>
- Brighenti, A. M. (2010). «On territorology: Towards a general science of territory.» *Theory, culture & society*, 27(1), 52–72.
<https://doi.org/10.1177/0263276409350357>

- Burke, K. (1966). *Language as Symbolic Action. Essays on Life, Literature and Method*. Los Angeles: University of California Press.
- Burke, K. (1969). *A Rhetoric of Motives*. Los Angeles: University of California Press.
- Butler, J. (1993). *Bodies that Matter. On the Discursive Limits of "Sex"*. New York og London: Routledge.
- Butler, J. (1997). *Exitable Speech. A Politics of the Performative*. New York og London: Routledge.
- Castberg, F. (1964). *Norges Statsforfatning. Bind 1*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dodds, K. (2011). Sovereignty watch: claimant states, resources, and territory in contemporary Antarctica. *Polar Record*, 47(3), 231–243.
<https://doi.org/10.1017/S0032247410000458>
- Dodds, K. (2012). *The Antarctic: a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Dodds, K. & Nuttall, M. (2015). *The Scramble for the Poles. The Geopolitics of the Arctic and Antarctic*. Cambridge: Polity Press.
- Elden, S. (2013). *The Birth of Territory*. Chicago og London: The University of Chicago Press.
- Fjeld, R. (2001). Om leksikalsk ubestemthet. *Nordiske studier i lexicografi* 5, 386–406.
- Haward, M. (2013). The Antarctic Treaty System: Challenges, Coordination, and Congruity. I A-M. Brady (red.), *The emerging Polititics of Antarctica*. Abingdon og New York: Routledge.
- Hemmings, A. D. (2012). Secutity beyond claims. I A. D. Hemmings, D. R. Rothwell K. N. & Scott (red.), *Antarctic Security in the Twenty-First Century*. London og New York: Routledge.
- Joyner, C. C. (2013). US foreign policy interests in Antarctica. I A. Brady (red.), *The Emerging Politics of Antarctica* (s. 110–129). London og New York: Routledge.
- Kristoffersen, K., Simonsen, H. G. & Sveen, A. (2008). *Språk. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lefebvre, H. (1974/1991). *The production of space*. Oxford: Blackwell.
- Massey, D. (1994). A global sense of place. I T. Barnes & D. Gregory *Reading Human Geography* (s. 315–323). London: Arnold.
- Painter, J. (2010). Rethinking territory. *Antipode*, 42(5), 1090–1118.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2010.00795.x>

- Raffestin, C. & Butler, S. A. (2012). Space, territory, and territoriality. *Environment and Planning D: Society and Space*, 30(1), 121–141. <https://doi.org/10.1068/d21311>
- Roksvold, T. (1989). *Retorikk for journalister*. Oslo: J. W. Cappelens forlag.
- Said, E. W. (1993). *Culture and Imperialism*. New York: Vintage.
- Salih, S. (2004). Introduction. I S. Salih & J. Butler, *The Judith Butler Reader*. Malden: Blackwell Publishing.
- Smith, E. (2015). *Konstitusjonelt demokrati: Statsforfatningen i prinsipielt og komparativt lys. 3. utgave*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Suonuuti, H. (2020). *Termlosen. Kort innføring i begrepsanalyse og terminologiarbeid*. Oslo: Språkrådet.
- Utenriksdepartementet (2015). *Norske interesser og politikk i Antarktis*. Meld. St. 32 (2014–2015). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-32-20142015/id2415997>

Sammendrag

Med utgangspunkt i teorier fra tekstvitenskap og samfunnsgeografi belyser denne avhandlingen hvordan nyhetstekster bidrar til å skape og opprettholde territorium. Avhandlingens hovedargument er at territorium dreier seg om ulike former for tilhørighet, at forestillingene om territorium oppstår og vedlikeholdes i tekster, og at territorium derfor må forstås også som en tekstlig prosess.

Empirisk undersøker avhandlingen hvordan Dronning Mauds land framstår i norske nyhetsmedier, og hvordan framstillingene av landskap, aktiviteter og historie er knyttet til en bestemt forståelse av territorium og territorielle rettigheter.

Dronning Mauds land er et landområde i Antarktis der Norge hevder territoriell suverenitet. Men området er uavklart. Samtidig som norsk lov fastslår at dette er et norsk biland, setter Antarktistraktaten alle suverenitetskrav til side og gjør i praksis Antarktis til en global allmenning. Dronning Mauds land er utilgjengelig og ugjestmildt, og svært få nordmenn har besøkt det. Likevel har området en viktig plass i den nasjonale bevisstheten og dukker med jevne mellomrom opp i nyhetsbildet, blant annet gjennom mediebegivenheter iscenesatt av norske myndigheter. Denne kombinasjonen av det politisk uavklarte og den høye graden av mediering gjør Dronning Mauds land til et spesielt interessant objekt for å undersøke forholdet mellom nyhetstekster og territorieproduksjon.

Avhandlingen diskuterer primært norske papir- og nettaviser fra perioden 2005–2019. Disse tekstene undersøkes gjennom ulike tekstanalytiske tilnærminger, noen favner bredt, andre går tett på noen få nyhetsoppslag. En nokså tydelig tendens er et nasjonalt perspektiv der norsk aktivitet og norsk historie får dominere, mens andre staters tilstedeværelse og interesser viskes ut. I disse nyhetstekstene stilles det få spørsmål ved den norske tilstedeværelsen, og Dronning Mauds land framstår som om det tilhører Norge, selv om det også finnes tvetydigheter og uklarheter i materialet.

Summary

Applying perspectives from textual theory and human geography, this dissertation scrutinizes how news texts contribute to the production and maintenance of territory. The dissertation argues that territory is a question of different forms of belonging, and, that the territory is performed through texts. Consequently, territory should also be understood as a textual process.

Empirically, the dissertation examines how Dronning Maud Land appears in Norwegian news media and how the presentations of landscapes, activities and history are linked to a specific understanding of territory and territorial rights.

Dronning Maud Land is an area in Antarctica claimed as Norwegian territory. Still, the area is unsettled: Norwegian law stipulates that this is a Norwegian dependency, whereas the Antarctic Treaty disregards all sovereignty claims and in many ways turns Antarctica into global commons. Dronning Maud Land is remote and inhospitable, and few Norwegians have visited it. Nevertheless, the area plays an important role in the national self-understanding and appears regularly in the news media, particularly through media events organized by the Norwegian authorities. This combination of the politically unsettled and the high degree of mediation makes Dronning Maud Land an interesting case for examining the relationship between news texts and the production and maintenance of territory.

The dissertation concentrates on Norwegian print and online newspapers from the period 2005–2019. These texts are examined through various text analytical approaches. A fairly distinct trend is a national perspective dominated by Norwegian activity and Norwegian history, while the presence and interests of other states are toned down. Dronning Maud Land appears as if it belongs to Norway, and the Norwegian presence and responsibility is naturalized and unquestioned, although there are some ambiguities in the material.